

ZLATÝ OSEL ČILI PROMĚNY

Lucius Apuleius

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Zlatý osel čili Proměny

Lucius Apuleius

*Přeložil, doslov a vysvětlivky napsal
Ferdinand Stiebitz*

Znění tohoto textu vychází z díla [Zlatý osel, čili, Proměny](#) tak, jak bylo vydáno Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění v Praze v roce 1960. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Lucius Apuleius: Zlatý osel čili Proměny), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 10. 3. 2023.

OBSAH

1	8
2	26
3	48
4	67
5	90
6	109
7	129
8	147
9	169
10	198
11	226
Doslov překladatelův	250

Tak já ti budu v tomto milétském skládání¹ sprádat rozmanité příběhy a půvabným šepotáním budu lahodit tvému laskavému sluchu – ačli se ti zlíbí věnovat pohled egyptskému papyru popsanému svižným nilským rákosem², aby ses podívoval tomu, jak byly bytosti a osudy lidské proměněny v jiné podoby a vzájemným vztahem zase uvedeny do původních tvarů. Začínám.

Ale kdo je autor? Poslyš o něm v krátkosti!

Atický Hymettus³, korintský Isthmus⁴ a spartský Taenarus⁵, skvěle to kraje, na věky rozhlášené ještě skvělejšími knihami, jsou

1 Řecké povídky, zejména milostného obsahu, byly nazývány povídkami milétskými podle města Milétu v M. Asii, z něhož pocházel řecký spisovatel Aristеides (snad 1. stol. př. n. l.), proslulý skladatel takových povídek; nedochovaná sbírka jeho povídek (o 7 knihách) slula „Milesiaka“. Jejich obsah byl většinou kluzký. Do latiny ji přeložil v 1. stol. př. n. l. historik L. Kornelius Sisenna (ani ten překlad se nedochoval). Apuleius se tu hlásí k dědictví tohoto slovesného druhu. *Pozn. překl.*

2 Tehdy se psalo hlavně na tzv. papyros, látku vyrobenou z dřeně šáchoru papírového; vyráběl se v Egyptě. Psalo se perem zhotoveným z rákosu; a nilský rákos byl proslulý. *Pozn. překl.*

3 Pohoří v Atice vých. od Athén. *Pozn. překl.*

4 Známa šíje korintská. *Pozn. překl.*

5 Mys lakonský na jihu Peloponnésu. Autor chce o svém hrdinovi říci prostě tolik, že jeho rod odvozoval v jednotlivých větvích svůj původ z Atiky (hl. m. Athény), Korintu a Lakoniky (hl. m. Sparta), zkrátka z nejvýznamnějších míst starého Řecka. – Soudíc podle Pseudolukianova spisku byl skladatelem původního řeckého vyprávění o začarovaném oslu jakýsi spisovatel Lucius, původem z Pater (dn. Patras) na Peloponnésu; jeho rodové jméno a příjmení se neuvádí. Jak u Pseudolukiana, tak u Apuleia je Lucius hrdinou románu; je to vyprávění budící dojem autobiografie. S tím souvisí otázka Apuleiova předjmení. V některých rukopisech se nazývá Lucius Apuleius; ale zdá se, že se jméno Lucius dostalo k Apuleiovu jen dohadem, poněvadž byl autor podle závěru svého díla ztotožněn s Luciem, hrdinou „Metamorfóz“. Podle úvodu k „Metamorfózám“ byl hrdina

domovem mého starého rodu: tam jsem si za raného dětství vysloužil ostruhy ve znalosti řeckého jazyka. Potom jsem přišel jako host do Říma na studia, zabral jsem se s lopotnou pílí do domorodé řeči římských občanů, a aniž mě nějaký učitel vedl, osvojil jsem si ji. Nuž ejhle, prosím předem o prominutí, jestliže snad někdy ve výrazu klopýtnu, nejsem plně znalý cizího spisovného jazyka. Ostatně se právě ta záměna řeči bude dobře hodit ke stylu krasojedce skokana, který jsem si zvolil. Počínám vyprávění řeckého původu a rázu. Čtenáři, věnuj mi pozornost: pobavíš se!

románu řeckého původu, latina mu byla jazykem cizím; u Apuleia tomu bylo naopak. Nevíme ovšem, pokud tu sám Apuleius neuplatňuje své vlastní životní zkušenosti. Poznámka o „krasojedckém“ stylu se týká jistě jeho vlastního slohu (srov. v doslovu). *Pozn. překl.*

1

Ubíral jsem se kdysi do Thesálie⁶ – neboť i tam mi zjednává věhlas můj rodokmen po matce, který sahá k proslulému Plutarchovi a potom k jeho synovci, filozofu Sextovi⁷ – ubíral jsem se tedy v obchodní věci do Thesálie. Vezl jsem se na domorodém bělouši, který už byl notně unaven, tak jako já sám, a když už jsme překročili strmé vrcholy a kluzká údolí, zrosená luka i hrudnatá pole, seskočím z něho, abych pohybem chůze rozehnal zdřevěnělost po dlouhém sedění, otru pečlivě pot z koňova čela, pohladím ho po uších, sejmu uzdu a uvedu ho pomalu do volného kroku, až by obvyklá přirozená odpomoc tělesná odstranila vyprázdňením nepříjemný pocit únavy. A zatím co on, stočiv tlamu na stranu a skláněje se, okusoval traviny, kolem nichž kráčel – procházková to přesnídávka – přidružím se za třetího k dvěma společníkům, kteří se ubírali náhodou malý kousek před námi.

A co tak naslouchám, o čem to vedou řeč, propukne jeden z nich v hlučný smích a povídá: „Prosím tě, nech už svého povídání, tak nesmyslných a tak nehorázných lží!“

Já, jak už jsem člověk žíznlivý po všem novém, sotva jsem to zaslechl, pravím: „Ne, dovolte, prosím, abych se směl já účastnit vašeho rozhovoru! Nejsem člověk všetečný, ale rád bych věděl buď všechno, nebo aspoň co nejvíce. Zároveň nám usnadní hezké, zábavné vyprávění nepohodlný výstup na toto návrší.“

Ale předešlý mluvčí pravil: „Bať, ta lživá povídačka, to je zrovna tak pravda, jako kdyby chtěl někdo tvrdit, že na nějaké kouzelné

6 Krajina v s.-v. Řecku. *Pozn. překl.*

7 Plutarchos z Chaironeie v Boiotii, řecký spisovatel 1./2. stol. n. l.; Sextus z Chaironeie, platonizující stoik, učitel Marka Aurelia. *Pozn. překl.*

umplání řeky obracejí hbitý tok, moře že se dá netečně spoutat, větry že bez dechu ustanou vát, slunce že se dá zastavit, měsíc odpěnit⁸, hvězdy z nebe strhnout, den odstranit a noc prodloužit.“

Tu jsem se už v řeči osmělil a pravím: „Poslyš, ty, co jsi začal prve vyprávět, beze vší rozmrzelosti pokračuj chutě dále!“ A druhému jsem řekl: „Ale ty máš uši zanesené a mysl zatvrzelou, že pohrdavě odmítáš to, co se snad zakládá docela na pravdě. Na mou věru, ty asi sotva víš, že naprosto zvrácenými předsudky lidskými bývá za lživé výmysly pokládáno to, co se zdává neslýcháno nebo nevidáno, anebo alespoň nedostupné našemu myšlenkovému chápání; ale přihlédneš-li k tomu poněkud zevrubněji, shledáš, že je to netoliko jasně pochopitelné, nýbrž že to lze i snadno provést. Podívej se, já: včera večer, když jsem se snažil, závodě se spolustolovníky, vpravit do sebe rozkousané poněkud velké sousto syrové placky, jen taktak jsem se nezadusil tím měkkým, mazlavým pokrmem, který mi uvízl v hrdle a zatarasoval cestu dechu. A přece jsem viděl právě nedávno v Athénách před Pestrým sloupořadím⁹ na tenhle svůj vlastní pár očí potulného kejklíře, jak spolkl velmi ostrý jezdecký meč, hrotem napřed, a nato si zase za nepatrný peníz odměny vrazil hluboko do útrob lovecké kopí, právě smrtící částí – a hle: vzadu na ostří kopí, tam, kde násadec zbraně obráceně vystoupil hrdlem k týlu, tam se postavil najednou něžný, půvabný hošík a jal se spleťtými pohyby, jako by neměl svalů a kostí, křivolace křepčit, k úžasu nás všech, kdo jsme při tom byli: byl bys řekl, že se to ušlechtilý had klouzavými zákruty vine kolem sukovité hole se zbytky usekaných větvíček,

8 Bájilo se mj., že kouzelnice svými praktikami stahují měsíc z nebe a jako pěnu jej svádějí do kouzelných bylin (ubývání a mizení měsíce). *Pozn. překl.*

9 Poikilé stoá, sloupová síň na athénské agoře, ozdobená díly slavných řeckých malířů, zejména Polygnotovými. Přítomnosti obecenstva, které se tu procházelo, využívali potulní umělci k produkcím. Zenon z Kittia tu začal hlásat svou filozofii (odtud sluje stoá, stoicismus). *Pozn. překl.*

kterou nosí bůh lékařství¹⁰. Ale teď už buď tak laskav, ty, který jsi začal vyprávět, a opakuj svůj příběh. Já sám ti to budu místo tvého společníka věřit a v prvním hostinci, do kterého vkročíme, vyčastuji tě polední přestávkou. Taková odměna tě čeká...”

Na to on: „Za tuhle tvou nabídku ti pěkně děkuji, ale započaté vyprávění budu znovu od začátku opakovat. Dříve se ti však zapřísáhnú tímhle Sluncem, bohem vševidoucím, že vyprávím věci pravdivé a zjištěné. Ani vy o tom nebudete déle pochybovat, přijdete-li do nejbližší thesalské obce, poněvadž se to stalo docela veřejně a přetřásá se to tam všeobecně ústy všeho obyvatelstva. Ale dříve abyste věděli, kdo a odkud jsem: jsem Aristomenes z Aiginy¹¹; a poslyšte také, čím se živím: obchoduji s medem, sýrem a podobným kupeckým zbožím, procházejí sem a tam Thesálii, Aitolii a Boiotii. Když jsem se tedy dověděl, že se v Hypatách, kteréžto město je nejznamenitější v celé Thesálii, prodává velmi levně čerstvý sýr jemné chuti, pospíšil jsem si tam, abych jej všechen koupil. Ale, jak už se tak stává, vyšel jsem v nešťastnou hodinu a naděje na zisk mě zklamala: všechen sýr totiž skoupil den předtím velkoobchodník Lupus.

A tak jsa unaven bezvýsledným spěchem, odebral jsem se navečer právě do lázní – a hle, tu spatřím Sokrata, svého druha! Seděl tu na zemi, jsa poloooděn rozedraným pláštěm, bledostí sotva sobě podoben a tak ohyzdně a žalostně vyhublý, jako bytosti osudem zavržené, jež se doprošují na křižovatkách ulic almužny. Ačkoli to byl můj důvěrný přítel a velmi dobrý známý, rozpakoval jsem se k němu v takovém stavu znát; přece však jsem nakonec k němu přistoupil.

„Jářku, Sokrate,“ pravím, „co to, jak to vypadáš? Cos to hanebného spáchal? Ve svém domě jsi už přece oplakán a prohlášen za mrtvého,

10 Asklepios (Aeskulapius). Pozn. překl.

11 Ostrov j. od Salamin. Pozn. překl.

tvé děti dostaly rozhodnutím krajského soudu poručníky, manželka, vykonavši pohřební oběti za tebe, je znetvořena dlouhým žalem a nářkem, vyplakala si oči tak, že už skoro ani nevidí, její rodiče ji nutí, aby radostí nového sňatku rozveselila nešťastný dům: a ty se zatím necháváš tady vidět k naší největší hanbě jako pravé strašidlo.'

„Aristomene,“ řekl mi on, „ach, ty věru nemáš tušení o kluzkých úkladech, nestálých nábězích a střídavých obrazech osudu!“

A při těchto slovech si zakryl tvář, rdějící se už delší chvíli od studu, svým slátným, ubohým pláštěm tak, že si obnažil dolní část těla od pupku až po ohanbí. A já jsem nakonec nemohl snést tak žalostný obraz bídy, uchopím ho rukou a snažím se ho přimět, aby vstal.

On však, tak jak byl, se zahalenou hlavou odmítal: „Nech jen, nech, ať se osud kochá ještě dále ze své vítězné trofeje¹², kterou sám postavil!“

Přece jsem však dosáhl toho, aby šel se mnou; při tom svléknu jedno ze svých dvou svrchních rouch a rychle ho oději, či vlastně přikryji, a ihned ho dopravím do koupele. Masti, utěrky sám obstarám, setru z něho s námahou velikou záplavu špíny a po řádném ošetření ho dovedu do hostince, jsa sám unaven a jej zmořeného jen s největší námahou podpíraje. Osvěžím ho lehátkem, nasytím pokrmem, ukojím nápojem, ukonejším všelijakým vyprávěním.

Už se dostavovala hovorná, veselá nálada, žerty, vtipkování a úštěpky, už jsme se prostořece škádlili beze všech rozpaků, když tu Sokrates, vydávaje z hloubi prsou strastiplný povzdech a tluka se pravicí zuřivě do čela, spustí:

„Já nešťastník! Do těchhle trampot jsem upadl tím, že jsem se hnal za gladiátorskými hrami, o kterých se hodně mluvilo. Neboť, jak zcela dobře víš, odešel jsem za výdělkem do Makedonie. Ale když jsem se

12 Pův. vítězné znamení postavené na bojišti z nepřátelských zbraní (z řec. *tropaion* od *trepo*, obracím na útěk). Pozn. překl.

po devítiměsíčním pobytu v tom kraji navracel s pěkným kapitálkem, byl jsem těsně před příchodem do Larissy, kudy jsem chtěl projít, abych se podíval na hry, v jednom odlehlém, rozeklaném údolí zajat rotou divokých loupežníků, a ti mě obrali o vše, co jsem měl, takže jsem s bídou vyvázl živ. Jsa úplně vyčerpán, uchýlím se k jedné krčmářce, Meroi, ženě už starší, ale docela kloudné, a té vyprávím příčiny svého dlouhého pobytu v cizině, strastné cesty domů a nešťastného oloupení. A tu se mne ona ujala více než laskavě, vzala mě k sobě zdarma na pěknou večeři a potom, rozdrážděna smyslností, i na své lůžko. A hned bylo mé neštěstí hotovo: jakmile jsem s ní pospal, uvalil jsem tímto jediným stykem na sebe dlouhotrvající zhoubnou porobu, dal jsem jí dokonce i pěkný oděv, který mi laskaví loupežníci ponechali na přikrytí těla, i výdělečky, kterých jsem nabýval potulným obchodem, dokud jsem byl ještě statný – až mě ta výtečná choť a zlý osud uvedly do stavu, v kterém jsi mě před chvílí spatřil.

„Hrome,“ zvolal jsem, „ty by sis zasloužil, aby se ti vedlo co nejhůře, ačli je co horšího nad nejvyšší bídu, když jsi dal smyslnému chtíči a ohavné děvce přednost před svým domem a svými dětmi!“

Ale on zašeptal, klada si ukazováček na ústa a jsa ohromen hrůzou: „Mlč, mlč!“ a ohlížeje se, zda může hovořit bezpečně, pravil: „Nedotýkej se nešetrně té nadpřirozené ženy, abys na sebe neuvalil trest svým nezřízeným jazykem!“

„Jakže?!“ pravím, „copak je to za ženu, ta tvá mocná paní a královna krčmářka?“

„Je to kouzelnice s nadpřirozenou mocí oblohu stáhnout, zem zavěsit ve výši, zřídla proměnit v kámen, hory roztopit, stíny podsvětí na nebe povýšit, bohy do podsvětí ponížít, hvězdy uhasit a samy temnoty Tartaru¹³ světlem ozářit!“

„Prosím tě,“ přerušil jsem ho, „odhrň tu tragickou oponu, sbal tu divadelní plentu a vyjádři se prostě a srozumitelně!“

13 Část podsvětí s mučenými provinilci, pak i podsvětí vůbec. *Pozn. překl.*

„Chceš si poslechnout,“ pravil on, „jednu či dvě, ba nevím kolik historek o tom, co provedla? Neboť způsobit, aby ji vášnivě milovali nejen domorodci, nýbrž i Indové nebo Aethiopové¹⁴ západní i východní, ba i Protinožci, to jsou pro ni pouhé kouzelnické hříčky, čiré hlouposti. Ale poslyš, co vše provedla před zraky mnoha lidí!

Poněvadž kterýsi její milenec znásilnil jedno děvče, proměnila ho jediným slovem v divokého bobra: to zvíře se totiž v obavě před polapením zbavuje svých pronásledovatelů tím, že se vyklešťuje – aby se tedy podobně stalo i jemu za to, že miloval jinou. Ze svého souseda a konkurenta krčmáře učinila ohyzdnou žábu, a dnes onen staroch, plovaje v sudě svého vína a jsa ponořen v kvasnicích, zve k sobě úslužným chraplavým kvákáním své staré návštěvníky. Jiného zase, advokáta, znetvořila v berana za to, že mluvil proti ní, a on jako beran vede nyní pře dále. Ženu svého milence, která ji prostořekým slovem pohaněla, odsoudila k věčnému těhotenství, uzavřevši hned při břemeni těhotenství její dělohu a plod zadrževši, a jak všichni počítají, rozpíná se život oné chuděry už osmiletým břemenem, jako by měla porodit slona.

Poněvadž takto stále jednala a mnoha lidem škodila, vzrostlo proti ní veřejné rozhořčení, a jednou bylo stanoveno, aby byla druhý den velmi přísně potrestána – ukamenováním. Ale ona předešla mocí svých čarů toto rozhodnutí a jako známá Médea¹⁵, dosáhnuvši od Kreonta příměří jediného kratičkého dne, plameny vyšlehnuvšími ze svatebního věnce sežehla celý jeho dům i s dcerou a staříčkým otcem, tak také ona, vykonavši strašná zaklínání duchů

14 Název označoval lidi tmavé pleti; západní byli vlastní Aithiopové, černoši, východní Indové. Později byli Indové odlišeni od Aithiopů. Apuleius jmenuje sice Indy, ale přesto uvádí oboje Aithiopy. *Pozn. překl.*

15 Kouzelnice, dcera kolchidského krále Aieta, uprchla s hrdinou Iasonem, vůdcem výpravy Argonautů. Po několikaletém soužití s Médeou zatoužil Iason po sňatku s dcerou korintského krále Kreonta a chtěl Médeu odvrhnout. Médea kouzly usmrtila nastávající choť i tchána a své i Iasonovy děti zabila. *Pozn. překl.*

nad otevřeným hrobem, jak mi nedávno v opilosti vyprávěla, tajnou silou vyšších bytostí uzavřela všechny obyvatele v jejich vlastních příbytcích, takže nemohli po celé dva dny ani zámky vypáčit, ani veřeje vyvrátit, ba ani stěny prorazit, až na vzájemné vybízení souhlasně volali, co nejsvětěji se zaklínajíce, že na ni ani nesáhnou, a kdyby si kdo usmyslil něco jiného, že jí sami pomohou a ji ochrání. Tu se konečně usmířila a zprostita celou obec kouzla. Ale původce onoho spiknutí s celým domem, to jest zdi, ba i staveništěm a všemi základy, uzavřeným, tak jak byl, přenesla za hluboké noci sto mil odtud do jiné obce, ležící na nejvyšším vrcholu příkré hory, a proto bezvodé. A poněvadž hustě nakupené příbytky obyvatelů neposkytovaly místa novému hosti, pohodila jeho domem před branou a odešla.'

„To je úžasné a neméně hrozné, co tu vyprávíš, milý Sokrate! Nahnal jsi dokonce i mně nemalou starost, ba hrůzu, pobodav mé nitro nikoli ostnem, nýbrž kopím strachu, aby se ta stařena nějak podobně pomocí vyšší moci nedozvěděla, o čem si tu povídáme. Proto se uložme záhy k odpočinku, ulevme spánkem své noční únavě a prchněme ještě za šera co nejdále odtud!'

Co jsem ještě takto radil, dobrý Sokrates, jsa schvácen nezvyklými účinky vína a dlouhou únavou, už usnul a hezky zhluboka chrápal. Zavřel jsem tedy dveře, upevniv závory, a přistaviv i své lůžko za veřeje a dobře je k nim přiraziv, uchýlím se na ně k odpočinku. A nejprve hezkou dobu bdím, jsa tísněn strachem, potom však asi kolem půlnoci zamhouřím trochu oči. Ale sotva jsem usnul, náhle se dveře pod větším nárazem, než by byl člověk čekal od lupičů, otevrou, či spíše skácejí se stěžejemi vypáčenými a zkořán odtrženými. Lůžko, beztak kratičké, s jednou nohou pochroumanou a zpuchřelé, skácí se prudkostí tak silného nárazu, a jak jsem se z něho vykulil a sletěl, klesajíc převráceně na zem, celého mě zavalí a zakryje.

Tedy jsem poznal, jak se některé pocity přirozeným způsobem projevují v důsledcích docela opačně. Jako totiž slzy často tryskají

z radosti, tak jsem se já i při onom přílišném strachu nemohl zdržet smíchu nad tím, že jsem se z Aristomena stal želvou. A zatím co tak svalen na zem a zaštitěn bravurním kouskem svého lůžka, vykukuji po očku v očekávání, co to asi je, vidím dvě ženy už hezky staré: jedna nesla svítící svítilnu, druhá mycí houbu a obnažený meč. Takto vyzbrojeny obstoupily Sokrata, jenž pevně spal.

A tu spustí ta s mečem: ‚Tu je, sestro Panthio, ten drahý Endymion, tu je ten můj Ganymédes, který si po celé dny a noci zahrával s mým křehkým věkem, tu je ten muž, jenž opovrhl mou láskou a nejen uvádí ve zlou pověst mé jméno, nýbrž strojí se i utéci ode mne! A já abych ovšem jako Kalypsó, jsouc opuštěna tím prohnáním Odysseem, oplakávala svou věčnou osamělost!‘¹⁶

Pak natáhla pravou ruku, ukázala své sestře Panthii na mne a řekla: ‚Ale tamhleten výtečný rádce Aristomenes, který ho k tomu útěku podnítil a teď leží natažen na zemi pod lůžkem, maje už smrt na jazyku, a na tohle na všecko se dívá, ten si myslí, že mu má pohanění projdou beztravně. Však já se postarám později, ba brzy a nejraději už teď, aby pykal jak za svou předešlou drzou prostouřkost, tak svou nynější všetečnost!‘

Jak jsem to uslyšel já nešťastník, polévá mě studený pot a třesu se po těle hrůzou tak, že i lůžko, neklidné mým chvěním, nadskačuje třepotavě nad mými zády.

Tu ta znamenitá Panthia pravila: ‚Nuže, sestro Meroe, roztrhejme tedy nejprve toho jako bakchantky na kousky, anebo ho přivažme za údy a vykleštěme!‘

Na to Meroe – z toho jsem totiž viděl, že se její jméno skutečně shoduje s tím, co vyprávěl Sokrates – dí: ‚Nikoli, nechť zůstane aspoň on na živu, aby pokryl tělo tohoto ubožáka hrstkou hlíny!‘

16 Endymion – podle báje milenecek bohyně měsíce Seleny (Luny); Ganymédes – milenecek a číšník Diův (Jovův); Kalypsó – podle Odysseie nymfa, která u sebe několik roků poutala Odyssea a teprve na příkaz bohů jej propustila. *Pozn. překl.*

A otočivši hlavu Sokratovu na druhou stranu, vnořil mu levou stranou hrdla do těla meč celý až po jílec a přidrževši u rány malý měch, zachytí do něho pozorně vytrysklou krev, takže nebylo nikde ani kapku spatřit. To jsem viděl na vlastní oči. Dále pak – snažil se, tuším, aby nic nepomátla v obětním obřadu – spustila tou ranou svou pravici hluboko do útrob, vyhledala srdce mého soudruha Sokrata a vyňala je, ta výtečná Meroe, kdežto on, máje hrdlo rozříznuto ostrou zbraní, vydával z rány jakýsi zvuk, či spíše neurčitý sípot a vypouštěl s chroptěním dech.

A Panthia, ucpávajíc houbou otvor rány v plné její šířce, pravila: ‚Hej, ty houbo, zrozená v moři, střež ty se přejít přes potok!‘

Po těchto slovech se obě vzdalují, ale přitom odsunou mé lůžko, čapnou si nad můj obličej a ulevují svému měchýři tak dlouho, až mě celého zkoupaly vláhou své pranečisté moči.

Sotva překročily práh, zdvihnou se dveře bez poruchy zase do své bývalé polohy, čepy podvojně se uloží do pánvic, závora se vrátí k veřejím, petlice zaskočí do zámku.

Ale já, jak jsem tak stále ještě ležel natažen na zemi, docela bez sebe, nahý, zkřehlý a močí zkoupán, jako bych byl právě vyšel z dělohy matčiny, či naopak polomrtvý, ba dokonce s pocitem, že přežívám sám sebe a jsem svým vlastním pohrobkem, anebo aspoň jako zaručený kandidát šibenice, řku sám k sobě: ‚Co se stane se mnou, až bude ráno můj kamarád nalezen s krkem podřezaným? Komu se bude zdát mé líčení jen pravdě podobné, budu-li mluvit pravdu? Měl jsi aspoň volat o pomoc, řeknou, když ses nemohl sám, tak silný muž, postavit na odpor ženě! Před tvýma očima je vražděn člověk, a ty mlčíš? Ale pročpak jsi při tom vloupání nezahynul také ty? Pročpak ušetřila divoká ukrutnost očitého svědka, už proto, že přece mohl zločin udat!? Poněvadž jsi tedy unikl smrti, vrať se teď zase k ní!‘

Tak jsem stále u sebe rozvažoval, a noc přecházela v den. I rozhodl jsem se, že udělám nejlépe, jestliže hned za ranního šera tajně zmizím

a vydám se na cestu, třebas se pode mnou nohy třásly. Vezmu svůj raneček a odmykám, ale ty výtečné a poctivé dveře, které se v noci samy od sebe rozlétly, daly se teď jen stěží a s velkou námahou teprve po několika pokusech vsunutým klíčem otevřít.

Potom zavolám na vrátného: ‚Hola, kde jsi! Otevři mi vrata hospody, chci ještě za šera odejít!‘

Vrátný, ležící na zemi u vchodu do hostince, ozval se ještě v polospánku: ‚Cože? Ty nevíš, že jsou cesty ohrožovány loupežníky, že se teď v noci vydáváš na cestu? Jestliže bys rád umřel, protože asi máš na svědomí nějaký zlý skutek, já nemám místo hlavy dýni, abych se dal pro tebe zabít!‘

‚Do rozednění už není daleko,‘ namítám, ‚a mimo to, co mohou loupežníci ukrást pocestnému z jeho svrchované chudoby? Či nevíš, hlupáku, že nahého nemůže oloupit ani deset banditů?‘

Nato se on malátně a rozespale převálí na druhý bok a povídá: ‚Ale jakpak mohu vědět, zda jsi nezavraždil toho svého spolucestujícího, s kterým jsi k nám včera večer zavítal, a nehledáš záchranu v útěku?‘

Pamatuji se, že v té chvíli jako by se byla rozevřela pode mnou země a já spatřil hlubiny Tartaru a v nich psa Kerbera¹⁷, jak se se vší lačností na mne chystá; uvědomoval jsem si, že ta znamenitá Meroe zajisté neušetřila mého hrdla z milosrdenství, nýbrž že mě ve své krutosti zachovala na živu, abych se dostal na kříž.

Vrátil jsem se tedy do pokoje a rozvažoval jsem u sebe o nějakém způsobu rychlé smrti. Ale poněvadž mi Osud neposkytoval jiné smrtonosné zbraně kromě lůžka, řku: ‚Ty, ty mé lůžko, nejdražší mému srdci, které jsi vytrpělo se mnou tolik běd jako zasvěcenec a svědek toho, co se v noci stalo, které jediné při svém obvinění mohu volat za svědka své nevin, ty mi poskytni spějícímu do podsvětí spásné zbraně!‘

17 Podle báje trojhlavý pes hlídající vchod do podsvětí. *Pozn. překl.*

A při těch slovech počnu rozvazovat popruh, jímž byla postel spojena, jeden konec motouzu vhodím na trám, který vyčníval nahoře na jedné straně pod oknem, a upevním jej na něm, druhý konec zadrhnu pevně v kličku, vystoupím na lůžko do výše za svou záhubou a vsunu hlavu do smyčky. Ale zatím co jednou nohou odstrkuji podpěru, která mě nesla, aby provaz, přitažený sesmykem tíže k hrdlu, uzavřel volný průchod dechu, přetrhne se náhle popruh, beztak zpuchřelý a starý, a já, padaje z výše, zřítím se na Sokrata (ležel totiž vedle mne) a skulím se s ním na zem.

A hle, v témž okamžiku vrazí k nám vrátný, hlasitě volaje: „Kde je ten člověk, co za hluboké noci tak náramně spěchal a teď schoulen na posteli chrápe?“

Nato – nevím, čím to byl probuzen: zda naším pádem, či jeho nehorázným křikem – Sokrates vstane první a spustí: „Věru, plným právem zlořečí hosté všelijakým těm podomkům. Tenhle drzoun nám sem v tak nevhodnou dobu vrazí – asi v touze něco ukrást – a vytrhne mne, beztak ještě zemdleného, svým pustým křikem z nehlubšího spánku!“

Vyhrabu se vesele a čile, jsa zalit nečekanou radostí, a volám: „Podívej se, ty velesvědomitý vrátníku, tu je můj kamarád a bratr, kterého prý jsem v noci zabil, jak jsi mě v opilosti osočoval!“

A s těmi slovy jsem Sokrata objal a líbal. Ale on, ohromen arci zápachem té pranečisté vláhy, kterou mě napustily ony ježibaby, odstrkuje mě mocně od sebe, volaje: „Marš ode mne, ty smrade z nejhorší žumpy!“ a jal se mne žoviálně vyptávat na původ tohoto zápachu.

Ale já ubožák jsem si na to spatra vybásnil nějaký hloupý žert, obrátím jeho pozornost zase na jiný předmět hovoru, a vloživ naň ruku, pravím: „Nuže, pojďme a využijme příjemné ranní cesty!“

Vezmu svůj raneček, zaplatíme hospodskému za nocleh a dáme se na cestu.

Ušli jsme dosti hezký kousek, vše už je ozářeno vyšlým sluncem, a já jsem naschvál bedlivě pozoroval hrdlo svého kamaráda, tu část, kde

jsem spatřil vniknout meč, a řku sám k sobě: ,Ty blázne, ty jsi pochoval svůj rozum v pohárech a ve víně, a pak se ti bůhví o čem zdálo! Podívej se, tu je Sokrates, celý, zdrav, bez pohromy! Kde je ta rána? Kdepak ta houba? Kdepak je konečně ta jizva, tak hluboká a tak čerstvá?'

A k němu jsem pravil: ,Vskutku docela správně se domnívají svědomití lékaři, že lidé přeplnění jídlem a chlastem mívají divoké a těžké sny. Pocítil jsem to dokonce sám: že jsem se včera večer podíval poněkud hloub do číší, přinesla mi trpká noc tak příšerné a hrozné sny, že se mi dosud zdá, jako bych byl zbrcen a poskvrněn lidskou krví.'

Na to dí Sokrates, pousmívaje se: ,Ba ne! Ty nejsi polit krví, nýbrž močí! Ale opravdu, já jsem měl také sen, zdálo se mi, že mi někdo podřezává hrdlo. Jednak jsem totiž cítil bolest tuhle na hrdle, jednak mi bylo, jako by mi někdo trhal samo srdce z těla; a ještě nyní se mi těžce dýchá, kolena se pode mnou chvějí, v chůzi se potácím a mám velkou chuť něco pojit, aby můj dech okrál.'

,Hleď,' pravím, ,tu máš přichystánu přesnídávku.' A při těch slovech svléknu svůj tlumok z ramene, rychle mu podám sýra s chlebem a řku: ,Posaďme se u tohoto platanu!'

Stalo se, a také já si s ním vezmu něco k snědku. Tak se přitom na něho dívám, jak hltavě pojídá, a tu vidím, jak schází, jsa stále a stále hubenější a zsinale bledý. Vadnoucí životní barva změnila nakonec jeho vzhled tak, že mi ve strachu – já jsem si ještě k tomu v duchu představoval ty noční Fúrie – uvízlo v hrdle prvé sousto chleba, které jsem požil, ač bylo hodně malé, a nemohlo ani dolů, ani zase nahoru. Neboť můj strach stupňovalo i to, že tudy chodilo málo lidí: kdopak by věřil, že jeden z dvou spolucestujících zahynul bez viny druhého?

Ale on, když se dosyta nabaštil, pocítil nesnesitelnou žízeň; spolykal totiž hltavě hezký kus výborného sýra, a k tomu nedaleko od kořenů platanů plynul mírný potok, pomalý téměř jako klidná stojatá voda a svou barvou závodící se stříbrem nebo s křišťálem.

,Pohleď,' pravím, ,ukoj svou žízeň bělostným mokem pramene!'

On povstane, vyhlédne si po malé chvíli plošší okraj břehu, skrčí se na kolena, sehne se a snaží se dychtivě učinit doušek. Ale ještě se ani okrajem rtů nedotkl vodní hladiny, a tu se rána na jeho hrdle rozevře, jak je hluboká a široká, a z ní se náhle vyvalí do vody ona houba spolu s nevelkým množstvím krve. Nakonec by se bylo jeho bezduché tělo téměř překotilo do vody, kdybych ho já nebyl zachytil za jednu nohu a s námahou a tíží nevyvlekl výše na břeh. Tam jsem, pokud to čas dovoľoval, svého ubohého kamaráda oplakal a pochoval navždy do písčité půdy u potoka.

Sám pak jsem uprchl odlehlými, neschůdnými samotami, jsa pln úzkosti a nesmírné bázně o sebe, a jako bych měl na svědomí lidskou krev, zanechal jsem otčinu i svůj dům a zvolil dobrovolné vyhnanství. Nyní po novém sňatku bydlím v Aitolii¹⁸.

Tolik Aristomenes. Ale jeho průvodce, který hned z počátku se zatvrdelou nedůvěrou odmítal jeho vyprávění, pravil: „Nad tuhle bajku není nic báječnějšího, nad tu lež nic nesmyslnějšího!“ A obrátiv se ke mně, dí: „A ty, muž vážený, jak ukazuje tvůj oděv i způsoby, ty tu bajku schvaluješ?“

„Já nepokládám nic za nemožné,“ odvětil jsem; „jak osud rozhodne, tak se smrtelníkům všechno vydaří. Neboť i mně, i tobě a všem lidem přihází se v životě mnoho věcí podivných a takřka nemožných, když se však o nich vypráví člověku toho neznalému, nedocházejí víry. Ale já zde tomu pánovi, na mou duši, věřím a k tomu jsem mu zavázán vděkem vděkoucím za to, že nás zabavil půvabným vyprávěním té pěkné historky; bez námahy a nechuti jsem konečně urazil tu drsnou dlouhou cestu. Z toho dobrodiní má tuším radost i tento můj nosič, že jsem se, neunaviv ho, dostal až tuhle k městské bráně – nikoli na jeho hřbetě, nýbrž pomocí svých uší.“

To byl konec našeho rozhovoru i naší společné cesty; neboť oba společníci pustili se nalevo k nejbližšímu dvorci.

18 Krajina v záp. středním Řecku. *Pozn. překl.*

Ale já jsem přistoupil k prvnímu hostinci, který jsem při vstupu do města zočil, a hned zvidám na jedné staré ženě, krčmářce: „Je tahle obec Hypata?“

Ona přikývla.

„Znáš tu mezi předními občany nějakého Milona?“

Usmála se a pravila: „Milon je doopravdy prohlášen za prvního občana, protože bydlí vně hradeb hned na začátku celého města.“

„Nech žertu, milá matko,“ dím já, „a pověz mi, prosím, co je zač a v kterém domě bydlí!“

„Vidíš,“ pravila, „tam ta poslední okna s vyhlídkou ven z města a na druhé straně dveře vedoucí do sousední uličky? Tam bydlí ten tvůj Milon, člověk zazobaný a náramný boháč, ale pověstný jako nejhorší držgrešle a sprostý špinavec, který i půjčuje často na vysoké úroky, ale jen na zlatou nebo stříbrnou záruku; žije uzavřeně ve svém baráku a věčně hlídá ten svůj mamon, a má také ženu, která je družkou jeho nuzáckého života. K tomu si drží jen jedinou služtičku a chodí si stále jako žebrák.“

Zasmál jsem se tomu pro sebe a pravím si: „Můj milý Demeas se o mne postaral věru laskavě a prozíravě, že mě doporučil na mé cestě k takovému člověku, v jehož domě bych se nemusel obávat ani mraku kouře, ani kuchyňských výparů.“

A při těch slovech jsem popošel malý kousek cesty k domu Milonovu. Přistoupím ke vchodu a počnu volat a tlouci na vrata, závorou pevně uzavřená.

Konečně vyjde nějaká dívčice a ptá se: „Hej, ty, co tak silně tlučeš, načpak si chceš vypůjčit? Či ty jediný nevíš, že mimo zlato a stříbro žádné záruky nepřijímáme?“

„Vol slova blahověstnější,“ odvětil jsem, „a raději mi pověz, zastihnu-li tvého pána doma!“

„Ó ano,“ vece ona; „ale proč se po něm ptáš?“

„Chci mu odevzdat dopis od Korintána Demea.“

„Počkej tu na mne,“ praví, „až já tě ohlásím.“

A při těch slovech zase zastrčila dveře a pospíšila dovnitř. Maličko potom se vrátila, otevřela dveře a pravila: „Pán prosí, abys šel dále.“

Vešel jsem a zastihnu Milona, an leží na malinkém lehátku a začíná právě obědvat. V nohách seděla jeho žena a stál tam prázdný stůl; na ten on ukázal řka: „Bud' vítán u našeho stolu!“

„Děkuji,“ odvětil jsem a ihned mu odevzdávám dopis Demeův.

On jej letmo přečetl a pravil: „Jsem povděčen milému Demeovi, že ke mně doporučil tak vzácného hosta.“

A po těch slovech nařídí své ženě, aby si poodsedla, a vybídne mě, abych se posadil na její místo. A když jsem stále ještě ostýchavě váhal, chytí mě za šat a stáhne k sobě řka: „Sedni si tuhle! My totiž ze strachu před lupiči nemáme žádné židle a nemůžeme si ani opatřit dostatečné domácí zařízení.“

Učinil jsem po jeho, a on pokračoval: „Už z toho tvého krásného vzhledu tělesného a z této ostýchavosti docela panenské bych usuzoval, že jsi urozeného původu, a jistě správně; ale i můj milý Demeas to v dopise oznamuje. Proto tě prosím, abys nepohrdl skrovnými poměry naší chatrče. Pohled', onen vedlejší pokoj tuhle ti poskytne slušného útulku: vezmi jen laskavě zavděk pobytem u nás. Uznáš-li nás toho za hodné, prokážeš nejen velkou čest našemu domu, nýbrž i sobě získáš znamenitou slávu, jestliže se spokojíš malým příbytkem a napodobíš krásný čin jmenovce svého otce, bohatýra Thésea,¹⁹ který nepohrdl pohostinstvím stařenky Hekaly.“

I zavolal služku a nařizoval jí: „Fotido, vezmi hostova zavazadla a ulož je pořádně do onoho pokoje; zároveň pak přines ruče z komory olej k natírání a utěrky i ostatní věci k tomu potřebné a doved' mého hosta do nejbližších lázní: je jistě hodně unaven tou obtížnou cestou.“

19 Luciův otec se tedy jmenoval jako mytický athénský král Théseus, proslulý hrdinskými činy. Při výpravě na marathonského býka ho pohostila ve své chatrči stařenka Hekale; byla pak zavedena oběť Hekalesia na její památku. *Pozn. překl.*

Když jsem to uslyšel, uvážil jsem povahu a skrblictví Milonovo, i pravím, chtěje si ho úže získati: „Není mi naprosto třeba těch věcí, ty mě na cestách všude provázejí. I na lázně se snadno doptám. Ale jednu věc pokládám za velmi důležitou: zde vezmi, Fotido, peníze a kup za ně sena a ječmene pro mého koně, který mě sem statně dovezl.“

Stalo se, mé věci byly uloženy v onom pokoji, a já jdu sám do lázní. Abych si však dříve obstaral pro nás něco k snědku, zamířím na lahůdkářský trh a vidím tam vyloženy nádherné ryby. Přeptal jsem se na cenu, ale když prodavač chtěl za ně sto sesterciů, odmítl jsem to a koupil jsem je konečně za dvacet denárů. Když jsem právě odcházel z trhu, jde za mnou Pythias, můj spolužák z atických Athén. Po tak dlouhém čase mě přece brzy poznal, přistoupil přátelsky ke mně, objal a políbil mě srdečně volaje: „Můj milý Lucie, buď mi bůh svědkem, to jsem tě dlouho neviděl, na mou duši, už od té doby, co jsme vyšli ze školy učitele Klytia! Ale copak tě sem z domova přivedlo?“

„Zítra se to dovíš,“ odvětil jsem. „Ale co je tohle? Gratuluji! Vždyť vidím u tebe soudní sluhy s metlami a na tobě kroj příslušící úřední osobě!“

„Mám na starosti zdejší aprovizaci,“ pravil on, „a zastávám úřad aedilský. Chceš-li něco nakoupit k snědku, milerád ti jakkoli přispěji.“

Odmítal jsem s díky jeho ochotu, že jsem si už sám obstaral hezkou hromádku ryb na svůj oběd. Ale Pythias, spatřiv můj košíček, nadtrásl ryby, aby si je mohl lépe prohlédnout, a zeptal se: „Copak jsi dal za ten brak?“

„Jen stěží jsem přinutil rybáře, aby se za ně spokojil dvaceti denáry.“

Jakmile to uslyšel, ihned mě uchopil za pravici, a veda mě nazpět na lahůdkářské tržiště, vyzvídal; „A od koho z té bandy jsi tu chamrad' koupil?“

Ukáži mu na jednoho staříka; seděl tam v rohu. On se naň ihned podle své úřední moci velmi hrubě oboří: „Tak, tak, už nešetříte ani našich přátel a vůbec ani hostů, že jim nabízíte své mizerné ryby za tak vysoké ceny a výkvět země thesalské, naše město, snižujete na poušť a holé skalisko drahotou potřeb životních?! Ale to vám neprojde beztrestně! Však já se už postarám, abys zvěděl, jak mají být za mého úřadování trestáni takoví ničemové!“

A – vysypav obsah mého košíku na zem, poručí svému úřednímu sluhovi, aby stoupl na ryby a celé je svýma nohama rozšlapal. A maje dosti na tom důkazu své přísnosti, radil mi rozmilý Pythias, že už mohu jít. „Tak, drahý Lucie, tato hrozná pohana toho dědka mi už postačí.“

Byl jsem tím jednáním ohromen a celý zkoprnělý, neboť mě silácké zakročení mého duchaplného spolužáka připravilo i o oběd i o peníze. I spěchám do lázní a vykoupav se vrátím se do domu Milonova, rovnou do svého pokoje.

A hle, tu je služka Fotis se vzkazem: „Pán tě k sobě zve, hoste.“

Ale já jsem beztak znal Milonovu skoupost, i omluvil jsem se zdvořile, že pokládám za vhodnější ulevit své utrmácenosti po cestě raději spánkem než pokrmem. Když mu to bylo vyřízeno, přispěchal sám Milon, a položiv na mne ruce, jal se mě laskavě nutkat, abych šel s ním. A když jsem váhal a skromně odmítal, pravil: „Neodejdu dříve, dokud se mnou nepůjdeš,“ a svá slova doprovázel přísahou.

Ač nerad, povolím jeho tvrdošíjnému naléhání, i odvede mě k onomu svému lehátku, a sotva jsem usedl, spustí: „Jakpak se daří našemu Demeovi? Co jeho žena? Co děti? Co služebnictvo?“

Vykládám mu všechno podrobně. On se také hezky zevrubně vyptává na příčiny mého cestování. A když jsem mu je řádně vysvětlil, hned zvidá velmi svědomitě o mé otčině, o jejích předních mužích, a konečně i o samém místodržiteli. Jakmile pak seznal, že jsem nejen utrmácen po tak zlé cestě, nýbrž také umořen sáhodlouhým

povídáním, že v ospalosti vážnu uprostřed věty a že, jsa už docela vyčerpán, jen naplano nejasně vykoktávám zkomolená slova, dovolí mi teprve, abych odešel na lůžko.

Tak jsem se konečně dostal od tlachavé a hladové „hostiny“ toho odporného dědka. Maje tělo malátné nikoli od jídla, nýbrž ospalostí, nasycen planými řečmi, vrátil jsem se do svého pokoje a oddal se vytouženému odpočinku.

2

Jakmile nové slunce zaplašilo noc a přivodilo den, zvednu se ze spánku a současně i z lůžka. Byl jsem vůbec pln neklidu a neobvyčejně žádostiv poznat věci zvláštní a podivuhodné; mysle pak na to, že dlím uprostřed Thesálie, kde jsou domovem kouzelná zařikávání magického umění, proslavená souhlasně ústy celého světa, a že k oné včerejší historce znamenitého společníka Aristomena zavadlo podnět toto město zde ležící, a jsa beztak rozechvěn jak svým přáním, tak i zájmem, prohlížel jsem pozorně každou jednotlivost. A nebylo v celém městě věci, kterou bych byl, hledě na ni, pokládal opravdu za to, čím byla, nýbrž všechno všude jako by bylo strašným kouzelným šepotem proměněno v jinou podobu, takže jsem i kameny, o které jsem klopýtal, ptáky, které jsem slyšel, stromy, které lemovaly obvod města, a vodu v pramenech pokládal za lidské bytosti, které zkameněly, porostly peřím a listím anebo se rozplynuly ve vodu. Ba čekal jsem, že sochy a obrazy budou chodit, zdi mluvit, býci a podobná dobytčata věštít, ano že ze samého nebe a ze zářícího kotouče slunečního zazní náhle nějaká věštba.

Jsa u takovém vytržení, ba přímo omámen mučivou touhou, ačkoli jsem nenacházel žádného východiska a vůbec ani stopy toho, po čem jsem prahl, přece jsem všechno obcházel.

Zatím co si jako zhýralý darmošlap prohlížím dům od domu jednotlivosti, ocitl jsem se – ani nevím jak – náhle na lahůdkářském trhu, a hle, tu kráčí nějaká paní, obklopená velmi četným zástupem služebnictva. Zrychlím krok, abych ji dohonil. Šperky zasazené do zlata a zlatotkaný šat nasvědčovaly tomu, že je to jistě vznešená paní. Po jejím boku kráčel nějaký starý pán, už hezky letitý.

A ten, jakmile mě zhlédl, zvolal: „Bože, vždyť to je Lucius!“ I políbí mne a ihned pošeptal cosi nejasného do ucha té paní. „Pojď přece,“ praví mi, „také sám blíže a pozdrav svou tetu!“

„Ostýchám se,“ pravím, „poněvadž tu ženu neznám.“ A hned mě polil nach, sklopil jsem hlavu a zastavil se.

Ona však na mne upřela svůj pohled a zvolala: „Aj, toť vskutku ušlechtilý, počestný výraz ctihodné matky Salvie! Ale i jinak jeví tělo úžasné shody, jako podle měřítka: přiměřená ztepilost, šťavnatá štíhlost, pleť mírně růžová, plavé prosté vlasy, oči sivé sice, ale plné života, s pohledem blysknavým zcela jako orlí zrak, obličej všecek rozkvetlý, chůze půvabná, nevyumělkovaná –“

A dodala: „Já jsem tě, Lucie, těmato svýma vlastníma rukama pěstila – jakby ne? Jsem nejen pokrevní příbuzná tvé matky, nýbrž i soukojenka. Obě totiž pocházíme z rodu Plutarchova, obě jsme pily společné mléko téže chůvy a vyrostly jsme spolu ve svazku sesterské lásky; dělí nás jen společenské postavení, neboť ona se provdala do rodiny slovatné, já pak za prostého soukromníka. Já jsem Byrrhena – mé jméno jsi snad často slyšel od svých vychovatelů a znáš je. Pojď tedy ke mně a směle přijmi v mém domě pohostinství: budeš u mne jako doma!“

Za její dlouhé řeči zmizel nach z mé tváře a já jsem odvětil: „Chraň bůh, tetičko, abych opustil svého hostitele Milona, když si naň nemohu nijak naříkat! Ale ujišťuji tě, co je možno učinit bez porušení povinné slušnosti, milerád udělám, totiž kdykoli mě cesta povede sem, vždycky se uchýlím k tobě.“

Za takového vzájemného rozhovoru přišli jsme po několika málo krocích do domu Byrrhenina.

Jeho atrium bylo neobyčejně krásné. V každém rohu ze čtyř stran tyčily se sloupy, nesoucí sochy bohyně Vítězství: stojí tu s rozpjatými křídly, s nohama v klidném postoji, dotýkající se růžovými chodidly vratkého povrchu otáčivé koule, ale netkvějí na ní pevně, nýbrž tak se zdá, že dokonce i letí. A hle, přesně ve středu celé síně stojí socha dokonale krásná, která padne všem příchozím hned do očí a budí úctu božskou velebností: Diana z parského mramoru. Šat jí vlaje nazad po větru, jak běží rychle kupředu. Z obou stran

chrání bohyni psi, a ti psi byli také z kamene: jejich oči hledí hrozně, uši jsou vzpřímeny, chrčipě rozevřeny, tlamy běsní, a dolehne-li sem odněkud ze sousedství psí štěkot, myslil by člověk, že vychází z jejich kamenných hrdel. Ale nejskvělejší ukázkou své mistrnosti podal znamenitý tvůrce onoho sousoší v póze psů: hrudi jejich jsou vzpřímeny do výše, zadní nohy se opírají o zem, kdežto přední jako by běžely.

Za zády bohyně se zdvíhá skála tvořící jeskyni a zarostlá mechem, bylinami, listovým a proutím, někde i révovým, jinde opět kvetoucími křovisky, vše z kamene. Uvnitř jeskyně září odraz sochy od třpytu mramoru. Pod samým okrajem skály visí ovoce a vinné hrozny, mistrně vypracované; umění na nich závodilo s přírodou a vytvořilo je podobné skutečnosti. Člověku se zdá, že některé možno odtud utrhnout k snědku, až je podziměk, bohatý moštěm, obarví nádechem zralosti; a jestliže se sehneš a pohlédneš do pramene, který běží, tříště se o nohy bohyně, a čeřivým tokem dále mírně proudí, budeš přesvědčen, že to tam visí hrozny jako v přírodě na venkově, a že se dokonce i pohybují, majíce už beztak všechny znaky skutečnosti.

Mezi tím listovým z mramoru je vidět v kameni i v prameni Aktaeona²⁰ jako sochu: jsa odsouzen státi se jižž divým jelenem, nachýlil se kupředu, pozoruje všetečně bohyni a vyčkává, až se bude Diana koupat.

Zatím co si to s neobyčejným požitkem opět a opět prohlížím, vece Byrrhena: „Toto všecko, co vidíš, pokládej za své!“

Při těch slovech dá všem ostatním několika důvěrnými slovy pokyn, aby se vzdálili. A když se všichni rozešli, praví: „Při této bohyni, můj drahý Lucie, jaký strach o tebe svírá mé srdce, jak bych tě ráda ochránila před budoucností, jako své vlastní dítě! Měj se na

20 Řecký Aktaion; zhlédl podle báje bohyni Artemidu (Dianu) v koupeli a byl za to proměněn v jelena a svými loveckými psy roztrhán. *Pozn. překl.*

pozoru, mocně se měj na pozoru před černým uměním a zločinnými svody oné Pamfily, ženy toho Milona, který je, jak pravíš, tvým hostitelem! Je pokládána za kouzelnici prvního řádu a odborníci ve všech příšerných čarech, která pomocí všelijakých proutků, kamének a podobných tret, na něž nadýchá, dovede všechen vezdejší jas hvězdného světa pohroužit až do hlubin Tartaru a v pradávný chaos. Jakmile totiž spatří nějakého krásného mladíka, je uchválena jeho půvabem a ihned naň obrátí svůj zrak i svou mysl: zahrnuje ho lichocením, přepadá jeho ducha a připoutává ho k sobě věčnými okovy propastné lásky. Ale ty, kteří jí nejsou po vůli a pro odpornost nemají pro ni ceny, ty promění mžikem v kameny, dobytčata nebo jakéhokoliv živočicha, jiné však docela i zničí. Toho se pro tebe obávám a před tím tě pokládám za dobré varovat, neboť v ní plane vašeň stále, a ty bys jí byl pro svůj věk i krásu velice vhod.“

Tak promlouvala ke mně Byrrhena, plná úzkostného nepokoje. Ale já, jak už jsem byl všetečný, sotva jsem zaslechl slovo „umění kouzelnické“, po němž jsem vždy toužil, byl jsem dalek toho, vystříhat se Pamfily, takže jsem docela sám od sebe dostával chuť svěřit se takovému vyučování, ať to třeba stojí velmi mnoho, a vrhnout se prudkým skokem střemhlav přímo do samé propasti.

Kvapně a ztřeštěně se tedy vyprostím z její ruky jako z nějakého řetězu, spěšně se s ní rozloučím a vyletím horempádem do domu Milonova. A uháněje jako bezhlavý, rozumuji: „Hola, Lucie, otevři oči a seber se! Tady ti kyne vytoužená příležitost: budeš moci své nitro podle dávného přání ukojit podivuhodnými příběhy. Pryč s dětinskými strachy, měj se čile k věci, a co nejbližší k ní! Střež se ovšem milostného poměru se svou hostitelkou a jako čestný muž měj v úctě manželské lože počestného Milona. Ale hled’ si zato horlivě získat služku Fotidu! Je to dívka roztomilých tvarů, laškovné povahy a docela vtipná. Však tě také včera večer, když jsi šel spát, ochotně dovedla do ložnice, něžně uložila na lůžko, hezky láskyplně přikryla, a políbivši tě na hlavu, prozradila svou tvář, jak nerada

odchází, nakonec pak se několikrát zastavila, otočila a ohlédla po tobě. Nuže, dílu zdar! Ať to třeba dopadne špatně, zkusme to s onou Fotidou!“

Za těchto úvah přijdu k domu Milonovu a – jak se říká – jdu přímo za svou myšlenkou. Doma však nezastihnu ani Milona, ani jeho manželku, nýbrž jen svou drahou Fotidu: připravovala svým pánům ragú, sekaninu, nějaký pokrm s omáčkou, a jak můj nos už z vůně věřil, neobyčejně chutnou masovou ruládu. Byla čistounce oblečena lněnou tunikou a podkasána hezky vysoko až pod samými nadry lesklou růžovou stuhou. Svými kvetoucíma rukama kroužila dokola kastrolem, potřásajíc jím opět a opět do kruhu a uvádějíc přitom do mírného klouzavého pohybu své údy, takže se její bedra lehounce chvěla, a roztrásajíc jemně svižné boky, celá se půvabně vlnila.

Při tom pohledu jsem užasl jako příkovan, postavil jsem se pln údivu a postavila se i ta část těla, která předtím ležela.

Teprve za chvíli jsem ji oslovil: „Ach, má Fotido, jak hezky a jak půvabně nakrucuješ při otáčení toho hrnce svou zadničku! Jak lahodné masíčko připravuješ! Šťasten a jistojistě blažen ten, komu dovolíš, aby si tu omočil prst!“

Tu ta čiperná a šprýmovná dívčice odpověděla: „Pryč odtud, nebožátko, pryč co nejdále od mého krbu! Jestliže tě jen trošku ovane můj oheň, chytne plamenem tvé nitro, a nikdo neuhasí ten tvůj žár leč já, která znám sladká koření a dovedu stejně rozkošně otáčet hrncem jako otrásat postýlkou!“

Při těch slovech se po mně ohlédla a zasmála se. Ale já jsem od ní neodešel dříve, dokud jsem pozorně neprozkoumal celou její postavu.

A vlastně: nač bych mluvil o ostatních půvabech, když jsem u žen vždy a jedině dbal toho, abych si dřív důkladně a veřejně prohlédl hlavu s vlasy a potom se jimi doma kochal? Pro tuto zásadu mám jistý, ustálený důvod: jednak že tato význačná část těla, ležící na

volném, lehce patrném místě, první nám padá do očí, a za druhé: to, co působí na ostatních údech radostná barva květnatého oděvu, to působí na hlavě přirozená nádhera vlasů. Mnohé ženy konečně, chtějící dokázat své přednosti a půvaby, svlékají všechen šat, odstraňují roucha, snaží se předvésti svou krásu nahou v naději, že se spíše zalíbí růžovým nádechem své pleti než zlatým třpytem oděvu. Ale – nemělo by se to ani říkat, a kéž by se ani takový hrozný případ nevyskytl! – oloupí-li člověk hlavu kterékoli neobyčejné a překrásné ženy o vlasy a zbaví tak obličej přirozené ozdoby, byť byla z nebe seslána, mořem zrozena, vlnami vychována, byť to byla, jářku, sama Venuše, byť celým sborem Grácií obklopena, veškerým davem Amorů provázena a svým čarovným pasem ozdobena, vydechujíc tělem skořicovou vůni a rosíc balzám, zjeví-li se s lysou hlavou, nebude se moci líbit ani svému Vulkánovi.

Ale což když svítí na vlasech půvabná barva a skvělý lesk a pod ostrým svitem slunečním živě se blýská nebo se jemně odráží, anebo mění svůj vzhled, hrajíc opačným půvabem, a brzy se ze zlatého třpytu tlumí v měkký odstín medový, brzy zase, jsouc černá jako havran, závodí s tmavomodrým peřím na hrdélkách holubů, anebo když jsou napuštěny drahocennou masťou, rozčesány dovedně jemným hřebenem a nazad shrnuty stojí milencovým zrakům vstříc jako zrcadlo, vydávajíc obraz ještě krásnější?! Což když v bohatém vzrůstu hustě pokrývají téměř, anebo v hojných prstencích rozprostřeny splývají po zádech?!

Zkrátka, důstojnost vlasů je tak veliká, že vystupuje-li žena třeba nádherně ozdobená zlatem, rouchem, drahými kameny a vši ostatní krásou, neupraví-li si vkusně vlasy, nemůže slout elegantní.

Ale mé Fotidě dodávala půvabu úprava nikoli pracná, nýbrž jen nedbale uspořádaná. Její bohaté vlasy spadaly jemně nazad, splývaly po šíji, na krku se potom rozkládaly, a jsouce zahnuty mírným obloukem, byly maličko přidrženy prýmkem šatu, konečně pak shrnuty v kotouč a uzlem na temeni pevně staženy.

I nemohl jsem déle snést tak mocný, mučivý pocit neobyčejné rozkoše: schýlil jsem se nad ni a tam, kde vlasy vystupovaly na téměř, vtiskl jsem přesladký polibek.

Tu ona stočila šíji a obrácena ke mně kose mžikavými zraky, zvolala: „Oj, ty floutku, okoušíš sladkotrpké pochoutky! Dej pozor, aby ti přílišnou sladkostí medu na dlouhou dobu nezatrpkla žluč!“

„Co to je, má líbezná,“ pravím, „když já jsem hotov dát se tu natažen nad tvým ohněm péci, třebaš jen jediným polibkem přitom osvěžen!“

A při těch slovech jsem ji hezky těsně sevřel v objetí a jal jsem se ji hubičkovat. Tu se už ona vinula ke mně s vášní stejně horlivou a v stejné lásce, tu už dávala v prahnoucí touze najevo své zalíbení dechem skořicové vůně z otevřených úst a dotíráním jazyka plným nektaru, jenž narážel o můj jazyk.

I zvolal jsem: „Umírám, ach, jsem již mrtev, nedopřeješ-li mi ty své milosti!“

A tu mě ona znovu zlíbala a pravila: „Bud' dobré mysli! Já jsem ti oddána vzájemnou náklonností a naše rozkoš nebude již déle čekat: jakmile zaplanou světla, přijdu k tobě do pokoje. Jdi tedy a připrav se, neboť budu s tebou po celou noc udatně a statečně bojovat.“

Tak a podobně jsme spolu žvatlali a pak jsme se rozešli.

Sotva nastalo poledne, poslala mi Byrrhena přátelské dary: tučné selátko, pět slepiček a džbán vína, drahého svým stářím. Tu jsem zavolal Fotidu a pravím: „Pohled', Bakchus, podněcovač a zbrojnoš Lásky, se k nám dostavil sám. Vyzunkněme dnes všechno toto víno, aby v nás uhasilo zbabělý stud a dodalo nám svěžesti a čilosti milostné vášně! Neboť loďka Lásky potřebuje jen těchto zásob: aby za nočního bdění bylo ve svítilně dost oleje a v číši dost vína.“

Ostatek dne jsem věnoval koupeli a pak obědu. Dobrý Milon mě totiž pozval, i zúčastnil jsem se jeho skrovňoučké slátané tabule, a pokud možno, střehl jsem se pohledu jeho manželky Pamfily, jsa pamětliv výstrahy Byrrheniny, a před její tváří jsem sklopil bázlivě

oči jako před podsvětním jezerem. Ale osvěžoval jsem se tím, že jsem stále pokukoval po Fotidě, která přísluhovala.

A hle, už byl večer, a Pamfile pravila, pozorujíc svítilnu: „To bude zítra pořádně pršet!“

Když pak se její manžel ptal, jak k tomu poznání přišla, odvětila, že jí to věští ta svítilna.

Milon se jejím slovům zasmál, řka: „Tot' chováme v té svítilně báječnou věštkyňu, která pozoruje ze své hlídky na sloupku všecko, co se děje na nebi, i samo slunce!“

Na to jsem já podotkl: „Je dost znamenitých dokladů takového věštění. A není divu, že ač je tento plamének nepatrný a byl stvořen lidskýma rukama, přece chová v sobě upomínky na onen velký oheň nebeský jakožto na svůj prapůvod, takže nadpřirozenou předtuchou může sám vědět, co onen učiní na nebi, a nám to pak oznamovat. U nás v Korintu je teď také jakýsi cizinec, Chaldej²¹, který chodí sem a tam, uvádí celou obec ve zmatek svými úžasnými odpověďmi a vydělává si tím, že prozrazuje lidem tajemství osudu: který den činí manželský sňatek pevným, který slibuje základům hradeb trvalou stavbu, který je příhodný pro obchodníka, který je početností lidí slibný pro cestujícího, který vhodný pro plavbu. Dokonce i mně, když jsem se ho tázal na výsledek svého cestování, pověděl mnoho věcí, dost podivných a velmi pestrých: brzy že mi pokvete hodně slávy, brzy zas že ze mne bude velká historie a neuvěřitelný román a plno knih.“

Milon se přitom pousmíval a pravil: „Jakpak vypadá ten tvůj Chaldej a jak se jmenuje?“

„Je štíhlý,“ pravím, „a přisnědlý, jmenuje se Diofanés.“

„To je on,“ zvolal Milon, „a nikdo jiný! Také tady u nás předpovídal mnohým lidem mnoho věcí a už vydělal nemálo peněz, ba hezkou

21 Původně označení Semitů, kteří vytvořili tzv. novobabylonskou říši (byla vyvrácena Kýrem Starším v 6. stol. př. n. l.). Později tak byli označováni astrologové, i nechaldejského původu. *Pozn. překl.*

sumičku, tu však ho chudáka postihla fatální, či správněji řečeno, brutální nehoda.

Když totiž jednoho dne okolostojící obštědřoval osudy, jsa obklopen kruhem četně shromážděného obyvatelstva, přistoupil k němu jeden obchodník jménem Kerdon, chtěje od něho zvědět den příhodný pro svou cestu. A když Diofanes vyvolený den určil, kupec už položil před něho měšec, už vyklopil peníze, už odpočítal sto denárů, které měl věstec dostat jako odměnu za své proroctví, a hle, tu se dotře k Diofanovi zezadu nějaký mladíček z vyšších vrstev, zatahne ho za šaty, a když on se obrátil, obejmě ho a velmi vřele políbí.

A tu Diofanes, opětovav jeho polibek, posadil ho vedle sebe a jsa všecek překvapen úžasem nad tím nenadálým setkáním, zapomněl na věc, kterou se právě zabýval, a praví k němu: „Jak dávno už jsem si tě přál vidět! Kdypak jsi přišel?“

Onen druhý na to odpověděl: „Právě včera navečer. Ale pověz mi zase ty, brachu, jak se ti vedlo na tvých cestách po moři i po souši od té doby, co jsi tak nakvap odplul z ostrova Euboie?“

Na to ten znamenitý Chaldej Diofanes, jako by byl pozbyl rozumu a dosud se nevzpamatoval, odpověděl: „Všechny naše protivníky a nepřátele nechť postihne tak strašné bloudění, či spíše odysea jako mne! Neboť loď sama, na které jsme jeli, byla porouchána všelijakými bouřlivými vichry, ztratila oboje kormidlová vesla a jen stěží byla dohnána na okraj protějščího břehu, tam se náhle potopila, a my jsme pozbyli všeho a sotva jsme se plováním zachránili. Co jsme pak sehnali buď milosrdenstvím neznámých lidí, nebo laskavostí přátel, toho všeho se zmocnila rota loupežníků. A můj jediný bratr Arignotus byl ubohý v boji proti oněm násilníkům před mýma očima zavražděn.“

Zatím co to ještě Diofanes smutně vyprávěl, milý obchodník Kerdon sebral své penízky, které určil jako honorář za věštbu, a ihned zmizel. A teprve potom se konečně Diofanes probudil a poznal, kam ho zanesla jeho nerozvážnost, zvláště když také viděl, jak jsme my všichni okolostojící propukli v hlučný chechtot.

Ale tobě zajisté, pane Lucie, jedinému ze všech nechat' prorokoval onen Chaldej pravdu, nechat' jsi šťasten a cestu nechat' vykonáš se zdarem!"

Za této dlouhé rozprávky Milonovy jsem potají vzdychal a nemálo sám na sebe se horšil, že jsem sám zavdal podnět k tomuto proudu nevčasného rozhovoru, a tak ztrácím nejpříjemnější část večera i jeho sladký požitek. Utlumiv tedy konečně v sobě stud, pravím k Milonovi: „Nuže, nechť si ten Diofanes snáší svůj osud a kořistí z lidí opět poskytne zisk moři i zemi! Ale já jsem ještě dneska zmožen únavou po včerejší cestě, dovol mi tedy, abych šel dříve na lůžko.“

Při těch slovech se vzchopím a spěchám do svého pokoje.

A tam shledám, že je vše hezky pěkně připraveno k hodům. Sluhové²² měli ustláno na zemi venku – jistě proto, aby byli odklizeni svědkové našeho nočního žvatlání –, a to co nejdále od prahu mé ložnice. Vedle mého lůžka stál stolek, který nesl čestné ukázky celé hostiny, a pěkné poháry, do polovice už naplněné mokem a čekající jen na správné přimíšení vody²³, vedle pak pořádná baňatka, jejíž úzké hrdlo bylo uraženo a otvor byl dost široký, aby z ní bylo lze víno snadno nabírat – zkrátka vše bylo připraveno k hostině před bojem Lásky!

Sotva jsem ulehl, ejhle, má Fotis, která již uložila svou paní, blíží se radostně, jsouc ozdobena růžovými vínky a růžovými květy na kypících řadrech. Vtiskla mi v těsném přimknutí polibek, ověncila mě vínky a posela kvítím, a uchopivši číši s vínem a nalivši do ní vlažné vody, podá mi ji, abych pil, a nežli jsem ji docela vyprázdnil, jemně se jí zmocní a upíjejíc svými rty malými doušky ze zbytku a hledíc na mne, lahodně jej vysrká.

Druhou, třetí i více číši jsme tak střídavě spolu vypili. A tu již mi vstoupilo víno do hlavy, nejen duch, nýbrž i tělo prahlo po rozkoši,

22 Předtím autor nemluvil o tom, že by byli Lucia doprovázeli sluhové. *Pozn. překl.*

23 Řekové, jak známo, mísili víno s vodou. *Pozn. překl.*

a já, jsa beztak dráždivý, bujný a chvíli již napolo zdolán láskou, poodhrnu letmo šat až po slabiny a ukazuje své Fotidě netrpělivost touhy, pravím: „Smiluj se a přispěj mi včas! Vždyť vidíš: jsem už ze všech sil připraven na blížící se boj, který jsi mi vyhlásila beze všech úředních formalit²⁴. Jakmile se prvý šíp krutého Amora zabořil do mého nitra, ihned jsem také plnou silou napjal svůj luk a velmi se obávám, aby tětíva přílišným napětím nepraskla. Ale chceš-li mi být ještě plněji po vůli, rozpusť si volně vlasy, aby ti vlnivě splývaly, a tak se oddej milostným objetím!“

Hned byly chvatně odstraněny všechny nádoby s pokrmy a Fotis, zbavená všeho svého oděvu a nahá, majíc vlasy rozpuštěny k radostnému laškování, stála tu jako Venuše, vstupující do mořských vln, krásně přetvořena, a chvilku si ještě růžovou dlaní naschvál stíníc spíše než cudně zakrývajíc svůj hladounký klín, volala: „Bojuj, a bojuj udatně! Neustoupím před tebou, nedám se na útěk! Zblízka, tváří v tvář namiř svou zbraň, jsi-li muž, postupuj rázně a zabíjej, sám jsa odhodlán zemřít! Dnešní boj nezná milosti!“

A při těch slovech vstoupila na mé lůžko, usedla si na mne zplehoučka a opět a opětovně nadskakujíc a natřásajíc klouzavými pohyby svá mrštná bedra, nasýtila mě houpavým požitekem lásky, až jsme se současně oba s duchem znaveným a zemdlenými údy zmožení zhroutili, ve vzájemném objímání zhluboka oddychujícíce.

Za takových a podobných zápasů jsme probděli celou noc až do svítání, poháry osvěžující chvílemi svou únavu, vášeň rozněcujícíce a rozkoš obnovujícíce.

A ještě mnohou jinou noc jsme si zařídili podobně jako tuto.

Jednoho dne náhodou na mne Byrrhena velmi naléhala, abych se zúčastnil její malé slavnostní hostiny, a ačkoli jsem se snažně omlouval, ona odmítla omluvu přijmout. Tak tedy bylo nutno jít

24 Za starších dob vypovídali u Římanů nepříteli války zvláštní sakrální úředníci (fetialové) za starobylých obřadů. *Pozn. překl.*

k Fotidě a z jejího pokynu, jako z letu ptačího, brát potaz. Ona byla sice nerada, že se od ní vzdalují dále než o píd', ale přece mi popřála milostivě krátkou dovolenou z vojenské služby lásky.

Ale řekla: „Poslyš, hled', ať se vrátíš z hostiny brzy! Neboť zběsilá rota urozených mladíků ohrožuje veřejný klid: můžeš vidět tu a tam uprostřed ulic ležet pobité lidi, a vojenské sbory místodržitelovy leží tak daleko, že nejsou s to zbavit obec tak hrozná pohromy. Tebe by pak tvůj skvělý ústroj a také nevážnost k cizincům mohly vystavit všelijakým úkladům.“

„Bud', prosím, bez starosti,“ odvětil jsem, „má Fotido; neboť nehledě k tomu, že bych dal přednost svým radovánkám před cizími hody, zbavím tě také toho tvého strachu tím, že se zas co nejdříve vrátím. A konečně nepůjdu bez průvodu: opáši se svým věrným mečíkem, a tak budu mít sám po boku ochránce svého života.“

Takto vystrojen se tedy vydám na hostinu.

U Byrrheny byla shromážděna četná společnost hodovníků, a to samá městská smetánka, jak je přirozeno u ženy z nejpřednějších kruhů. Nádherné stoly se leskly citrem a slonovinou, lehátka pokrývaly zlatotkané přehozy, poháry byly veliké a rozmanitých krásných tvarů, ale všechny stejně drahocenné. Tu je sklo dovedně figurkami ozdobené, onde zcela čistý křišťál, jinde zase třpytné stříbro, blysknavé zlato, jantar podivuhodně vyhloubený a drahé kameny zpracované tak, aby z nich bylo možno pít, zkrátka, jsou tu věci nejnemožnější.

Plno roznašečů skvěle oděných podávalo dovedně četné chody jídel, nakadeření chlapci, pěkně vyšňoření, nabízeli stále a stále číše z drahých kamenů se starým vínem.

Už byla přinesena světla a u stolů se začalo čile hovořit, už začínal hojný smích, volné žerty, škádlení sem tam.

Tu praví ke mně Byrrhena: „Jak se ti zamlouvá pobyt v naší vlasti? Pokud je mi známo, vynikáme chrámy, lázněmi i jinými veřejnými stavbami daleko nad všechna města, mimoto jsme dostatečně bohatí vším potřebným. Kdo žije mimo světský ruch, má tu zajisté volnost,

příchozí obchodník zase čilý římský život a skromný host klid venkova; zkrátka, jsme jakýmsi útulkem pro radost celé provincii.“

„To mluvíš pravdu,“ prohodím na to. „Vskutku, nikde na světě jsem se necítil volněji než tady. Ale mám značné obavy před skrytými úskoky umění kouzelnického, kterým se nelze vyhnout. Říká se, že prý nejsou před ním bezpečny ani hroby mrtvých: berou prý se z mohyl a hranic jakési zbytky a odpadky z mrtvol, aby se pomocí nich působilo neštěstí a zkáza živoucím. A čarodějnice prý dovedou střelhitě zmařit přímo při pohřebním průvodě pohřbení lidí jim zcela cizích.“

K těmto slovům dodal jiný host: „Ba dokonce ani živých se tu nešetří! Jeden člověk cosi takového na sobě zakusil a je teď zmrzačen, má celý obličej všelijak znetvořený.“

Celá hodovní společnost propukne přitom v nevázaný smích a tváře a pohledy všech se soustředí na jednoho hosta, který ležel odděleně v koutě. Ten byl všeobecnou utkvělou pozorností zmaten, a mumlaje cosi rozhořčeně, chtěl vstát od stolu.

Ale Byrrhena pravila: „Ne, ne, můj milý Thelyfrone, zůstaň ještě chvilku, a věren svým uhlazeným způsobům, opětuj znovu tu svou příhodu, aby se i zde můj synovec Lucius mohl pokochat tvým roztomilým vyprávěním.“

„Ty, paní,“ řekl on, „zůstáváš stále věrna své úctyhodné dobrotivosti, ale drzost některých lidí je zde nesnesitelná.“

Tak pravil, jsa pobouřen. Ale naléhání Byrrhenino, která ho zapřísahala svým životem a nutkala ho proti jeho vůli k vyprávění, dokázalo nakonec, že byl k tomu ochoten.

Thelyfron si tedy shrne pokrývky na hromadu, opře se o ně loktem, vzpřímí poněkud na lehátku, natáhne pravici, upraví si gesto na způsob řečníků tak, že dva nejmenší prsty zavřel, ostatní pak vztahuje vpřed a nastaveným palcem mírně zdvihaje, spustí:

„Když jsem byl ještě nezletilý sirotek, odešel jsem z Milétu na hry olympijské, a poněvadž jsem chtěl také navštívit tyto kraje proslulé

provincie, proputoval jsem celou Thesálií a veden nešťastnou hvězdou, dorazil jsem do Larissy. A zatím co se tak sem a tam potloukám, sháněje nějaký lék na svou chudobu – mé cestovné se totiž značně ztenčilo –, spatřím uprostřed náměstí nějakého vytáhlého starého muže: stál na kameni a hlasitě vyvolával, chce-li kdo hlídat mrtvého, aby se přihlásil a dohodl o odměně.

„Co to slyším?“ pravím k jednomu z kolemjdoucích. „Cožpak tady mrtví mají ve zvyku utíkat?“

„Mlč!“ odpověděl on. „Jsi ještě příliš mladý a u nás hodně cizí, jaký tedy div, nevíš-li, že stojíš ve středu Thesálie, kde čarodějnice okusují napořád tváře mrtvých a získávají tak pomůcky k čarování.“

Já na to: „A prosím tě, pověz mi, jak vlastně taková stráž u mrtvol vypadá?“

„Především,“ odvětil on, „je nutno nepřetržitě po celou noc výtečně bdít s očima otevřenýma, ty se nesmějí ani na mžik zamhouřit, a stále na mrtvolu upřenýma; zrak se nesmí nikam odvrátit, ba ani zašilhat stranou se nesmí, protože ty praničemné stvůry pokoutně přilézají, změnivše svou tvářnost v kterékoli zvíře, takže by snadno oklamaly dokonce i oči Slunce a Spravedlnosti. Neboť berou na sebe podobu ptačí nebo zase psí a myší, ba také dokonce i muší. Dále pak pomocí strašných zaříkávání uvalují na strážce mrtvol spánek. A nikdo nemůže dost určitě povědět, jak četné úskoky si ty darebnice vymýšlejí, aby ukojily své choutky. Ale za tuto službu, tak nebezpečnou, se poskytuje odměnou ne více než asi po čtyřech nebo šesti zlatácích. Hola, na něco bych byl málem zapomněl: Jestliže někdo ráno neodevzdá mrtvolu neporušenou, cokoliv bylo z ní odtrženo nebo ubráno, to vše je nucen zaplnit příslušnými částmi, vyříznutými z vlastního obličeje.“

Když jsem to zvěděl, vzmužím se, přistoupím ihned k vyvolavači a pravím: „Přestaň už křičet: tu stojí hlídač připraven. Sem s odměnou.“

„Bude pro tebe uchystáno tisíc sesterciů. Ale poslyš, jinochu, hled', ať řádně uhlídáš té mrtvoly před oněmi zlými Harpyjemi²⁵: je to syn jednoho z prvých mužů v městě!“

„To jsou hlouposti a pouhý tlach, co mi tu vykládáš! Vidíš před sebou člověka ze železa, který neví, co je spánek, zrak má bystřejší než sám Lynkeus²⁶ nebo Argus²⁷ a je celý jediným okem!“

Jak jsem domluvil, dovede mě ihned do jednoho domu, jehož hlavní vchod byl zatarasen, i vpustí mě dovnitř malými postranními dvířky, otevře mi tmavou jizbu se zavřenými okenicemi a ukáže plačící dámu v černém šatě.

Přistoupil k ní a pravil: „Zde je člověk, který se dal najmout k tomu, aby svědomitě hlídal tvého manžela.“

Tu ona rozhrnula na obě strany vlasy, které jí splývaly kupředu, a ukazujíc svůj obličej, krásný i v zármutku, a vzhlížejíc ke mně, řekla: „Prosím tě, hled' svou službu vykonávat co nejděleji!“

„Bud' bez starosti,“ odpověděl jsem, „jen mi přichystej náležitě spropitné!“

Po dohodě o tom s tím byla srozuměna, vstala a zavedla mě do jiného pokoje: tam ležela mrtvola zahalená běloskvoucími prostěradly. Když pak bylo přivedeno sedm svědků, odkryla vlastní rukou mrtvolu, dlouho nad ní plakala, a dovolávajíc se svědecké poctivosti přítomných, ukazuje úzkostlivě všechny jednotlivé části těla, při čemž kdosi pilně zaznamenával slova shrnutá do formulek.

„Hle,“ praví, „nosu nechybí nic, oči jsou neporušeny, uši v dobrém stavu, rty netknuty, brada celá! Vy, počestní občané, vydejte o tom svědectví!“

25 Původně bohyně dravých větrů, později zlé okřídlené bytosti, o kterých se mimo jiné bájilo, že uchvacují lidi. *Pozn. překl.*

26 Účastník výpravy Argonautů, byl proslulý svým bystrým zrakem. *Pozn. překl.*

27 Argos, jenž prý měl celé tělo poseto očima, hlídal mj. Inachovu dceru Iu, milenku Diovu, proměněnou v krávu; zabil ho Hermes (Mercurius). *Pozn. překl.*

Po těch slovech byl podepsán ten protokol a žena se měla k odchodu.

Ale já pravím: ‚Paní, nařid', prosím, aby mi bylo vydáno vše, čeho potřebuji!‘

‚A co to má být?' vece ona.

‚Hodně veliká svítlna,' pravím, ‚oleje na světlo tolik, aby vystačil do ranního světla, nějaká láhev vína s teplou vodou a číší a talíř zbytků z vaší tabule.‘

Tu ona potřásla hlavou, pravíc: ‚Jdi, ty zpozdilče, ty se sháníš po hostině a zbytcích v domě smutku, v kterém už po tolik dní za sebou nebyl ani dým z krbu spatřen?! Či myslíš, že jsi sem přišel hýřit? Spusť raději náрек a pláč, jak se to na takovém místě sluší a patří!‘

A při těchto slovech pohlédla na služku a rozkázala: ‚Myrrhino, dej sem ihned svítlnu a olej, zavři hlídače v pokoji a rovnou se vzdal!‘

Tak jsem byl opuštěn, abych sám neopouštěl jako utěšitel toho nebožtíka. Vymnul jsem si pořádně oči, a ozbrojiv je tak k bdění, obveseloval jsem své srdce všelijakými písněmi. A hle, zešeřilo se, nastala pokročilá noc, hluboká noc, pak ještě hlubší doba prvního spánku a nakonec noc hrobová.

Měl jsem velký strach a ten vzrostl, když se náhle vplížila do pokoje lasička, zastavila se proti mně a upřela na mne tak pronikavý pohled, že mě ten nepatrný tvoreček svou úžasnou drzostí přímo pomátl. Konečně jsem na ni vzkřikl: ‚Jedeš odtud, potvoro nečistá, schováš se zase hned do zahrady mezi podobnou havět', jako jsi sama, dříve než na sobě zkusíš mou smrtící sílu! Jedeš odtud!‘

Tu se obrátila na útěk a hned byla ze světnice.

Ale netrvalo to ani chvíli, pohroužil jsem se náhle v nejhlubší propast tvrdého spánku, takže by ani sám Apollo nebyl mohl snadno rozeznat, kdo z nás dvou, kteří jsme tam tak leželi, je větším nebožtíkem: tak jsem nejevil ani známky života a sám jsem potřeboval nějakého hlídače, takže to bylo skoro totéž, jako by mne tam nebylo...

Kokrhání chocholatých strážců právě začalo povykovat do nočního klidu, když jsem se konečně probudil.

V nesmírném zděšení přiskočím k mrtvole, odkryl jsem její tvář, a přiblíživ k ní světlo, jal jsem se prohlížet všechny jednotlivosti, o kterých byla uzavřena smlouva.

A hle, tu vrazí vzrušeně do světnice s včerejšími svědky nešťastná manželka, plačíc, vrhne se ihned na mrtvolu, dlouho ji vřele líbá a pak při průkazném světle svítilny všechno prozkoumá. Nato se obrátí a dá zavolat svého správce Filodespota: tomu nařídí, aby vydal dobrému hlídači bez meškání odměnu.

Když mi byla ihned vyplacena, pravila: ‚Děkuji ti, mladíku, co nejsrdečněji, a buď jist, že tě budu od nyníška za tu tvou svědomitou službu řadit mezi své ostatní přátele.‘

Byl jsem všecek rozradován nenadálým ziskem, a prohlížeje si s úžasem zlatáky, které jsem stále ve své ruce sem a tam obracel, pravím nato: ‚Ach, paní, pokládej mě dokonce za jednoho ze svých sluhů, a kdykoli budeš mých služeb potřebovat, obrať se na mne s důvěrou!‘

Sotva jsem to vyslovil, zakleli se hned domácí lidé na odvrácení mých neblahých slov, a ozbrojivše se tím, co kdo popadl, vrhnou se na mne: jeden mě bil pěstmi do čelistí, druhý mi vrážel lokty do zad, jiný mi podebíral bojovně rukama boky, kopali mě, vyškubávali vlasy, roztrhávali šaty. Tak rozdrásán a rozsápán jako Pentheus²⁸ anebo pěvec Orfeus²⁹, byl jsem nakonec vyhnán z domu.

A zatím co jsem se v nejbližší ulici zotavoval, uvědomuje si pozdě svá neblahá a neprozřetelná slova a přiznáváje si, že jsem si právem zasloužil ještě většího výprasku, hle, tu se objevil nebožtík,

28 Mytický král thébský, pokoušel se zamezit šíření kultu boha Dionýsa (Bakcha); byl přitom rozsápán ženami slavicími Dionýsovy orgie. *Pozn. překl.*

29 Známy mytický pěvec. Když ztratil svou choť Eurydiku, žil v Thrákii, oddávaje se lásce k chlapcům. Za to ho thrácké ženy rozsápaly. *Pozn. překl.*

byv už naposledy oplakán a jménem zavolán³⁰, a podle obřadu zde zavedeného byl – jakožto příslušník urozených kruhů – pomalu dopravován přes náměstí se vší pompou pohřbu vypraveného obecním nákladem.

Tu jde průvodu vstříc jakýsi stařec v černém oděvu, naříkající v slzách a rvoucí si nádherné šediny, a chápaje se oběma rukama már, zvolá hlasem sice mocným, ale ustavičným vzlykotem přerývaným:

‘Občané, zapřísahám vás při vaší cti, při vaší lásce k vlasti, ujměte se svého spoluobčana sprovedeného ze světa a pomstěte přísně hrozný zločin této bezbožné a ničemné ženy! Ona, a nikdo jiný, toho ubohého mladíka, syna mé sestry, z lásky k svému záletníkovi a pro kořist z dědictví jedem zahladila.’

Tak křičel onen stařec, míse mezi jednotlivé výkřiky žalostné projevy nářku.

Lid se zatím začal bouřit, a poněvadž se ta věc zdála pravděpodobná, začal se klonit k víře v ten zločin; volají po ohni, shledávají kameny a štvou mládež na záhubu té ženy.

Ale ona prolévala vyhané slzy, zapřísahala se co nejsvětěji při všech božstvech a popírala tak hrozný zločin.

Tu tedy pravil onen stařec: ‘Vložme rozhodnutí o pravdě do rukou boží prozřetelnosti! Je tu Egyptan Zatchlas, vynikající prorok, který už před hezkou dobou se mnou za velkou odměnu ujednal, že přivede na chvíli ze záhrobí nazpět duši nebožtíkovu a tuto mrtvolu po smrti oživí.’

A při těchto slovech předvede jakéhosi mladého muže ve lněném šatě s palmovými střevíci na nohou a s hlavou docela ostržhanou.

Dlouho mu líbal ruku, ba i kolena jeho objímal a pravil mu: ‘Slituj se, svatý kněže, slituj se, při hvězdách nebeských, při božstvech podsvětních, při živlech světových, při nocích mlčelivých a při

30 Zavoláním jména loučili se pozůstalí s nebožtíkem. *Pozn. překl.*

svatyních egyptských a záplavách nilských a tajemstvích memfidských a seistrech³¹ farských³²: dej, aby tento mrtvý nakrátko mohl užívat slunce, a vlij trochu světla do jeho zraků, na věky zakrytých! Nechceme se protivit smrti ani neodpíráme zemi to, co jí náleží: prosíme jen o kratičký čas života pro útěchu pomsty.'

Prorok, takto k milosti naladěný, položí mrtvole na ústa jakousi bylinu a jinou zase na prsa. Potom se obrátil k východu a modlil se v tichosti ke vznešenému vystupujícímu slunci a tímto velebným výjevem roznítil usilovně napětí všech přítomných k očekávání tak velkého zázraku.

Vmísím se jako účastník do zástupu, a vystoupiv právě za márami na vyčnívající kámen, pozoroval jsem zvědavýma očima celý ten výjev: teď už se začínají prsa dmout, už hlavní tepna bije, už se tělo naplňuje životem!

A mrtvola se zdvihne a oživlý mladík se ozve: 'Proč mě, prosím, voláte nazpět k úkonům života jen na několik okamžiků, když už jsem se napil z Léthy³³ a plul po vodách styžských³⁴? Ustaň již, prosím tě, ustaň a nech mě v pokoji odpočívát!'

Tato slova bylo slyšeti od nebožtíka. Ale prorok, značně pobouřený, mu řekl: 'Velím ti, abys objasnil tajemství své smrti a vše o ní lidu pověděl! Či myslíš, že bych nemohl svým zaklínáním zavolat na pomoc Lítice³⁵ a že bych nemohl tvé malátné údy zmučit?'

31 Chřestítka v podobě malé lyry s protaženými volnými drátky místo strun; užívalo se ho v kultu Isidině. *Pozn. překl.*

32 Podle ostrova Faru spojeného s egyptskou Alexandrií a známého proslulým majákem. U Apuleia farský = alexandrijský, egyptský. *Pozn. překl.*

33 „Zapomnění“; řeka v podsvětí; kdo se z ní napije, zapomene na vše, co prožil. *Pozn. překl.*

34 Styx – řeka v podsvětí, přes kterou přeplouvají nebožtíci. *Pozn. překl.*

35 Fúrie, Erinye – pronásledovaly živé, zejména ty, kteří se poskvrnili krví, a v podsvětí mučily odsouzené hříšníky. *Pozn. překl.*

Tu se nebožtík vzchopí a vzdychaje zhluboka, promluví k lidu z már takto: „Zločinnými úklady své mladé ženy ze světa sprovozen a odsouzen vypít smrtelnou číši, musil jsem postoupit své lůžko ještě teplé cizoložníkovi!“

Tu ta výtečná manželka nabude pohotově smělosti a počne s bohaprázdnou odvahou odporovat manželovi, jenž ji tak usvědčoval, a hádat se s ním.

V lidu to vře, mínění se různí: jedni tvrdí, že by měla být ta ničemná žena hned s mrtvolou mužovou za živa pohřbena, druzí zase, že se nesmí nebožtíkovi věřit, protože lže.

Ale následující řeč mladíkova rozřešila tu nejistotu.

„Podám vám,“ pravil, sténaje opět zhluboka, „podám vám důkazy o své neposkrvněné pravdomluvnosti; vypovím vám velmi jasně něco, co nikdo jiný nepoznal.“

Tu ukázal prstem na mne: „Když mě tento bystrozraký strážce mého těla s očima otevřenýma dnes v noci bděle hlídal, čarodějnice, číhající na kořist z mého těla, několikrát se mu proto zjevily v rozmanité podobě, ale marně. Když nemohly jeho bedlivou ostrážitost oklamat, zahalily ho nakonec mlhou spánku, a když jím byl pohřížen do hlubokého snu, neustále mě volaly jménem, až se mé strnulé údy a vychladlé tělo ztuha pokusilo poslechnout čarů.“

Ale tento člověk, živý sice, ale téměř mrtvý tvrdým spánkem, jmenuje se stejně jako já, a nevěda o tom, vstane při svém jméně a sám od sebe k nim kráčí jako bezduché tělo. A ačkoliv byly dveře pokoje pečlivě uzavřeny, přece mu uřízly nějakým otvorem nos a potom uši, a tak utrpěl zohavení místo mne. Aby pak se ostatek šalby s tím shodoval, přidělají mu dokonale uši zhotovené z vosku v podobě uříznutých uší a také pořídí nos podobný jeho nosu. A on tu teď chudák stojí, byv odměněn nikoli za svou příčinlivost, nýbrž za své zohavení.“

Poděšen touto řečí jmu se zkoušet svou podobu: vztáhnu ruku a chytím se za nos – zůstal mi v ní; dotknu se uší – opadaly!

Všichni přítomní si na mne ukazovali prstem a úkradnými pokyny, všechno propuklo v smích. Polit studeným potem, utekl jsem skrze nohy okolostojícího zástupu pryč.

A jsa tak směšně zohaven, nemohl jsem se už potom vrátit do svého rodného domu. Nechal jsem si tedy vlasy splývat po obou stranách hlavy na ramena, a tak jsem zakryl jizvy po uších; a ohyzdnost svého nosu jsem zakryl způsobně touto náplastí.“

Jakmile Thelyfron předvedl toto vyprávění, podnapilí hodovníci propuknou znovu ve velký smích. A když žádali, aby se pilo podle zvyku na počest boha Smíchu, pravila mi Byrrhena: „Zítra je svátek, který naše město slaví od prvopočátků svého založení. Toho dne my jediní ze všech smrtelníků vzýváme o přízeň veselým a radostným obřadem svatého boha Smíchu. Tvá přítomnost nám tento den ještě více zpříjemní. A kéž by sis z vlastního vtipu vymyslel něco obveselujícího k uctění toho boha, abychom s tím větším a plnějším zdarem mohli tak významnému božstvu obětovat!“

„Dobře,“ pravil jsem, „stane se, jak kážeš. Přál bych si na mou věru přijít na nějaký takový nápad, v kterém by tak významný bůh našel hojně zalíbení.“

Po těchto slovech na upozornění svého sluhy³⁶, který mě upomínal, že je noc, ihned vstanu, máje už také v hlavě notně přebráno, poroučím se spěšně Byrrheně a vyberu se vrávoravým krokem na cestu domů.

Ale jakmile vejdemo do první ulice, zavane náhle vítr a zhasí nám svítilnu, která byla naší oporou. Taktak jsme vyvázli z temnot neprůhledné noci a vrátili se s prsty u nohou o kameny omlácenými a zmoření k domu svého hostitele.

Zatím co se spolu blížíme k domu, hle, tu vidíme, jak se na naše dveře ze všech sil dobývají tři statné postavy ohromných těl. Naši

36 Předtím k němu Apuleius nepřihlíží, později pramálo. Dříve mluvil o několika sluzích. *Pozn. překl.*

přítomností nebyli ani maličko vystrašeni, nýbrž s tím větším napětím sil a tím častěji doráželi jako o závod, takže jsme oba, hlavně já, jistě docela právem mysleli, že to jsou loupežníci, a to velmi zuřiví.

Nuže, ihned vyprostím ze záhybu roucha meč, který jsem si pro takový případ vzal s sebou a ukryl pod šatem, chopím se ho a bez váhání vletím mezi loupežníky. Jak jsem se s kterým při zápase srazil, jednomu po druhém jej vrazím hluboko do těla, až konečně vydechli před mýma nohama svou duši, jsouce probodeni mnoha hroznými ranami.

Po této bitce, když se již Fotis tím hlukem probudila, otevřela dům, a já se vtáhnu dovnitř supě a celý zpocený. A jsa znaven tím bojem s třemi loupežníky, jako bych byl usmrtil trojtělého Geryona³⁷, ihned jsem se oddal lůžku a spánku.

37 Podle báje trojtělý obr kdesi na západě; byl přemožen Héraklem. *Pozn. překl.*

3

Právě vyjížděla Jitřenka s koňmi ozdobenými nachovými falerami³⁸ na nebe, mávajíc růžovou paží, když jsem se vytrhl z bezstarostného spánku a noc mě odevzdala dni.

Rozpomněl jsem se na svůj včerejší čin a mou duši přepadl palčivý nepokoj. Ba maje nohy skrčeny, ruce s prsty spletenými seřaty na kolenou, dřepěl jsem na lůžku a rozplýval se v pláči. V duchu jsem si už představoval fórum a soudní dvůr a rozsudek, a dokonce samotného kata.

„Či se mohu nadít nějakého soudce tak mírného a tak milostivého, který mne, člověka poskvrněného trojnásobnou vraždou, zbroceného krví tolika občanů, bude moci prohlásit za nevinna? To je to slavné putování, které mi Chaldej Diofanés tak houževnatě prorokoval?!“

Tak jsem si stále a stále v duchu opakoval a bědoval jsem hlasitě nad svým osudným postavením.

Mezitím se ozvalo bušení na dveře a křičící množství povykovalo u našich vrat. A za malou chvíli nato nastal velký vpád otevřeným vchodem, všechno se naplnilo úředními osobami, jejich sluhy a davem všelijakých lidí. Dva liktoři³⁹ se mne hned na úřední rozkaz zmocnili a jali se mě vléci s sebou, aniž jsem se ovšem tomu vzpíral.

A sotva se octneme v první ulici, hned se vyrojí všechno občanstvo ven a táhne úžasně hustým zástupem za námi. A ačkoli jsem krácel smutně s hlavou skloněnou k zemi, ba až už někam do pod-

38 Kovové puklice (medailóny) zdobící čelo a hrud' koní. Zde je tak básnický opsáno líčení jitřních červánků. *Pozn. překl.*

39 Sluhové vyšších úředníků. Na znamení moci nad životem a smrtí občanů nosili svazek prutů s vetknutou sekyrou. *Pozn. překl.*

světí, přece úkradmo občas pohlédnu stranou – a tu spatřím věc neobyčejně podivuhodnou: mezi tolika tisíci obyvatelstva kolem mne nebylo jediného člověka, který by se neotřásal smíchem až k puknutí!

Prošli jsme všemi ulicemi, při čemž jsem byl prováděn kolem všech nároží, jako očistné oběti⁴⁰ při procesí za odvrácení hrozivých úkazů, a konečně jsem byl postaven na fóru před soudní tribunál.

Úředníci už seděli na vysoké tribuně, obecní hlasatel už nařizoval ticho, když tu náhle všichni začnou souhlasně žádat, aby se tak důležitý proces konal v divadle, poněvadž je shromáždění lidu tak velké, že to bylo pro přílišnou tlačenicí povážlivé.

Bez meškání hnalo se hned celé to množství lidu houfně napřed a s úžasnou rychlostí naplnilo hlediště divadla, ba napěchovali se i do průchodů a na celou střechu, mnozí se ovinuli kolem sloupů, jiní viseli ze soch, někteří se vyklonili do půli těla z oken a z otvorů – v úžasně touze po podívané nedbal nikdo nebezpečí života.

Tu mě soudní sluhové vyvedou středem proskénia⁴¹ jako nějakou žertvu a postaví doprostřed orchestry⁴².

Hlasatel se opět ozval mohutným křikem a zavolal žalobce. Zdvihl se nějaký starší muž, a když byla pro odměřování času k řeči naplněna vodou jakási nádobka v podobě nálevky s uzounkým krčkem, kterým voda splývala po kapkách,⁴³ oslovil takto lid:

„Věc nemálo důležitá, týkající se nad jiné klidu a pořádku celé obce, která bude na prospěch jako vážná výstraha, se tu projednává, ctihodní občané! Proto se tím více sluší, abyste se vy, každý

40 Dobytče, které mělo být očistnou obětí za obec, bylo voděno za proklínání celým městem, aby na ně padlo neštěstí celého města. *Pozn. překl.*

41 Část divadla před vlastní divadelní budovou (skéné). *Pozn. překl.*

42 Místo pro tanec sborů před proskéníem. *Pozn. překl.*

43 Klepsydra (vodní hodiny). *Pozn. překl.*

jednotlivec i všichni dohromady, se zřetelem na veřejnou vážnost postarali horlivě o to, aby bezbožný vrah katovské dílo tolika vražd, které krvavě provedl, nebyl spáchal beztrestně. Nemyslete, že snad jsem podnícen soukromým nepřátelstvím a že mé rozhořčení plyne z osobní zášti! Já jsem velitel noční stráže a myslím, že až dodnes nikdo nemůže mé bdělé ostražitosti nic vytýkat.

Vyložím tedy bez klamu a lži věc samu a co se dnes v noci stalo.

Když jsem asi již o půlnoci konal obchůzku, s úzkostlivou pozorností dům od domu všechno po celém městě prohlížeje, spatřím tohohle ukrutného mladíka, jak s vytaseným mečem působí kolem dokola krveprolití, a u jeho nohou leží už tři lidé zahubení jeho řáděním, dosud dýchající a zmítající křečovitě svými těly v kaluži krve. A sám jsa hnán po zásluze zlým svědomím z tak hrozného zločinu, ihned uprchl a pod záštitou tmy unikl do jednoho domu, kde zůstal ukryt po celičkou noc. Ale boží prozřetelnost, která nenechává u viníků nic bez trestu, způsobila, že jsem ho ráno vyčíhal, dříve než by mohl tajnými cestami uniknout, a dal ho dovést před váš soud zavázaný posvátnou přísahou.

Tu tedy stojí před vámi obžalovaný, který se poskvínil tolika vraždami, obžalovaný, který byl přistižen při činu, obžalovaný – cízák! Se vší důsledností tedy sudte cizího člověka ze zločinu, který byste trestali přísně i u vlastního spoluobčana!“

Tak promluvil ten břitký žalobce prudkým hlasem a umlkl, hned pak hlasatel vybízel mne, abych počal, chci-li něco na to odpovídat. Ale já jsem nemohl v té chvíli dělat nic více než plakat, a to, buď mi bůh svědkem, ne tak pod dojmem strašné obžaloby, jako spíše pro své ubohé svědomí.

Konečně však jsem nabyl vnuknutím božím odvahy a takto jsem na to odpovídal:

„Sám dobře vím, jak je pro člověka, který je viněn z vraždy, třebas by mluvil pravdu a dobrovolně se stran zločinu přiznával, těžké přesvědčit před vystavenými mrtvolami tří občanů tak četné množství

lidu o tom, že je nevinný. Ale jestliže mi vaše lidskost popřeje na chvíli veřejně sluchu, dokážu vám snadno, že se ocitám v nebezpečí ztratit hlavu nikoli vlastní vinou, nýbrž že mě stíhá tak nenávistné podezření ze zločinu bezdůvodně jen proto, že tomu náhoda chtěla, aby mé rozhořčení, zcela odůvodněné, vzalo špatný konec.

Když jsem se totiž vracel poněkud pozdě z jedné hostiny, jsa ostatně podnapilý, kteréžto své provinění, odpovídající zcela pravdě, nebudu zapírat, vidím přímo přede dveřmi svého pohostinného obydlí – jsem totiž ubytován u vašeho spoluobčana, boдрého Milona – nějaké divoké loupežníky, jak se pokoušejí dostat dovnitř a snaží se vyvrátit ze stěžejí domovní vrata, a jak odtrhavše násilně všechny závory, které byly velmi pečlivě upevněny, mezi sebou již uvažují o záhubě obyvatelů.

Posléze se jeden k činu rozhodnější a tělesně mohutnější jal touto řečí ostatní podněcovat: „Poslyšte, hoši, přepadněme je chlapsky a rázně v spánku! Pryč ze srdce se vši rozpačitostí a se vši zbabělostí! Nechť vražda s vytaseným mečem kráčí celým domem! Kdo bude ležet v tvrdém spánku, budiž zabit; kdo se pokusí o odpor, budiž proboden! Jen tenkrát se vrátíme živi a zdraví, jestliže nikoho živého a zdravého v domě nenecháme!“

Přiznávám se, občané – vždyť jsem to pokládal za povinnost dobrého občana a zároveň jsem se neobyčejně bál jak o své hostitele, tak o sebe sama – že jsem se na ty arcilotry obořil svým mečíkem, který mě právě pro případ takových nebezpečí provázel, abych je zbraní zahnal a zaplašil. Ale ti surovci a přímo netvorové se nedají na útěk, a ačkoli mě viděli se zbraní, přece se proti mně odvážně postaví.

Zřídí se bitevní šik. Nakonec mě mocnou silou napadl sám jejich vůdce a náčelník a hned mě oběma rukama chopil za vlasy, zvrátiv mě nazad, snaží se mě dorazit kamenem. Ale zatím co volal, aby mu nějaký podali, probodnu ho jistou rukou a šťastně skolím. A potom ranou namířenou do zad sprovedím ze světa druhého, který mi

visel zakousnut na nohou, a třetího, který se na mne slepě hnál a naběhl hrudí na meč.

Tak jsem zase obnovil klid, ochránil dům a život hostitelů i obecnou bezpečnost; a byl jsem přesvědčen, že se mi nejen nedostane trestu, nýbrž naopak veřejné pochvaly – vždyť já jsem nebyl nikdy ani z nejmenšího zlého činu obviněn, naopak, žil jsem u svých spoluobčanů pro svou bezúhonnost ve vážnosti, poněvadž jsem vždy dal přednost čistému svědomí před všemi osobními zisky.

A proto nemohu pochopit, proč mě nyní za spravedlivý pocit pomsty, kterým jsem byl popuzen proti praničemným loupežníkům, stíhá tato obžaloba. Neboť nikdo nemůže dokázat, že bylo předtím mezi námi osobní nepřítelství ani že by mi byli ti loupežníci vůbec kdy známi. Anebo ať někdo ukáže aspoň nějakou kořist, která by mohla budit domněnku, že jsem se z touhy po ní dopustil tak hrozné ohavnosti!“

Po těchto slovech mi zase vytryskly slzy, vztáhl jsem prosebně ruce a pro lidské milosrdenství, pro lásku k vlastním dětem prosil jsem žalostně brzy ty, brzy ony o slitování. A když už jsem se domníval, že jsou všichni hodně pohnuti lidskostí a dojati soucitem s mým pláčem, počnu se dovolávat božského oka Slunce a Spravedlnosti, a poroučuje svou věc v ochranu boží prozíratelnosti, zvednu poněkud výše svůj zrak.

A tu vidím, že se celičké shromáždění veselí – rozplývali se bouřlivým smíchem – a nejinak i můj znamenitý hostitel a přítel Milon, který byl ohromným smíchem přímo roztřesen.

Tu jsem si řekl potichu u sebe: „Hle, věrnost přátelská, hle, uznalost svědomí! Abych zachránil život hostitelův, stal jsem se já vrahem a jsem hnán před hrdelní soud, ale on, nemaje dosti na tom, že mi neposkytl ani útěchy svým přispěním, ještě se chechtá nad zkázou mého života!“

Mezitím sběhne středem divadla do orchestry nějaká žena, žalostně plačící, v černém šatě, s malým děckem v náručí, a za ní

stařena v hrozných hadrech a také v truchlivém pláči: obě mávají olivovými ratolestmi, a obstoupivše lůžko, na němž ležely přikryty mrtvoly zabitých, spustí nářek a žalostně bědujíce volají:

„Pro veřejné milosrdenství, pro obecné právo lidskosti, slitujte se nad mladými muži hanebně zavražděnými, poskytněte trestem útěchu naší osiřelosti a opuštěnosti! Přispějte aspoň v neštěstí tomuto maličkému děcku, opuštěnému v tak něžném věku, a obětujte krev tohoto lotra, abyste vyhověli svým zákonům i veřejné kázni!“

Potom povstal nejstarší člen úředního sboru a takto promluvil k lidu: „Zločin, který třeba se vši vážností potrestati, nemůže popřít ani sám pachatel; ale jedna starost nám ještě nadto zbývá, totiž vyhledat spolupachatele tohoto hrozného zločinu – neboť není podobno pravdě, že by samojediný člověk byl zabil tři tak mocné mladé muže. Je tedy nutno dopídit se pravdy trpným právem⁴⁴. Neboť i sluha, který ho sprovázel, tajně utekl a věc dospěla tak daleko, že musí on sám vyšetřováním na skřipci vyzradit účastníky zločinu, aby tak byla z kořene vyhlazena bázeň před tak strašnou rotou!“

A bez meškání byl přinesen podle řeckého zvyku oheň, kolo a dále všelijaká jiná mučidla. Můj žal se stupňoval, ba zdvojnásobil, že nebudu ani moci zemřít alespoň se zdravou kůží.

Ale ta stařena, která všechno rozrušila svým pláčem, zvolala: „Předobří občané, dříve než toho vraha mých ubohých miláčků přibijete na kříž, dovolte zde odkrýt mrtvoly zabitých, aby vás pohled na jejich půvab a mladost stále více a více rozněcoval k spravedlivému hněvu a abyste naložili s pachatelem tak krutě, jak toho zločin vyžaduje!“

Ta slova jsou přijata s potleskem a úředník mě ihned vyzve, abych sám vlastní rukou odkryl mrtvoly spočívající na lůžku. Když jsem se vzpěchoval a dlouho vzpíral tomu, obnovovat jaksi svůj mi-

44 Byli jím proti pánům vyšetřování sluhové (otroci), jejichž výpověď bez mučení neměla platnosti. Ale zde se finguje, že Luciův sluha utekl. *Pozn. překl.*

nulý zločin tím, že bych jej znovu ukazoval, liktoři mě na úřední rozkaz co nejdůtklivěji k tomu nutkají a nakonec mě chytí za ruku, odtrhnou mi ji od boku a k její vlastní záhubě vztáhnou přímo nad mrtvoly. Přemožen nutností se konečně poddám, a třebas nerad, uchopil jsem prostěradlo a odkryl mrtvoly.

Boží dobří, jaký to pohled! Jaký zázrak! Jak náhlá proměna mého osudu! Ačkoli jsem totiž už byl na pokraji hrobu, náhle se všechno se mnou obrátilo v pravý opak a já jsem zůstal v úžasu nad tím stát. A nemohu případně vysvětlit účinek toho zvláštního zjevu: ty „mrtvoly“ zavražděných lidí byly totiž tři naduté měchy na různých místech probodané, a pokud jsem se rozpomínal na tu včerejší bitku, měly díry právě v těch místech, kde jsem zasadil rány oněm loupežníkům.

A v tu chvíli onen smích, až dosud krátkou dobu některými z přítomných zchytrale ututláváný, zachvátil jako požár všechen lid: jedni nesmírnou radostí krákorali, jiní si tiskli rukama břicho, které je bolelo od smíchu, aby se utišili. Všichni byli aspoň rozveseleni a odcházeli z divadla, ohlížejíce se stále na mne.

Ale já, jakmile jsem se dotkl té pokrývky, já jsem zůstal stát, jako bych byl zkameněl nebo ztuhl, docela tak, jako nějaká z těch soch nebo sloupů v divadle. A neprobral jsem se z těch smrtelných mrákot dříve, až ke mně přistoupil můj hostitel Milon, vložil na mne ruku a s laskavým násilím mě odvedl s sebou, ačkoliv jsem se tomu vzpíral a stále a stále vzlykal v slzách, které se mi opět vyronily. Liduprázdnými ulicemi a oklikami mě dovedl do svého domu, a poněvadž jsem byl smuten a stále ještě vyděšený, utěšoval mě rozmanitými domluvami. Ale přece nemohl nijak zmírnit rozhořčený pocit krivdy, který hluboko utkvěl v mých prsou.

A hle, hned potom přišli do našeho domu také zástupci úřadů se svými odznaky a snažili se mě uklidnit takto: „Jsme si dobře vědomi tvé důstojnosti a tvého starobylého rodu, pane Lucie, neboť urozenost vaší slavné rodiny je rozhlášena i po celé provincii. A věř,

že se ti ani to, nad čím tak hořce truchlíš, nestalo proto, abys byl potupen: vypuštěj tedy ze své duše všechn svůj nynější žal, zapuď svou sklíčenost! Neboť tomu žertu, kterým oslavujeme veřejně každý rok roztomilého boha Smíchu, dodává vždy lesku novost nápadu, a jeho původce a vykonavatele bude onen bůh laskavě všude provázet svou přízní a nikdy nestrpí, aby ses doopravdy rmoutil, nýbrž ustavičně bude rozveselovat tvé čelo jasným půvabem. A celá obec ti prokázala za tvou laskavost své nejvyšší pocty: zapsala tě za svého patrona a rozhodla, aby ti byla zřízena kovová socha.“

Na ta slova odvětim: „Vzdávám patřičné díky vzácnému hlavnímu městu thesalskému za takovou poctu. Ale doporučuji, aby byly sochy vyhrazeny mužům, kteří jsou slavnější a zasloužilejší než já.“

Po tomto skromném proslovu, při němž jsem se trochu radostně usmíval a tvářil se, pokud bylo možno, veselým, rozloučím se zdvořile s odcházejícími úředníky.

A hle, přiběhl k nám jeden sluha a vyřizoval: „Tvá tetička Byrrhena se ti poroučí a upozorňuje, že se už brzy začne hostina, na kterou ses včera večer zadal.“

Ale já, cítě strach a už z dálky hrůzu i před jejím domem, vzkázal jsem na to: „Jak rád bych poslechl tvého přání, tetičko, a projevil svou úslužnost, kdybych to mohl s dobrým svědomím učinit. Můj hostitel Milon mě totiž zapřisáhl při účinném božstvu dnešního dne a dosáhl toho, abych se zavázal dnes k němu na oběd, a nehýbá se ode mne ani mi nedovoluje odejít. Prosím tedy, abych směl svůj závazek na hostinu prozatím odsunout.“

Co jsem ještě mluvil, Milon se mne pevně chopí, poručí, aby byly koupací potřeby doneseny za námi, a dovede mě do nejbližších lázní. Ale já, vystříhaje se pohledu všech lidí a vyhýbaje smíchu kolemjdoucích, jehož jsem byl sám strůjcem, plížil jsem se skrytě po jeho boku, a jak jsem se vykoupal, jak utřel, jak zase navrátil domů, na to se pro samé rozpaky vůbec nepamatuji, tak jsem byl

přiveden z duševní rovnováhy všeobecným okukováním, pokyvováním, ba i ukazováním na mou osobu.

Potom jsem chvatně odbyl chudičský oběd u Milona, vymluvil jsem se prudkou bolestí hlavy, kterou mi způsobil ustavičný pláč, a dosáhnuv snadno dovolení, jdu si lehnout.

Vrhnuv se na své lůžko, rozpomínal jsem se truchlivě na všechno, co se přihodilo, až konečně přišla má drahá Fotis, když uložila svou paní.

Byla docela změněna: její tvář nezářila radostí, nežvatlala rozmarně, nýbrž byla vážná a na zachmuřeném čele jí vyvstávaly vrásky.

Váhavě a bázlivě začala posléze mluvit: „Já se ti dobrovolně sama přiznám – já jsem byla příčinou těch nepřijemností, které tě potkaly!“

A při těch slovech vyjme ze záňadří jakýsi řemen, a podávajíc mi jej, praví: „Vezmi, prosím tě, a pokárej jím zrádnou ženu, ba třeba ještě krutěji ji potrestej! Ale nemysli si, prosím, že jsem ti to soužení způsobila schválně! Nedejte bozi, abys měl kvůli mně snášet sebe-menší neklid! A jestliže nějaké neštěstí míří na tvou hlavu, chci to vše ihned vykoupit svou vlastní krví! Ale bylo mi poručeno učinit cosi za účelem docela jiným a mým nešťastným osudem to dopadlo na tvou škodu.“

Tu se ve mně zase ozvala má vrozená zvědavost, a já, dychtě odhalit skrytou příčinu té věci, pravím: „Tento praničemný a prapopáživý řemen, který jsi určila k zbití svého těla, bude mnou dříve sám zničen, jsa rozřezán a roztrhán na kousky, než by se mohl dotknouti tvé hebké bělostné kůže! Ale pověz mi upřímně, který to tvůj skutek zvrátila nepřízeň osudu na mou zkázu? Přísahám při tvé hlavě, mně tak předrahé, že bych naprosto nikomu, ani tobě samé, kdybys to tvrdila, nemohl uvěřit, že jsi zosnovala něco k mé záhubě! A popáživý nebo i nešťastný výsledek nemůže být kladen za vinu neškodným úmyslům.“

Domluviv jal jsem se přilnavými, savými polibky žíznavě píti z očí své drahé Fotidy, vlhkých, chvějících se, svolnou vášní zemdlených a jižjiž napolo zavřených.

Okřávši zase radostně praví: „Dovol mi, prosím, dříve pečlivě uzavřít dveře pokoje, aby snad mou hanebnou lehkomyšlností odtud nevyklouzlo na veřejnost nějaké slovo, kterým bych zavinila velký skandál.“

A při těch slovech zastrčila závoru a pevně do ní zarazila klín. Pak se zase vrátila ke mně a ovinuvši oběma rukama můj krk, ztlumila hlas a pošeptmu hovořila:

„Velmi se bojím a docela hrozím prozradit, co skrývá tento dům, a odhalit hluboká tajemství své paní, ale důvěřuji tobě i tvému vzdělání, neboť – nehledíc na tvůj urozený původ, nehledíc na hloubku tvého ducha – jsi také zasvěcen do mnohých posvátných tajemství a jistě znáš svatou neporušitelnost mlčelivosti. Cokoli tedy svěřím svatostánku tvého zbožného srdce, to, prosím, uzavři navždy a hlídej v ohradě svého nitra a upřímnost mého prozrazení splat' vytrvalou mlčelivostí. Láska, která mě k tobě poutá, nutká mě prozradit ti to, co já jediná ze smrtelných lidí vím. Hned zviš všechny poměry v našem domě, hned zviš úžasná tajná kouzla mé paní, kterými vede Stíny zemřelých k poslušnosti, ve zmatek uvádí dráhy hvězd, duchy ovládá a živly nutí k svým službám.

A nikdy neužívá moci tohoto svého umění více, než když se podívá se zalíbením na nějakého hezounkého jinocha – a to se jí přihází často.

Také nyní je šíleně zamilována do jednoho boiotského mladíka, neobyčejně půvabného, a proto nasazuje všechny páky svého umění, se zápalem zkouší všechny své úskoky. Včera večer jsem ji slyšela, věř, na vlastní uši slyšela, jak hrozila samému bohu Slunci, že jej zakryje mlhavým mrakem a věčnými temnotami, poněvadž rychleji nesjel z nebe a neustoupil dříve noci, aby mohla ona strojit své čarodějné svody.

Když se vracela z lázní, uviděla včera náhodou toho jinocha sedět u holiče a nařídila, abych tajně uzmula jeho vlasy, ostříhané již nůžkami a ležící na zemi. Ale když jsem je úkradmo horlivě sbírala, přistihl mě přitom holič, a poněvadž jsme beztak veřejně rozhlášeny zhoubným uměním, chytí mě a drsně se na mne oboří: „Ty ničemnice, přestaneš mi tu stále krást vlasy vzácných mladých pánů? Jestli konečně toho zločinného jednání nezanecháš, udám tě svatosvatě úřadům!“

A po slovech se měl k činu: strčí mi ruku na hrud', prohledává mě a z járku mezi ňadry, kde jsem už měla vlasy ukryty, vztekle je vyrve.

Tím jsem byla těžce sklíčena. Uvědomovala jsem si povahu své paní, že se nad takovým nezdarem vždy velmi prudce rozhněvá a krutě mi nabije, a už jsem uvažovala o útěku, ale myšlenka na tebe způsobila, že jsem ten úmysl ihned zavrhlá.

Ale když jsem tak smutně odtamtud odcházela, spatřím člověka ostříhujícího nůžkami měchy z kozí kůže. A pozorujíc, jak je pořádně zavázal, nafoukl a zavěsil, abych se nevrátila s rukama prázdnýma, vezmu něco chlupů z nich, které ležely na zemi a byly plavé, takže se podobaly vlasům toho boiotského mladíka, a doručím je své paní, pravdu zamlčevši.

A tak má Pamfilé na začátku noci, dříve než ses mohl vrátit z hostiny, už šílená touhou vystoupí do podstřeší krytého šindelem, které upravila hlavně pro své rejdy a tajně navštěvuje. Je na jedné straně domu otevřeno a přístupno větrům a má výhled na všechny strany světové, východní i ostatní.

Nejprve zařídí svou příšernou dílnu obvyklou výstrojí, kořením všeho druhu, destičkami popsanými nesrozumitelným písmem, rozvěšenými kusy z lodí přečkavšími ztroskotání, četnými částmi těl oplakaných nebožtíků, také už pohřbených: tu jsou nosy a prsty, onde hřeby z křížů s masem odsouzenců na nich visících, jinde zase uschovaná krev zavražděných lidí a zohavené lebky, vyrvané zubům šelem.

Nato zaříká kouřící útroby a koná úlitbu rozličnými tekutinami, brzy pramenitou vodou, brzy kravským mlékem, brzy lesním medem a ukrápí i medoviny. A nyní všelijak splete a sváže ty domnělé vlasy a vloží je s hojnými vonnými látkami na živé uhlíky, aby shořely.

Tu ihned neodolatelnou mocí umění magického a tajnou silou duchů kouzly svolaných ta těla, jejichž chlupy čadily a prskaly v ohni, vezmou na sebe lidský život, cítí, slyší, chodí a přijdou za zápachem ukradených chlupů, a domáhajíce se vstupu místo toho boiotského mladíka, dorážejí na dveře.

A hle, tu jsi právě přišel ty! Jsa podnapilý a oklamán temnotou neprůhledné noci, tasíš udatně meč, kterým jsi byl ozbrojen, a rádě jako šílený Aias⁴⁵, nikoli jako on, napadnuv živá dobytčata, rozsápal celé stádo skotu, nýbrž daleko větší hrdinství jsi spáchal, odňav život třem nafouklým kozím měchům, takže tě teď, po porážce nepřátel, krví neposkvrněného objímám – nikoliv lidobijce, ale měchobijce!“

Tak žertovala Fotis a já jsem jí k tomu zatleskal a navzájem zavtipkoval: „Pak tedy mohu já toto prvé vítězství své statečnosti pokládat za ukázkou jedné z dvanáctera prací Herkulových a srovnávat tři zahubené měchy buď s trojtěhlým Geryonem, anebo s trojhlavým Kerberem! Ale abych ti prominul upřímně a ochotně tvé celé provinění, kterým jsi mě zapletla do tolika soužení, splň mi mou nejvroucnější tužbu: ukaž mi svou paní, když provádí nějaký kousek čarodějnický, abych ji viděl, jak vzývá bohy, nebo rozhodně jak se proměňuje! Já totiž velmi vášnivě toužím poznati magii tváří v tvář. Ale ty sama, jak se mi zdá, nejsi tak docela té věci neznalá

45 Latinsky Aeax; syn Telamonův, jeden z nejlepších hrdinů před Trójou. Po Achilleově smrti si dělal nároky na jeho výzbroj. Ale dostal ji Odysseus. Aias chtěl proto zavraždit řecká knížata, zejména Odyssea; ale Athéna, ochránkyně Odysseova, seslala naň šílenství a v něm Aias napadl dobytek, pokládaje jej za řecké vůdce. *Pozn. překl.*

a neúčastná. Vím to a dobře to cítím, neboť jsi mne, který jsem jinak vždy pohrdal i objetím vznešených žen, tak velice upoutala těmihle svými jiskrnými zraky, růžovými tvářemi, zářícími vlasy, vášnivými polibky a vonnými řadry, že jsem ti dobrovolně oddán a poddán jako otrok: vždyť se už neptám ani po svém domově, nechystám se ani k návratu domů a nad noc s tebou strávenou mi nic není dražšího.“

Ona odpověděla: „Jak ráda bych ti, Lucie, vyplnila tvou tužbu! Ale má paní je povahou nepřejícná, utahuje se vždy do samoty a provádí takové tajné obřady naprosto beze všech svědků. Ale dám přednost tvé touze před svým vlastním nebezpečenstvím, a až vyčlím vhodnou dobu, přičiním se horlivě, abych ti ji splnila. Jen zachovej, jak už jsem na začátku žádala, o věci tak významné dané slovo a mlčelivost.“

Zatím co jsme si tak žvatlali, roznítí vzájemná naruživost naši mysl i údy. Odhodíme všechna roucha a docela nekryti a nazí nakonec divoce slavíme Venušin bakchanál. Když pak už jsem byl unaven, Fotis mi z vlastní ochoty poskytla nádavkem požitku lásky chlapecké. A když už byly naše zraky bděním vyčerpány, zalil je spánek a upoutal nás až do bílého dne.

Tak jsme strávili v rozkoši ještě několik nocí.

Jednoho dne přiběhne ke mně Fotis rozčilená a celá rozechvěná a oznamuje, že se její paní, nedosáhnuvši ještě dosavadními kouzly úspěchu u svého milence, této noci promění v opeřeného ptáka a tak poletí za svým vytouženým jinochem; abych se tedy na tu zvláštní číhanou opatrně připravil.

Hned na začátku noci mě sama dovede úzkostlivým, neslyšným krokem k té podstřešní světnici a vyzve mě, abych pozoroval jednou štěrbínou ve dveřích.

A tu se stalo toto: Pamfilé se nejprve vysvlékne ze všeho oděvu, pak otevře jakousi skříňku a vyjme z ní několik krabiček; z jedné z nich odstraní víčko, nabere z ní masti, dlouho ji roztírá ve svých

dlaních a celá se jí od konečků prstů u nohou až po vlasy na temeni natře. Pak dlouho tajemně rozmlouvá se svou svítilnou a začne třesavými pohyby natřepávat údy. A jak se údy mírně vlní, vyráží na nich hebounké prachové peří, vyrůstají i mocné letky, zakřivený nos tvrdne v zobák, prsty na nohou se zahnou a smrsknou v drápy: Pamfilé stane se sovou!

Vyrazí naříkavý pískot, a zkoušejíc už své síly, poskakuje zvolna po podlaze, potom se však vznese do výše, a plně užívajíc křídel, vyletí ven.

Tak se tedy proměnila Pamfilé podle svého přání pomocí svého čarodějnického umění. Ale já, nejsem nijak začarován, prostě jen ohromen úžasem nad tímto výjevem a jako přikován, připadal jsem si čímkoli jiným spíše než Luciem: duchem nepřítomen, až k ztřeštěnosti omámen, snil jsem s otevřenýma očima. I mnul jsem si dlouho oči a ptal jsem se, zda opravdu bdím?

Konečně jsem si zase uvědomil přítomnou situaci, uchopil jsem Fotidu za ruku, přitiskl ji na své oči a zvolal: „Dovol mi, prosím tě, pokud se k tomu naskýtá příležitost, abych použil velkého, jedinečného zisku, který mi slibuje tvá náklonnost: dej mi trochu z té masti, při těchto tvých ňadrech, mé děvčátko sladké! Zavaž si takto svého otroka navždy dobrodiním, za něž se není možno odplatit! A učiň ihned, abych tu stál vedle tebe, své Venuše, jako okřídlený Kupido!“

„Jakže!“ zvolala ona. „Chceš mě napálit, miláčku? Ty mě máš k tomu, abych si sama vrazila sekeru do kolena? Už tak tě bezbranného sotva mohu uchránit před thesalskými ježibabami! Až by ses pak stal ptákem, kdepak tě najdu, kdypak tě zase uvidím?!“

„Boží mě chraňte takového zločinu,“ odvětil jsem, „abych já, třebas bych se i orlím letem vznášel ve výši, poletuje po celém nebi, a byl spolehlivým poslem nebo jarým zbrojnošem nejvyššího Jova, abych se po vši té nádheře královského letu nesnesl vždy zase do svého hnízda! Přísahám ti při tom rozkošném uzlu tvých vlasů, kterým

jsi k sobě připoutala mé srdce, že nechci žádnou jinou dívku radši než svou Fotidu. A právě mě také v myšlenkách napadá, až se tou masťou přeměním v toho ptáka, že se musím zdaleka vyhýbat všem příbytkům. Neboť jak krásným a jak půvabným milencem se to budou dámy kochat – výrem! A dále: jakmile takoví ptáci vniknou do lidského příbytku, bývají starostlivě schytáni a vídáme je přibité na dveřích, aby svými mukami smyli pohromu, hrozící rodině z jejich nešťastného letu. Ale nač bych se byl málem zapomněl zeptat: jakým slovem nebo skutkem zase pozbudu křídél a stanu se opět svým Luciem?“

„O té věci buď bez starosti,“ pravila Fotis. „Paní mi ukázala jednotlivé věci, které mohou takovým podobám vrátit znovu lidský vzhled. Ale nemysli si, že to učinila z nějaké laskavosti, ne, učinila to proto, abych jí mohla při návratu příslušným účinným lékem přispět. Ostatně považ, jak nepatrnými a jak bezvýznamnými rostlinami se tak velická věc provádí: užije se k tomu jako koupele a nápoje pramenité vody, do které se dá něco kopru s bobkovým listím.“

Takto mě opětovně ujišťuje, vplíží se ve velkém rozechvění do té světnice a vyjme jednu krabičku ze skříňky.

Já jsem ji nejprve objal, zlíbal a poprosil, aby mi dopřála milostivě šťastného letu, potom jsem odhodil kvapně všechn oděv, vnořil ruce dychtivě do krabičky a nabrav z ní pěknou dávku, potřel jsem si všechny údy svého těla.

A už jsem dychtivě očekával, jak se proměním v podobného ptáka, a mával jsem zkusmo svými pažemi nahoru a dolů. Ale po peří a letkách nikde ani památky!

Zato však mé chloupky důkladně zesílí v hrubou srst, jemná pokožka ztverdne v tlustou kůži, prsty na rukou i na nohou se ztratí a celé srostou v kopýtko, po jednom na každé končetině, a z mého zadku vyrazí dlouhý ocas. Obličej už nadmíru vzrostl, ústa se protáhla, nozdry rozevřely, pysky svěsily a uši se zježenými chlupy se náramně prodloužily.

A v této žalostné proměně nevidím pro sebe žádné jiné útěchy leč tu, že mi narůstalo velké přirození – ale já jsem už Fotidu ve svém náručí držet nemohl.

A jak jsem tak zoufale pozoroval celé své tělo, vidím, že jsem se stal nikoli ptákem, nýbrž oslem!

Chtěl jsem naříkat nad tím, co Fotis provedla, ale se ztrátou lidské postavy jsem už pozbyl i hlasu: i učinil jsem, co jediné jsem mohl učinit: svěsil jsem aspoň spodní pysk a vlhkýma očima pohlížeje stranou na ni, mlčky jsem jí dělal výčitky.

Ale ona, jakmile mě spatřila v takové podobě, udeřila se rukama prudce do obličeje a zvolala: „Já nešťastnice, jsem ztracena! Bázlivé rozčilení a spěch mě popletl a podobnost krabiček zmátla! Dobře však, že je pro tuto proměnu po ruce snadný lék: jak jen si ukousneš růži, vyjdeš z oslí podoby a staneš se pak zase hned mým Luciem. A kéž bych byla dnes večer podle svého zvyku připravila pro nás nějaké vínky, abys nemusil ani jedinou noc takto strávit! Ale jakmile se jen ráno rozbřeskuje, ihned ti rychle zaopatřím záchranný lék.“

Tak ona naříkala.

Já však, ačkoli ze mne byl dokonalý osel a místo Lucia dobytče, přece jsem i nadále cítil jako člověk. Dlouho a mnoho jsem sám u sebe rozvažoval, neměl-li bych tu praničemnou a zločinnou ženštinu k smrti ukopat nebo zuby roztrhat. Ale od toho ztřeštěného počínu mě zradila rozumnější myšlenka, abych si totiž zase nezmaril spásné přispění Fotidino, kdybych ji potrestal smrtí.

Proto jsem, maje zření na svou krutou situaci, překousal tu svou dočasnou pohanu, a svěsiv klátící se hlavu, ubírám se ke svému věrnému nosiči-koni do stáje; tam jsem zastihl stát ještě jiného osla mého bývalého hostitele Milona.

A já jsem si myslel, že mají-li němí tvorové nějaký tajný, přirozený cit pro povinnost, že mě ten můj kůň nějak pozná, slituje se nade mnou a nabídne mi pohoštění a přístřeší.

Ale ty můj Jove, ochránce pohostinství, a božská, důvěrná Věrnosti! Ten můj znamenitý nosič i osel dají hlavy k sobě a hned jsou spolu zajedno o mé záhubě. A obávajíce se patrně o své žrádlo, sotva mě uviděli blížit se k jeslím, svěsí uši a už se mě jmou zuřivě kopat. I jsem odehnán hezky daleko od ječmene, který jsem večer ještě sám vlastníma rukama tomu svému velevděčnému sluhovi předložil.

Takto stísněn a vyobcován do samoty, uchýlil jsem se do kouta stáje. A zatím co tak přemýšlím o zpupnosti svých zvířecích soudruhů a kuji na druhý den, až se pomocí růže zase stanu Luciem, pomstu proti věrolomnému koni, spatřím ve středu stáje, právě asi uprostřed, na pilíři, na kterém spočívalo trámoví, v malém svatostánku sošku bohyně Epony⁴⁶, která byla pečlivě ozdobena čerstvými růžovými vínky.

Sotva jsem poznal tento spásný předmět, byl jsem stržen nadějí, i postavil jsem se mocně na zadní nohy, opřev se předníma nohama ze všech sil o pilíř, a vypjal jsem krk, natáhl pořádně pysky a snažil jsem se s největším napětím dosíci věnečků.

Ale o to jsem se ovšem pokoušel k svému největšímu neštěstí. Náhle mě totiž zpozoroval můj sluha, který měl vždy na starosti koně, rozvzteklil se, vyskočil a zvolal: „Jak dlouho tu ještě budeme trpět toho mezka, který si před chvílí brousil zuby na žrádlo dobytčat, a teď napadá dokonce i sochu bohyně? Však já hnedka toho svatokrádce zmrzačím a zchromím!“

A hledaje nějakou zbraň, hned přišel namátkou na otýpku dříví, která tam ležela, vyštěral z ní největší listnatý klacek a mlátil jím mne ubožáka bez přestání.

Tu však bylo s prudkým hřmotem a velkým rykem zatlučeno na dveře, v sousedství se také ozval poplašný hluk s voláním: „Lupiči“, a sluha poděšen utekl.

46 Ochranná bohyně koní a stájí. Pozn. překl.

Za malou chvíli je dům násilím otevřen, hlouček loupežníků vnikne všude dovnitř a jednotlivé části domu obklíčí vyzbrojená rota; a když se sem lidé začali tu onde sbíhat na pomoc, vyráželi nepřátelé hned tu, hned tam na ně a zadrželi je.

Všichni jsou opatřeni meči a pochodněmi, a tak si osvětlují noc: plamen a ocel se třpytí jako vycházející slunce.

Tu se oboří mohutnými sekerami na jedno skladiště, mocnými závorami uzamčené a zatarasené, které stálo uprostřed domu a bylo přeplněno Milonovými poklady. Vlámou se do něho na několika místech sekerami, vzniklými otvory vyvlekou celé to bohatství a jednotlivci je chvatně rozdělí a sváží do vaků.

Ale břemen bylo více než nosičů! Náramným bohatstvím byli vehnáni do náramných rozpaků; i vyvedou ze stáje nás dva osly i mého koně, naloží na nás co největší tíhu břemen, vyprázdní dům a hrozíce nám holemi, ženou nás odtud.

Jednoho kamaráda tu zanechali na číhané, aby jim podal zprávu o vyšetřování jejich zločinu, a nás vedou za stálých ran klusem pustými cestami pohoří.

Já už jsem byl tak velkou tíhou břemen, srázem strmého vrchu a dlouhým pochodem takřka mrtev. Ale tu mě pozdě sice, ale se vši vážností napadlo utéci se o ochranu k veřejné spravedlnosti, zavolat ctihodné jméno císařovo a tak se zprostit útrap.

Když tedy už byl jasný den, míjeli jsme jakousi lidnatou ves, kde se konal trh a bylo shromážděno hodně lidí. A tu jsem se právě uprostřed davu pokusil zavolat řecky, svým rodným to jazykem, vznešené jméno císařovo.

Ale vzkřikl jsem zřetelně a mocně jen „Ó –!“ – jméno císařovo jsem však dále nemohl vyslovit. Loupežníci nedali nic na můj nelahodný křik, mlátili mě ze všech stran a zanechají mou kůži v takovém stavu, že by se byla nakonec nehodila ani na síto.

Jupiter mi však konečně poskytl neočekávaně naději na spásu. Když jsme totiž míjeli mnohé menší usedlosti i velké domy, zpozor-

roval jsem docela roztomilou zahrádku, v níž kromě jiných milých rostlin kvetly i panenské růže, skropené ranní rosou.

Lačně po nich a jsa rozradostněn a vzpružen nadějí na spásu, přistoupil jsem blíže a užuž jsem se jich dotýkal svými chtivě se dmoucími pysky. Ale tu mě napadla ještě mnohem prospěšnější myšlenka: kdybych se zase proměnil z osla v Lucia, abych nepropadl mezi loupežníky očividné záhubě, buďto že by mě podezřívali z čarodějnictví, anebo osočovali z toho, že je zradím.

Proto jsem se tedy musil tenkrát růží zřící, a snášeje přítomný osud, okusoval jsem na způsob osla seno.

Asi o polednách, když už slunce notně pražilo, zastavili jsme se v jedné vesnici u starých lidí, kteří byli s loupežníky důvěrně známi; neboť tak jsem mohl, ačkoli jsem byl oslem, vyrozumět z toho, jak se při příchodu vítali, přátelsky spolu vykládali a navzájem se líbali. Šnali také některé věci z mého hřbetu a dávali jim je darem, naznačujíce jim, jak se zdálo, důvěrným šepotem, že to jsou věci získané loupeží.

Potom nás zprostiti všeho břemene a pustili nás na nejbližší louku, abychom se volně popásli. Mne však nemohla lákat pastva ve společnosti druhého osla ani mého koně, vždyť jsem byl tak jako tak dosud nezvyklý snídat trávu. Ale hned za stájí jsem zpozoroval malou zahrádku. Jsa již hladem zmořen, směle do ní vkročím a nakrmím svůj břich dosyta, třebaš jen syrovou zeleninou. Pomodliv se pak ke všem bohům, vyhlížel jsem všude kolem dokola, zda bych snad někde v sousedních zahrádkách nenašel planoucí růžový keř. Neboť již i samota mi dodávala naděje a sebedůvěry: byl jsem v ústraní, zakryt křovisky, kdybych požil léku, mohl bych se proměnit opět z čtvernohého tažného dobytčete se sehnoutou chůzí zase v přímou postavu lidskou a postavit se, aniž to kdo viděl.

Co jsem tedy byl zmítán těmito neklidnými myšlenkami, spatřím poněkud dále stinný úval, zarostlý listnatým háječkem, a mezi jeho rozmanitými rostlinami a utěšenou zelení skvěl se rudý nach zářících růží. Ve svém srdci, jež nikterak nebylo ve všem zvířecí povahy, hned jsem se domníval, že je to háj Venušin a Grácií, v jehož stinném zákoutí svítila královská barva onoho rozkošného květu.

I vzýval jsem radostného dárce štěstí, boha Zdaru, a vyrazím takovým tryskem, že jsem se, na mou duši, cítil v té chvíli nikoli oslem, nýbrž dokonce jako bych se byl stal závodním ořem při té neobyčejné rychlosti.

Ale ten můj hbitý a skvělý počín nemohl předstihnout nepřízeň mého osudu. Neboť když jsem se už přiblížil až k háji, neviděl jsem tam něžných a půvabných růží, zrosených božskou vláhou a nektařem, jež rodí utěšené keře růžové a požehnané trní, nevidím nikde žádného údolí, nýbrž jen okraj říčního břehu, zarostlý hustým křovím. Ty keře, mající hojně listí jako vavříin, rodí protáhlé kalíšky mírně nachové barvy, podobné vonnému květu růžovému, ale bez vůně; prostý lid je nazývá slovy „vavřínové růže“⁴⁷, a jejich požití působí všemu dobytku smrt.

Tak jsem byl zaskočen osudem, i pojal mě odpor proti samému životu a chtěl jsem dobrovolně požit oné jedovaté růže. Ale zatím co jsem se váhavě přibližoval, abych ji utrl, jakýsi mladý muž, patrně zahradník, jemuž jsem zpustošil všechnu zeleninu a jenž tuto velkou škodu nyní zpozoroval, sběhne ke mně zuřivě s obrovským klackem, dopadne mě a ztluč mě celého tak, že jsem byl až v nebezpečí života, kdybych si nebyl konečně sám, ostatně chytře pomohl. Vyhodil jsem zadkem a zkopal jsem ho kopyty zadních nohou tak, že zůstal zle dodělán ležet, a já jsem se útekem k úbočí sousedního vrchu osvobodil.

Ale nějaká žena, asi jeho manželka, zhlédne ho z návrší, jak tam ležel natažen polomrtvý, a vyrazí ihned k němu, žalostně bědujíc a naříkajíc, aby patrně vzbudila soucit a mně tak připravila okamžitou záhubu. Neboť všichni vesničané, vyburcovaní jejími nářky, hned svolají psy a štvou je houfně, aby je rozvzteklili, učinili na mne útok a rozsápali mě.

Tenkrát jsem už byl beze vší pochyby smrti velmi blízek. Když jsem tedy viděl psy, tak veliké a tak četné a schopné utkat se i s medvědy a lvy, jak jsou na mne svoláni a štváni, rozmyslil jsem si to v této situaci, přestanu utíkat, obrátím se a rychlým krokem se uchýlím opět do stavení, v němž jsme se zastavili.

47 Oleandr; obsahuje v sobě prudký jed. *Pozn. překl.*

Ale vesničané, jen s námahou ještě zdrževše psy, mě chytili, přivázali silnou ohlávkou k jakémusi kruhu a byli by mě opětovným bitím dojista utloukli, kdyby si nebyl můj břich, stísněný bolestí od ran, přecpaný onou syrovou zeleninou a průjmem trápený, zjednal úlevu: jako z roury vyrazil jeho nečistý obsah ven, některé postříkal ohavnou tekutinou, jiné zaplašil hnusným zápachem, a tak je odehnal od mých zad již rozbitých.

Hned potom – neboť polední žár se již zmírnil – vyvedou nás ti loupežníci opět ze stáje a naloží na nás břemena, na mne zvláště daleko těžší než dříve.

Urazili jsme již dobrý kus cesty. Já jsem byl unaven dlouhým pochodem, zkrušen tíží nákladu, utýrán ranami klacků, kopyta jsem měl již odřená, kulhal jsem a vrávoral. Kráčeje podél jednoho potůčku mírně se vinoucího, zamýšlel jsem, získáje šťastně pěknou příležitost, sklesnout dovedně na kolena a svalit se celý kupředu; byl jsem pevně odhodlán, že se nedám žádnými ranami postavit na nohy, abych kráčel dále, ba byl jsem připraven i na to, že se dám nejen utlouci klacky, nýbrž i třeba nožem probodnout a že pojdu, neboť jsa vyčerpán a máje takřka duši na jazyku, domníval jsem se, že si zasloužím, abych byl pro svůj stav dán do výslužby, nebo že aspoň loupežníci, jednak nemajíce trpělivost zdržovat se, jednak usilující spěšně utéci, rozdělí můj náklad na druhá dvě dobytčata a mne zanechají, aby mě tím krutěji potrestali, za kořist vlkům a supům.

Ale praničemný osud zvrátil tento můj pěkný záměr. Druhý osel totiž, jako by byl mé myšlenky tušil a je předstihl, předstíraje únavu, zhroutil se najednou s celým nákladem a leže jako mrtvý, neučinil ani jediného pokusu povstat ani pod klacky, ani pod bodcem, ba ani když jím cloumali sem a tam a zdvíhali ho za ocas, za uši a za nohy. Zmoření loupežníci vzdali se konečně vší naděje a domluvili se spolu, že se nebudou obírat tak dlouho zdechlým, ba jako kámen tuhým oslem, a tak se na útěku omeškávat; rozdělí jeho zavazadla na mne a na koně, vytaseným mečem mu odříznou celé kolenní

šlachy, odvrhne ho malý kousek od cesty a shodí střemhlav po prudkém srázu do blízkého údolí, ačkoli ještě dýchal.

Tu jsem se já, mysle na osud ubohého kamaráda, rozhodl zanechat už všech úskoků a lstí a osvědčit jako řádný osel svým pánům. Neboť jsem také z jejich rozhovoru vyrozuměl, že se už máme velmi brzy zastavit, že nám kyne pokoj a konec celé naší cesty, neboť tam je sídlo a obydlí loupežníků.

Konečně jsme překročili mírné návrší a došli jsme na určené místo. Tam z nás byly všechny věci sňaty a uloženy dovnitř; a já, jsa zbaven břemene, osvěžoval jsem se z únavy místo lázně tím, že jsem se válel v prachu.

Látka i sám čas vyžaduje, abych popsal a vylíčil to místo a sluji, kterou loupežníci obývali. Zkusím přitom totiž i své nadání a zároveň vám také dám příležitost, abyste upřímně posoudili, zda jsem byl oslem i svým rozumem a svým cítěním.

Byla to divoká hora, pokrytá stinnou zelení lesní a zvláště vysoká. Po jejích šikmých úbočích, kde je opásána velmi drsnými, a proto nepřístupnými skalisky, táhla se hluboká údolí, plná strží a roklí a hustě zarostlá trnitými křovisky; ležela na všechny strany kolem dokola a poskytovala přirozenou ochranu. Z vrcholu hory tryskal pramen mocně bublající, a sklouznuv po srázu, vychrloval své stříbrné vlny, dále pak, rozptýliv se v několik potůčků a zavlažuje ona údolí volnými proudy, jako přeplněné moře nebo líný veletok všechno kolem dokola svíral.

Tam, kde se končí okraje hory, zvedá se nad jeskyní vysoká věž. Pevná ohrada z hustého pletiva, jež by se hodila za ovčinec, táhne se se svými boky na všechny strany se rozkládajícími jako postavená zeď před vchodem v podobě úzké stezky. Toto místo bys bez rozpaků mohl na mou zodpovědnost nazvat přijímací síní loupežníků.

Poblíže není nic leč malá chýška, pokrytá nazdařbůh sítím, v níž, jak jsem se později dověděl, byli vždy v noci na stráži zvědové, vybraní z loupežníků losem.

Když se tam loupežníci jeden po druhém se stěsnanými údy vplížili, přivázavše nás dříve silnou ohlávkou před samým vchodem, oboří se zhurta na jakousi stařenu, těžkým stářím schýlenou, které bylo, jak se zdálo, jediné svěřeno blaho a péče o tolik mladých lidí, takto: „Ty pranečistá mrtvolo z hrobu, ty největší hanbo života, jež jediná vzbuzuješ hnus ve Smrti, ty si nám stále ještě budeš takhle doma v klidu dřepět a hrát? Neposkytneš nám konečně občerstvením odškodnění za naše namáhavé podniky, tak velké a tak nebezpečné? Ale ty neděláš dnem i nocí nic jiného, než že zaléváš hltavě nemíšeným vínem ten svůj zuřící břich!“

Chvějíc se ozvala se nato poděšená stařena pištivým hláskem: „Stateční a věrní mladíci, moji hostitelé, máte připraveno v hojnosti maso, lahodně uvařené, velké množství chleba i víno, nalité vrchovatě do číší pěkně vytřených, a přichystána je podle zvyku i teplá voda, abyste se narychlo mohli okoupat!“

Po této řeči se loupežníci svléknou do naha, osvěží se u velkého ohně parní lázní, polijí se teplou vodou, natrou olejem a pak se rozloží ke stolu, bohatě pokrmy vystrojenému.

Sotva se rozložili, hle, přišli nějací jim mladíci, daleko četnější, jež by člověk bez váhání také pokládal za loupežníky. Neboť i oni přivázeli kořist, zlaté i stříbrné peníze a nádoby a šaty, hedvábné i zlatotkané.

Ti se také osvěží podobnou lázní, uloží se mezi své kamarády a potom ti, kteří byli k tomu určeni losem, přisluhují. Jedlo se a pilo bez ladu a skladu, celé hromady pokrmů, celé kupy chleba zhltny, celá procesí číší vyprázdněna. Škádlí se křičíce, zpívají hlučíce, žertují lajíce; brzy to vůbec vypadalo jako na pověstných hodech polodivokých Lapithů a rozběsněných Kentaurů.⁴⁸

48 Oba tyto národy byly báji umísťovány do Thesálie; přitom se bájilo, že byli Kentauři míšenci z koně a člověka. O svatbě Lapitha Peirithoa s Deidameiou vznikl prý z opilosti mezi Kentaury a Lapithy boj, jenž se stal pověstným jako varovný příklad pro nemírné požívání vína a plodným jako námět pro řecké výtvarné umění. *Pozn. překl.*

Tu vece jeden z nich, který vynikal nad ostatní silou: „My jsme dobyli statečně domu Milona Hypatského! Nehledíc na velké bohatství, které jsme svou srdnatostí získali, dostali jsme se do svého ležení, neztrativše ani jednoho z nás, a – stojí-li to za zmínku – vrátili jsme se ještě bohatší o čtyři páry nohou! Ale vy, kteří jste vytáhli na města boiotská, vy jste přivedli nazpět svou rotu ztenčenou, pozbyli jste samého vůdce svého, statečného Lamacha! Jeho životu bych právem dal přednost před všemi těmi ranci, které jste přitáhli! Ale budiž, jej zničila jeho přílišná srdnatost; s proslulými králi a vojévůdci bude slavena památka takového hrdiny! Vy ovšem, znamenití lupiči, vy se plížíte zbaběle po lázních a boudách starých bab, provádějíce nepatrné a ničemné krádeže, a kramaříte!“

Na to odvětil jeden z oné druhé roty: „Cožpak ty jediný nevíš, že lze větší domy daleko spíše zdolat? Neboť ačkoli v rozsáhlém domě žije četné služebnictvo, přece dbá každý raději o svou kůži než o majetek pánův. Ale lidé šetrní a samotáři, ti své malé jmění, anebo třeba dosti velké, ale obratně zatajené, chrání hezky a hájí ho třeba s nasazením života! Ostatně, věc sama dokáže má slova.

Neboť sotva jsme dorazili do sedmibranných Théb, jak jest první snahou našeho řemesla, vyzvídali jsme bedlivě zámožnost obyvatelstva, a tak konečně neušel naší pozornosti jakýsi Chryseros⁴⁹, penězoměnc, majitel velkého množství peněz, jenž ze strachu, aby nemusel plnit veřejné povinnosti a zastávat veřejné úřady, zakrýval velice zchytrale svou velikou zámožnost. Sám samotinký tedy obýval domek malý, ale hezky opevněný, spokojoval se s ním a hlídal v něm své pytlíky zlata, ačkoli takto chodil v cárech a byl pln špíny.

I usnesli jsme se, že ho navštívíme prvního, abychom se beze vší námahy – copak je to nějaký boj s jediným člověkem? – hezky klidně zmocnili jeho bohatství.

49 To slovo znamená „lásky k zlatu“. Pozn. překl.

Nemeškali jsme, a sotva nastala noc, číháme u jeho dveří. Měli jsme za dobré ani jich nevyvracet, ani nepáčit veřejí, ani neprolamovat, aby praskot dveřní nevyburcoval celého sousedstva, což by byla naše zkáza.

Tu tedy náš vznešený náčelník Lamachus, důvěřuje své osvědčené zdatnosti, vsunul zpolehounka ruku do díry udělané ve dveřích pro klíč a snažil se tudy vytrhnout závoru.

Ale Chryseros, nejničemnější ze všech dvounohých tvorů, ovšem bděl a vše pozoroval; už dávno se lehounkým krokem a úplně zticha připlížil a náhle ruku našeho vůdce ze všech sil velkým hřebem přibil ke dveřím, a zanecháváje ho v tak šibeničním postavení, odešel ode dveří, vystoupl na střechu své chatrče a křičí odtamtud z plna hrdla, prosí sousedy o pomoc, volaje jednoho každého jeho jménem, připomíná jim společné blaho a rozhlašuje, že je jeho dům zachvácen náhlým požárem.

Všichni se tedy polekali nebezpečí hrozícího v takové blízkosti, v samém sousedství, a plni obav se sbíhají, aby mu pomohli.

Ocitli jsme se tehdy ve dvojím nebezpečí: buď dát polapit samy sebe, nebo opustit svého druhá; a tu připadneme na ráznou odpomoc, kterou si vynutily okolnosti a s kterou on souhlasil. Tam, kde ruka přechází v rámě, odsekne úplně ranou vedenou do středu kloubu ruku našeho pohlavára, paži tam zanecháme, ránu ovážeme mnoha cáry, aby krvavé krůpěje neprozradily naši stopu, a chvatně dopravujeme zbytek Lamacha odtud.

Ale úsluha k náčelníkovi nás uváděla do rozpaků: doléhal na nás hrozný poplach, strach z hrozícího nebezpečí nás poháněl k útěku a on nás ani nemohl spěšně následovat, ani nemohl nikde bezpečně zůstat. Tu nás ten muž vznešeného ducha a vynikající hrdinnosti, obraceje se na nás žalobně mnohými výzvami a mnohými prosbami, zapřísahal při pravici Martově⁵⁰, při závazném slibu zbojnické pří-

50 Mars, římský bůh války, objevuje se tu také jako bůh zbojníků a loupežníků.
Pozn. překl.

sahy, abychom dobrého druhu bojovníka osvobodili od trápení i od zajetí. Nač že prý má udatný bojovník přežít svou pravici, kterou jedině by mohl loupit a vraždit? Že je dosti šťasten, jestliže padne z vlastní vůle rukou soudruhovou.

A když nemohl nikoho z nás k této samovolné bratrovraždě přemluvit, vytasil zbývající rukou svůj meč, mnohokrát jej zlíbal a ráznou ranou si jím prožene prsa.

Tu jsme my vzdali čest odvaze svého srdnatého vůdce, tělesné jeho pozůstatky jsme pečlivě zabalili do lněného roucha a svěřili je moři, aby je skrylo. A teď leží náš Lamachus tam, jsa pohřben v klíně celého živlu.

On tedy skončil svůj život tak, jak si toho za své znamenité činy zasloužil. Ale Alcimus nebyl s to, aby si pro svůj podnik, byť obratný, naklonil zuřící vůli Osudu.

Vloupal se jednou do chýšky spící stařeny, vystoupil do hořejšího pokoje, a ačkoli ji měl hned zardousit a nadobro uspat, chtěl nám raději dříve všechny věci dost širokým oknem vyházet ven, abychom je uloupili. Když už tedy všechny věci obratně vyklidil, nechtěl ušetřit ani lůžka, na kterém stařena spala.

Svalil ji z postele a vytáhl zpod ní pokrývku, jsa rozhodnut také ji vyhodit oknem, ale ta praničemnice se mu vrhne k nohám a jme se ho doprošovat: „Prosím tě, synečku, pročpak chceš tyto chudobné rozedrané cáry ubohoučké stařeny dát darem bohatým sousedům, na jejichž dvůr vede toto okno?“

Alcimus, ošálený touto lstivou řečí, věřil jí na slovo, a obávaje se arci, že to, co vyhodil i co ještě chtěl vyhodit, hází nikoli svým druhům, nýbrž – jsa si už jist svým omylem – do cizího domu, vyklonil se notně z okna, aby si všechno bystře prohlédl, chtěje zvláště prozkoumat bohatství sousedního domu, podle toho, co o něm řekla stařena.

Co si takto energicky, ale hodně neopatrně počínal, ta baba zločinná do něho vrazila, slabě sice, ale znenadání a neočekávaně, když

se tam tak nejistě vznášel a byl beztak při vyhlížení celý vyjevený, a srazila ho střemhlav dolů.

Nehledíc na značnou výšku, spadl ještě k tomu na velikánský kámen poblíž ležící a polámal si a roztránil celý hrudní koš. Chrle z útrob proudy krve, vypověděl nám ještě, co se přihodilo, a po krátkém trápení se rozloučil se životem. Pohřbili jsme ho podle předešlého příkladu a poslali jsme ho za Lamachem jako důstojného průvodce.

Tak jsme byli postiženi dvojí ranou siroby. I vzdali jsme se už dalších podniků v Thébách a vystoupili jsme do nejbližšího města, do Platají⁵¹. Při našem příchodu se tam právě všeobecně hovořilo o jakémsi Democharovi, jenž chtěl pořádati gladiátorské zápasy. Byl to totiž muž z předního rodu, velmi bohatý, vynikající štědrostí a s nádherou důstojnou svého stavu strojíval veřejné zábavy.

Kdo je tak duchaplný, kdo tak výřečný, aby dovedl vhodnými slovy vylíčit všechny jednotlivosti přerozmanitých příprav? Tu byli gladiátoři proslulé zdatnosti, onde lovci osvědčené hbitosti, jinde pak zločinci, kteří se krmili s neblahou bezstarostností za tučné sousto zvířeti; vysoká lešení vystavěná z klád, věže o několika poschodích zbudované na způsob pojízdného domu, pestré malby, ozdobné útulky k pobytu za nastávající štvance. A co šelem, a jak vyhlížely! Neboť Demochares dal se zvláštní horlivostí přivést i z daleké ciziny ušlechtilé tvory, kteří se měli stát hroby odsouzených zločinců.

Ale nade vše, co mělo dodávati lesku nádherným hrám, snažil se s vynaložením všech prostředků svého jmění získat množství obrovských medvědů. Kromě těch, kteří byli chyceni na jeho vlastních lovech, a těch, které získal draho koupí, choval také s velkou a nákladnou péčí i jiné, které mu o závod porůznu darovali jeho přátelé.

51 Město na rozhraní Atiky a Boiotie, proslulé zejména porážkou Peršanů r. 479 př. n. l. *Pozn. překl.*

Ale tyto tak skvělé a tak nádherné přípravy na veřejnou zábavu neušly zlému zraku Závisti. Medvědi totiž, zkrušení dlouhým zaje-
tím, žárem letním zmoření a ochabli netečným vysedáváním, byli
náhle stíženi morem a jejich počet se zmenšil takřka na nulu. Bylo
vidět porůznu v četných ulicích ležet trosky polomrtvých šelem.
A prostý lid, jež hrubá chudoba nutí shánět pro utažený břich bez
výběru látky nečisté a jídla, která nic nestojí, sbíhá se tehdy k těm
pokrmům, které tu všady ležely.

Za takového stavu věci vymyslíme si já a tuhle přítel Babulus
takovýto chytrý plán: Jednoho medvěda, jenž nad jiné vynikal
tělesnou mohutností, dopravíme do svého úkrytu, jako bychom
si jej chtěli připravit k jídlu; jeho kůži pěkně odděláme od masa,
zachovavše obratně neporušeny celé pazoury a hlavu zvířete samu
nechavše nedotknutou až po šíji; pak celou kůži pečlivě oškrábeme,
posypeme drobným popelem a dáme na slunce usušit.

A zatím co teplem nebeského žáru vysychala, my se statně kr-
míme medvědíím masem a přitom si rozvrhneme tento plán pro
nastávající výpravu. Jeden z nás, jenž předčí ostatní ne tak silou
tělesnou jako spíše duševní – a především někdo, kdo se k tomu
dobrovolně přihlásí – zahalí se onou kůží, aby vypadal jako med-
věd, dá se dopravit do domu Democharova a za příznivého klidu
nočního nám zjedná vraty snadný přístup do domu.

Tento chytrý záměr podnítil mnohé z naší statečné družiny k vy-
konání úkolu. Ale ze všech byla jednohlasnou volbou roty dána
přednost Thrasyleontovi⁵²; ten se tohoto nebezpečného a krkolom-
ného úskoku odvážil.

Hned se skryje s radostnou tváří do kůže, poddajné pro měkkost
a vláčnost. Potom tenkou nití sešijeme okraje kůže a šev, jakkoli
jemný, zakryjeme hustými okolními chlupy. Hlavu Thrasyleontovu

52 Jméno Thrasyleon je výmluvné, znamená „odvážný lev“. I jiná jména
loupežníků, která se zde vyskytují (řeckého původu), jsou výmluvná. *Pozn. překl.*

vsuneme až po samý jícen, kde byla vyříznuta šíje zvířete, udělali jsme malé otvory kolem nosu a očí, aby jimi mohl dýchat, a svého statečného druha, jenž se tak úplně proměnil ve zvíře, uvedeme do klece, kterou jsme předtím za levný peníz koupili; on do ní sám s neochvějnou odhodlaností spěšně vlezl.

Po těchto předběžných přípravách přikročíme k další části své šalby. Vyzvěděli jsme jméno jakéhosi Nikanora, rodem Thráka, jenž udržoval s Democharem velmi důvěrné styky přátelské. I nastavíme dopis, jako by Nikanor, jako dobrý přítel, byl věnoval Democharovi prvotiny ze svého lovu, aby jimi přispěl k lesku zápasů.

Večer již pokročil a my, využivše záštity temnot, dopravíme Thrasyleonta v kleci i s oním podvrženým dopisem k Democharovi. On žasl nad velikostí šelmy. Projevil radost nad štědrostí svého druha, jež mu přicházela tak vhod, a dá nám hned jako doručitelům toho potěšujícího daru ze své pokladny, jak už byl štědrý, vysázet deset zlatáků.

Množství lidí – jak už obyčejně nějaká novinka lidi k nenadálé podívané vábí – sbíhalo se tehdy ke kleci, podivujíc se šelmě. Ale náš Thrasyleon velmi obratně odháněl hrozivými výpady ty, kteří si ho chtěli příliš všetečně prohlížet. A všichni občané opět a opět souhlasně velebili Demochara, že je neobyčejně šťastný člověk, neboť že, ztrativ tolik šelem, novým šťastným darem buď jak buď vzdoruje nepříteli osudu.

I poručí, aby byla šelma ihned s největší opatrností dopravena na jeho venkovský statek.

Ale já jsem se ujal slova a pravím: „Pane, střež se to zvíře, unavené vedrem slunečním a dalekou cestou, vpustit do houfu šelem, které nadto, jak se dovídám, nejsou docela zdravé. Vyhlédni pro ně radši ve svém domě nějaké místo otevřené a vánku přístupné, nejlépe u nějaké vodní nádrže, kde je milý chládek! Či nevíš, že tato zvířata mají vždy své pelechy v hustých lesích, ve vlhkých jeskyních a u příjemných zřídél?“

Tato připomínka Demochara polekala. Uvažoval v duchu, kolik šelem už mu pošlo, beze všech okolků projevil svůj souhlas a rád nám dovolil, abychom umístili klec podle svého dobrého zdání.

I dodal jsem: ‚My bychom byli také ochotni zde u klece v noci hlídat, abychom tomu zvířeti, unavenému obtížemi vedra a trmácení, podali se vší přesností ve vhodný čas žrát a pít, jak je zvyklé.‘

‚K tomu vaší práce nepotřebujeme,‘ odvětil Demochares, ‚téměř vůbec všechno služebnictvo jest již dlouhým zvykem vycvičeno v opatrování medvědů.‘

I dali jsme mu nato sbohem a vzdálili jsme se. Když jsme vyšli za městskou bránu, spatříme jakýsi náhrobek, ležící daleko od cesty na místě odlehlém a skrytém. Tam otevřeme rakve, pro hnilobu a stáří už jen napolo kryté, v kterých přebývali nebožtíci, proměnění již v popel a prach, a přichystáme je bez ladu a skladu za schrány pro naši očekávanou kořist.

Potom podle zbojnického zvyku vyčkáme noční bezměsíčné chvíle, kdy přicházející spánek prvním návaem mocně přepadá lidské smysly a je ovládá; a ozbrojivše svou družinu meči, postavíme ji přímo přede dveře Democharova domu jako záruku, že bude loupež provedena.

Zatím i Thrasyleon vyčíhal přesně noční okamžik vhodný pro loupež. Vyleze z klece, ihned skolí mečem hlídače, kteří odpočívali nablízku v hlubokém spánku, všechny do jednoho, potom dokonce i vrátného, odsune závoru, otevře veřeje a nám, kteří jsme se ruče slétli a vhrnuli do nitra domu, ukáže komoru, do níž, jak si bystře povšiml, bylo navečer ukládáno množství stříbra.

Nahrnuli jsme se tam ihned a násilně jsme se vloupali dovnitř. Rozkáží, aby všichni kamarádi odnesli tolik zlata a stříbra, kolik každý byl s to, aby to spěšně ukryli v onom příbytku milých, poctivých nebožtíků, potom opět kvapně příběhli nazpět a znovu se obtížili kořistí; já že, jak toho vyžadoval prospěch všech, samojediný zůstanu stát u vchodu domu a budu vše svědomitě pozorovat, než

se oni vrátí. Thrasyleon totiž pobíhal uvnitř po domě, a to bylo příhodné, poněvadž zjev medvěda mohl zastrašit ty z čeledi, kteří by se snad náhodou byli probudili. Kterýpak člověk, ať jakkoli statečný a nebojácný, nedal by se hned kvapně na útěk, neuzavřel by se pln strachu a úzkosti ve světnici, kdyby spatřil, a nadto ještě v noci, tak hroznou a obrovskou šelmu?

Ale všechna tato naše opatření, vykonaná řádně a s nejlepším úmyslem, setkala se se zlým nezdarem.

Zatím co totiž napjatě čekám na návrat svých druhů, připlíží se zticha jeden otrok, probuzený patrně lomozem anebo nějakým vnuknutím z klidu vyrušený; spatří šelmu pobíhající volně po celém domě, zachová naprosté ticho, vrátí se a rozhlásí tak nebo onak všem v domě, co viděl.

Celý dům se okamžitě naplní mnohohlavým davem služebnictva. Pochodně, svítilny, svíčky voskové a lojové i jiná světla noční osvětlují temnotu. A celé to množství se vyhrnulo se zbraněmi; ti kyji, oni kopími, jiní dokonce i vytasenými meči ozbrojeni j mou se hlídat všechny vchody. Poštvou také lovecké psy s dlouhýma ušima a ježatou srstí, aby šelmu polapili.

Co se ten poplach ještě rozmáhal, vykradu se zlehka nazpět z domu a skryji se za vraty. Odtud zřetelně pozoruji Thrasyleonta, jak se bránil psům. Bylo to podivuhodné. Neboť, ačkoli už stál takřka na pokraji hrobu, přece byl pamětliv sebe a nás i své staré statečnosti a zápasil, ačkoli již sama smrt na něho rozvírala svůj chřtán. Setrval zkrátka až do posledního dechu stále v úloze, které se dobrovolně podjal. Brzy unikal, brzy se zase stavěl na odpor, prováděje tělem rozmanité postoje a pohyby, až se mu konečně podařilo vyvážnout z domu.

Ale ačkoli se dostal ven na svobodu, přece nemohl hledat spásy v útěku. Neboť všichni psi z nejbližší ulice, velmi rozdivočení a velmi četní, přidali se houfně k oněm psům loveckým, kteří vyrazili právě z domu, pronásledující jej. A tu jsem spatřil žalostné

a smutné divadlo: náš Thrasyleon byl obklopen a sevřen smečkami zuřících psů a četnými ranami psích zubů rozsápán.

Konečně jsem nebyl s to, abych snesl takovou bolest, vmísím se do hloučků obyvatelstva, jež se sem sbíhalo, a abych aspoň podle možnosti nepozorovaně přispěl statečnému kamarádovi, zrazoval jsem vůdce té štvanice takto: Jaká to nevýslovná hanba, že utrácíme tak velké a opravdu drahocenné zvíře!

Než ani má lstivá řeč neprospěla nešťastnému mladému muži. Nějaký vysoký, silný člověk vyběhl z domu a bez váhání vrazil medvědovi přímo do středu prsou kopí. Toho příkladu se chopil ihned jiný a okamžitě, když už bylo po všem strachu, vyskytlo se přemnoho lidí, kteří zvíře jako o závod zahrnou dokonce zblízka ranami svých mečů.

Avšak Thrasyleon se osvědčil jako chlouba naší tlupy; konečně byl přemožen, ale dříve podlehla jeho životní síla, hodná nesmrtelnosti, než jeho trpělivá vytrvalost. Ani křikem, ba ani nářkem se nezpronevěřil své zbojnické přísaze. Jsa už rozsápán zuby psů a ocelí rozsekán, vytrvale ryčel a bručel jako medvěd, snášeje s hrdinným duchem přítomné neštěstí: tak odevzdal osudu život a sobě ponechal slávu.

Onen shromážděný dav naplnil však takovým děsem a takovou hrůzou, že se nikdo až do svítání, ba až do pozdního bílého dne neodvážil ani prstem dotknouti zvířete, ačkoli leželo mrtvé. Konečně se váhavě a opatrně jeden řezník poněkud osmělil, rozpáral břich šelmy a odhalil v něm znamenitého loupežníka.

Tak pro nás zahynul i Thrasyleon, ale pro slávu nezhynul.

My jsme ihned svázali všechny ty rance, které nám věrní nebožtíci uhlídali, a spěšně jsme opustili platajské pomezí. Přitom jsme stále ve svém nitru uvažovali o tom, že není divu, nevyskytuje-li se již poctivost v lidském životě, neboť se z odporu k naší věrolomnosti již odstěhovala k mánům a mrtvým nebožtíkům.

A tak jsme vám, zcela unaveni tíží nákladu i drsnou cestou a pohřešivše tři ze svých soudruhů, přivezli tuto kořist, kterou tu vidíte.“

Když bylo toto vyprávění skončeno, ulíjí loupežníci čistého vína ze zlatých pohárů na památku zesnulých kamarádů, nato zazpívají jakési písně k lahodě bohovi Martu a na chvíli se uloží ke spánku.

Nám předložila ona stařena hojně čerstvého ječmene beze vší míry, takže si můj kůň, jenž tu celou kupu zrní zabral sám pro sebe, připadal jako na hodech. Ale já, jenž jsem arci jinak vždy ječmenem pohrdal, leda byl-li rozmělněn a rozvařen v polévku, já proslídím kout, kam byl uložen chléb zbylý od hostiny celé té tlupy, a pořádně zaměstnávám své hrdlo, dlouhým hladem ztrápené a takřka pavučinami opředené.

A hle, když noc pokročila, probudí se loupežníci a chystají se na výpravu. Připravili se na to rozmanitě: jedni se ozbrojili meči, jiní se přistrojili za strašidla a kvapným krokem vyrazí.

Ale já jsem zatím stále statečně pojídal a nemohl mi v tom zabránit ani spánek, jenž na mne dotíral. A ačkoli jsem se dříve, když jsem byl ještě Luciem, spokojil jedním či dvěma krajíčky a odcházel od stolu, tenkrát jsem, hověje svému bezednému břichu, pojídal už asi třetí koš. Při této práci mě zastihl k mému úžasu bílý den. Tu se konečně, ponouknut oslovským studem, ale jen s těžkým srdcem vzdálím od žrádla a v blízkém potůčku utiším svou žízeň.

Netrvalo dlouho, loupežníci se vracejí, ale byli neobyčejně znepokojeni a rozrušeni. Nenesli žádného zavazadla, ba vůbec ani kus sebelacinějšího hadru, nýbrž přivázeli jenom jednu dívku: to byla kořist všech jejich mečů, všech jejich rukou, ba všech sil celé tlupy.

Byla to dívka vzhledu urozeného, a jak prozrazoval její důstojný oděv, příslušnice nějakého vznešeného rodu v kraji – na mou duši, děvče, že musil po ní zatoužit i takový osel, jako jsem byl já! Naříkala a rvala si šaty i vlasy.

Když ji uvedli do jeskyně, jali se ji utěšovat, že to, nad čím lká, není tak hrozné, a pravili: „Buď jen bez starosti o svůj život i o svou čest a měj na krátký čas s námi trpělivost, abychom si mohli trochu vydělat. Nás k tomuto řemeslu donutila nouze a chudoba. Tvoji rodiče, byť byli hodně lakotní, zajisté se bez meškání postarají o to, aby tebe, svou jedinou dceru, vyplatili vhodným výkupným ze svého nahromaděného bohatství!“

Takto všelijak tlachali, ale bolest dívka se tím nikterak nedala utiřit. A jakž také! Položila hlavu na kolena a nesmírně plakala.

Oni však zavolají dovnitř stařenu, poručí jí, aby si k dívce sedla a snažila se ji domluvou utěšit, sami pak se věnují jako obvykle podnikům svého řemesla.

Ale žádné řeči stařeniny nebyly s to, aby odvrátily dívku od započatého pláče. Bědovala ještě pronikavěji a ustavičným vzlykotem zhluboka rozechvívala svou hrud', takže přiměla dokonce i mne k slzám.

„Já nešťastná!“ volala. „Jsem zbavena tak vzácného domova, tak četné čeledi, tak drahých rodinných služebnic, tak ctihodných rodičů, stala jsem se kořistí neblahé loupeže a nevolnicí, jsem zavřena v tomhle skalním vězení jako otrokyně, jsem oloupena o všechny rozkoše, v kterých jsem se zrodila a byla vychována, životem si nejsem jista, jako bych takřka na špalku katově spočívala, ach, mezi tolika hroznými loupežníky, uprostřed zástupu strašných banditů, zdažpak mohu neplakat, zdažpak vůbec budu moci žít?“

Tak bědovala, až ji konečně duševní bolest, křeč v hrdle a tělesná únava zmohla, i uzavřela zmořené oči k spánku.

Sotva si však chvíli zdřímla, vytrhne se náhle ze sna jako šílená a začne se soužit mnohem prudčeji, bít se divoce rukama do prsou a ranami drásat onen svůj rozkošný obličej.

Stařena na ni usilovně naléhala, aby jí pověděla, co je příčinou toho nového opětovného nářku, ale ona jen zhluboka vzdychne a volá: „Ach, teď, teď je se mnou jistě načisto konec, teď jsem se již

vzdala vší naděje na spásu! Zbývá mi dozajista už jen provaz nebo meč anebo skok do propasti!“

Tu se stařena rozhněvala a s tváří již notně vzteklou jí kázala říci, proč, k ďas, pláče, proč, když už se ve spánku uklidnila, opět náhle tak nevázaně běduje? „Cožpak snad zamýšlíš mé mladé pány připravit o tak značný výdělek z tvého vykoupení? Budeš-li tak dále pokračovat, hned se postarám o to, aby se nic nedalo na tyhle tvé slzy – těch si loupežníci pramálo cenívají – a abys byla za živa upálena!“

Těmito slovy byla dívka polekána, zlíbala jí ruce a volala: „Ušetři mne, matičko milá, buď pamětliva lidského soucitu a přispěj mi trošinku v mém tvrdém osudu! Snad nevyschlo v tobě, zestárlé dlouhým věkem, jenž tě zdobí úctyhodnými šedinami, docela všechno milosrdenství! Poslyš tedy příběhy mého neštěstí!“

Krásný mladík, vynikající nad všechny sobě rovné, jehož celé město pokládalo všeobecně za svého syna, takto můj sestřenec, věkem jen o tři léta starší, jenž byl se mnou od raného mládí vychován a vyrostl se mnou v nerozlučném svazku přátelství v témž domě, ba takřka v témž pokoji a na témž lůžku, ten byl se mnou spoután vzájemnou náklonností čisté lásky a byl mi již dávnou sňatkovou úmluvou určen za chotě.

Když pak byl za souhlasu rodičů i sňatkovou smlouvou prohlášen za mého manžela, obětoval oběti ve veřejných chrámech a kaplích, jsa obklopen k svatbě úslužným průvodcem přčetných příbuzných a přátel. Celý dům byl poset vavříny, svítil pochodněmi a ozýval se písni svatební. Má nešťastná matka, držíc mě ve svém náručí, zdobila mě tehdy půvabně svatební výzdobou, co chvíli mě sladce líbala a úzkostnými přáními živila do budoucnosti naději na dítky.

Náhle však k nám vpadnou lupiči! Zuřivý útok jako ve válečné srážce, nahé napřažené meče se blýskají! Ale lupiči se nechystají vraždit, nechystají se loupit, nýbrž hustým klínovým šikem vrazí přímo do naší ložnice. A aniž jim kdo z našich lidí odporoval, aniž se

jim kdo jen maličko vzepřel, uloupili mne nešťastnou, hrozným lek-
nutím polomrtvou přímo z náručí matky, chvějící se strachem.

Tak byl můj sňatek rozbit a rozmetán jako sňatek Attidův nebo
Protesilaův.⁵³

A hle, nyní strašný sen obnovuje, ba dovršuje mé neštěstí! Zdálo
se mi, že jsem byla násilně vlečena z domu, z ložnice, ano ze samého
lůžka pustými, neschůdnými krajinami a že volám jméno svého ne-
šťastného chotě, a on že tak, jak byl oloupen o má objetí, jsa dosud
skropen mastmi vonnými a ozdoben věnci květnými, že mě stíhá
svým krokem, zatím co jsem unikala pomocí cizích nohou. A jak
rozčileným křikem naříkal nad únosem sličné manželky, dovolá-
vaje se pomoci všech lidí, jeden z loupežníků, rozvzteklý jeho
nepříhodným pronásledováním, uchopil veliký kámen před svýma
nohama, zasáhl mého ubohého mladého manžela a zabil jej! Tímto
krutým pohledem byla jsem tak poděšena, že jsem se z neblahého
sna vytrhla.“

Tu pravila stařena, provázejíc vzdechy její pláč: „Bud’ dobré myslí,
má paní, a neděš se lichými představami snů! Zjevení, která mívají
lidé za denního spánku, jsou prý klamná, a noční vidění dokonce
nezřídka ohlašují výsledek právě opačný. Zdá-li se na příklad komu,
že pláče, dostává políčky nebo někdy také že je vražděn, oznamuje
mu ten sen někdy zisk, štěstí a zdar; a naopak, zdá-li se někomu, že
se směje, sladkými pamlsky sytí svůj žaludek nebo že se s někým
spojuje k rozkoši lásky, hlásalo to často, že se bude člověk plachtit
duševní sklíčeností, tělesnou neduživostí a jinými úhonami. Ale
já se hned pokusím rozptýlit tě hezounkým vyprávěním, takovou
pohádkou, jaké znají stařeny.“

A začala:

53 Attis, milovaný pessinuntskou bohyní Kybélou, zpronevěřil se jí s jednou
nymfou; bohyně ji usmrtila. Attis se vyklestil a oddal kultu Kybélínu. Protesilaos
odplul den po sňatku s Laodameiou k Tróji a první z Řeků u Tróje padl. *Pozn. překl.*

„Byl jednou v jednom městě král a královna, ti měli tři dcery vynikající krásou. Ale dvě starší, ač velmi půvabné, mohly snad přece být případně oslaveny chvalořečmi lidskými, zato však krása nejmladší dívky byla tak význačná, tak skvělá, že byl jazyk lidský příliš chudý, aby ji mohl vystihnout, anebo aspoň dostatečně vychválit. I shromažďovalo se k ní v hlučných zvědavých zástupech mnoho lidí, domácí i bohatí cizinci, zlákaní pověstí o tom neobyčejném zjevu, a celí užaslí podivem nad její nedostižnou spanilostí, přikládali k svým ústům pravici,⁵⁴ přičemž spočíval ukazováček na vzpřímeném palci, a kořili se jí s nábožnými projevy úcty, jako by to byla sama bohyně Venuše. A již pronikla do sousedních obcí i okolních krajů zvěst, že bohyně, kterou zrodila siná hlubina mořská⁵⁵ a odkojila rosa pěnivých vln, dopřávajíc teď milostivě všem pohledu na svou božskou velebnost, pobývá uprostřed lidských davů nebo že jistě z čerstvého zárodku nebeských krupějící nikoli moře, nýbrž země vydala novou Venuši, květem panenství se skvějící.

Tak dělá ta domněnka den ode dne nesmírné pokroky, tak se již pověst rozbíhá po blízkých ostrovech i velké části souše a přemnohých provinciích široko daleko. Již se hrnuly zástupy lidstva po dalekých cestách a hlubokých drahách mořských k tomuto slavnému divu světa. Do Pafu neplul nikdo, do Knidu nikdo, ba ani na Kythéru, zhlédnout bohyni Venuši.⁵⁶ Slavnosti její jsou odkládány, chrámy lesku pozbavovány, posvátná lehátka rozhlodávána, obřady zanedbávány, sochy nevěněny a oltáře osiřelé hyzdí chladný popel: jen té dívce se lidé s prosbami modlí, v smrtelné tváři se uctívá nebeská velebnost velké bohyně. Kdykoli dívka zrána vychází, je vzývána

54 Kultovní gesto Řeků a Římanů při vzývání nebo pozdravu božstva. *Pozn. překl.*

55 Afrodíté (Venus). V dalších slovech se naráží na řecké její jméno, v němž staří viděli kmen slova afros (pěna). *Pozn. překl.*

56 Pafos, město na Kypru, Knidos, město v j. M. Asii, Kythéra, ostrov j. od Peloponnésu, vesměs místa kultu Afroditina. *Pozn. překl.*

žertvami a obětními hody o milost Venuše, jež přec není přítomna; a kdykoli kráčí ulicemi, lid ji už uctívá hojnými věnci a kvítím.

Toto nesmírné přenášení nebeských poct na kult dívky smrtelné podnítilo prudký hněv pravé Venuše. Ve vášnivém rozhořčení potřásajíc hlavou a soptíc v nitru, takto k sobě hovoří: „Hle, já, pramáti přírody, já, prapočátek živlů, já, živitelka celého světa, Venuše, já se dělím o úctu své velebnosti s dívkou smrtelnou, mé jméno, jež náleží nebi, je znesvěcováno v pozemském prachu! Opravdu, oběti k uctívání božství mají se stát společným majetkem, já se mám spokojit jen nejistým dílem podřízené úcty a děvče propadlé smrti má chodit po světě jako můj obraz!? Nadarmo mi dal onen pastýř⁵⁷, jehož spravedlnost a nestrannost uznal sám velký Jupiter, pro vynikající krásu přednost před tak velkými bohyněmi! Ale nechť je to kdokoli, však si ona ke své radosti mé pocty neosobí! Hned se postarám, aby litovala té své spanilosti!“

A zavolá ihned svého syna⁵⁸, onoho okřídleného hochy, notného opovážlivce, jenž ve své nezvedenosti pohrdá veřejnou kázní, pochodněmi a šípy jsa ozbrojen pobíhá v noci po cizích příbytcích, porušuje manželské svazky, beztrestně tropí tak velké darebnosti – a dobrého nedělá zhola nic.

Ačkoliv jest již vrozenou nevázaností nezbeda, popichuje ho Venuše ještě nadto slovy. Dovede ho k onomu městu, ukáže mu Psýchu⁵⁹ – tak se totiž ta dívka nazývala – tváří v tvář, vypoví mu celý ten příběh o soupeření krásou, a sténajíc a soptíc rozhořčením,

57 Priamův syn Paris. *Pozn. překl.*

58 Je míněn Erós, lat. Amor, Kupido. Podle starých řeckých představ to byl mocný bůh, náležející mezi nejstarší božstva. Apuleius ho předvádí podle helénistických představ jako hravého chlapce s lukem a pochodní. Také se u něho objevuje představa většího počtu Erótků (Amorků). *Pozn. překl.*

59 Psýché = duše. Právě tento význam jména Erótovy milenky dal hlavně podnět k alegorickému výkladu báje: její obsah byl chápán jako vyprávění o zkouškách a konečném vítězství lidské duše. *Pozn. překl.*

praví: ‚Já tě při poutech mateřské lásky, při slastných ranách tvého šípu, při sladkém žáru tvé pochodně vroucně prosím, odvetu, plnou odvetu zjednej své matce, vzpurnou tu krásku přísně potrestej a to jedno a místo všeho ostatního jediné přání mi ochotně splň: nechat je ta dívka jata nejhoroucnější láskou k muži nejnižšímu, kterého osud odsoudil k ztrátě cti i majetku, ba i zdraví, a tak ubohému, že by na celém světě nenašel tvora bídou sobě rovného!‘

Po těchto slovech zlíbá svého syna plnými ústy dlouze a s pevným stiskem a spěje k blízkému pobřeží, o něž se třístí vlny. Dotkla se růžovými chodidly zpěněného povrchu rozčeřených vln, a hle, hluboké moře se hned uklidnilo, zjasnivši svůj povrch, jak si to právě začala přát, a ihned, jakoby na rozkaz daný již dříve přispěchá v reji úslužná družina mořská: jsou tu Nereovny⁶⁰, jež zpívají neprodleně, Portunus⁶¹, zarostlý modravým zježeným vousem, Salacia⁶² s klínem plným ryb a mladičkový jezdec na delfínu Palaemon. Již skotačí na vlnách sem a tam zástupy Tritónů⁶³: ten troubí jemně na zvučnou ulitu, onen bohyni chrání hedvábným stínidlem před žářem nepřátelského slunce, jiný nese velitelce před očima zrcadlo, jiní plovouce po dvou táhnou vůz. Taková provází družina Venuši, spějící k Okeanu⁶⁴.

Zatím však Psýché při vší své význačné kráse nesklízí nijakého prospěchu ze svého půvabu. Hledí na ni všichni, chválí ji všichni, ale nikdo, žádný král, žádný dvořan, ba ani žádný muž z lidu netouží po ní a nepřichází se ucházet o její ruku. Podivují se sice jejímu božskému zjevu, ale jen jako mistrné soše se jí všichni podivují. Dávno se

60 Dcery mořského boha Nerea, mořské víly. *Pozn. překl.*

61 Římský bůh přístavů, ztotožněný s řeckým bohem Palaimonem (srov. dále). *Pozn. překl.*

62 Mořská bohyně, podle jedné verze manželka boha Neptuna. *Pozn. překl.*

63 Mořští bůžkové. *Pozn. překl.*

64 Bůh vodstva obtékajícího zemi. *Pozn. překl.*

již obě starší sestry, jejichž přiměřenou sličnost nerozhlásily jazyky lidské, zasnoubily s královskými ženichy a došly šťastného sňatku; ale Psýché, panna osamělá, doma sedí stále a oplakává svou pustou samotu, tělem chorá, raněná v duši, a nenávidí tu svou krásu, třebas v ní celý svět našel zalíbení.

Tu vytušil ubohý otec nešťastné dcery, že na ni nebešťané zanevřeli, a v obavě před hněvem bohů dotazuje se prastaré věštírny boha milétského a od této mocné božské bytosti modlitbami i žertvami vyprošuje panně nikým nemilované sňatek a chotě. Apollo pak, ač Řek z Iónie, odpověděl kvůli skladateli povídky latinskou věštbou takto:

*„Na útes vysoké hory, ó králi, postav tu dívku
pohřební výstroj jí dej, její to svatební šat.
Nečekej, že tvůj zeť je z rodičů smrtelných zrozen:
jeť on divoký tvor, ukrutný, hadí to zlo,
létá v ovzduší na křídlech svých a sužuje všechno,
jeho pak oheň a zbraň zbavuje každého sil,
před ním i Jupiter sám se chvěje, a božstva se děsí,
jeho se hrozí i řeky, ba i sám mráкотný Styx.“*

Král, kdysi tak šťastný, vyslechl výrok svaté věštírny, pln lítosti a smutku, spěchá opět domů a odhalí své choti příkaz neblahé věštby. I byl nářek a pláč a bédování po mnoho dní.

Ale již doléhá krutá nutnost vyplnit hroznou věštbu. Již se strojí okázalé přípravy k osudné svatbě nešťastné panny, již skomírá světlo svatební pochodně v popelu černých sazí, zvuk svatební píšťaly přechází v žalnou melodii, radostný zpěv písně svatební končí se smutečným kvílením a nevěsta stírá slzy svým svatebním závojem. Nad truchlivým osudem rodiny tak těžce postižené bědovalo i celé město a ve shodě s všeobecným žalem jest ihned vyhlášen veřejný smutek.

Ale nutnost uposlechnout příkazu z nebes žádala, aby se nebohá Psýché podrobila určenému trestu. Když tedy byly za nejhlubšího

žalu skončeny obřady smutečního sňatku, za doprovodu všeho lidu vyvádějí živoucí nebožku, a plačící Psýché kráčí s nimi nikoli k svatbě, nýbrž k svému pohřbu. A když zarmoucení rodiče, rozčilení tak velkým neštěstím, váhali provésti ohavný čin, dcera sama je povzbuzuje takovými slovy.

„Proč se v nešťastném stáří svém dlouhým pláčem mučíte? Proč ustavičným kvílením svého, či spíše mého ducha krušíte? Proč neúčinnými slzami své tváře, mnou zbožňované, hyzdíte? Proč drásáte ve svých očích můj zrak? Proč si své šediny rvete? Proč se v prsa, proč do nader ctihodných bijete? To bude pro vás skvělá odměna za mou vynikající spanilost! Zločinná závist smrtelnou ranou vás zasáhla, a vy to cítíte pozdě. Když mě všichni národové božskými poctami oslavovali, když mě jak jedněmi ústy novou Venuší zvali, tenkrát jste měli želeť, tenkrát slzeli, tenkrát nade mnou truchliti, jako bych byla již mrtva! Již to cítím, již to vidím, že mě jediné jméno »Venuše« zničilo. Ved'te mě a postavte na skálu, na niž mě věštba odsoudila. Spěchám vstoupiti v šťastný ten sňatek, spěchám spatřiti vznešeného manžela. Nač bych váhala, nač bych se vyhýbala příchodu toho, jenž se narodil ke zkáze celého světa?“

Po této řeči umlkla dívka a pevným krokem se vmísila do zástupu, který ji doprovázel.

Kráčejí k určenému útesu strmé hory, na jejím nejvyšším vrcholku postaví dívku a všichni ji opustí. Svatební pochodně, jimiž jí na cestu svítili, slzami svými zhasili, na místě zanechali a s hlavami svěšenými se vydají k domovu.

Nešťastní rodiče její, zdrceni tak velkou pohromou, uzavřeli se v paláci a ukryti v temnotách, odevzdali se věčné noci. Psýché však stála na samém temeni skály, chvějíc se plachou bázní a plakala. A tu mírný vánek měkce vějícího zefýru roztrásl sem tam její šaty, načechrá jejich záhyb na prsou, zlehka ji pozdvihne, a zvolna ji snášeje klidným svým dechem ze srázu strmé skály, složí ji dole v údolí v klín trávníku plného květů.

5

Psýché, nazad opřena sladce spočívajíc v měkkých travinách na podušce zroseného pažitů, uklidnila se po tak mocném vzrušení mysli a libě usnula. A osvěžena dostatečným spánkem, vstala brzy s klidným srdcem.

Vidí háj s vysázenými vysokými a mohutnými stromy, vidí průhledný pramen s křišťálovou vodou. Uprostřed háje poblíže pramene sem plynoucího stojí zámek, zbudovaný nikoli rukou lidských řízením, nýbrž božským uměním. Hned při prvním kroku do zámku poznáš, že vidíš kteréhoš boha skvělý a rozkošný útulek. Vysoký klenutý strop, vykládaný pečlivě citrem a slonovou kostí, je podepřen zlatými sloupy, stěny všechny jsou pokryty tepaným stříbrem, reliéfy šelem a podobných zvířat, jež jako by běžela vstříc vstupujícím. Byl to zajisté čaroděj, či spíše polobůh, ba jistě bůh, kdo s jemností vynikajícího umění tak mnoho stříbra proměnil v divá zvířata. Podlaha pak je rozdělena v rozmanité obrazy, složené z drahých kamenů na drobně rozsekaných. Ó blažení, přeblažení ti, kdož mohou šlapat po drahých kamenech a špercích!

Také ostatní části rozlehlého domu jsou neocenitelně drahocenné. Stěny, celé z masivního zlata, třpytí se vlastním leskem tak, že si dům vytváří svůj vlastní den i proti vůli slunce – tak se blyští komnaty i síně i samy veřeje. A nejinak i ostatní zařízení odpovídá velkoleposti domu, takže se opravdu jeví nebeským palácem, zbudovaným velkému Jovovi pro jeho pobyt mezi lidmi.

Zvábena rozkoší těchto míst, přistoupila Psýché blíže a poněkud se osmělivši, překročí práh a vejde. Potom, lákána zájmem o překrásnou podívanou, prohlíží si jednotlivosti a zhlédne na druhé straně vnitřního domu skladiště, vystavěná s vynikajícím uměním a naplněná velkými poklady. Není věci, již by tam nebylo. Ale nad všechen podiv, jež

budilo tak velké bohatství, zvláště podivné bylo to, že ten poklad všech pokladů nebyl chráněn ani závorou, ani zámkem, ani strážcem.

Zatím co si to vše s největší rozkoší prohlížela, ozve se jí jakýsi hlas nehmotné bytosti, jenž dí: „Paní, proč tak žasneš nad tím bohatstvím? Tvé je toto vše. Odeber se tedy do ložnice, na lůžku z únavy okřež, a je-li ti libo, vykoupej se! My, jejichž hlasy slyšíš, jsme tvé služebné, horlivě tě budeme obsluhovat, a až své tělo ošetříš, bude tě čekat královská hostina.“

I pocítila Psýché, že je ta blaženost i výzva dílem božské prozřetelnosti, poněvadž slyšela jen hlasy bez tvarů, a nejprve spánkem a pak koupelí zaplašila svou únavu. Hned poté spatřila nablízku polokruhovitě pódiu, a soudíc podle jeho vybavení, že to je jídelna připravená k jejímu občerstvení, chutě ulehne ke stolu. A okamžitě jest jí podáváno množství rozmanitých jídel a nektarového vína, ale nikdo nepřisluhoval, nýbrž vše bylo jakoby vánkem přinášeno. Ona však nikoho nebyla s to vidět, nýbrž slyšela jenom zvuk pronášených slov, a pouhé hlasy jí byly služebnými.

Po bohaté hostině kdosi neviditelný vstoupil a zpíval, jiný pak hrál na loutnu, také neviditelnou. Poté se donese k jejímu sluchu zladěný mnohohlasý zpěv, a bylo zřejmo, že sbor tak pěl, ač zrak jedině bytosti lidské neviděl.

Když se skončily tyto požitky a večer již pobádal, odebrala se Psýché na lůžko.

Noc již pokročila, a tu se dotkne jejího sluchu jakýsi jemný zvuk. Strachujíc se v takové samotě o své panenství, chvěje se, trne hrůzou, zla neznámého se bojí více než kteréhokoli jiného. Ale již tu byl neznámý snoubenec, na lůžko vstoupil, Psýchu učinil svou chotí a před úsvitem spěšně zmizel. Hned byly v ložnici pohotově hlasy, aby ošetřily mladou ženu, zbavenou panenství.

Tak se dalo po dlouhý čas. A jak už je přirozený běh věcí, stálý návyk způsobil, že našla v té novotě zalíbení, a zvuk neznámého hlasu byl jí útěchou v osamělosti.

Zatím její rodiče chřadli neúnavným smutkem a hořem. Zvěst o tom se rozšířila dále a její starší sestry se o všem dověděly. Spěšně opustily, plny zármutku a žalu, svůj domov a pospíchaly o závod k rodičům, zhlédnout je a potěšit.

Té noci osloví choť svou Psýchu – neboť nevidouc ho, přece ho vnímala i hmatem i sluchem – takto: ‚Psýché přesladká, drahá choť, krutý osud ti hrozí zhoubným nebezpečenstvím! I radím ti, aby ses ho vystříhala se zvýšenou bdělostí. Sestry tvé, rozrušené tvou domnělou smrtí a stopu tvou hledající, přijdou již brzy k oné skále. Zaslechneš-li snad náhodou nějaké jejich bědování, neodpovídej, ba ani směrem k nim se vůbec nepodívej! Jinak způsobíš mně nejkrutší bolest a sobě jistou záhubu.‘

Prisvědčila a slíbila, že bude jednat podle vůle choťovy.

Ale když ten zároveň s nocí zmizel, stráví ubohá Psýché celý den v slzách a nářcích, opět a opět si říkájíc, že teprve nyní je úplně ztracena: zavřena v rajském žaláři, zbavena styku a hovoru s lidmi, nesmí poskytnout spásné útěchy ani svým sestrám, které pro ni truchlí, nesmí jich vůbec ani spatřit. Ani koupelí, ani pokrmem, ani jiným nějakým osvěžením se neobčerstvila, a plačíc usedavě, uložila se k spánku.

Brzy nato, poněkud dříve než jindy, ulehl k ní její choť, a když stále ještě slzela, objal ji a pravil vyčítavě: ‚Toto jsi mi slibovala, má Psýché? Co mohu potom od tebe já, tvůj choť, očekávat, čeho se nadít? Ani ve dne, ani v noci, ba ani v objetí manželově se nepřestáváš trápit. Jednej si již tedy, jak budeš chtít, a uposlechni hlasu svého srdce, jež touží po zkáze! Jen se však rozpomeň na mou vážnou výstrahu, až počneš litovat, a bude již pozdě!‘

Tu ona prosbami i pohrůžkou, že zemře, vynutí na choti splnění své tužby, aby směla své sestry spatřiti, žal jejich ukonejšiti a s nimi pohovořiti. I vyhověl prosbám své mladé choti a nadto jí dovolil, aby je obdarovala podle libosti zlatem a klenoty. Ale opět a opět ji varoval a několikrát odstrašoval, aby se nikdy nedala svěsti zhoubnou

radou svých sester k pátrání po podobě svého manžela a aby se hříšnou zvědavostí nesrážela z vrcholu štěstí do zkázy, a tak potom nebyla vyrvána z jeho objetí.

Poděkovala manželovi a již veseleji pravila: „Však bych raději stokrát zemřela, než abych měla pozbyti toho přesladkého manželství s tebou! Vždyť tě mám ráda, a nechť jsi kdokoli, strašně tě miluji jako svůj vlastní život, ba jsi mi víc než sám Kupido. Ale splň mi, prosím, laskavě ještě tuto prosbu: rozkaž svému služebníku Zefyroví, aby podobně jako mne dopravil mi sem mé sestry.“

A svůdné polibky mu vtiskujíc, laskavými slovy ho zahrnujíc a pevně se k němu tulíc, dodává ještě lichotně: „Miláčku můj, manželi můj, sladká duše své Psýchy.“

Přemožen silou a mocí milostného šepotu podlehl choť, ač nerad, přislíbil vše a s blížícím se úsvitem zmizel z loktů své choti.

Ale sestry se zatím vyptaly na onu skálu a místo, kde byla Psýché o samotě zanechána, i pospíší tam a rozplývaly se v slzách, bily se v řadra, až se skaliska a útesy jejich hojnými nářky ozývaly. A pak volaly jménem svou nešťastnou sestru, až se pronikavý zvuk jejich úpěnlivého hlasu snesl po srážech až k Psýše.

Jsouc zmámena a chvějíc se vzrušením, vyběhne z domu a volá: „Proč se soužíte nadarmo žalostným bédováním? Já, pro niž truchlíte, jsem zde! Zanechte lkání a osušte konečně líce, dlouhým pláčem zvlhlá! Hned můžete obejmouti tu, pro kterou jste hořekovaly!“

I zavolá Zefyra a připomene mu nařízení svého chotě. Poslechně bez váhání rozkazu a ihned je snese svými nejjemnějšími vánky bez úrazu k ní. A již se vespolek objímají a chvatnými polibky kochají a ztišené slzy se znovu vracejí, jsouce vylákány radostí.

„Ale vejďte,“ praví k nim, „radostně pod krov našeho domova a osvěžte spolu se svou Psýché sklíčená srdce!“

Takto je oslovivši, ukazuje jim nesmírné bohatství zlatého domu, dává jim poslechnout četnou čeleď služebných hlasů, poskytne jim osvěžení nádhernou lázní a bohatého občerstvení lahůdkami bož-

ského stolu, až se nasytily oplývající hojností onoho přímo nebeského bohatství. A tu již počaly v hloubi svých srdcí živiti závist.

Konečně se jme jedna z nich velmi podrobně a zvědavě bez ustání vyptávat, kdo je pánem této nebeské nádhery a kdo a jaký jest její choť. Psýché však nijak neporuší manželův příkaz a nevydá ho z tajné schránky svého srdce, nýbrž z nouze si vymyslí, že je to sličný jinoch, jehož líce teprve stíní jemné chmýří, a že se ponejvíc zaměstnává honbou v polích a v horách. A aby snad za dalšího hovoru své tajemství přece nějak nevyzradila, zahrne své sestry zlatými ozdobami a klenoty, zavolá ihned Zefyra a dá je donést nazpět.

Když to bylo bez prodlení vykonáno, vracely se ty výtečné sestry domů, a planouce již trpkou závistí, jež vyšlehovala v jejich nitru, přetřásaly spolu tak mnohou věc ve vzájemném hovoru.

Jedna z nich začala konečně takto: ‚Ty slepá a krutá a nespravedlivá Štěstěno! Toť se ti zlíbilo, abychom my, dcery jednoho otce a jedné matky, snášely tak rozdílný osud? My, které jsme věkem starší, manželům odkudsi příšlým za služby jsme dány a v cizině, zbaveny domova i vlasti, máme žít daleko od svých rodičů jako ve vyhnanství, kdežto ta nejmladší, poslední a nadbytečný plod lůna mateřského, měla dosíci tak velkého bohatství a božského chotě, ač nedovede ani řádně užívat takového blahobytu? Tys viděla, sestro, co šperků, a jakých šperků, se povaluje v jejím domě, jak se skvějí její roucha, jak se blyští drahé kameny, a co je tam nadto zlata, po němž se všude šlape. Má-li pak ještě i chotě tak sličného, jak tvrdí, nežije na celém světě žena šťastnější nad ni. A snad, až dalším návykem jeho náklonnost zmohutní, učiní ji božský její choť také bohyní. Ba, je tomu tak opravdu: tak se chovala a tak si počínala! Jižjiž k nebi vzhlíží a tváří se jako bohyně ta žena, která hlasy za služebné má, a dokonce i větrům rozkazuje. A mně nebohé se dostalo muže, který je nad mého otce letitější, nad tykev lysejší a nad každého chlapce drobnější a celý dům hlídá pod zámek a závorami!‘

Poté se ujme slova druhá: „A já musím snášet muže, jenž je dokonce zkroucen a zkřiven dnou, a proto jen velmi zřídka opětuje mou milostnou touhu. Velmi často musím třít jeho prsty, zkroucené a na kámen ztvrdlé, spalovati tyhle své jemné ruce obklady páchnoucími, obvazy špinavými a smrdutými náplastmi, a místo abych byla úslužnou chotí, zastávám úlohu robotné ošetřovatelky nemocných. Ty, sestro, uvaž sama, pokud ti to lze snášet s trpělivou, či spíše – řeknu otevřeně, co si myslím – s otrockou myslí; ale já toho již déle nemohu snést, že takové blaho spadlo takřka do klína ženě nehodné. Jen se rozpomeň, jak pyšně a jak zpupně s námi jednala, jak již svou vychloubačností a nezřízenou okázalostí prozradila svou nadutost, jak nám z takového bohatství s těžkým srdcem předhodila jen pár drobtů a jak nás ihned, jsouc obtěžována naší přítomností, kázala zahnat, odvádět a vysyčtet! Ale nechci být ženou a nechci žít, nesvrhnu-li ji v prach z výše jejího bohatství! A jestliže i tebe, jak se sluší, popudilo naše pohanění, vynalezme obě nějaký účinný plán! Ale především neukazujme těchto darů, jež si neseme, ani svým rodičům, aniž komu jinému, ba dělejme, jako bychom vůbec ani nevěděly o tom, že žije. Dosti na tom, že jsme na vlastní oči viděly to, co bylo pro nás trpkou podívanou, natož abychom ještě rodičům a celému světu rozhlašovaly její štěstí. Neboť nejsou šťastni ti, o jejichž bohatství nikdo neví. Však ona pozná, že my nejsme jejími služkami, nýbrž staršími sestrami! – Ale nyní se odeberme k svým manželům a vraťme se do svých domovů, chudých sice, ale docela slušných, a po nejzralejších úvahách se opět po delším čase vraťme s odhodláním ještě pevnějším potrestat pýchu!“

Tento špatný záměr se dobře zalíbí oběma špatným ženám. Všechny ty drahocenné dary ukryjí, a rvouce si vlasy i tváře si drásajíce, jak toho právě zasluhovaly, propuknou opět v pokrytecký pláč. A tak poděsí ve chvatu i své rodiče, rozjitřivše znovu jejich bolest, a spěchají do svých domovů, jsouc naplněny zběsilostí a zločinný úklad, ba vraždu osnujíce proti své nevinné sestře.

Zatím neznámý choť varuje opět Psýchu za svých nočních rozhovorů takto: ‚Vidíš, jaké ti hrozí nebezpečí? Ještě doráží Osud z dálky, ale nebudeš-li se co nejbedlivěji stříci, brzy se s tebou utká zblízka. Proradné ty stvůry ti strojí usilovně zločinné nástrahy, jejichž hlavní myšlenkou je přemluvit tě, abys pátrala po mé podobě. Ale, jak jsem ti již často dříve řekl, spatříš-li ji, nikdy už ji nespatříš. Proto tedy přijdou-li ještě ty proklaté ježibaby, vyzbrojeny zhoubnými záměry – a vím, že přijdou – ani se s nimi vůbec nepouštěj do řeči; a nebudeš-li to moci při své vrozené upřímnosti a při svém útlocitu snést, aspoň jich nic neposlouchej a nic jim neodpovídej o svém manželovi. Neboť naše rodina již vzroste: tvůj život, dosud dětský, nosí v sobě pro nás jinou dětskou bytost, a to božskou, ukryješ-li mlčením naše tajemství, ale smrtelnou, vydáš-li je znesvěcení.‘

Psýché zářila radostí nad tou zprávou, plesala nad útěchou, kterou bude mít z božského potomstva, jásala nad slávou budoucí záruky lásky a radovala se z důstojnosti, které dodává jméno ‚matka‘.

Úzkostlivě počítá přibývajících dny a měsíce prchajících, a nejsouc zkušena neznámého břemene, diví se, že její život z nepatrného počátku tak bohatě vzrostl.

Ale ty ničemné, ohavné Lítice, soptící zmijí jed, pluly již v ďábel-ském chvatu spěšně k ní.

Tehdy varuje opět svou Psýchu choť, jenž u ní trávil jen okamžiky: ‚Nastává poslední den a chvíle rozhodná! Plémě nevraživé, vlastní krev nepřátelská chopila se již zbraní, pohnula táborem; zřídila šik a znamení k útoku dala! S tasenou dýkou již míří tvé bezbožné sestry na tvé hrdlo. Ach, jaká to pohroma doléhá na nás. Psýché přesladká! Slituj se nad sebou i nade mnou a úzkostlivou zdrženlivostí zachraň dům, choť i sebe a to naše robě před hrozící zkázou a neštěstím! Pro ony zločinné ženy, jež ti již nelze sestrami nazývat od té doby, co tě smrtelně nenávidí a co pošlapaly pokrevní svazky, neměj zraku ani sluchu, až jako Sirény z vrcholu hory se nachylující budou plnit skály zvukem svých zlověstných hlasů!‘

Psýché odvětlí, činíc svá slova vzlykavým pláčem nezřetelnými: „Již dříve, pokud vím, mohl jsi zvážit důkazy mé věrnosti a mlčenlivosti, a právě tak se přesvědčíš i nyní o mé duševní síle. Poruč jen opět našemu Zefyroví, aby konal svou službu, a v náhradu za to, že mi je odepřeno uzříť přesvatou podobu tvou, dopřej mi alespoň spatřiti sestry! Při tvých kadeřích sladkou vůní dýchajících a ze všech stran splývajících, při hebkých a hladkých tvých lících, tak podobných mým, při hrudi, vroucí žářem neznámým, jakože v tomto robátku alespoň poznám tvou tvář: ustrň se nad oddanou prosbou úzkostlivé, pokorné ženy, dovol mi požívat objetí sesterského a osvěž radostí srdce své oddané Psýchy! Nijak již netoužím spatřiti tvou tvář, již mi nic nepřekážejí ani temnoty noční: vždyť držím v svých loktech tebe, ty světlo mé!“

Okouzlen těmito slovy a něžnými objetími, přislíbil choť, stíraje svými vlasy její slzy, že splní její přání, a zmizel ihned před svitem rodícího se dne.

Spiklá dvojice sester zamíří, aniž navštívila rodiče, přímo z lodi překotnou rychlostí k oné skále, a nečekajíc ani na příchod větru, aby je snesl, skočí v bezhlavé nerozváženosti do hlubiny. Ale Zefyros, pamětliv příkazu vladařova, zachytil je, ač nerad, v náručí vějícího vánku a složil je na pevnou půdu.

A ony bez váhání ihned chvatným krokem vrazí do zámku, a objímajíce svou kořist, ty sestry falešnice, a zakrývajíce veselou tvář celé skladiště klamu v nitru ukrytého, takto jí lichotí: „Psýché, nedávno malé děvčátko, a nyní jsi již matkou! Ach, kdybys věděla, jaké štěstí pro nás neseš v tom svém něžném ranečku! Jakým potěšením rozveselíš celý náš dům! Ó jaké blaho pro nás, jež budeme s radostí chovati zlaté to dítětko! Bude-li, jak se sluší, podobno krásou rodičům, narodí se v něm jistě sám Kupido!“

Tak vniknou vylhanou něžností pozvolna v sestřino srdce. A jakmile si odpočinuly na pohovkách od únavy po cestě a v teplých pramenech lázní se osvěžily, hostí je Psýché skvěle v jídelně oněmi

podivuhodnými rajskými pokrmy a lahůdkami. Káže hrát na kitharu, a kithara zazní; na píšťaly hrát, a píšťaly zazní; zapět sborovou píseň, a píseň zazní. Nikoho tu však nebylo. To vše přesladkými melodiemi okouzlovalo nitro posluchačů; ale ničemnost zločinných žen se nezmírnila a neukonejšila ani touto lahodnou sladkostí hudby a zpěvu. Aby ji lapily v ujednanou léčku, zavádějí s ní hovor a nenápadně počnou zvídat, jaký jest její choť, kde se narodil a s jakým povoláním vystupuje.

Psýché ve své přílišné prostoduchosti zapomněla na svou dřívější řeč a zosnuje si novou smyšlenku: praví, že její choť je ze sousedního kraje, že provozuje velké obchody, že je už v prostředních letech a na hlavě že mu již tu a tam prokmitá šedý vlas. A neprodlevši již ani okamžik u tohoto hovoru, obtížila je opět bohatými dary a svěřila větrnému povozu.

Když je však Zefyros klidným vánkem vynesl nahoru, vracejí se domů a takto spolu rozmlouvají: „Sestro, co říci tak nehorázné lži té nejapné osoby? Minule to byl jinoch, kterému začínalo teprve pučet na bradě jemné chmýří, dnes je to muž prostředního věku, jehož vlas již probělává bělostí šedin. Kdo to asi jest, že ho kratičká doba tak náhlým stářím změnila? Drahá sestro, nenajdeš jiného vysvětlení, než že si ta ničemná ženština buď vymýšlí lži, nebo sama nezná podoby svého muže. Ale ať jest pravda to či ono, jest ji nutno vyhostit co nejdříve z jejího bohatství. Nezná-li podoby svého muže, provdala se jistě za boha a boha nám to nosí pod srdcem. Ale opravdu, bude-li ona slout – a kéž k tomu nedojde! – matkou božího dítěte, ihned se spleteným osidlem oběsím! Vraťme se tedy zatím k svým rodičům, a jak jsme se ze začátku smluvily, snujme předivo svých šaleb stejně dále!“

Tak rozniceny jdou ničemnice jen s odporem pozdravit své rodiče, vyrušivše je v noci, a rozčileny bděním letí časně zjitra ke skále a odtud za obvyklé ochrany větru prudce slétnou, z víček si násilně vytlačí slzy a takto úskočně osloví dívku: „Psýché, ty si tu

sedíš šťastně a blaženě, nevědouc o tak velké pohromě a nestarajíc se o nebezpečí, jež ti hrozí; ale my s bdělou péčí střežíme tvé blaho a zle se trápíme nad tvým neštěstím. Dověděly jsme se s jistotou – a sdílejíce bolest i osud tvůj, nemůžeme ti to zatajit, že to strašný drak, spleťtými závitky se plazící, s krkem krvavě zbarveným od vražedného jedu a s hlubokým zejícím chřtánem, v noci tajně u tebe odpočívá. Jen si teď vzpomeň na věštbu Apollinovu, jež prohlásila, že jsi souzena divokému netvoru za nevěstu! Mnoho venkovanů i lovců z okolí a četní lidé ze sousedního kraje už jej viděli, jak se vracel navečer z pastvy a plavil se ve vodách blízké řeky. A všichni tvrdí, že tě nebude dlouho úslužně krmit vábnými lahůdkami, nýbrž, až se tvůj život naplní uzrálým plodem a ty budeš obdařena tučnějším požitkem, že tě pozře. I jest nyní na tobě uvážit, zda chceš poslechnout svých sester, znepokojených o tvůj drahý život, odvrátit od sebe smrt a žít s námi v bezpečí a klidu, či být pohřbena v útrobách lité šelmy. Ovšem lahodí-li ti tato venkovská samota, oživená jen hlasy duchů, či hnusné a nebezpečné požitky tajné lásky v objetí jedovatého plaza, budiž: my, sestry milující, jsme aspoň vykonaly svou povinnost!

Tu byla ubohá Psýché, prostá a jemnocitná duše, zachvácená hrůzou nad slovy tak děsnými. Mžikem pozbyla vlády nad sebou a všechny výstrahy choťovy i své sliby vypustila úplně z paměti a vrhla se střemhlav do propasti zkázy. Chvějíc se, mrtvolně bledá, se rty jen pootevřenými praví k nim zajímavým, slabým hlasem tato slova: ‚Vy, nejdražší sestry, projevujete mi stále, jak se slušelo, oddanost sesterské lásky, avšak i ti, kdož vám takové věci tvrdí, nevymýšlejí si, jak se zdá, nijaké lži. Vždyť já jsem tváře svého muže ještě nikdy nespatriila, a kdo a odkud jest, vůbec nevím. Jen za noci slychávám poněkud jeho slova a snáším chotě postavy neurčité, jenž před denním světlem načisto prchá; a vy správně říkáte, že to je nějaký netvor, souhlasím úplně s vámi! Stále mě důrazně zastrašuje, abych ho nechtěla spatřit, a velkým neštěstím mi vyhrožuje,

budu-li zvědava na jeho vzhled. Ale nyní, můžete-li poskytnout nějakou spásnou pomoc své ohrožené sestře, ihned mi nyní přispějte! Jinak, nepostaráte-li se o mne i nadále, dřívější vaše dobrotivá péče přijde nazmar!’

Tu ty zločinné ženy, vniknuvše otevřenými branami do obnaženého sestřina srdce, odloží skryté léčky, vytasí zbraně svých šaleb a oboří se do zděšených myšlenek prosté dívky.

Jedna z nich tedy praví: ‚Poněvadž nám svazek společného původu velí, abychom se pro tvou spásu neohlížely na žádné nebezpečnosti, ukážeme ti cestu, která jediná vede k záchraně a o níž jsme dlouho a dlouho uvažovaly. Ukryj potají na té straně lůžka, kde leháváš, břitký nůž, nabroušený o povrch hladké dlaně, a přihodnou svítilnu, plnou oleje a jasným světlem zářící, uschovej pod příkrytem nějaké nádoby! Tyto všechny přípravy co nejdůsledněji utaj. Až pak se připlazí brázdivou chůzí svou a vstoupí jak obvykle na lůžko a natažen upadne v první tvrdý spánek a začne z hlubokého sna oddechovat, sklouzni z lůžka a zlehounka, bosýma nohama a nadnesenými drobnými kroky jako holoubek jdi, zprošť svítilnu její tmavé vazby a použij jejího pomocného světla ve vhodnou chvíli k zdárnému provedení svého slavného činu: nejprve zdvihni pravici a směle co nejmocnějším rozmachem přetni onou dvousečnou zbraní vaz, jenž spojuje hlavu a šíjí zhoubného draka! Také naší pomoci nebude se ti nedostávat: jakmile si jeho smrti zjednáš spásu, budeme s úzkostlivou péčí pohotově, všechno toto bohatství pomůžeme ti odnést a provdáme tě podle tvého přání, ženu smrtelnou za smrtelného muže.’

Rozplamenivše tak žářem svých slov nitro sestry, beztak již zcela planoucí, ihned ji samy opustí, neboť se nesmírně bojí o sebe, kdyby zůstaly v blízkosti tak velkého neštěstí. Vysazeny perutěmi větru jako obvykle na skalisko, ihned kvapně prchnou, vstoupí bez meškání na své lodi a odplují.

Tak je Psýché ponechána sama sobě, ač není sama, jsouc štvána sveřepými Líticemi. Její nitro se vlní bolem jako mořský příboj, a ačkoli byl její úmysl pevný a duch odhodlaný, přece, majíc již již přiložit k činu své ruce, stále se ještě kolísá v nejistotě a tisíce různorodých pocitů z vlastní zkázy ji rozdírámý: chvat a průtahy, odvaha a bázeň, nedůvěra a hněv. A co jest nejhorší: v téže bytosti nenávidí šelmu a miluje chotě. Přece však, když již večer přiváděl noc, v překotném chvatu vykoná přípravy k hanebnému zločinu.

Přišla noc a choť přišel a po předcházejících šarvátkách lásky upadl v hluboký spánek.

A tu Psýché, jinak i tělem i duchem slabá, puzena krutým osudem, přece nabude sil, vyjme svítilnu, uchopí nůž a odvaha změní ji v muže.

Ale když přiblížila světlo a v jeho záři se zjevilo tajemství lůžka, vidí nejkrotší a nejlíbeznější šelmu, samého půvabného boha Kupida, půvabně tu ležícího, při jehož uzření i plamen svítilny vesele se rozhořel a ostrí hříšného nože se blyštělo! Psýché však, zastrašená tak vzácným pohledem a mysli zbavena, malátnou hrůzou zbledlá a ochablá, chvějíc se sklesla hluboko na kolena a přeje si ukrýti zbraň, jenže do vlastní hrudi: a byla by tak jistě učinila, kdyby jí zbraň hrůzou před činem tak ohavným nebyla vyklouzla z nerozvážných rukou a nevypadla.

V této své mdlobě a ochablosti patří opět a opět na krásu božské tváře a duše její zas okřívá. A vidí: na zlaté hlavě radostné vlasy, zpité ambrózií; po šíji mléčně bílé a po nachových lících se rozbíhají prstence kadeří, půvabně se proplétajíce a jednak vpřed, jednak vzad splývající, a září tak mocným leskem, že před ním i světlo svítilny umdlévalo. Na ramenou létavého boha třpytí se kmitavým pableskem zrosené perutě, a ač jsou křídla v klidu, něžná a rozkošná pírka na jejich okrajích chvějivě nadskakují a laškují dovádívě. Ostatní tělo jest hladounké a zářící, že mohla být pyšna Venuše na takový svůj plod. U nohou lůžka ležel luk a toulec a šípy, milostné zbraně velikého boha.

V nenasytné touze a také dost zvědavě prohlíží Psýché výzbroj svého chotě, sahá po ní a diví se jí. Vyjme z toulce jeden šíp a zkouší bodnutím o palec ostří jeho hrotu. Ale prudším přitlačením prstu, dosud se chvějícího, zabodla si jej hlouběji, takže jí několik kapek růžové krve zrosilo pleť. Tak propadla Psýché lásce k bohu Lásky, bezděky sic, ale o své vůli. Planouc pak stále mocnější touhou po bohu Touhy, sklání se nad ním a nyně naň zírajíc, chvatně ho zahrnula vášnivými polibky a přitom ji svírala bázeň, že jeho spánek nebude dost dlouhý.

Ale zatím co vzrušena takovým štěstím a raněna v srdci sebou zmítá, svítilna – ať již z ničemné věrolomnosti, či trestuhodné závisti, či z touhy, dotknout se také tak krásného těla a jakoby je políbit – vyprskla ze špičky svého plamene kapku vroucího oleje na pravé rámě boha. Běda ti, svítilno opovážlivá a smělá, ty špatná služebnice lásky! Ty si dovoluješ popálit samého boha veškerého žáru, ač tě zajisté první vynalezl nějaký milenec, aby mohl déle, i v noci požívat vytouženého blaha!

Tu vyskočil popálený bůh, a spatřiv, jak hanebně pokálen daný slib, beze slova přímo ulétl polibkům i pažím nešťastné své choti.

Když se však zdvíhal, Psýché se zachytí ihned oběma rukama pravé jeho nohy, a zavěsivši se naň, ubohá, když vzlétal do výše, provází ho zavěšena oblačnými kraji, až pozbude konečně sil a klesne k zemi.

Ale milující bůh ji neopustil tak na zemi ležící, nýbrž zaletěl na blízký cypřiš a z vysokého vrcholku jeho hluboce dojat k ní promluvil:

„Já nedbal, lehkověrná Psýché, příkazů matky své Venuše, když nařídila, abys byla připoutána láskou k muži bídnému z lidské spodiny a jemu přiřknuta v nejhorší manželství; já sám jsem raději přilétl jako milenec k tobě. Ale jednal jsem lehkomyšlně, to vím: já, přeslavný lukostřelec, sám sebe jsem proklál svou střelou a tebe svou chotí učinil, abys ty ve mně viděla šelmu a chtěla mi ocelí utít

hlavu, s těmato očima, tebe tak milujícím! Před tím ses měla, jak jsem ti stále a stále radil, stříci, před tím jsem tě v dobrotě varoval. Ale ty výtečné rádkyně tvé mi vbrzku odpykají za své zhoubné naučení; tebe však potrestám jenom svým útekem!

A při posledních slovech se vznesl prudce na svých perutích do výše.

Psýché, ležíc na zemi, zrakem sledovala, pokud mohla dohlédnout, let svého chotě a zoufalým bědováním krušila své srdce. A když chotě, unášeného vesly perutí, pohltily vysoké širé dálky, vrhla se střemhlav z břehu do blízké řeky.

Avšak laskavý proud z úcty k bohu, jenž často i samy vody svým žářem spaluje, a v obavě o sebe ihned ji vynesl svým vírem bez pohromy na květnatý břeh.

Tehdy náhodou seděl u okraje řeky bůh venkova Pan, objímaje Echu⁶⁵, bohyni hor, a uče ji opětovat zpěvnou ozvěnou všeliké zvuky. Poblíže břehu skotačí kozičky, volně se popásající a okusující zeleň rostoucí při řece.

Kozlonohý bůh⁶⁶ zavolal k sobě vlídně Psýchu, raněnou láskou a vysílenou – vždyť přece dobře věděl o jejím neštěstí – a takto ji konejší uklidňujícími slovy:

„Dívko roztomilá, jsem sice prostý venkovan a pastýř, ale pokročilému stáří děkuji za to, že jsem vyzbrojen bohatými zkušenostmi. Vykládám-li si správně (mužové moudří to vpravdě nazývají věštekým darem) tvůj kolísavý a potácivý krok, nesmírnou bledost tvého zjevu, stále vzdechy i samy tvé truchlící oči, ty trpíš přílišnou láskou. Poslechni mne tedy a nepokoušej se znovu zahubit buď skokem z výše, nebo jakoukoliv násilnou smrtí. Ustaň truchlit, zanech smutku a raději uctívej modlitbami Kupida, největšího z bohů, a poněvadž jest mladý, rozkošný a rozmařilý, hled' si ho naklonit úslužností!“

65 Zosobněná ozvěna. Pozn. překl.

66 Pan. Pozn. překl.

Takto promluvil pastýřský bůh, ale Psýché mu ani slovem neodvětila; jenom vzdala poctu blahodárnému božstvu a ubírá se dále. Když již proputovala strastnou chůzí značný kus cesty, přijde již na sklonku dne po neznámé cestě do města, v kterém panoval manžel jedné její sestry. Seznavši to, žádá Psýché, aby bylo sestře ohlášeno, že je zde.

Hned byla k ní uvedena, a když se jí sestra po vzájemném objímání a pozdravech vyptávala, proč přichází, odvětila takto:

„Vzpomínáš si na vaši radu, jak jste mě přemluvily, abych dvojnásobným nožem zničila šelmu, která pod vylhaným jménem chotě se mnou léhala, dříve než by mě nebohou pozřela svým hltavým chřtánem? Ale sotva jsem, jak jsme se také uradily, při záři svítlny, své spoluvinice, pohlédla na jeho tvář, spatřím podivuhodnou a přímo božskou podívanou: byl to sám syn bohyně Venuše, ano, sám Kupido, pohroužený v lahodný spánek! A když jsem se, vzrušena pohledem na takové štěstí a zmatena přemírou rozkoše, nemohla nasytit té podívané, nešťastnou náhodou vystříkla svítlna vroucí olej na jeho rámě. Tou bolestí byl ihned vyburcován ze sna, a jakmile mě uzřel ozbrojenou ocelí a světlem, zvolal: »Pro tento hrozný čin odluč se ihned od mého lože a jdi si po svých! Já se hned spojím s tvou sestrou« – a tu pronesl jméno, kterým se nazýváš ty – »právoplatným sňatkem!« A nakázal okamžitě Zefyrovi, aby mě odvál za obvod jeho zámku.“

Ještě neskončila Psýché svou řeč, a sestra, štvaná ostny šílené vášně a trestuhodné závisti, se vzchopí, oklame chotě zchytrale zosnovanou lží, jako by byla zvěděla něco o smrti rodičů, vstoupí ihned na loď a spěchá přímo k oné skále. A ačkoli vál jiný vítr, v lačné touze a slepé naději vrhla se mocným skokem střemhlav do hlubiny volajíc: „Přijmi mne, Kupido, choť sebe hodnou, a ty, Zefyre, zachyť svou paní!“

Ale ani jako mrtvola neměla dospět k svému cíli. Její údy se roztříštily o skalní útesy a rozmetaly, její útroby byly rozdrásány,

a tak poskytujíc pastvu ptákům a divé zvěři, zahynula, jak si zasloužila.

A za trestem prvním spěl vzápětí trest druhý. Psýché přišla opět na své bludné pouti do jiného města, v kterém žila v stejných poměrech druhá její sestra. Stejně i ona, svedená šalbou své sourozenky a žárlic na sestřin sňatek, zločinem poskvrněný, spěšně se vydala k té skále a propadla smrti stejně záhubně.

Zatím co Psýché chodila po světě, hledajíc usilovně Kupida, ležel on v matčině komnatě a trpě ranou, kterou mu způsobila svítilna, sténal.

Tehdy se racek, přebílý pták, jenž na křídlech pluje nad mořskými vlnami, ponořil spěšně v hluboký oceánu klín. Tam předstoupí před Venuši, která se právě bavila koupáním a plováním, a prozradí jí, že je syn její popálen a že leží mezi životem a smrtí, nařikaje krutou bolestí, a že je Venuše s celou svou rodinou již pomlouvána jazyky všech národů rozmanitými klepy a utrhačnými řeči. ‚Tvůj syn se prý uchýlil do hor za milostným dobrodružstvím a ty do mořských koupelí. A proto prý není na světě rozkoše ani půvabu ani krásy, nýbrž jen nesmírná spoušť a odporný hnus nečistého páření.‘

Tak žvatlal ten výřečný a hodně všetečný pták Venuši do ucha, očerňuje pověst jejího syna.

Venuše, mocně pohněvána, vzkřikne neočekávaně: ‚Tedy můj hodný synáček má již milenku? Pověz mi honem, jediný oddaný můj sluho, jméno té, která mi svedla toho zhýčkaného holobrádka, ať je to jedna z národa Nymf, ať z družiny Hór⁶⁷, ať ze sboru Múz, či z Grácií, mých služebnic!‘

Kleветný onen pták nemlčel a pravil: ‚Nevím, paní, myslím však, že je na smrt zamilován do pouhé dívky, a ta se jmenuje, pamatují-li se dobře, Psýché.‘

67 Bohyně ročních počasí. Pozn. překl.

Tu se rozkřikla Venuše velmi hlasitě v rozhorlení: „Psýchu miluje, mou soupeřku v kráse, sokyni mého jména! Je-li to pravda, pokládal mě ten výrostek patrně za kuplířku, jež mu to děvče ukázala proto, aby se s ní seznámil!“

Takto vrískajíc, vynoří se spěšně z moře a spěchá přímo do své zlaté ložnice. A když tu našla, jak slyšela, syna nemocného, jme se již od prahu na něho křičet:

„Je to slušné a srovnává se to s naším rodem a s tvou počestností, abys nejen šlapal po příkazech matky, ba velitelky své, a netrestal trýzní opovržlivé lásky mou protivnici, nýbrž aby ses v tomto chlapeckém věku ještě s ní spojoval v nevázaných a předčasných objetích, a já abych patrně trpěla jako snachu svou nepřítelkyni? Ale ty, darebníku, svůdce a protivu, ty se asi domýšlíš, že jsi urozený jedináček a já že se při svém věku již nemohu stát matkou! Rač tedy vzít na vědomí, že si zrodím syna, mnohem lepšího, než jsi ty! Či spíše, abys ještě více cítil svou pohanu, přijmu za vlastního některého ze svých domácích otroků a jemu dám tahle tvá křídla a pochodeň a luk, ba i šípy a všechno své nářadí, jehož jsem ti nedala proto, abys ho takto užíval (z majetku tvého otce se ti přece nedostalo k tvému vybavení ničeho)! Ale tys už od útlého mládí dětství nezvedenec, stále máš škubání v prstech; své rodiče jsi již tolikrát neuctivě zasáhl a vlastní svou matku, ano, mne samu, ty vrahu, vystavuješ ranám každý den a již častěji jsi mě postřelil a pohrdáš mnou docela tak, jako bych byla bezmocnou vdovou, ani Marta se nebojíš,⁶⁸ svého otčima, nejstatečnějšího a největšího bojovníka! A jaký div? Vždyť mu co chvíli opatřuješ milostnice, na mé soužení! Ale já se už postarám, abys litoval této své zábavy a aby ti zhořkl a ztrpkl ten tvůj sňatek! –

68 Afroditin (Venušin) manžel byl bůh ohně Hefaistos (Vulcanus); ale její poměr s bohem války Areem (Martem) byl proslulý. Venuše zde tohoto svého milence nazývá Amorovým otčímem. Báje vypráví i o jiných milencích bohyně, i smrtelnících, jako byl Adonis, Anchises aj. *Pozn. překl.*

Ale stala jsem se terčem posměchu: co si nyní počnu? Kam se obrátím? Jak zkrotím toho pleticháře? Mám žádat o pomoc svou nepřítelkyni Zdrženlivost, kterou jsem již tak často urazila právě pro jeho bujnost? Ne, trnu hrůzou, že bych měla hovořit s tou hrubou a špinavou osobou! Přece však nelze odmítat útěšnou pomstu, nechat přicházet odkudkoli! K ní se musím rozhodně obrátit a k nikomu jinému, aby ztrestala co nejpřísněji tohohle darebu, odepjala mu toulec, odebrala šípy, odvázala tětivu z luku, plamene zbavila pochodeň, ba i tělesně ho zkárala ráznějšími prostředky. Teprve tehdy chci pokládat své příkoří za usmířeno, až dohola ostrhne jeho vlasy, které jsem tak často hladila vlastníma rukama, že se až leskly jako zlato, a křídla mu přistřihne, která jsem na svém klíně zdrojem nektarovým napustila.'

Po těchto slovech se vyřítí ze dveří, plna zloby a lítého hněvu v srdci, jak jen to Venuše dovede. Ale hned poté ji potkají Ceres a Juno, a spatřivše ji s pobouřenou tváří, tázaly se, proč zastírá posupně staženým obočím půvab svých třpytných zraků?

„Přicházíte právě vhod,“ odvětila jim, „abyste prokázaly laskavost mému rozháranému srdci! Pomozte mi, prosím, ze všech sil vyhledati tu uprchlou poběhlici Psýchu! Vždyť vám přec není jistě neznáma ta utrhačná pověst o mé rodině a kousky mého syna, o němž nejlépe ani nemluvit?“

Bohyně věděly dobře o všem, co se stalo, i jaly se konejšit zuřivý Venušin hněv takto: „Čím se provinil, vládkyně, tvůj syn, že tak tvrdšíjně brojíš proti jeho zábavám a tu, kterou on miluje, dychtíš ty zahubit? Jaká to, prosím, úhona pro něho, našel-li zalíbení v sličné dívce? Či nevíš, že je mužem, a to mladým, nebo jsi patrně zapomněla, jak už je stár? Či vidíš v něm stále jen hochu, protože na svůj věk tak hezounky vyhlíží? Ty, matka, a k tomu rozumná žena, chceš stále zvědavě slídit po zábavách svého syna, vytýkat mu bujnost, potlačovat jeho milostné pletky a své vlastní umění, své slasti kárat na svém spanilém synovi? Kdo z bohů, kdo z lidí to připustí, abys

rozsévala po celém světě milostné touhy, když ty sama ve vlastní rodině lásku neláskyplně stíháš a uzavíráš před synem veřejné sídlo ženských poklesků?’

Tak lichotily bohyně Kupidovi, laskavě se ho ujímajíce, ač byl nepřítomen: bályť se jeho šípů.

Ale Venuše, rozhorlená, že jest její pohana odbývána smíchem, předešla je a obrátila své chvatné kroky od nich na cestu k moři.

Zatím byla Psýché po rozmanitých bludných cestách štvána sem i tam, dnem i nocí jsouc plna neklidu v srdci pátráním po svém choti a tím více toužíc jeho hněv buď manželskými lichotkami zkonejšit, nebo aspoň pokornými prosbami usmířit.

Tu spatřila před sebou na vrcholu vysoké hory jakýsi chrám. „Kdož ví, zdali tam nebydlí můj pán?“ pravila k sobě a zamíří tam ihned, zrychlivši krok, jenž již docela ochabl stálými útrapami; ale naděje a touha jej pobádaly. A již vystoupila čile na srázný hřeben a přiblížila se k božímu sídlu.

Vidí tam pšeničné klasy v hromadě ležící, jiné u věnce spletené, vidí i klasy ječné. Byly tu srpy a veškero náradí pro žence, ale všechno porůznu a v zmateném nladu, pohozeno rukama dělníků, jak tomu bývá za letního žáru.

Psýché oddělí pečlivě jednotlivé předměty a to, co bylo od sebe odděleno, řádně složí, soudíc patrně, že nesmí zanedbat svatyň a obřadů žádného boha, nýbrž že se musí u všech doprošovat slitování.

Při této starostlivé a pilné práci ji zastihne blahodárná Ceres a již zdaleka zvolá: „Je to možné, ubohá Psýché? Po celém světě shání tě rozlíčená Venuše, slídíc úzkostlivě po tvé stopě, co nejkrutěji tě dychtí potrestat a ze všech božských sil se domáhá na tobě pomsty: a ty zde nyní pečuješ o mé věci a myslíš na něco jiného než na svou záchranu?“

Tu se jí Psýché přivinula k nohám, smáčela proudem slz šlépěje bohyně, stírala zem svými vlasy a úpěnlivými prosbami se dožadovala její milosti: „Při této plodonosné pravici tvé tě prosím, při radostných slavnostech obžínek, při skrytých tajnostech tvých posvátných skříní, při okřídleném spřežení tvých draků služebných a při brázdách žírných rolí sicilských, při voze, jenž tvou dceru

uloupil, a klínu země, jenž ji v sobě skryl, při bezjasém sestupu Proserpiny k sňatku pod zemí a při jasném výstupu k shledání s matkou na zemi a při všem ostatním, co v mlčení halí svatyně atické Eleusiny, přispěj na pomoc duši nešťastné Psýchy, jež se před tebou v prosbě sklání!⁶⁹ Dovol mi alespoň na několik málo dní se ukrýti v této hromadě klasů, co by se prodlením času zmírnil velké bohyně zuřivý hněv, anebo aspoň mé síly, dlouhou útrapou zkrúšené, krátkou dobou klidu se zotavily!’

Ceres jí odvěti: ‚Slzami tvými i prosbami jsem dojata a přispěla bych ti ráda, ale nemohu na sebe uvalit nepřízeň své příbuzné, a nadto dobré ženy, s níž mě pojí i dávný svazek přátelský. Odejdi proto ihned z téhle svatyně a buď ještě ráda, že jsem tě nezadržela a neuvěznila.‘

Psýché proti své naději odmrštěna a dvojnásob sklíčena žalem, ubírá se po cestě nazpět.

Dole v údolí spatří ve zšeřelém háji svatyni, s uměleckou dovedností zbudovanou. Nechtějíc opomenout žádné, byť i pochybné cesty k zlepšení svého osudu, nýbrž odhodlána prosit o milost kteréhokoli boha, blíží se k posvátným dveřím. Vidí drahocenné dary a roucha zdobená zlatými písmeny, zavěšená na větvích stromů i chrámových veřejích a hlásající vděčnost za prokázané dobrodiní a jméno bohyně, které byla zasvěcena.

I poklekne, setře slzy a objímajíc rukama oltář dosud vlažný, takto se modlí: ‚Sestro a choti velkého Jova,⁷⁰ ať pobýváš v starobylé

69 Invokace Demetry (Cerery) obsahuje narážky na mystéria té bohyně a na únos její dcery Persefony (Proserpiny) podsvětním bohem. Nejproslulejší mysteria Demetřina a bohů s ní sdružených se konala v atické Eleusině. *Pozn. překl.*

70 Sestra a choť velkého Dia (Jova) je bohyně Héra (Juno). Dále jsou jmenována významná její kultovní místa: ostrov Samos, Kartágo, peloponéské město Argos nad řekou Inachem; a jsou jmenována příjmení označující její funkce: Zygia, bohyně manželského spojení, Lucina, bohyně porodu. *Pozn. překl.*

svatyni na Samu, jenž jediný se pyšní, že byl svědkem tvého zrození, dětského pláče i pěstění, ať dlíš návštěvou ve svém blaženém sídle ve vysoké Kartagině, která tě ctí jako pannu vznášející se k nebi na voze taženém lvy, ať již vévodíš proslulým hradbám Argu při březích Inachu, jenž tě zná již jako snoubenku Hromovládcovu⁷¹ a královnu bohyň; ty, které se klaní celý Východ jako Zygii a kterou celý Západ Lucinou nazývá: buď mi v mé krajní bídě Junonou Spásnou a mne, únavou klesající pod tíhou tolika přetrpěných útrap, od bázně před hrozícím nebezpečím osvobod'! Vždyť vím, že i bez vyzvání pomáháš těhotným ženám v jejich těžké chvíli!

Na tuto pokornou prosbu se zjeví ihned Juno v celé své vznešené božské velebnosti a praví: ‚Věř mi, tak ráda bych naklonila svou vůli tvým prosbám! Ale ohledy mi nedovolují jednati proti vůli Venuše, mé snachy, kterou jsem vždy milovala jako svou dceru. Nadto mi brání i zákony, jež zakazují ujímati se cizích uprchlých otroků⁷² proti vůli jejich pánů!‘

Když se i tato naděje ve štěstí ztroskotala, ustrašená Psýché, nemohouc již dosíci svého létavého chotě, vzdala se veškeré naděje v záchranu a takto uvažovala v myšlenkách:

‚Jaké jiné pomoci pro své strasti mohla bych ještě zkusit anebo užít, když mi ani při nejlepší vůli podpora bohyň nemohla prospět? Kam tedy opět mám zamířit svůj krok, jsouc obklíčena takovými léčkami? Pod kterou střechou či v kterých temnotách skryta mohu ujít neuniknutelnému zraku mocné Venuše? Vzmuž se tedy konečně, statečně dej výhost lichému třpytu naděje, vydej se dobrovolně své paní a hled' pokornou oddaností, byt' pozdní, zmírnit návaly její zuřivosti! A kdož ví, zda tam, v domě matčině, nenajdeš i toho, jehož tak dlouho hledáš?‘

71 Hromovládce = Zeus (Jupiter). *Pozn. překl.*

72 Autor pojednou představí Psýchu jako uprchlou otrokyni bohyně Venuše, a to v souhlasu s římskými právními normami. *Pozn. překl.*

Takto jsouc připravena na nebezpečnou poslušnost, ba na jistou záhubu, přemítala v duchu, jak započít svou nastávající prosbu o milost.

Ale Venuše se vzdala pátrání prostředky pozemskými a odebere se na nebe. Poručí připravit svůj vůz, který jí nebeský zlatotepec Vulcanus s jemnou kovotepeckou dovedností pečlivě zhotovil a před sňatkem věnoval jako svatební dar: zářil, jsa vyhlazen hlodavým pilníkem, a cenu mu dodávalo již zlato na něm vyplývané. Z hejna, jež hnízdí kolem ložnice své paní, předstoupí čtyři bělostné holubice a zvesela si vykračujíce, krouťí pestrými krčky, vstoupí pode jho, poseté drahými kameny, a když se bohyně usadila, radostně vzlétnou. Rozpustilí vrabci provázejí s hlučným štěbetáním vůz bohyně a jiní líbezní pěvci, vyhazujíce sladce lahodné melodie, příchod bohyně ohlašují. Ustupují mračna, nebesa se otvírají své dceři a vysoký ether⁷³ radostně přijímá bohyni. Ni orlů, jež potkává, ni jestřábů dravých se neleká zpěvná družina velké Venuše.

Tu zamíří přímo k Jovovu královskému hradu a hrdými slovy se dožaduje, aby mohla použití Mercuria, boha zvučného hlasu, k nutné službě. I svolil Jupiter pokynem tmavých brv.

Venuše sestoupí ihned jásajíc v průvodu Mercuriově z nebes a vzrušeně k němu promlouvá: „Bratře z Arkádie,⁷⁴ ty jistě víš, že tvá sestra Venuše bez přispění Mercuriova nikdy nic nepodnikla; a zajisté je ti známo, jak dlouho již marně hledám uprchlou služku, jež se kdesi skrývá. Nezbyvá tedy leč vyhlásiti tvým hlasatelským úřadem veřejně odměnu tomu, kdo ji vypátrá. Nuže hled’ spěšně vykonat úkol mnou uložený a udej jasně znamení, podle kterých ji možno poznat, aby se nikdo nemohl vymlouvat, že jí neznal, kdo by se dopustil zločinu nedovoleného přechovavačství.“

73 Řecky aithér; nebeské nadvzduší. *Pozn. překl.*

74 Podle báje se Hermes (Mercurius) narodil z bohyně Maie na arkadské hoře Kylleně. *Pozn. překl.*

S těmito slovy mu podá zatykač, jenž obsahoval jméno Psýchy a ostatní údaje. Potom se ihned vzdálila do svého domova.

Mercurius neopominul uposlechnouti. Probíhaje široko daleko sem i tam po všech národech, takto plnil uložený hlasatelský úkol: „Kdo by mohl zadržet na útěku a přivést uprchlou královskou dceru, služku Venušinu, jménem Psýchu, anebo ukázat její úkryt, necht' se dostaví k hlasateli Mercuriovi vzadu za metami murcijskými⁷⁵: v odměnu za udání obdrží od samé Venuše sedm libých polibků a jeden zvláště sladký lichotným dotekem jejího jazyka!“

Takto vyhlašoval Mercurius a touha po takové odměně podnítila všechny smrtelníky k horlivému závodění. A to také hlavně zbavilo nyní Psýchu vši váhavosti.

Když se již blížila ke dveřím své velitelky, potká ji jedna z Venušina služebnictva, zvaná Důvěrnost, a hned se na ni jme ze všech sil křičet: „Konečně sis uvědomila, ničemná robo, že máš paní? Či se chceš podle troufalosti celé své povahy ještě tvářit tak, jako bys ani nevěděla, co jsme přetrpěly útrap, pátrající po tobě? Ale dobře, žeš padla do rukou právě mně: to ses již ocitla v samých spárech smrti, budeš okamžitě potrestána za takové vzpurné chování!“

I vjela jí rukou drze do vlasů a vlekla ji pryč, aniž se ona vzpírala.

Jakmile Venuše spatřila přivedenou a sobě napospas vydanou dívku, propukne v škodolibý smích, jako lidé v zuřivém hněvu; potřásajíc hlavou a škrabajíc se na pravém uchu, volá: „Konečně se ti tedy uráčilo pozdravit svou tchyni? Či jsi snad přišla spíše navštívit svého chotě, jenž je nebezpečně nemocen poraněním, kteréš mu

75 Špičaté cílové sloupky na východní straně závodní dráhy v Cirku Maximu. Proč jsou zde jmenovány, není dost jasno. Pravděpodobně jde o slovní hříčku se slovem „myrta“ (Řekové četli *murté*); ta rostlina byla Venuši zasvěcena. V blízkosti jmenovaného cirku mívala svatyni jedna starolatinská bohyně Murcia, chápaná později jako „myrtová“ Venuše. Za ní býval chrám Mercuriův a býval tam prý kdysi myrtový háj. *Pozn. překl.*

způsobila? Ale buď bez starosti: já už tě přijmu, jak se sluší přijmout hodnou snachu! Kde jsou mé služky Starost a Žalost?' táže se.

Když byly k ní zavolány, odevzdala jim dívku, aby ji trýznily. A ony, poslušny rozkazu své velitelky, zbičují ubohou Psýchu a všelijak jinak ji zmučí, a pak ji opět předvedou před tvář své paní.

Venuše propukla opět v smích a praví: „Hle, jak vystavuje svůj zduřelý břich, aby nás jím svedla k útrpnosti: arcí, má mě přec jeho přeslavným plodem učinit šťastnou babičkou! Věru, jaké to blaho pro mne, budu-li v nejlepším květu svých let nazývána babičkou! A sprosté děvky syn bude slout vnukem Venušiným! Leč jak jsem pošetilá, že ho zbůhdarma nazývám synem! Sňatek nerovný a mimoto uzavřený na venkovském sídle beze svědků a bez otcova souhlasu, nemůže být pokládán za pravoplatný; to dítě bude tedy bastard, ačli vůbec připustím, aby došlo k tvému porodu!“

Po těchto slovech se na ni vrhne, roztrhá na kusy její šat, rve jí vlasy, hlavou jí cloumá a hrozně ji trýzní.

Pak vezme pšenici, ječmen, proso, mák, hrách, čočku a boby, zamíchá jednotlivé hromádky, shrne je do jedné kupy a praví jí: „Petrně si získáváš, ty šeredná děvko, své milence toliko horlivou úslužností: zkusím tedy i já, hodíš-li se k čemu. Přeber tuto směsici semen v hromadě, jednotlivá zrna řádně roztříd' a odděl a ještě před dnešním večerem mi ukaž dílo hotové!“

Přidělivši jí hromadu tolika semen, odebrala se sama na svatební hostinu. Psýché však se ani nedotkne té neladné a neuspořádatelné spousty, nýbrž zdrcena nelidskostí rozkazu, stojí tu v němém ustrnutí.

Ale malý tvoreček, polní mravenček, jenž se vyzná v tak ne-nasné práci, politoval milenku velkého boha a ztratil krutost její tchyně: sem a tam čile pobíhaje, svolává slovy a prosbou všechno branné mužstvo mravenčí z okolí: „Slitujte se, příčinlivé dítky všeživné matky země, slitujte se a pomozte rychle a ochotně choti Amorově, sličné dívce, v její zkoušce!“

Hned se sem valí celé proudy šestinohého nárůdka, jeden za druhým; každý z nich uchopí s největší pílí po jednom zrně, roznese celou hromadu, oddělí každý druh zvlášť, roztrídí je a hned rychle zmizí.

S počátkem noci vrátí se Venuše ze svatební hostiny, rozjařena vínem, vonějíc balšámem a po celém těle ověncena zářícími růžemi. Když spatří, že je neobyčejný úkol pečlivě vykonán, zvolá: 'Ty ničemnice, to není dílo tvé ani tvých rukou, nýbrž toho, jemuž ses zalíbila na své, ale i na jeho neštěstí!'

Předhodí jí kus černého chleba a odebere se rychle na lož.

Kupido byl mezitím uzavřen sám a sám ve zvláštním pokoji ve vnitřní části domu a přísně hlídán, dílem proto, aby si v rozpustilé bujnosti ránu nepohoršil, dílem, aby se nemohl sejít se svou vytouženou. A tak strávili oba milenci hroznou noc, pod jednou střechou, ale vzdáleni od sebe a odloučení.

Ale když Jitřenka právě vyjížděla na nebe, zavolá Venuše Psýchu a praví jí: 'Vidíš onen háj, který se táhne do dálky podél břehů řeky, jsa omýván jejími vlnami, a jehož větvoví shlíží na vírnou vláhu hluboko dole v blízkosti? Tam se nestřeženy volně popásají ovce, jejichž rouno se leskne a září barvou zlata. Ukládám ti, abys mi odtamtud přinesla ihned vložku jejich drahocenné vlny, ať si ji opatříš jakkoli.'

Psýché se vydala ochotně na cestu, ne však proto, aby splnila poslušně rozkaz, nýbrž aby se vrhla ze skály u řeky a našla poklid ve svém utrpení. Ale od řeky zazněla k ní věstecká slova zeleného rákosu, sladkého pěstitele hudby, rozníceného na boží pokyn jemným šelestem libého vánku.⁷⁶ 'Psýché, ztrápená tak velkými svízelí, neposkrvňuj svou přebídnou smrtí mých posvátných vod, ale také

76 Z rákosu se zhotovovaly píšťaly. Báje vyprávěla, že se v rákos proměnila nymfa Syrinx, prchající před láskou boha Pana, zosobněná pastýřská šalmaj. *Pozn. překl.*

se střež přiblížit v tuto chvíli k oněm hrozným ovčím, pokud, přejímající žár od slunečního úpalu, obyčejně běsní v divoké zuřivosti a ostrým rohem, tvrdým čelem a leckdy i jedovatým kousnutím ohrožují lidské životy! Ale až polední doba zmírní sluneční vedro a stáda spočinou zkonejšena klidným vánkem od řeky dýšícím, budeš se moci nepozorovaně skrýt pod oním vysokým platanem, jenž pije z téhož proudu jako já. Jakmile ovce zkrotnou a zběsilost jejich poleví, rozhrň křoviny blízkého háje a najdeš vložky zlaté vlny, uvázlé na větvích všude kolem se klenoucích.'

Tuto svou spásnou radu dával upřímný, soucitný rákos zkor-moucené Psýše. A ona přesně uposlechla rady, již nemusila litovat, a tak poučena neváhala, nýbrž zachovala se zcela podle ní a snadno nasbíravši pokradmo vlnivého žlutavého zlata, přinesla ho plný klín Venuši.

Ale ani za tuto druhou nebezpečnou práci nedošla vlídného uznání u své paní. Ta svrátila obočí a s jízlivým úsměvem pravila: 'Vím dobře, kdo jest i tohoto díla vlastním původcem. Nyní však podrobím pečlivě zkoušce, zda jsi opravdu nadána statečnou myslí a vynikajícím důvtipem. Vidiš ten vrchol strmé hory, čnějící vysoko nad ono skalisko? Tmavé vlny černého pramene stékají z něho a uzavřeny v nádrži blízkého údolí, napájejí bažiny styžské a živí temně hučící proudy Kokytu⁷⁷. Odtamtud načerpej z hlubokého víru tryskajícího pramene do této nádoby ledové vody a ihned mi ji přines!'

S těmito slovy jí podala křišťálovou nádobu, a nadto jí ještě tvrději vyhrožovala.

Psýché spěchala, zrychlujíc horlivě krok, na nejvyšší vrcholek hory, v naději, že aspoň tam dojde konce svého bídneho života. Když se však přiblížila k místům sousedícím s řečeným horským hřebenem, vidí teprve smrtelné obtíže nesmírného podniku. Skála

77 Řeka nářku v podsvětí. Pozn. překl.

byla ohromně veliká, vysoká a pro svou kluzkost a kostrbatost nepřístupná. Z kamenných jíců chrlila strašné proudy, jež, vytryskše otvory srázné prorvy, řítily se po svahu a ukryty ve vyryté dráze těsného koryta, padaly nepozorovaně do blízkého údolí. Zprava i zleva vylézají ze skalních dutin, syčíce a natahující své dlouhé krky, divocí draci, jejichž bdělým zrakům je souzeno nikdy nezdrímnout a jejichž zornice jsou věčně na stráži. A také vody, hlasem nadané, samy se chránily, volajíce bez přestání: „Pryč odtud! Co činíš? Dej pozor! Co tu chceš? Střež se! Prchni! Zahyneš!“

Psýché, vidouc nemožnost svého úkolu, stála tu jako zkamenělá; jen tělem byla přítomna, duchem však vzdálena. A zdrcena docela tíhou nezniknutelného nebezpečí, neměla ani poslední útechy – slzí.

Ale vážným očí dobrotivé Prozřetelnosti neušlo hoře nevinné duše. Neboť královský pták nejvyššího Jova, dravý orel, přilétl náhle s rozpjatými křídly, a pamětliv dávné úsluhy, kdy za vedení Kupidova unesl Jovovi frýžského číšníka Ganyméda⁷⁸, opustil nebeské dráhy vysoké oblohy, přinášeje zavčas pomoc a projevuje svou úctu k božstvu v těžkých nesnázích jeho choti.

Poletuje před tváří dívčinou, pravil: „Ty prostá dívko, beztak nezkušená v takových věcech, což doufáš, že můžeš ukrást třebaš jen jedinou krůpěj z přesvatého, ale neméně hrozného pramene, nebo se vůbec k němu dostat? Snad aspoň z doslechu víš, že i bohům, ba i samému Jovovi působí hrůzu tyto styžské vody, a jako vy při božských bytostech přísaháte, tak že přísahají bozi při velebnosti Stygu? Ale dej sem tu nádobku!“

Ihned nádobku uchopí, obejmě a spěchá odtud. A vznášeje se na svých mohutných kývajících se perutích a vpravo i vlevo jimi vesluje mezi dračími čelistmi, plnými hrozivých zubů, a mezi míha-

78 Podle báje syn trojského (frýžského) krále Laomedonta, nejkrásnější ze smrtelníků. Zeus prý se do něho zamiloval, dal jej orlem unést na nebe a učinil jej svým číšníkem. *Pozn. překl.*

jíacími se trojklannými jazyky, nabere vody. Ta se vzpírala a hrozila mu, aby se klidil, pokud je bez pohromy, ale on předstíral, že pro ni přichází z rozkazu Venušina a jí posluhuje, a to mu poněkud usnadnilo přístup.

Tak dostala Psýché ke své radosti plnou nádobku a rychle ji donesla Venuši. Ale ani tehdy nemohla usmířit srdce rozlícené bohyně. Vyhrožujíc jí ještě většími a horšími ohavnostmi, osloví ji se zlověstným úsměvem takto: „Opravdu, zdá se mi, že jsi mocná a velmi zkušená čarodějka, když jsi ruče vyplnila tak těžké příkazy. Ale budeš mi muset, má panenke, vykonat ještě jednu službu! Zde vezmi tuto krabičku –“ a podala ji dívce – „a zaměř rovnou do podsvětí, do samého Orkova⁷⁹ příbytku smrti. Tam odevzdej krabičku Proserpině a řekni jí: »Venuše tě prosí, abys jí poslala trochu své krášlící masti, co by jí stačilo aspoň na jedinký den; svou vlastní vypotřebovala úplně, ošetřujíc svého nemocného syna.« Ale vrať se mi co nejrychleji, neboť se jí musím natřít k návštěvě božího shromáždění!“

Tu Psýché pocítila naprosto určitě, že se přiblížila její poslední chvíle, a poznala zřejmě, že je bez obalu hnána do jisté záhuby. A jak by ne? Vždyť byla nucena vlastní nohou volky nevolky vkročit do podsvětí k Stínům zesnulých. I neváhá déle a spěchá k jedné vysoké věži, aby se odtud vrhla střemhlav dolů: soudilat, že tak může přímo a nejlépe sestoupit do podsvětí.

Ale věž k ní náhle takto promluvila: „Proč se chceš, ubohá, skokem z výše zahubit? Proč podléháš tak ukvapeně tomuto úkolu, poslední to již zkoušce? Jakmile se tvá duše jednou odloučí od těla, přijdeš sice určitě do podsvětí, ale vrátit se z něho nebudeš moci už nikterak. Poslyš mne však! Tu nedaleko leží Lakedaimon, slavná obec řecká; a v jeho sousedství vyhledej Taenarus⁸⁰, ukrytý v od-

79 Bůh podsvětí a podsvětí samo. *Pozn. překl.*

80 Bájilo se, že je tam vchod do podsvětí. *Pozn. překl.*

lehlém kraji. Tam je podsvětní průduch, zejícími branami se ukazuje neschůdná cesta. Té-li se svěříš, až překročíš práh, cestou již přímou dospěješ k samému paláci Orkovu. Ale až k cíli se nebudeš smět ubírat oněmi temnotami s prázdnou, nýbrž musíš nést v obou rukách po krupičném koláči, medovinou zadělávaném, a v ústech dva penízky. Až urazíš už hodný kus na cestě smrti, potkáš chromého osla s nákladem dříví a oslaře, rovněž chromého, jenž tě bude žádat, abys mu podala několik polen, vypadlých z břemene oslova. Ty však nevydej ani hlásku a mlčky ho přejdi. Hned poté přijdeš k mrtvé řece, jejíž strážce Charón⁸¹ požaduje ihned převozného, a teprve potom převáží poutníky v člunu ze sítí upleteném na druhý břeh. Tedy i u mrtvých žije lakota, a ani onen Charón, ani Otec Dis⁸², tak velký bůh, nic nečiní zadarmo, a i chudšas musí umíraje shánět cestovné, a nebude-li mít náhodou peněz pohotově, nikdo mu nedovolí duši vydechnout.⁸³ Tomu špinavému starci dáš jako převozný jeden z penízků, jež s sebou ponešeš, ale tak, aby si jej vzal sám vlastní rukou z tvých úst. Až pak se budeš převážet přes proud líně plynoucí, jakýsi mrtvý stařec, plovoucí na hladině, bude k tobě vztahovat zpráchnivělé ruce a prosit, abys ho vtáhla do lod'ky; ty se však nedej unést nemístným soucitem! Až se převezeš přes řeku a popojdeš malý kousek, stařeny tkající a osnovu zhotovující budou tě prosit, abys jim chvilěčku pomohla; ty se však nesmíš toho ani dotknout! Neboť to vše a mnoho jiných věcí tě potká z úkladů Venušiných, abys upustila z ruky aspoň jeden koláč. A nepokládej za nepatrnou ztrátu toho krupičného koláče jinak bezcenného! Ztratíš-li jen jeden, bude ti navždy odepráno toto denní světlo.

81 Podle báje převozník přes řeku Styx nebo Acheron v podsvětí. *Pozn. překl.*

82 Hádes, Pluton, vládce podsvětí. *Pozn. překl.*

83 Peníz, jenž se vkládal mrtvým do úst jako převozný pro Charóna, byl nepochybně ideálním výkupným dědiců za majetek zanechaný jim nebožtíkem. *Pozn. překl.*

Neboť obrovský pes⁸⁴ s trojí ohromnou hlavou, divoký a strašlivý, štěkající z hřímavých chřtánů na mrtvé, jimž už nemůže nijak ublížit, a nadarmo je děsící, leží stále na stráží před samým prahem ponurého příbytku Proserpinina a hlídá Ditův prázdný dům. Hod' mu za kořist jeden koláč; tak ho ochočíš, přejdeš snadno mimo něj a vejdeš přímo k samotné Proserpině. Ta tě vlídně a laskavě přijme a bude tě zvát, aby ses měkce usadila a bohatě posnídala. Ty však usedni na zem a k jídlu požádej o kus hrubého chleba. Potom vyřídíš, proč jsi přišla, vezmeš, co ti bude podáno, a vrátíš se. Zbylým koláčem se vykup zase u zuřivého psa a lakotnému převozníkovi dej potom peníz, který sis uschovala. Až pak se převezeš přes jeho řeku, drž se svých dřívějších stop a vrátíš se na svět, abys užřela sbor nebeských hvězd. Ale především ti radím: střež se hlavně toho, aby se ti nezachtělo otevřít onu krabičku, kterou poneseš, nebo do ní nahlédnout anebo se vůbec příliš všetečně zajímat o skrytý poklad božské spanilosti.'

Tak provedla ona předvídavá věž úkol věštecký. A Psýché se odebere neprodleně k Taenaru, vezme si podle zvyku ony penízky a koláče, sestoupí podsvětní cestou, přejde mlčky mimo chromého oslaře, dá peníz za převoz převozníkovi, nepovšimnutu nechá žádost nebožtíka plovoucího po hladině, oslyší úskočné prosby tka-jících stařen, uspí koláčem hroživou vzteklost psa a vejde do domu Proserpinina. Když jí hostitelka nabízela jemné sedátko a božský pokrm, nepřijala toho, nýbrž usedla na zem u jejích nohou, spokojila se černým chlebem a vyřídila vzkaz Venušin.

Ihned obdrží krabičku, potají naplněnou a uzavřenou.

Uzamkla pak lstivě druhým koláčem chřtán psův, zbylým peníz-kem zaplatí převozníkovi a daleko svěžeji spěchá z podsvětí.

A když znovu užřela a modlitbou pozdravila jasné světlo denní, ač spěchala dokončit svůj úkol, byla zachváćena nerozvážnou zvě-

84 Kerberos. Pozn. překl.

davostí. ‚Hle,‘ pravila si, ‚jak jsem bláhová! Nesu božskou spanilost, a ani nepatrnou částčku si z ní neuberu, abych se aspoň tak zalíbila svému spanilému milenci!‘

A s těmi slovy otevře krabičku. V ní však nebylo krášlicí masti, aniž co hmotného, byl v ní podsvětní, opravdový spánek smrti. Jakmile bylo z něho víčko odkryto, ihned se na ni vrhne, hustou mrákavou tvrdého snu se jí rozlije po všech údech a zmocní se jí. I sklesla na místě na samé cestě a ležela tu nehybně – pouhá spící mrtvola.

Ale zatím se již Kupidovi rána zacementovala; nabýval opět sil, a nemohla snést dlouhé nepřítomnosti své Psýchy, vyklouzne vysokým oknem pokoje, v němž byl držán, a letě daleko rychleji perutěmi, zotavenými dlouhým klidem, přikvapí ke Psýše. Setře z ní pečlivě spánek, uloží jej opět na dřívější místo do krabičky a vzbudí Psýchu jemným, neškodným bodnutím svého šípů.

‚Hle,‘ pravil, ‚byla bys málem po druhé zhynula, nebohá, a zase svou zvědavostí! Zatím však vykonej hbitě úkol, jenž ti byl uložen rozkazem mé matky; o ostatní se postarám já sám.‘

Po těchto slovech se milenec vznesl lehce na perutích, Psýché však donese Venuši ihned Proserpinin dar.

Zatím Kupido, šířící nesmírnou láskou, přepadlý v tváři a pln obav před náhlou umravňeností své matky, připadl opět na své staré pletichy. Na hbitých křídlech vzlétne do nebeských výšin, prosí úpěnlivě velkého Jova a snaží se ho získat pro svou věc.

Tu vezme Jupiter Kupida za tvářičku, přitáhne ji rukou k svým ústům, políbí ji a praví: ‚Milý pane synu, sice jsi nikdy nešetřil úcty souhlasem bohů mi přiřknuté, nýbrž stále a stále jsi zraňoval svými střelami mé srdce, jehož vůlí se řídí zákony živlů a dráhy hvězd, a často jsi je poskvrnil pletkami pozemské lásky a proti zákonům, ba i proti samému zákonu Juliovu⁸⁵ a proti veškeré kázni jsi poško-

85 Naráží se tu na zákon proti cizoložství, který vydal první římský císař

dil mou vážnost a pověst potupnými zálety tím, že jsi mou jasnou podobu k mé hanbě přetvořoval v hady, plameny, šelmy, ptáky i stádní zvířata; než přece, jsa pamětliv své dobroty i toho, žeš vyrostl v těchto mých rukou, splním všechna tvá přání, jen když se dovedeš uchránit soupeřů v lásce a uvědomíš si, že se mi za tuto dobrou službu musíš odvděčit dívkou, která nyní nejvíce vyniká na světě krásou!’

Tak pravil a rozkáže Mercuriovi, aby hned svolal všechny bohy do shromáždění a vyhlásil, že propadne pokutě deseti tisíc stříbrných, kdo se do schůze nebešťanů nedostaví. Z obavy před tím se boží síň ve chvílce naplnila.

A Jupiter, sedě majestátně na vysokém stolci, prohlásil: ‚Bohové zapsaní v seznamu Múz! Víte zajisté všichni, že jsem tohoto jinocha vlastníma rukama vychoval. I uznal jsem za dobré zkrotit ohnivou prudkost jeho počínajícího jinošství nějakou uzdou. Jest již dosti rozkřičen každodenními pomluvami pro své zálety a všeliké svody. Nutno mu odníti všechnu příležitost a chlapeckou bujnost sevřit manželskými pouty. Dívku si již vyvolil a panenství ji zbavil. Nechat ji tedy má trvale a v objetí Psýchy necht’ věčné lásce se těšit.’

A obrátiv k Venuši tvář dí: ‚A ty, dcero, nijak se nermuť a neobávej se o vznešenost svého rodu a stavu při sňatku tvého syna s dívkou smrtelnou! Hned se postarám, aby toto manželství nebylo nerovné, nýbrž zákonité a občanskému právu vyhovující.’

A ihned poručí Mercuriovi, aby unesl Psýchu a přivedl ji do nebe. Podá jí pohár ambrózie a dí: ‚Vezmi, Psýché, a budiž nesmrtelná! Nikdy se neodloučí Kupido od spojení s tebou, nýbrž věčné bude vaše manželství!’

Julius Oktavianus Augustus ve snaze pozvednout morálku římského manželství. O Diových (Jovových) záletech kolovalo mnoho bájí; podle nich přitom bral na sebe bůh velmi rozmanité podoby, jak se tu na to naráží. Například jako býk unesl Evropu z Argu na Krétu; jako labuť se spojil s Ledou, jako zlatý déšť vnikl k Danai atd. *Pozn. překl.*

Neprodleně se strojí bohatá hostina. Na čestném lehátku se uložil mladý manžel a objímal Psýchu na svém klíně, stejně i Jupiter s Junonou svou a pak pořadem všichni bozi. Pohár nektaru, jenž je vínem bohů, podával potom Jovovi vlastní číšník, onen venkovský hoch Ganymédes, ostatním pak Liber⁸⁶. Vulcanus vařil jídlo, Hóry nacheť růží a jinými květy vše zdobily, Grácie rozstříkovaly balzámovou šťávu a Múzy libozvučně pěly. Po hostině Apollo zpíval k průvodu loutny, Venuše spanile tančila, pohybuje se v líbezném souladu s hudbou, při čemž byla scéna uspořádána tak, že Múzy zpívaly sborové písně nebo hrály na píšťaly a Satyr⁸⁷ s Paniskem⁸⁸ přednášeli za průvodu šalmaje.

Tak byla Psýché pravoplatně provdána za Kupida a brzy potom se jim narodila dcera, kterou nazýváme Rozkoší.“ –

Tak vyprávěla dívce ta potřeštěná opilá stařena. A já, jenž jsem stál nedaleko, já jsem, na mou věru, litoval, že jsem neměl zápisník, abych si tak hezkou povídku zaznamenal.

Než hle, tu přicházejí loupežníci z nějaké velké bitky; jsou obtíženi nákladem, ale někteří z nich, a právě ti nejráznější, raněné zanechavše doma, aby si ošetřovali rány, sami se chystají odejít pro zbylá zavazadla, ukrytá, jak říkali, v jedné jeskyni.

Zhltaťše chvatně svou přesnídávku, vyvedou potom mne a koně ranami klacků na cestu, abychom jim ty věci donesli.

Zmořené mnohými návršími a křivolakými cestami dovedou nás před samým večerem k jakési jeskyni. Z té na nás naložili mnoho věcí, a nepopřavše nám ani malé chvílky, abychom pookřáli, vedou nás rychle nazpět a spěchali tak překotně, že mě tak štědrým mlácením a poháněním povalili přes kámen ležící u cesty.

I zasypali mě opět ranami, až mě přiměli, abych vstal. Stěží jsem to dokázal, neboť má pravá noha a levé kopyto bylo zle pochroumáno.

86 Lat. bůh ztotožněný s Dionýsem (Bakchem). *Pozn. překl.*

87 Pololidská, polozvířecí bytost z průvodu Dionýsova. *Pozn. překl.*

88 Zdrobnělá představa boha Pana. *Pozn. překl.*

Tu praví jeden z nich: „Jak dlouho budeme zbytečně krmit to-
hohle osla, který se div nerozsype, a teď ještě k tomu kulhá?!“

„Ba,“ řekl na to druhý, „jistě se přibelhal jen k naší zkáze do naše-
ho příbytku: od té doby se nám nedostalo žádného kloudného zisku,
leda ran a smrti kobka nejstatečnějších druhů!“

Tu se ozval opět ten první: „Jak jen donese, byť se mu nechtělo,
tahle zavazadla na místo, dozajista ho shodím do propasti, aby si
na něm supové pochutnali!“

Zatím co si ti roztomilí lidé vyměňovali názory o mém usmrcení,
dorazili jsme domů. Neboť strach dal mým kopytům křídla.

Spěšně odklidili vše, co jsme nesli, a vůbec je nenapadlo pomyslet
na náš zdar, ba ani na mou smrt. Přibrali raněné kamarády, kteří
zůstali doma, a v mžiku odběhli, aby zbytek sami přinesli; zprotivila
se jim, jak říkali, naše liknavost.

Ale mne bodal v nitru velmi zlý osten neklidu, když jsem uvažo-
val o té hrozbě smrti.

„Co tu stojíš, Lucie,“ tak jsem si říkal, „nač ještě čekáš na to nejhor-
ší? Smrt, a to velmi trpká, je ti připravena rozhodnutím loupežníků.
A provedení nevyžaduje velkého úsilí. Vidíš hned vedle ty srázné ská-
ly a ostré útesy, které z nich vyčnívají: než dopadneš dolů, proniknou
tvým tělem a úd po údu rozmetají. Neboť ta přeslavná magie ti dala
jen vzhled a útrapy oslí, nikoli však také tlustou kůži oslí, nýbrž jen
jemnou kožku pijavky. Vzmuž se tedy přece a zachraň se, pokud lze!
Máš nejlepší příležitost utéci, když nejsou loupežníci doma! Či se
budeš bát stráže té polomrtvé babizny? Té budeš moci učinit ko-
nec třebas jedinou ranou své chromé nohy! – Kam však utéci? Kdo
mi poskytne přístřeší? Ale jaká hloupá myšlenka, docela oslovská!
Kterýpak pocestný by s sebou rád nevzal někoho, kdo ho ponese!“

A hned rázným pohybem přetrhnu ohlávku, jíž jsem byl přivázán,
a všemi čtyřmi vyrazím v cval.

Ale jestřábímu zraku té zchytralé báby se mi nepodařilo ujít.
Jakmile spatřila, že jsem odvázan, s odvahou, které by člověk u je-

jího pohlaví a v jejím věku nehledal, chopila se ohlávky a snažila se mě usilovně přivést a přilákat nazpět.

Než já, pamětliv zhoubného záměru loupežníků, nedal jsem se svést nijakým citem: vyhodím proti ní zadníma nohama a přirazím ji přímo k zemi. Ona však, ačkoli byla povalena na zem, přece se houževnatě držela ohlávky, takže se, jak jsem uháněl, dala kus cesty vléci za mnou. I jala se hned s hlasitým vytím dovolávat pomoci někoho silnějšího. Ale svým nářkem působila zbytečně planý poplach, neboť tu nebylo nikoho, kdo by jí byl mohl přispět, mimo onu zajatou dívku.

Ta vyběhla, vyburcována jejím křikem, ze sluje a vidí na mou věru výjev hodný paměti: bába-Dirké⁸⁹, vlečená nikoli býkem, nýbrž oslem!

A tu nabude mužné odhodlanosti a odváží se činu překrásného. Vyrve ohlávku z rukou stařeniných, zadrží mě lichotným domlouváním v prudkém běhu, ruče se na mne vyhoupne a pak mě pobídne do cvalu.

Touha utéci, kterou jsem sám choval, k tomu přání osvobodit dívku, ale také povzbuzující poplácávání, jímž mě hezky často pohádala, to vše způsobovalo, že jsem se v běhu všemi čtyřmi odrážel do země, pádě jako kůň. Přitom jsem se pokoušel zařičet na dívku několik roztomilých slůvek, ba také jsem někdy otáčel krk na stranu, jako bych se drbal na hřbetě, a líbal jsem půvabné nohy dívčiny.

Tu ona pravila, vzdychajíc zhluboka a vzhlížeje se starostlivou tváří k nebi: „Vy, bohové, přispějte mi konečně v tomto krajním nebezpečení, a ty, krutý Osude, přestaň již zuřit! Dostatečné smírné oběti se ti dostalo těmito mými žalostnými útrapami. Ale ty, záštito svobody mé a spásy mé, doneseš-li mě bez pohromy domů a navrátíš mě mým rodičům a sličnému ženichovi, jak vděčna ti budu, jak tě ctíti budu, jak tě hostit budu! Neprve tuto tvou hřívu

89 Dirké boiotská byla za své zločiny usmýkána býkem. *Pozn. překl.*

řádně pročesám a svým dívčím náhrdelníkem ozdobím, chocholek na čele nejprve nakadeřím a vkusně rozdělím, žíně tvého ocasu, znečištěné a zježené, poněvadž se jich koupel netkla, ochotně a pečlivě uhladím, očky mnoha zlatých puklů tě posázím, aby ses třpytil jako zářícími hvězdami, triumf budeš slavit za jásotu zástupů obyvatelstva, a já ti budu nosit v hedvábném klíně ořechy a sladké pochoutky a budu tě každý den krmit, můj spasiteli! Ale při všech těchto lahodných pokrmech, při všem nekonečném poklidu a při vší blaženosti celého života nebude se ti nedostávat slávy a důstojnosti. Chci zvěčnit památku tohoto svého nynějšího štěstí a boží prozřetelnosti trvalým svědectvím, chci zasvětit do atria⁹⁰ svého domu obraz, na němž bude namalován tento náš útěk. Lidé budou vídati, v divadlech budou slyšati a spisovatelé budou dále rozšiřovati historii, o dívce královské, jež na oslu prchá ze zajetí. Ty sám se dostaneš mezi ty dávné podivuhodné události a pro tvůj pravdivý příklad budeme již věřit, že Frixos⁹¹ na beranu přeplaval Helespont, Arion⁹² že kormidloval delfína a Europa že byla býkem přenesena na Krétu! A jestliže vskutku Jupiter kdy bučel v podobě býka, může se v mém oslu tajit buď nějaký člověk, nebo dokonce bůh!“

Zatím co dívka takto stále vykládala, proplétajíc svá přání částými povzdechy, dospěli jsme na rozcestí. Tu ona uchopila uzdu a chtěla mě vší mocí řídit napravo, pochopitelně, poněvadž se tou cestou šlo k jejím rodičům. Ale já jsem věděl, že tudy šli loupežníci pro zbylou kořist, i vzpíral jsem se usilovně a takto jsem se s ní

90 Hlavní místnost římského domu. Bývaly v něm vystaveny masky významných členů rodu; tedy galerie předků. Také rozmanitými malbami bývalo vyzdobeno. *Pozn. překl.*

91 Frixos a Helle prchali před úklady své macechy na beranu se zlatým rounem. Při cestě přes Helespont utonula Helle v moři po ní nazvaném. *Pozn. překl.*

92 Řecký pěvec a hudebník, plul z jižní Itálie do Řecka. Plavci ho chtěli usmrtit, aby se zmocnili jeho majetku. Arion skočil do moře a byl prý delfínem dopraven do Řecka. *Pozn. překl.*

v duchu vadil: „Co děláš, nešťastné děvče, co to počínáš? Nač spěješ smrti vstříc? Co se snažíš provést s pomocí mých nohou? Vždyť tím zničíš nejen sebe, nýbrž také mne!“

Co jsme se tak sváрили o vlastnické právo na pomezí území, či spíše o rozdělení cesty, míříce každý jinam, zastihnou nás pojednou sami loupežníci obtížení svou loupeží. V svitu luny nás už zdaleka poznali a přivítají nás zlomyslným smíchem.

A jeden z nich nás osloví: „Kampak tak pozdě podnikáte spěšným krokem tuhle cestu? Nebojíte se duchů a strašidel za hluboké noci se zjevujících? Či spěcháš, počestná dívenko, navštívit své rodiče? Nuže, my ti poskytneme v samotě své ochrany a ukážeme ti kratší cestu k tvým drahým!“

A po těch slovech mě rukou chopí za ohlávku a obrátí mě zpět, nešetře přitom jako obvykle ran svou sukovicí, kterou nesl v ruce.

Když jsem se vracel opět nevolky vstříc jisté záhubě, připomenu si zase bolest v kopytě a počnu kulhat, až se mi hlava klátila. Ale ten, jenž mě odvedl nazpátek, zvolal: „Hle, hle, už zase klopýtáš a vrávoráš? Ty tvé shnilé hnáty utíkat dovedou a jít pomalu neumějí? Ale před krátkou chvílí jsi předčil rychlostí okřídleného Pegasa⁹³!“

Zatím co můj laskavý průvodčí takto se mnou žertoval, mávaje přitom klackem, dorazili jsme k vnější předprsni loupežnického obydlí. A hle, tam visela na jedné větvi vysokého cypřiše ona stařena, majíc smyčku kolem krku!

Loupežníci ji hned sňali a tak, jak byla ovázána oprátkou, svrhli ji do propasti. Potom hned dívku spoutali a jako dravci se pustili do jídla, které jim nešťastná stařena připravila s péčí jdoucí až za její smrt.

Zatím co s nenasytnou hltavostí všechno do sebe cpali, začnou již společně uvažovat o našem trestu a o své pomstě. A jak to v takové rozčilené hromadě bývá, vyskytly se rozmanité názory:

93 Okřídlený kůň Bellerofontův. Pozn. překl.

jeden navrhoval dívku za živa upálit, druhý radil předhodit ji dravé zvěři, třetí vyzýval přibít ji na kříž, čtvrtý doporučoval roztrhat ji na mučidle na kousky; ale všichni se shodovali v tom, že propadla jisté smrti.

A tu jeden z nich, utišiv všeobecné povykování, promluvil klidně takto: „Nesrovnává se ani s pravidly cechu zbojnického, ani s mírností jednoho každého z nás, a posléze ani s mým mravním taktem dovolovat vám, abyste přestoupili ve své krutosti pravou míru a hranici, stíhající zločin. Neberte na pomoc ani šelem, ani kříže, ani plamenů, ani mučidel, nesahejte vůbec po trestu náhlém, jenž rychle přivádí mrákoty smrti. A tak poslyšte, co vám radím: darujte dívce život, ale takový, jakého si zaslouhuje! Zajisté jste nezapomněli, na čem jste se již rozhodli dávno o tomhle oslu, jenž je sice vždy líný, ale přitom náramný žrout, a nadto se osvědčil podvodníkem, když předstíral klamně slabost, a stal se ochotným pomocníkem při dívčině útěku. Nuže, libo-li, zapíchněte ho zítra, vyjměte z něho všechny vnitřnosti a do jeho břicha zašijte nahou dívku, které dal před námi přednost, a to tak, aby jí vyčníval jen obličej, ostatní tělo však bylo docela uzavřeno v objetí zvířete; potom vysad'te toho nadívaného a vycpaného osla na nějakou příkrou skálu a ponechte ho napospas žáru planoucího slunce. Tak vytrpí totiž oba vše, co správně pro ně stanovíte: osel smrt, které si už dávno zasloužil, a ona hryzáni divokých zvířat, až budou červi drásat její údy, i žár ohně, až slunce prudkým žářem roznítí břišní dutinu, i muka ukřižování, až divocí psi a supové budou z jejího těla trhat vnitřnosti. Ale uvažte také jiné její útrapy a muka: bude, sama žijíc, obývat břich mrtvého zvířete, hrozný zápach bude sužovat její čich, bude chřádnout parnem a smrtícím hladem, musíc se postit, a přitom nebude moci ani vlastníma rukama, nemajíc je volné, aspoň sama sobě smrt způsobit!“

Po těchto slovech loupežníci projevili nadšený souhlas s jeho návrhem. A já jsem jej svými dlouhými ušima slyšel, a co jiného jsem mohl činit než oplakávat svou zítřejší mrtvolu!

Jakmile se začal bělati den, když byly temnoty zaplašeny, a bělo-skvoucí sluneční vůz všechno ozařoval, dostavil se k nám jakýsi příslušník loupežnické roty; tomu nasvědčoval důvěrný způsob, s jakým se navzájem pozdravovali. Ten usedl hned u vchodu do jeskyně, a nabrav dechu, podal svým druhům tuto zprávu:

„Co se týče domu Milona Hypatského, který jsme nedávno vyloupili, můžeme zanechat vší starosti a být docela klidni. Neboť jakmile jste s úsilím tak rázným všechno odnesli a vrátili se do tábora, vmísil jsem se do hloučků obyvatelstva, a předstíraje hněv a rozhořčení, vyzvídal jsem, na čem se stran vyšetření zločinu usnesou, zda a pokud uznají za dobré pátrat po loupežnících, abych vám, jak jste mi uložili, všechno oznámil. Ale nikoli z pochybných důvodů, nýbrž z hodnověrných závěrů shodným souhlasem všeho lidu byl označován za zřejmého pachatele zločinu jakýsi Lucius, jenž se vetřel k Milonovi na základě podvržených doporučujících dopisů, vydávaje se za muže urozeného, takže se stal jeho hostem a byl přijat mezi jeho důvěrné přátele. Pobyl u něho několik dní, předstíranou láskou se vloudil v srdce služky Milonovy, prozkoumal pečlivě zámek u vrat a části domu, do kterých Milon ukrýval všechno své jmění, si bedlivě prohlédl. A ukazoval se nikoli nepatrný důkaz jeho zločinnosti: téže noci právě ve chvíli mrzkého činu uprchl a pak ho už nikde nebylo spatřit. Aby mohl svůj útěk urychlit, ujít pronásledovatelům a co nejdále se ukrýt, k tomu prý měl po ruce snadný prostředek: odvedlt s sebou svého bělouše, aby na něm ujel. Arci, otrok jeho, jenž byl v témž domě nalezen a o němž doufali, že udá pánovy zločiny a plány, když byl úřady uvržen do obecního vězení a na druhý den mučen, ba téměř až k smrti utrýzněn, nic takového prý vůbec nedoznal; ale přece prý bylo posláno do Luciova rodiště četné poselstvo, aby vypátralo viníka k potrestání zločinu.“

Zatím co to vyprávěl, srovnával jsem v duchu bývalé štěstí a onoho blaženého Lucia s přítomnou útrapou a s nešťastným oslem, i vzdychal jsem v hloubi duše své a napadlo mi, že nikoli pro nic za nic starodávni moudří lidé zobrazovali a vyličovali Štěstěnu jako bytost slepou, nemající vůbec zraků. Vždyť zahrnuje svými poklady stále jen lidi špatné a nehodné, nikdy si nevybírá nikoho ze smrtelníků se soudnou rozvahou, naopak, pobývá nejraději u těch, kterým by se musela zdaleka vyhnout, kdyby viděla; a co je nadevše horší, daří nás rozličnými, ba přímo opačnými pověstmi, takže se člověk špatný pyšní pověstí dobrého muže a naopak, muže zcela bezúhonného stíhá pověst škodlivá. Hle, mne její zběsilá síla srazila a ponížila tak, že jsem se stal zvířetem, čtvernožcem nejhoršího údělu, s mým neštěstím musil, jak se právem zdálo, cítit soustrast, musil ho politovat člověk i nejméně spravedlivý; a mne vinili z loupeže, spáchané prý na hostiteli, jenž mi byl tak milý! To provinění by mohl každý člověk nazvat nejen loupeží, nýbrž – a správněji – i úkladnou vraždou! A mně nebylo nadto ani možno se obhájit, anebo aspoň jediným slůvkem to popřít!

Konečně jsem se nezdržel. Aby se nezdálo, že svým mlčením, maje zlé svědomí, dokazuji pravdivost tak zločinného obvinění, jež na vlastní uši slyším, chtěl jsem zvolat alespoň tolik: „Já jsem to neudělal!“

Prvé slovo se mi sice podařilo netoliko jednou, nýbrž několikrát hlasitě vykřiknout, ale ostatních jsem nikterak nemohl vyslovit. Při tom prvním slově jsem uvázl, a nechat jsem jakkoli třepal svými pysky, pro přílišnou oblost dolů visícími, volal jsem stále a stále: „I-já, I-já!“

Ale nač bych měl plýtvat slovy, naříkaje na nepřízeň Štěstěny, když se mě nestyděla učinit spoluotrokem a soudruhem onoho koně, mého služebníka a mého nosiče!

Co jsem se tak zmítal v bouřlivých myšlenkách, přišla mi na mysl důležitější starost: vzpomínal jsem si, že jsem byl podle rozhodnutí

loupežníků určen k oběti za duši⁹⁴ dívčinu, a pohlížeje často na své břicho, měl jsem dojem, jako bych ji už nosil ve svém životě.

Ale ten loupežník, jenž právě přinesl falešnou zprávu o mně, vyňal tisíc zlatáků, jež uschoval, zašiv je do svého šatu. Vzal prý je rozmanitým pocestným, ale jako poctivý člověk je odváděl do společné pokladny. Začal se také starostlivě vyptávat na zdraví spolubojovníků.

Když se dověděl, že několik z nich, a to dokonce právě mužové nejstatečnější, při rozmanitých rychle se stíhajících nehodách přišli o život, radil, aby teď krátký čas cesty neznepokojovali, aby se zdrželi všech bitek a usilovali raději o to, aby naverbovali spolubojovníků a aby byla bojovná tlupa mladými nováčky doplněna na bývalý počet, aby vypadala zase jako dříve. Neochotné lze prý přinutit hrozbami, ochotné lákati dary; leckdo prý také, aby se zbyl mizerného otrockého života, rád by se přidal k jejich společnosti, kde by mohl žít volně jako mocný pán. On prý se nedávno setkal s jedním takovým člověkem, štlhlým, mladým chlapíkem, mocného těla a rázných rukou, a že do něho mluvil, a konečně ho přemluvil, aby svých rukou, zlenivělých stálou nečinností, konečně užil k něčemu pořádnějšímu, využil, pokud může, výhody pevného zdraví a nenapřahoval svou silnou ruku na vyžebravání nějakého groše, nýbrž aby raději bral plnými hrstmi zlato.

S těmito slovy projeví všichni souhlas a rozhodnou, aby ten mladík, jenž už byl, jak se zdálo, uznán za schopného, byl přijat do tlupy, a aby byli vyhledáni i jiní, kteří by počet doplnili.

I odešel onen loupežník a za krátký čas přivedl, jak slíbil, obrovského mladíka, s nímž bylo sotva možno srovnati některého z přítomných. Neboť nehledíc na jeho ostatní mohutné rozměry tělesné, převyšoval všechny o celou hlavu a po lících se mu právě

94 Totiž psychy určené na smrt. Její duše (duch) neusmířená obětí těkala by jako strašidlo po světě a škodila lidem zlým, především oněm vrahům. *Pozn. překl.*

teprve rozlézalo chmýří. Byl však oblečen v pestrobarevné cáry, špatně dohromady slátané, jež ho zakrývaly jen zpola: mezi nimi prosvítala prsa a břicho, vše pokryté tlustým povlakem špíny.

Když tedy vešel, pravil: „Bud'te zdraví, sluhové udatného boha Marta a vbrzku moji věrní spolubojovníci! Přijměte mezi sebe ochotně ochotného muže srdnaté životní síly, jenž raději dostává na tělo rány, než do ruky přijímá zlato, člověka předčícího i smrt, které se jiní strachují! Nemyslete si, že jsem člověk nuzný, opovržený, neceňte mé mužné vlastnosti podle těchto hadrů! Byl jsem náčelníkem velmi mocné tlupy a vyplenil jsem skoro celou Makedonii. Já jsem pověstný thrácký loupežník Haemus, jehož jména se děsí celé kraje; zplodil mě otec Thero, také slavný lupič, lidskou krví jsem byl odkojen a přímo uprostřed jeho roty jsem byl vychován jako dědic a následník statečnosti otcovy. Ale celou svou bývalou četnou tlupu udatných soudruhů a své velké bohatství jsem za kratičký čas ztratil, a to proto, že jsem tak osudně přepadl mimojdoucího bývalého císařského správce, který kdysi bral dvě stě liber, ale potom byl tvrdým osudem povalen.

Ale abyste tu věc seznali, musím vyprávět po pořádku.

Na císařském dvoře žil jeden muž, znamenitý a proslulý mnohými úřady, jehož si sám císař pro jeho charakter velice vážil. Ten byl úskokem kterýchsi lidí lživě obviněn a vyhnán ze země; způsobila to běsnící závist. Ale jeho manželka Plotina, žena vzácné věrnosti a jedinečné cudnosti, jež mužovu rodinu zajistila deseti dětmi, opovrhla a pohrdla lákadly městského rozkošnického života a stala se mu průvodkyní do vyhnanství a družkou v neštěstí. Ostříhala si vlasy, převlékla se za muže, opásala se pasem, do něhož nacpala nejdrahocennější věci, šperky a zlaté peníze, a účastnila se za doprovodu vojenské stráže a tasených mečů neohroženě všech nebezpečností, bděle pečovala o blaho svého chotě a ustavičně trampoty snášela s mužnou myslí.

Když už šťastně překonali téměř všechny nesnáze cesty a hrůzy mořské, plul na ostrov Zakynthos, který mu osudný los určil za

dočasné sídlo. Ale přistál k aktijskému pobřeží, kde jsme se řádíce potloukali, sešedše tam z Makedonie. Za pokročilé noci vystříhali se oni mořského vlnobití a šli spát do jedné hospůdky nedaleko břehu i lodi. Přepadneme ji a všechno pleníme. Ale nevyvázli jsme z toho jen s nepatrným nebezpečenstvím. Neboť jakmile ta paní zaslechla prvé zaskřípnutí dveří, vyběhla do světnice, pobouřila vše úzkostlivým křikem, volajíc jménem vojáky i své sluhy, ba i všechno sousedstvo na pomoc svolávajíc. Jen bázlivostí všech, kteří se skrývali, majíce každý strach o sebe, se stalo, že jsme vyvázli beztréstně.

Ale ta ctihodná a jedinečně věrná žena – neboť pravdu je nutno říci – byla pro své dobré vlastnosti velmi oblíbena. Ihned vznesla prosbu k majestátu císařovu, vymohla manželovi rychlý návrat a také plnou pomstu za ono přepadení. Zkrátka, císaři se zachtělo, aby tlupa loupežníka Haema přestala existovat, a vskutku byla okamžitě ta tam! Tolik zmůže třebaš už jen pokyn mocného vladaře! Slídilo po nás několik vojenských oddílů. Když byla konečně celá rota zdolána a pobita, já jediný jsem se stěží pokradmo vymkl ze samých spárů smrti a unikl jsem takto: oblékl jsem si květovaný ženský šat, splývající volně v širokých měkkých záhybech, hlavu jsem si pokryl pleteným ženským turbánkem, na nohy obul bílé jemné ženské střevíčky, a takto jsa k nepoznání ukryt v podobě druhého pohlaví a sedě na oslíku, nesoucím ječné klasy, projel jsem přímo řadami stíhajícího vojska. Neboť mě pokládali za poháněčku osla a dovolili mi volně se vzdálit, poněvadž byly mé tváře tehdy ještě bezvousé a skvěly se hladce jako u chlapce.

Ale přece jsem zůstal věren slávě otcově a své vlastní statečnosti, třeba jsem cítil nepřátelské meče až u sebe a volno mi u srdce nebylo. Jsa chráněn svým klamným přestrojením, přepadal jsem sám dvorce a venkovské domy, a tak jsem si sehnal malé cestovné.“

Ihned roztrhl své cáry a vysypal z nich před loupežníky dva tisíce zlatáků.

„Hle,“ pravil, „tento příspěvek, či spíše věno, nabízím vaší tlupě ochotně darem a sebe, ačli nic proti tomu nemáte, za vašeho věrného vůdce! A za kratičký čas proměním tenhle váš kamenný příbytek ve zlatý!“

Bez váhání a bez rozpaků vynesou naň všichni loupežníci v jednomyslné svornosti vůdcovství tlupy a přinesou mu skvělejší šat, aby si jej oblékl a ten „bohatý“ cár zahodil.

Když se převlékl, zlíbal všechny jednoho po druhém, uložil se na nejvyšším lehátku a začal svůj úřad zasvěcovat hody a velkým pitím. A jak se tak sem a tam hovořilo, dozvěděl se o útěku dívky, o tom, jak jsem ji nesl, i o strašné smrti, která nám byla oběma dvěma určena. Vypstal se, kde je to děvče, dal se k ní dovést, podíval se na ni, jak tam ležela zhroucená pod tíží pout, a ohruje potupně nos, odešel od ní.

„Nejsem tak hloupý,“ pravil potom, „ani snad opovážlivý, abych bránil vašemu rozhodnutí. Ale budu cítit cosi jako zlé svědomí, jestliže vám zatajím, co sám pokládám za dobré. Především mi věnujte svou důvěru, neboť mi jde jen o váš prospěch; vždyť nebude-li se vám ten můj náhled zamlouvat, možno se opět vrátit k té myšlence s oslem.“

Jsem toho mínění, že loupežníci, a hlavně ti z nich, kteří se řádně vyznají ve svém řemesle, nesmějí dávat ničemu přednost před svým vlastním ziskem, ani pomstě ne, jež bývá i leckomu jinému na škodu. Jestliže tedy tu dívku v oslu zahubíte, nedosáhnete ničeho více, než že zchladíte svůj hněv, ale zisk z toho nebude žádný. Nuže, já bych byl tou radou, aby to děvče bylo odvedeno do nějakého města a tam prodáno. Takovou mladinkou křehotinku bude přece možno odbýt za slušný peníz! Já sám znám už z dřívějšíka několik kuplířů, z nichž bude ten onen moci to děvče odkoupit, jak myslím, za několik těžkých hřiven. To bude důstojné pro takovou urozenou děvku, vystupovat v nevěstinci! Tam jí už zajde chuť k takovému útěku, a naše pomsta, bude-li otročit v hampejzu, nebude tím nijak

zkrácena! – Předkládám vám tento návrh, jež pokládám podle svého nejlepšího svědomí za účelný a prospěšný; ale vy jste arcí sami pány svých rozhodnutí i svého majetku!“

Takový podal o naší věci výklad Haemus, háje pokladny loupežníků a jsa přitom skvělým ochráncem života dívčina i oslova. Ale ostatní o tom dlouho rozvažovali, mučíce průtahem svého rozhodnutí mé vnitřnosti, ba mou ubohou dušičku. Konečně s radostí přistoupí na návrh nového loupežníka a ihned zbaví dívku pout.

Jakmile ta spatřila onoho mladíka a zaslechla zmínku o hampejzu a kuplíři, začala se ihned velmi radostně smát, takže jsem docela oprávněně cítil pohrdání celým ženským pohlavím, když jsem viděl, jak se dívka, jež předstírala lásku k mladému ženichovi a touhu po mravném sňatku, náhle veselí při zmínce o nečistém, svinském hampejzu. Ano, tenkrát chování a mravy všech žen soudil – rozum oslův!

Ale ten jinoch se ujal opět slova a vece: „Nuže, uspořádejme děkovnou slavnost Martovi Průvodci a pak vyjděme prodat to děvče a sehnat nové soudruhy! Ale jak vidím, nemáme na oběť dobytka, ba ani vína k pití v hojné, nebo aspoň v dostatečné míře. Dejte mi tedy deset průvodců, více jich nepotřebuji, abych udeřil na nedaleký dvorec a opatřil tam pro nás skvělé hody!“

I odešel; ostatní pak rozdělají veliký oheň a postaví bohu Martovi oltář ze svěžího zeleného drnu.

Nedlouho potom se oni vrátí, nesouce měchy s vínem a přivádějíce stádo sehnaného bravu. Z toho vyberou velikého letitého kozla s ježatou srstí a obětují ho jako žertvu Martovi, Šťastnému Průvodci. A ihned se připravuje skvělá hostina.

Tu praví onen cizinec: „Máte mě poznat jako horlivého vůdce nejen kořistných výprav, ale i svých radovánek!“

A jal se ihned s neobyčejnou zručností všechno ruče obstarávat. Zametá, prostírá, vaří, připravuje ruládu, dovedně předkládá, ale především velkými poháry hojně jednotlivým loupežníkům zalévá hrdlo. Chvillemi však stále docházel k dívce, jako by si tam bral, čeho

potřeboval, a radostně jí nabízel tu díly pokrmu, jež potají uzmul, tu zase číše s nápojem, z nichž sám okusil. A ona to dychtivě přijímala, a když ji tu a tam chtěl políbit, ochotnými polibky sama mu s rozkoší vycházela vstříc.

To se mi velmi nelíbilo. „Fuj, pěkná jsi ty panna! Zapomněla jsi na svůj sňatek i na svého věrného milence a před svým nedávným manželem, ať je to kdokoli, s nímž tě spojili rodiče, dáváš přednost tomuto cizákovi a krvavému vrahovi? A nehryže tě svědomí, nýbrž tys pošlapala své city a zachtělo se ti mezi těmihle oštěpy a meči miliskovat? Což jestliže si toho všimnou ostatní loupežníci? Zdažpak nebudeš zase odsouzena k oné smrti v oslovi a mně zase nepřipravíš záhubu? Hraješ opravdu o cizí kůži!“

Zatím co jsem ji takto u sebe osočoval a s převelikým rozhorlením ve svém nitru o tom rozkládal, uznamenal jsem z některých jejich slov dvojsmyslných, nikoli však temných pro osla majícího rozum, že ten mladík není pověstný loupežník Haemus, nýbrž Tlepolemus, dívčin ženich!

Neboť jak jejich rozhovor pokračoval, nedbaje mé přítomnosti, jako bych byl opravdu tvor bez duše, pravil již poněkud jasněji: „Bud' dobré mysli, Charité sladká! Všechny tyhle své nepřátele uvidíš jako své zajatce!“

A ještě naléhavěji nežli dříve ustavičně loupežníkům vnucoval vína již nemíšeného a jen trochou páry ovlaženého; sám se přitom pití zdržoval, kdežto oni byli již zmoženi opilostí a vínem celí prosáklí. Na mou věru, vzbudil ve mně podezření, že snad míchá do oněch číší nějakou uspávací šťávu. Nakonec celá tlupa, všichni do jednoho leželi poraženi vínem, všichni jako mrtví.

Tu je beze všech obtíží velmi těsnými provazy omotá a podle své chuti sváže: pak posadí dívku na můj hřbet a zamíří přímo k svému rodišti.

Když jsme se k němu přiblížili, celé město se vyvalí k té vytoužené podívané. Rodiče, příbuzní, klienti, chovanci, služebnictvo, vše

vybíhá vstříc s veselou tváří, záříc radostí. Byl bys viděl dav všeho pohlaví i všeho věku, jenž nás provázel, a nezvyklé, a na mou věru, paměti hodné divadlo: dívku triumfující na oslu!

Dokonce i já jsem projevoval veselost ze všech svých sil, abych jako nějaký tvor nezúčastněný nevypadl z nálady přítomného okamžiku: vzpřímil jsem sluchy, nadul nozdry a hýkal statečně, ba hlaholil jsem jáсотem přímo hromovým.

Dívka se uchýlila do ložnice a rodiče se tam s ní laskali. Mne však s nesmírným množstvím soumarů a občanů vedl Tlepolemus ihned zase nazpět a byl jsem tomu rád. Jak už jsem vůbec byl zvědavý, tak jsem si zvláště tehdy přál vidět na vlastní oči, jak budou loupežníci zajímáni.

Zastihli jsme je dosud ještě spoutané spíše vínem než provazy. Bylo tedy vyneseno a vyklizeno všechno, co bylo v jeskyni, a zlato, stříbro i ostatní věci naloženy na nás. Loupežníky pak, tak jak byli svázáni, zčásti odkutáleli na blízké útesy a shodili do propasti, jiné však pobili jejich vlastními meči a tam je zanechali.

Plni veselosti a jáсотu nad touto pomstou navrátili jsme se do města. Ukořistěné poklady byly svěřeny do úředního opatrování, zachráněná dívka pak odevzdána podle zákona Tlepolemovi.

Mladá paní, jež mě nazývala svým spasitelem, pečovala o mne od té doby velmi štědře. V samý den svého sňatku mi káže naplnit jesle tolika ječmenem a předložit tolik sena, že by to stačilo i bakterskému velbloudovi. Ale jak já bych byl měl po zásluze proklínat Fotidu, jež ze mne udělala osla, a nikoli psa, když jsem viděl, jak se všichni psi zbytky a úlovky z bohaté hostiny nažrali až k puknutí!

Po jedinečné noci a prvních milostných zážitcích neustala mladá choť svým rodičům a svému choti připomínat, jak velikým díkem je mi zavázána, až oni slíbili, že se mi za to dostane velkého vyznamenání.

Byli tedy svoláni nejváženější přátelé a konala se porada, jakým způsobem bych byl po zásluze nejlépe odměněn. Kdosi navrhl,

abych byl zavřen doma, a jsa zproštěn vší práce, byl krmen vybraným ječmenem, bobem a vikví. Ale zvítězil návrh kohosi jiného, jenž měl na mysli mou volnost a radil, abych raději směl skotačivě pobíhat po venkovských pláních mezi stády koní: že prý budu skákat na kobyly a dám svým pánům z tohoto ušlechtilého spojení mnoho mladých mul.

I byl hned zavolán pasák koňských stád a tomu jsem byl odevzdán s vřelým doporučením, aby si mě odvedl. A věru, běžel jsem před ním radostně a jaře, koje se nadějí, že již nyní dám vale vakům a ostatním břemenům, a dosáhnuv svobody, najdu jistě nějaké růže, až se budou s počátkem jara louky zelenat. Také mi však přicházela na mysl tato úvaha: jestliže mi bylo v mé oslí podobě prokázáno tolik projevů vděčnosti a tak hojná pocta, jistě bych byl vyznamenán ještě hojnějšími důkazy přízně, kdybych opět nabyl lidské tvárnosti.

Ale sotva mě onen dohlížitel dobytka dovedl daleko od města, neuvítaly mě žádné radovánky, ba ani žádná svoboda. Jeho manželka, žena lakotná a praničemná, připráhla mě ihned k strojnímu mlýnu, a plísnič mě stále listnatou holí, připravovala z mé kůže po sebe i své lidi chléb. Ba, nemajíc dosti na tom, že mě tak týrala kvůli své potravě, pronajímala mé běhy za mzdu i sousedům a mlela jim obilí. A za tak velké namáhání nedostávalo se mně ubohému ani potravy, která byla určena pro mne. Můj ječmen, rozmělněný a rozdrcený, a nadto týmž žernovem za mého obíhání kolem dokola, prodávala sousedním hospodářům, mně však, jenž jsem byl po celý den připoután k tomu namáhavému stroji, předkládala až k samému večeru nečisté, špinavé otruby, plné drsného kamení.

Ačkoli jsem byl takovými strastmi docela zkrušen, vystavil mě krutý osud novým mukám, patrně proto, abych – jak se říká – skvělými činy doma i v poli získal vrchovatou slávu. Ten znamenitý pasák chtěl – teprve teď! – vyhovět příkazu pánovu a pustil mě konečně mezi stáda koní, abych se s nimi pásł.

Já osel, jsa konečně volný, veselil jsem se, tancoval skočně, nadnášel se pružným krokem a již jsem si vybíral nejvhodnější kobyly za své příští milenky. Ale i toto radostné očekávání vydařilo se mi tak, že bych byl málem přišel o život! Neboť hřebci, znamenitě vypasení a dlouho již krmení na oplodňování samic, zvířata to beztak hroživá a dozajista silnější než kterýkoli osel, obávali se, že jim ode mne vzejde újma, a chtějíce zabránit neušlechtilému spojení, nedbali ani dost málo posvátného pohostinství, nýbrž jali se mě jako soka zběsile pronásledovat nejzarytější nenávisť. Jeden se vzepjal do výše svou širokou hrudí, s krkem napjatým, hlavou vztyčenou a buší do mne předními kopyty; druhý se ke mně otáčí svým masitým, svalnatým zadkem a doráží na mne zadními nohama: jiný, hroživě a zlomyslně zařičev, sklopí uši, obnaží tesáky svého bělostného chrupu a celého mě pokouše. Četl jsem vypravování o jednom králi thráckém⁹⁵, jenž nešťastné hosty dával rozsápat a požírat svým divokým koním – tak velice šetřil onen přemocný tyran ječmenem, že tišil hlad hltavých zvířat, uštěďruje jim lidské maso. Nejinak byl jsem i já téměř roztrhán všelikými útoky hřebců a toužil jsem opět po tom, abych mohl zase cupat kolem svého mlýnku.

Ale osud se nemohl nasytit mého trápení a připravil mi novou pohromu. Byl jsem totiž určen k tomu, abych snášel z hory dříví; za představeného jsem dostal jednoho kluka a to byl ve všem všudy největší darebák. Nedosti na tom, že mě mořil tak strmý výstup na vysokou horu a že jsem si rozdíral kopýtko, narážeje na ostré kameny: byl jsem nadto častými údery kyje otloukán do úmoru, takže mi bolest z ran pronikala až v morek mých kostí. Poněvadž mě stále tloukl do boku na pravé straně a bil stále do jednoho místa, roztřepila se mi kůže a vznikla tam zanícená rána, velmi široká díra, učiněná jáma nebo okno; ale on mě přece nepřestával ustavičně bít do té rány, zbrocené krví. Dříví pak na mne nakládal takovou tíhu, že

95 Jmenoval se Diomédés. Pozn. překl.

bys myslel, že je ta spousta připravena pro slona, nikoli pro osla. Ba kdykoli se mé břímě převážilo a smeklo na jednu stranu, ačkoli měl raději odnít klacků na přepadávající straně, nadzdvihnout poněkud náklad a tak mi ulevit, anebo aspoň část nákladu přenést na druhou stranu a vyrovnat jej, on naopak přidával k břemeni ještě kameny a tak zjednával rovnováhu. A přes všechny mé úrazy neměl na tom dosti, že jsem byl tak nesmírně zatížen nákladem, nýbrž když jsme překračovali potok, jenž právě plynul podél cesty, aby si nesmáčel svých bot, ještě sám vyskakoval na má bedra a sedal na nich, jako by byl i ten přívažek na tak velké břímě nepatrný. A jestliže jsem se kdy nešťastnou náhodou zřítíl, sklouznuv pod nesnesitelným břemenem na kluzkém bahnitém břehu, ačkoli mi měl ten výtečný honák oslů podat ruku, za ohlávku mě zvednout, za ocas pozdvihnout, nebo aspoň sejmut mi část tak těžkého břemene, dokud bych alespoň nepovstal, on mi v mé únavě nijak nepřispíval, nýbrž od hlavy, ba od samých uší celičkého mě zpracovával ohromným klackem, až mi samy rány místo útěšného přispění zase pomohly na nohy.

Ten kluk si dokonce vymyslel na mne takovouto zhoubnou věc. Spletl ve svazek velmi ostré trní, jehož jedovaté bodnutí působilo otravu, a přivázal mi je na ocas jako visuté mučidlo, takže se při mé chůzi pohybovalo a kývajíc sebou zraňovalo mě krutě svými zkáznými hroty. Byl jsem tedy jako mezi dvěma ohni. Kdykoliv jsem vyrazil tryskem, prchaje před bolestivými nárazy klacku, byl jsem bičován tím prudčeji rozkývaným trním; pakli jsem se na chvíli zastavil, abych umenšil bolest, byl jsem ranami pobízen do běhu. Vůbec se zdálo, že ten praničemný kluk nemyslí na nic jiného, leč aby mě tak či onak sprovedil se světa; však mi tím také nejednou hrozil za přísah a kleteb.

A opravdu cosi podněcovalo jeho ohavnou špatnost k činům ještě horším. Jednoho dne se mu podařilo překonat mou trpělivost s jeho přílišnou svévolí, i vyhodil jsem po něm mocně svými

kopyty. Tu si na mne vymyslel takovouto lotrovinu. Když jsem byl jednou hezky obtížen nákladem koudele, jenž byl pořádně provazy připevněn, vyvede mě na cestu, v nejbližším dvorci ukradne žhavý uhlík a zastrčí jej hluboko do samého nákladu. Za chvíli se již oheň, vznícený a vyživený lehce zápalnou látkou, rozmáhal v plameny a zkázonosný žár mě rázem celého zahrnul! A nikde nevidět žádného útočiště v té svrchované zkáze, nikde útěchy ani spásy! A vědomí, že takový požár nestrpí prodlení, zmaří v zárodku i ty nápady, které by mohly být dosti prospěšné!

Ale v tom neštěstí se na mne Štěstěna líbezně usmála – nevím, zda si mě snad chtěla uchovat pro zkoušky budoucí, ale z přítomné jistojisté smrti mě aspoň vysvobodila. Spatřil jsem náhodou nedaleko čerstvou louži s bahnitou vodou, jež se tam sebrala po včerejším dešti: vrhnu se náhlým skokem celý do ní, uhasím načisto oheň a tak konečně vyvážnu, jsa zproštěn břemene a vysvobozen od záhuby.

Než ten drzý dareba i tento svůj praničemný skutek obrátil na mne! Tvrdil všem pasákům dobytka, že prý jsem úmyslně šel potácivým krokem kolem ohňů u sousedních obyvatelů, úmyslně prý jsem upadl a schválně své břímě zapálil. A dívaje se na mne výsměšně, dodal: „Jak dlouho tedy ještě budeme nadarmo krmit toho paliče?“

Za několik dní potom ohrozil mě podvodem ještě daleko horším. Dříví, které jsem nesl, prodal do blízké chýše, a žena mě s prázdnou domů, křičel, že už nestačí na mou ničemnost, zříkal se svého prabídného úřadu dozorčího a naříkal takto: „Vidíte toho tlustého, pralíného osla nad všechny osly? Co ohavností už mi provedl, a teď mě zase sužuje novými nebezpečnými kousky! Jakmile zhlédne nějakého pocestného, ať je to švarná žena, nebo neprovdaná panna, anebo útlý hošík, hned rozmetá svůj náklad, někdy dokonce i sedlo ze sebe shodí, zběsile na ně běží, útočí zamilovaně – on, osel! – na lidi, povalí je na zem, rozvívá na ně tlamu, pokouší se o nedovolené

a dosud nepoznané miliskování, a chystaje se ukájet zvířecí chtíče, svádí je k nepřirozeným rozkošem lásky. Dělat' dokonce, jako by je líbal, ale zatím je svou nestoudnou tlamou jen potluče a pokouše. To nám způsobí jistě nemalé spory a hádky, ba snad i potahování na soud! Tak i teď uviděl jednu pěknou mladici, odhodil a rozmetal dříví, které nesl z hory, začal na ni zběsile dorážet, a povaliv ji na špinavou zem – ten švarný milovník! –, chtěl tam na ni před očima všech lidí vstoupit. Kdyby nebylo příběhlo na pomoc množství pocestných, zavoláno bédováním a nářkem té ženy, a kdyby nebyla bývala vyrvána a vyproštěna přímo z jeho kopyt, byla by ta nešťastnice bývala ve svém zděšení rozdrásána, a tak by sama byla bývala utrpěla pohromu plnou muk, kdežto nám by byla odkázala zkázu jako trest!“

Takové lži vykládal a ještě jiné připojoval, jež mě mocně skličovaly, takže jsem se styděl a ani hlásku ze sebe nevydal. Tak roznítil hrozně hněv pastýřů proti mně na mou zkázu.

Konečně jeden z nich pravil: „Tak tedy toho veřejného ženicha, či spíše záletníka, jenž nedá nikomu pokoj, zahubme v oběť, jak si toho podle svých nestvůrných milostných choutek zaslouží! Poslyš, hochu,“ dí dále, „poraž ho hned a rozčtvřť, jeho vnitřnosti předhod' našim psům, ostatní pak všechno maso ponech k snědku dělníkům. Kůži vysypeme popelem, tak ji ztuzíme a doneseme pánům; těm snadno namluvíme, že ho usmrtil vlk!“

Můj žalobce, jenž sám byl viníkem, neváhal ani chvíli a chystal se okamžitě tu pasákovu myšlenku provádět; byl pln jásavé radosti nad mým neštěstím, připomínaje si asi, jak jsem ho onehdy pokopal – bože, jaká škoda, že to nemělo žádoucího účinku! –, a ihned si na mne brousil nůž.

Ale jeden ze shromážděných venkovanů vece: „Byl by to hřích takhle utratit takového pěkného osla a pro jeho bujnost a chlípnost pozbyt' tak potřebného pomocníka a sluhy. Vyřežte ho jen, a už se nijak nemůže vzchopit k lásce, vy můžete být prosti všeho strachu

před nebezpečenstvím, osel pak může nadto ještě ztloustnout a zeslítnout! Já vím nejen o mnoha líných oslech, nýbrž i o nejdivočejších koních, kteří trpěli přílišnou vilností, a proto se chovali zuřivě a zběsile; ale jak byli takhle vykleštěni, ochočili se, stali se krotkými, docela schopnými nosit břemena a i k jiné službě způsobilými. Zkrátka, není-li vám má rada proti mysli, mohu za krátký čas, kdy mám v úmyslu navštívit tu nedaleko trh, vrátit se zase brzy k vám; vezmu si z domova nástroje, vhodné na tu operaci, roztáhneme mu stehna, a já vyklestím toho divokého, nepříjemného milovníka a udělám z něho dobytče hodnější, než je kterýkoli skopec!“

Tímto nápadem jsem byl vyproštěn ze spárů smrti, ale bylo mne ušetřeno pro nejbídnější trest! I truchlil jsem a plakal nad sebou, že zkáza nejposlednějšího mého údu těla bude zkázou celé mé bytosti. Konečně jsem pomýšlel na to, zahubit se sám buď stálým hladověním, nebo střemhlavým pádem, abych sice zemřel přec, ale zemřel aspoň celý.

Zatím co jsem tak byl na rozpacích, jakou si mám vybrat smrt, nastalo jitro a ten chlapec, můj zhoubce, mě opět vede jako obvykle chodníkem na horu. A již mě tam přivázel k větvi visící z jednoho ohromného dubu, sám pak poodešel kousek dále a utínal sekyrou dříví, které měl dopravit z lesa. Tu však hle! Z nedaleké jeskyně vyleze hrozná medvědice, zvedajíc ohromnou hlavu do výše. Jakmile jsem ji spatřil, pln zděšení a hrůzy z toho nenadálého zjevu vzepřu se celou vahou svého těla na zadní končetiny, vztyčím co nejvýše svůj krk, přetrhnu provaz, jímž jsem byl poután, a dám se ihned mrštně na útěk, vrhnu se nejen nohama po stráni dolů, nýbrž celým tělem rychle se skutálím a pustím se do nížin, jež se dole prostírají, prchaje co nejusilovněji před strašlivou medvědicí i před tím klukem, ještě horším než ta medvědice!

Tu mě zhlédl jeden pocestný, jak se tak potloukám sám a sám, chytne mě, rychle si na mne vysedne a bije mě holí, kterou si nesl, hnál mě kamsi postranní neznámou cestou. A já jsem se poddával

tomu běhu docela rád, neboť jsem zanechával za sebou to strašné zohavení svého mužství. Ostatně na mne rány nijak příliš nepůsobily, poněvadž jsem byl už docela zvyklý býti bit klacky.

Ale Osud, jenž tak zarputile pronásledoval mou životní pouť, zmařil s podivuhodnou rychlostí tak výhodnou příležitost zmizet kdesi nepozorovaně a nastrojil mi nové úklady. Moji známí pastýři totiž hledali zaběhlou jalůvku a procházeli krajem sem a tam. Náhodou se přitom srazí s námi, ihned mě poznají, uchopí mě za ohlávku a snaží se mne přitáhnout. Ale ten můj člověk se jim velmi směle postavil na odpor, a dovolávaje se ochrany bohů i lidí, křičel: „Co mě vlečete násilím? Co mě přepadáte?“

„Jak, my že s tebou zacházíme neslušně, když odháníš našeho osla, jehož jsi ukradl?! Raději hned pověz, kde ukrýváš chlapce, jeho honáka, kterého jsi jistě zabil!“

Okamžitě ho strhli k zemi, zbili ho pěstmi a zkopali. On se začal zapřísahat, že neviděl žádného honce, nýbrž že mě potkal samotného a volně běžícího a že se mne zmocnil jen kvůli náleznému, že mě však chtěl navrátit mému pánovi.

„Kdyby jen mohl tento osel,“ volal, „– a přál bych si opravdu, abych ho nikdy nebyl spatřil! – mluvit lidskou řečí a vydat svědectví o mé nevině, jistě by vás mrzelo, že mi působíte takové bezpráví!“

Ale ať si tvrdil, co chtěl, nic tím nemohl dokázat. Pastýři mu uvázali kolem rukou provaz a vedou ho tak nazpět vzhůru na neschůdnou horu do lesa, odkud ten chlapec odnášival dříví. Nebylo ho možno nikde tam venku nalézt, zato však bylo vidět tu a tam na mnoha místech roztroušené údy jeho rozdrásaného těla. Mně bylo beze vší pochyby jasno, že to provedla ona medvědice svými zuby, a byl bych věru rád řekl, co jsem věděl, kdybych byl mohl mluvit. Zato však jsem dělal to, co jsem jediné mohl: blahopřál jsem si ve svém nitru, že jsem došel pomsty, byť tak pozdě.

Konečně byla mrtvola po rozmetaných částech celá shledána; složili ji, pokud to bylo možno, dohromady a zahrabali ji tam do země.

Mého pak Bellerofonta⁹⁶, jemuž kladli za vinu, že je nepochybným zlodějem dobytka a krvavým vrahem, odvedou zatím v poutech do svých chatrčí, aby byl s rozbřeskem příštího dne dopraven na úřad, jak říkali, a vydán trestající spravedlnosti.

Zatím co rodiče s nářkem a pláčem hořekovali nad svým synem, ejhle, přišel onen venkovan, jenž dostál svému slibu, a chtěl na mně provést určenou operaci. Ale jeden z pastýřů pravil: „Naše přítomná ztráta nemá nic společného s onou věcí, ale zítra určitě rádi dovolíme urýznout tomu prokletému oslovi nejen přirození, nýbrž třebas i hlavu, a tihle lidé ti přitom ještě ochotně pomohou.“ Tak se stalo, že byla má pohroma odložena na druhý den. Já pak jsem v duchu děkoval tomu výtečnému chlapci, že mi jeho smrt aspoň darovala jediný den k odkladu mého zohavení.

Ale nebylo mi popřáno ani aspoň chvilčku se těšit klidně té šťastné náladě. Matka jeho, želející kruté smrti synovy, celá se v slzách rozplývající, oděna tmavým rouchem, oběma rukama si rvouc šediny, popelem posypané, kvílejíc a už zdaleka křičíc, vrazí do mé stáje, prudce se tluče do nader a rozdrásavši si je ranami, spustí:

„A tahle mrcha se tu teď klidně zarývá do žlabu, oddává se své žravosti, cpe si svůj nenasytný, bezedný břich, stále jen žere a nemá slitování s mým hochem, nemyslí na strašné neštěstí svého zesnulého velitele! Tropí si patrně smích z mého stáří i z mé slabosti, pohrdá mnou a myslí si, že mu ten hrozný zločin projde beztravně? Ba on je dozajista přesvědčen, že vyvázne se zdravou kůží. Zrovna tak to dělají všichni ničemové, třebas mají zlé svědomí, doufají, že se jim nic nemůže stát. Ale jakože jsou bozi nade mnou, ty zvíře ničemné, i kdyby se ti jen na chvilku dostalo hlasu, ani největšího hlupáka bys nemohl přesvědčit, zarytče, že jsi nevinný, když jsi přece mohl nešťastného chlapce svými nohama bránit a zuby ho chránit! Na něho jsi mohl kolikrát vyhodit svými paznehty, ale ubránit ho

96 Korintský héraos, jenž proslul okřídleným koněm Pegasem. *Pozn. překl.*

před smrtí taky tak mrštně jsi nemohl? Kdybys byl chtěl, byl bys ho jistě aspoň vzal ihned na svůj hřbet a odnesl, byl bys ho vyrval z krvavých rukou loupežného vraha a nebyl bys konečně opustil, nebyl bys odvrhl svého soudruha v otroctví, svého pána, průvodce a pasáka, nebyl bys utekl sám! Či nevíš, že propadají trestu i ti, kdo odeprou lidem smrtí ohroženým spásné pomoci, poněvadž tím jednali proti dobrým mravům? Ale ty se již nebudeš dlouho radovat z mého neštěstí, ty vrahu! Však ty poznáš, o to se už postarám, že bolesti a žalu nechybí přirozených sil!“

A domluvivši vstrčila ruce do své podprsenky, vytrhla ji a oplétajíc mi nohy, jednu po druhé, svázala je velmi těsně dohromady, abych se patrně nemohl nijak osvobodit. Potom uchopila tyč, jíž bývaly zapírány dveře stáje, a neustala mě tlouci, dokud nebyly její síly úplně vyčerpány a klacek vlastní tíhou nevypadl z jejích rukou.

I rozčilila se, že se její paže tak rychle unavily, doběhne k ohništi, přinese hořící poleno a snaží se mi je vrazit do slabin. Tu jsem konečně užil jediné ochrany, která mi zbývala: vystříkl jsem prudce ze zadku tekutého kalu a potřísnil jsem jí tvář i oči.

Tím oslepením a smradem jsem konečně od sebe zapudil hrozící zkázu. Jinak by byl zahynul Meleager-osel hořícím polenem šilené Althaie.⁹⁷

97 Meleagros byl aitolský hrdina, pověstný účastí v honbě na kalydonského kance. Když se narodil, vyměřily mu sudičky délku života jen na tak dlouho, dokud nezajde poleno hořící právě v krbu. Meleagrova matka Althaia poleno z krbu vyňala, uhasila a uschovala. Když byl kalydonský kanec lapen a zabit, vzplanul mezi účastníky lovu boj o jeho kůži; při něm zabil Meleagros dva své strýce, bratry Althaiiny. Tehdy se Althaia rozhněvala na svého syna, vyňala uschované poleno, spálila je, a tak Meleagra usmrtila. *Pozn. překl.*

V noci za kuropění přišel jeden mladík ze sousedního města; byl to, jak se mi aspoň zdálo, jeden ze sluhů Charity, oné dívky, která se mnou prožila stejné útrapy u loupežníků jako já. Ten sedě u ohniště, vykládal uprostřed četného ostatního služebnictva neuvěřitelné a hrozné věci o tom, jak dívka zahynula a jaké neštěstí postihlo celý dům.

„Pasáci koní i ovcí a skotáci, naší Charity už není; odešla ubohá k Stínům, postižena přehrozným osudem, leč neodešla k nim bez doprovodu. Ale abyste znali všechno, chci vám vyprávět od počátku, co se stalo a čím by mohli učenější lidé, kterým dává štěstí schopnost vládnout perem, právem vyplnit svitky papíru jako vzorem románů.

V nedalekém městě žil mladík velmi vznešeného rodu, a proto také proslulý a hodně bohatý, ale oddaný nesmírnému hodování, děvkaření a pitkám už za bílého dne. Byl proto spřažen s tlupami lupičů, ba i krví lidskou si ruce poskvrnil. Bylo tomu opravdu tak a pověst to o něm hlásala. Jmenoval se Thrasyllus.

Jakmile Charité uzrála k sňatku, náležel mezi její přední nápadníky a začal se ucházet s největší horlivostí o její ruku. Ačkoli však vynikal nad všechny ostatní uchazeče a snažil se vybranými dary získat přízeň rodičů, byl pro své chování odmítnut a s hanbou odmrštěn.

Dcera našich pánů byla zatím přiřknuta dobrému Tlepolemovi, ale on vytrvale živil svou lásku, jež byla tak hluboko ponížena, a rozdmýcháváje v sobě hněv nad tím, že nedosáhl toho sňatku, hledal cestu ke krvavému skutku. Když pak se mu naskytla vhodná příležitost, aby uplatnil svou přítomnost, chystá se k zločinu, na který již dávno pomýšlel.

Toho dne, kdy byla dívka lstí a statečností svého ženicha vysvobozena z vražedných dýk loupežníků, vmísil se do zástupu blahopřejících lidí a jásaše okázale dával najevo, jak se těší tomuto zachránění i příštímu potomstvu mladých manželů. I byl pro svůj vznešený a skvělý rod přijat mezi přední hosty našeho domu. On arci dovedl ztajit svůj zločinný záměr a předstíral nejvěrnější přátelství. Pro své stálé hovory, časté návštěvy i občasnou přítomnost při společné hostině a pitce stával se neustále oblíbenějším, přitom se však, aniž o tom věděl, zřítíl ponenáhlu do hluboké propasti vášně. A jaký div! Jeť plamen kruté lásky z počátku malý a prvním teplým dechem příjemně zahřívá, ale když se stálým stykem rozhoří a divoce vzplane, nesmírným žárem lidi úplně spaluje.

Dlouho posléze uvažoval Thrasyllus ve svém nitru: k tajným rozhovorům totiž nenacházel vhodné příležitosti a pozoroval, že je mu přístup k záletnému milkování stále více a více zamezován množstvím těch, kdo Charitu střehli; nahlížel také, že pevný svazek mladé lásky, jež stále vzrůstala, nelze roztrhnout; s nevýhodou bylo i to, že se dívka, i kdyby byla svolná – ačkoli to bylo vůbec nemožné – docela nic nevyznala v manželském záletnictví. A přece ho zkázonosné úsilí pudí právě k tomu, co je nemožné, jako kdyby to bylo možné. Co se dnes pokládá za těžké k provedení, to se zdá snadno dosažitelné, když láska zesílí. Pohled'te tedy a s chvějícím se srdcem, prosím, pozorně vyslechněte, k jakým strašným koncům dospěla ta prudká, šílená vašeň!

Jednoho dne vydal se Tlepolemus, příbrav Thrasylla, na lov, aby vystopoval divokou zvěř – ačli lze srnky nazývat divokou zvěří. Charité totiž nedovolovala svému choti, aby slídlil po zvířatech, ozbrojených kly, rohy nebo parohy.

Nedaleko pahorku, listnatým stromovým zarostlého a hustou klenbou větví zastíněného, byly již péčí honců srny zataženy, i vypuštění psi, čistokrevní slídiči lovečtí, s rozkazem, aby napadli zvířata, hovějící si v doupatech. Jsouce dbalí svého dovedného výcviku,

rozdělí se ihned a obklíčí kolem dokola všechny příchody. Nejprve jen zticha kňučeli, ale na znamení, jež jim bylo náhle dáno, naplní vše bouřlivým a neladným štěkotem.

Ale ani srnka, ani plachý kolouch, ani laň, jež je krotší než ostatní zvěř, nýbrž obrovský nevídaný kanec se zdvihne. Svaly nadouvající jeho tuhou kůži činily jej zavalitým, chlupy ježící se na pokožce jej hyzdily, štětiny vyvstávající na hřbetě trčely jako strnisko, od zubů hlasitě skřípajících stříkala pěna, z očí s hrozivým pohledem sršel oheň a vzteklý rozmach řičící jeho tlamy byl prudký zcela jako blesk.

Nejprve usmrtí opovážlivější psy, kteří se k němu přiblížili: zamává sem tam svým rypákem a rozsápe je; potom potrhá nohami chabou síť, o níž se nejprve ve svém rozběhu zarazil, a skrze ni unikne.

My jsme byli všichni strachem zděšeni. Byli jsme beztak zvyklí jen lovům, na nichž nehrozilo nebezpečností, a tehdy jsme byli nadto ještě bezbranní a nechránění, i poschovávali jsme se do úkrytů v křovích i stromech.

Ale Thrasyllus, vida, že se mu naskýtá vhodná léčka, aby provedl své lstivé záměry, úskočně volá takto na Tlepolema: „Cožpak si necháme ujít ze samých rukou tak bohatou kořist, jsouce ohromeni úžasem, ba planou bázní podobni těmhle otrokům, nebo jako zděšené ženštiny klesše k zemi? Rychle na koně! Rychle, ruče za ním! Zde chop své lovecké kopí a já si vezmu oštěp!“

Ihned bez meškání vskočí na koně a s největší horlivostí se jmu zvíře stíhati. Ale to, jsouc si vědomo své vrozené síly, obrátí se náhle v prudkém běhu a planouc divokým žárem, srazí tesáky a zastaví se, jako kdyby se rozmýšlelo, na koho se má dříve vrhnout.

Ale Tlepolemus mrštil první po šelmě kopím, jež třímál, a zasáhl ji do hřbetu. A tu Thrasyllus nechal zvíře s pokojem, zato však udeřil oštěpem koně, na němž jel Tlepolemus, v podkolení zadních nohou a přetal je. Kůň poklesl v kolenou, odkud mu vytryskla krev,

zvrátil se úplně na záda a nechtě shodil svého pána na zem. A v té chvíli se na něho, jak ležel na zemi, rozlícený kanec vrhl, rozsápál nejprve jeho šaty a potom, když se pokoušel povstat, mnoha ranami svých klů i jeho sama.

Ale výtečný přítel nepocítil studu nad svým bezbožným zločinem, ba nestačilo mu k ukojení ani aspoň to, že viděl, jakým hrozným nebezpečenstvím bylo učiněno zadost jeho ukrutnosti. Když se poděšený přítel snažil zastřít své poraněné údy a úpěnlivě se doprošoval jeho přispění, vrazil mu do pravého stehna oštěp. Učinil to s tím větší troufalostí, čím více se spoléhal na to, že budou rány, zasazené ocelí, podobny tržným ranám kančích tesáků. Potom však také beze všech obtíží proklál šelmu samu.

Když náš mladý pán takovým způsobem dokonal, my, zkormoucené služebnictvo, se tam sběhneme, každý jsa vyburcován ze své skrýše. Ale ačkoli se Thrasyllovi jeho přání vyplnilo a on byl šťasten, že jeho sok leží mrtev, přece skrývá radost výrazem své tváře, vraští zasmušile čelo a předstírá bolest; objal vášnivě mrtvé tělo, jež sám zabil, a konal dovedně na oko vše, co činívají lidé truchlíci; jen slzy mu nechtěly vystoupit z očí. Tak si vedl úplně jako my, kteří jsme naříkali upřímně, a z toho, čím se provinila jeho ruka, obviňoval šelmu.

Sotva byl zločin spáchán, roznese se ihned pověst o něm. Nejprve pak zalétne do domu Tlepolemova a pronikne k sluchu nešťastné mladé choti.

Jakmile zaslechla tuto zprávu, jaké už nikdy neuslyší, jako smyslů zbavena, šíleností puzena, divým úprkem jako u vytržení se řítí ulicemi plnými lidu i venkovskými nivami, hořekujíc zoufalým hlasem nad neštěstím svého chotě. Sbíhají se k ní zarmoucené zástupy měšťanů, kdo ji potká, všichni ji provázejí, sdílejíce s ní její bol; celé město se vyprázdní, neboť všichni dychtí spatřit Tlepolema.

A hle! Charité příběhne k mrtvole choťově, téměř bezduchá vrhá se celým tělem na ni a byla by tam nad ní málem vypustila svou duši,

kteřou choťovi zaslíbila. Jen stěží ji odtrhli přátelé mocí od něho a ona proti své vůli zůstala na živu. Mrtvola pak byla dopravena do hrobu, při čemž se celý národ účastnil pohřebního průvodu.

Thrasyllus však velmi hlasitě křičel, bil se v prsa a – patrně pod dojmem vzrůstající radosti – již ronil i slzy, jež se mu při prvních projevech žalu nechtěly objevit, a mnohými jmény lásky snažil se oklamat samu Pravdu. Žalostným hlasem ho nazýval svým přítelem, vrstevníkem, soudruhem, ba i bratrem, dodáváje k tomu jeho žalostné jméno. Chvillemi také zadržoval Charitě ruce, aby se jimi netepala do řader, konejšil její žal, krotil bědování, snažil se lichotnými slovy otupit hrot bolesti a vplétal do svých řečí pro její útěchu rozmanité příklady, jak rozmarne jsou cesty náhody. Ale všech služeb předstíraného soucitu používal k tomu, aby se jí mohl dotýkat a – nepřístojně se tím kochaje – živil svou odpornou lásku.

Ale mladá vdova, jakmile byly nebožtíkovi prokázány poslední služby, ihned spěchá odebrat se dolů za svým chotěm. Zkouší všechny možné cesty vedoucí k tomu cíli, zejména však onu pozvolnou a poklidnou, jež nepotřebuje žádné zbraně, nýbrž tichému spánku se podobá: hladem zubožená, zanedbaností zohyzděna, v hlubokou tmou pohřžena, zúctovala již s životem. Thrasyllus však svým vytrvalým naléháním jak sám osobně, tak skrze ostatní přátele a známé, ba i skrze rodiče dívčiny dosáhl mocí konečně toho, aby své tělo, smrtelnou bledostí a nedostatkem ošetřování téměř již zhroucené, přece opět osvěžila koupelí a konečně i pokrmem.

Již proto, že měla úctu ke svým rodičům, poddala se dívka, nerada sice, ale přece nutnosti, jíž se cítila vázanou: s tváří nikoli radostnou, přece však poněkud jasnější věnovala se, jak byla k tomu vybízena, úkonům životním. Ale v srdci a v hloubi nitra svého se sžírala žalem a smutkem, celé dny i celé noci trávila v žalostné touze, soše svého zesnulého, již dala vytvořit v podobě boha Bakcha, oddaně sloužila, uctívajíc ji božskými poctami, a tím právě, co jí mělo být útěchou, se trýznila.

Thrasyllos však, člověk beztak zbrklý a opovážlivý, jak naznačovalo samo jeho jméno,⁹⁸ neváhal: dříve než by se bolest Charitina nasytila slzám, pobouření rozčilené mysli utišilo a přílišný žal dlouhou dobou sám se vysílil, nabídl se jí za chotě, ačkoli dosud svého prvního manžela oplakávala, dosud si šaty rvla, dosud vlasy drásala, a touto hanebnou nestoudností odhalil skryté tajemství svého srdce i ohavné své pletichy.

Charitě se však zhrozila toho hanebného slova, odmítla je s odpořem, a jako by byla zdrcena strašným zahřměním, orkánem nebo samým bleskem božím, zhroutila se v mrákotách. Když se však po chvíli zase pozvolna vzpamatovala, propukla znovu v divoký nářek: již počala prohlížet úlohu ničemného Thrasylla, i odložila rozhodnutí o přání záletníkově na pozdější dobu, aby svůj plán vybrousila.

Mezitím se jí v té přestávce zjevil Stín bídě zavražděného Tlepolema; pozdvihne svůj obličej, krví zbrocený a smrtelnou bledostí znetvořený, přeruší cudný spánek své manželky:

„Milá choti, slyš, co ti nikdo jiný leč já nebude moci říci! Jestliže již netrvá v tvém srdci vzpomínka na mne, anebo jestliže má osudná a krutá smrt přerвала svazek lásky, vezmi si kohokoli za chotě, s kýmkoli jiným budeš šťastna, jenom se neoddávej bezbožné ruce Thrasyllově! Nerozmlouvej s ním, nejez s ním u téhož stolu, nespoučiň s ním na loži! Varuj se krvavé pravice mého vraha! Neuzavírej sňatek ve znamení vraždy! Ony rány, jejichž krev smyly tvé slzy, nejsou všechny rány kančích tesáků: oštěp prokletého Thrasylla mě od tebe odloučil!“

Potom dodal vše, čeho bylo třeba, a objasnil jí úplně, jak se zločin udál.

Charité byla usnula plna smutku, tisknouc tvář do podušky, a nyní, stále ještě odpočívajíc ve spánku, skrápěla kanoucímí slzami

98 Slovo Thrasyllos je odvozeno od adj. thrasys „drzý, opovážlivý, odvážný“. Pozn. překl.

svá líčka, jako kdyby jí cosi znenadání začalo mučit, propukne opět v hlasitý nářek, jme se bědovat, roztrhne své noční roucho a drásá divoce rukama své půvabné paže. Ale zatají přede všemi, čeho se o zločinu dověděla, a rozhodne se tajně potrestat ničemného vraha a zbýt se trudného svého života.

Hle, zlořečený uchazeč o nerozvážnou rozkoš se opět dostavil a ohlušoval hovorem o sňatku její sluch, uzavřený jeho slovům. Ona však vlídně odmítla návrh Thrasyllův, a když neustále štěbetal a pokorně žadonil, pravila, maskou zastírajíc neobyčejnou lest:

„Dosud se vznáší krásný obličej tvého bratra a mého předraženého chotě před mými zraky, dosud proniká skořicová vůně božského jeho těla mými chřipkami, dosud žije sličný Tlepolemus v mém srdci. Učiníš tedy dobře, ba velmi dobře, jestliže popřeješ zákonitému smutku nebohé ženy potřebného času, až by se za několik měsíců, jež ještě zbývají, naplnila doba jednoho roku. Toho vyžaduje zřetel jak na mou počestnost, tak i na tvůj prospěch a bezpečnost, abychom snad předčasným sňatkem nevzbudili spravedlivé pohoršení u roztrpčeného Stínu mého chotě a nepodnítili jej k něčemu, co by ti bylo na záhubu.“

Ale Thrasylla nepřiměla tato řeč k rozumu, necítil se aspoň potěšeným ani touto příhodnou slibnou odpovědí, nýbrž stále na ni naléhá hanebným šepotem vilného jazyka, až konečně Charité, tváříc se překonanou, praví: „V tom mi zajisté musíš být po vůli, Thrasylle, o to tě vroucně prosím: stýkejme se občas spolu, ale úplně potají, aby o tom nikdo z přátel nic netušil, dokud neuplyne lhůta jednoho roku!“

Podmaněný Thrasyllus podlehl slibu klamavé ženy, ochotně souhlasí s pokradným obcováním, a dožaduje se dokonce již noci a hluboké temnoty: touha zmocnit se jí byla mu nadevše.

„Nuže, slyš,“ dí Charité, „o první noční hlídce přijď potichu k mým dveřím, jsa co nejlépe zahalen v plášť a beze všeho doprovodu; tam zapískej – jen jednou! – a očekávej mou chůvu, jež bude u klíčové

dírky vyhlížet tvého příchodu. Bez meškání ti otevře, ujme se tě a dovede tě bez jakéhokoliv proradného světla do mé ložnice.'

Thrasyllus souhlasil s tímto způsobem sňatku, jenž měl být sňatkem smrti! Neměl nejmenšího podezření, nýbrž jsa v očekávání pln neklidu, žehral na délku dne a průtah večera.

Když pak konečně přece slunce ustoupilo noci, ustrojil se podle příkazu Charitina, a byv vyčíhán úskočnou bdělostí chůvy, vkrade se do ložnice, oddávaje se naději. A tu stařena, chovajíc se k němu na rozkaz své paní úlisně, vyňala potají číše a džbán s vínem, v němž bylo namícháno uspávací šťávy, a zatím co prázdnil hltavě a bezstarostně číši za číši, namluvila mu, že se paní omeškává, poněvadž prý dlí u chorého otce, a tak ho snadno opila do hlubokého spánku.

A když byl již bezbranný proti všelikému příkoří a ležel naznak zvrácen, zavolala dovnitř Charitu. S mužnou smělostí a divokou prudkostí vrazila bouřlivě dovnitř a postavila se nad lapeným zákeřníkem.

,Ha, tu je ten věrný průvodce mého chotě,' křičí, ,tu je ten výtečný lovec, tu je ten drahý snoubenec! Tot' ona pravice, jež prolila mou krev, tot' ta hrud', jež osnovala záludné úklady na mou záhubu, ty oči, jimž jsem se zalíbila ke své bídě, jež se už začínají jaksi stýkati s příští temnotou a vycházejí tak vstříc kvačícímu trestu! Odpočívej klidně, sladce sni! Ani mečem, ani ocelí na tebe nezamírím: nedejž osud, aby ses způsobem smrti vyrovnal mému choti! Ne, tobě za živa odumrou oči a nebudeš vidět nic, leč ve snu! Postarám se, abys vražednou smrt svého nepřítele pokládal za cosi šťastnějšího než svůj život. Světla alespoň nebudeš vídat, o cizí ruku se budeš opírat. Charity nebudeš objímat, ze sňatku se nebudeš těšit, ni poklidem smrti se nemáš osvěžit, ni ze slastí života veselit, nýbrž jak nestálý Stín budeš bloudit mezi podsvětím a sluncem a dlouho budeš hledat pravici, jež ti zničila zřítelnice, a co je v strasti nejhorší, nebudeš vědět, na koho máš žalovat. Ale já na hrobě svého Tlepolema krve z tvých očí budu ulévat a svatým Stínům jeho tyhle tvé oči

na usmíření obětovat. – Ale nač váhám, oddalujíc v tvůj prospěch muka, kterých si zasloužíš, a dopřávajíc ti snad sníti o objetích, jež ti nesou smrt? Nuže zanech temnot spánku a probud' se k mrákotám jiným, k mrákotám trestu! Pozdvihni sirou svou tvář, poznej mou pomstu, pociť své neštěstí, spočítej si své strasti! Tak se zalíbily počestné ženě tvé oči, tak osvětlily svatební pochodně tvou svatební síň. Bohyně pomsty budou ti starosvatami, slepota bude tvým průvodcem a věčným ostnem tvého zlého svědomí.'

Když takto u vytržení promluvila, sejme z hlavy jehlici na vlasy, probodá naveskrz Thrasyllovy oči a tak ho docela pozbaví zraku. Potom ho opustí, zatím co se on, cítě neznámou bolest, snažil ze sebe setřást spánek i opilost, uchopí nahý meč, jímž se opásával Tlepolemus, vyřítí se šíleným během středem obce, a jako kdyby patrně toužila provést nějaký hrozný čin, kvapí přímo k hrobce svého chotě.

My a veškeré obyvatelstvo opustíme všechny příbytky, usilovně se ženeme za ní a nabádáme jeden druhého, aby vyrval zbraň z jejích šílených rukou.

Ale Charité se postaví vedle hrobu Tlepolemova, blysknavým mečem odhání každého od sebe a pozorujíc, jak se všichni rozplývají v slzách, bědují a naříkají, volá: ‚Zanechte nevhodných slz, zanechte žalu, jenž se nesrovnává s mou statečností! Pomstila jsem se na krvavém vrahu svého chotě, ztrestala jsem zákeřníka, jenž si mě chtěl uloupit za choť! Již je čas, abych si tímto mečem proklestila cestu dolů za svým Tlepolemem!'

Vypověděla pak po pořádku vše, co jí manžel ve snách zvěstoval, i jakou lstí podvedla a přemohla Thrasylla, vrazila si pod pravý prs meč, zhroutila se, a válejí se ve vlastní krvi a vydávajíc nesrozumitelná slova, vydechla konečně svou mužnou duši.

Domácí lidé nešťastné Charity se rychle ujali jejího těla, omyli je pečlivě a pohřbili v téže hrobce; a tak byla choť se svým manželem spojena navždy.

Když se však Thrasyllus všecko dověděl, cítil, že není s to, aby vhodnou smrtí odpykal za zkázu, kterou způsobil, a byl přesvědčen, že ani meč není dostatečným trestem za tak hrozný zločin. I dal se dovést k téže hrobce, a volaje opětovně: „Hle, přijměte, Stíny, mně nepřátelské, mou dobrovolnou oběť!“, zavřel za sebou pečlivě dveře a rozhodl se hladem zničit život, který svým vlastním or telem sám odsoudil.“

Tak vyprávěl onen sluha, dlouze a zhluboka přitom vzdychaje a chvílemi i slzy prolévaje, venkovské čeledi, jež tím byla těžce sklíčena.

Vrchnost se měla změnit, a oni se jednak z bázně před novými pány, jednak z hluboké lítosti nad neštěstím, jež stihlo dům jejich bývalých pánů, chystají utéci.

Dozorce koní, jenž mě kdysi přijal s důtklivým doporučením do svého opatrování, naloží na hřbet můj i jiných dobytčat všechno, co měl v domku na starosti cenného a uloženého, a odvážeje si to, opustí své staré bydlo.⁹⁹ Nesli jsme malá děcka a ženy, nesli jsme kuřata, zpěvné drozdy, kůzlata, štěňata, zkrátka vše, co zdržovalo chabým krokem útěk, putovalo i po našich nohách. Ale mne tíže břemene neskličovala, jakkoli byla ohromná, poněvadž jsem tím radostným útekem unikal onomu zlořečenému katovi mého mužství.

Překročili jsme neschůdný hřeben lesnatého pohoří, opět ujeli značný kus cesty v rovině pod ním ležící, a když už soumrak stínil stezku, dorazili jsme do jakési horské obce, lidnaté a bohaté. Její obyvatelé nás zdržovali, abychom nevycházeli za noci, ba ani časně zrána: četní velcí vlci, těžkých, rozložitých těl a neobyčejně zuřiví, hromadně navyklí loupežení, ohrožují prý celou krajinu a číhají prý u samých cest a jako lupiči přepadávají kolemjdoucí pocestné, ba zběsilým hladem prý se stali tak dravými, že se vloupávají do stat-

99 Dozorce koní a všichni ostatní, kdož tu prchali, byli ovšem otroci a vzali s sebou majetek pánů. *Pozn. překl.*

ků po okolí, a že zkáza, kterou přinášejí bezbranným dobytčatům, hrozí už i lidským životům; dokonce prý podél oné cesty, kterou jsme musili jít, leží ohryzané lidské mrtvoly a všechno se prý bělá kostmi masa zbavenými; proto prý máme i my konat pochod s velkou opatrností a dbát především toho, abychom pokračovali v cestě za jasného světla, když již den pokročil a slunce září, vystříhající se všude skrytých léček, za doby, kdy samo světlo tlumí zuřivost krutých šelem, a abychom šli nikoli roztroušeni a rozptýleni, nýbrž v hustém zástupu a tak unikli oněm nesnázím.

Ale ti praničerní prchlí otroci, kteří nás vedli, v bezhlavém, slepém spěchu a ve strachu, že snad jsou stíháni, pohrdli prospěšnou výstrahou, nevyčkali ani rozbřesku dne a asi po půlnoci vyženu nás obtížené nákladem zase dále na cestu.

Já jsem se tenkrát tajně schovával, pokud to bylo možno, do středu zástupu a mezi hustě sražená dobytčata, maje strach z předpověděného nebezpečství, a snažil jsem se ochránit svůj zadek před útoky šelem. A brzy se mi všichni podívovali, jak dovedu rychlým krokem předčit i koně jejich průvodu. Ale ta hbitost nebyla příznakem mé svižnosti, nýbrž mé hrůzy. Ostatně však – tak jsem sám u sebe rozumoval – onen proslulý Pegasus¹⁰⁰ stal se také spíše ze strachu hbitým jako pták, a proto byl právem v podání označen jako okřídlený, když vyskakoval a vymršťoval se do výše, až k samé obloze – arci ze strachu před kousnutím chiméry, soptící oheň.

Pastevci, kteří nás poháněli, byli také ozbrojeni jako do bitvy: jeden nesl kopí, druhý lovecký oštěp, třetí bodce, čtvrtý klacek, mimoto i kameny, jichž kostrbatá stezka poskytovala hojnost; někteří nesli také vztyčené kůly se zaostřenými hroty, ale většina jich zaplašovala šelmy planoucími pochodněmi. Nic nechybělo, aby to byl válečný voj, leč jedině trubač.

100 Viz výše. S pomocí Pegasa zdolal Bellerofont netvornou Chimairu. *Pozn. překl.*

Ale tyhle obavy, hodně plané, jsme prodělali docela zbytečně, zato však jsme uvázli v osidlech daleko horších.

Vlci totiž, byvše snad zaplašení hlukem sraženého zástupu mladého mužstva nebo jistě přílišným světlem pochodní, anebo snad jinde se potulující, vůbec nás nenapadli, ba ani v dálce se žádní neukázali. Ale obyvatelé dvora, který jsme tehdy náhodou míjeli, pokládali náš houf za loupežníky, a hájíce svého majetku a neobvyčejně poděšení, poštvali na nás obvyklým pokřikem a voláním všeho druhu psy, divočejší než všichni vlci a medvědi, vychované pečlivě k tomu, aby lidem zabezpečovali život i majetek. Ti – beztak už od přírody divocí, a nadto ještě rozběsnění poplašným povykem svých pánů – řítí se proti nám, ze všech stran nás obklopi, houfně na nás vyskakují, bez výběru roztrhávají najednou dobytčata i lidi a po dlouhém dorážení přemnohé povalí na zem. Byl bys viděl divadlo opravdu ne tak paměti, jako spíše politování hodné; četné psy s planoucí odvahou jedny na útěku popadávati, do jiných vstoje se zakusovati, na některé ležící se vrhati a po celém našem zástupu s řádícím chrupem pobíhati.

A hle, k té těžké zkoušce se druží ještě větší hrůza: ti venkované jmou se na nás chvatně házet ze střech a z blízkého pahorku balvany, takže jsme se nemohli rozhodnout, před kterou pohromou bychom se měli nejspíše mít na pozoru, zda zblízka před psy, či z dálky před kameny.

Jeden kámen náhle zasáhl hlavu ženy, jež seděla na mém hřbetě. Vzrušena tou bolestí spustila křik a pláč a volá svého muže, onoho pastýře, na pomoc. On pak, dovolávaje se ochrany bohů a stíraje manželce krev, nařikal hlasitě: „Co napadáte a ničíte s takovou ukrutností ubohé lidi, sužované pocestné? Jaké kořisti se vám zachtělo? Za jaké ublížení se mstíte? Vždyť přece nejste šelmy v jeskyních bydlící ani barbari z divokých skal, abyste se radovali z prolité lidské krve!“

Po těchto slovech ihned ustal hustý déšť kamenů a utichla bouře lýtých psů, kteří byli zavoláni nazpět. Posléze se ozval jeden z ven-

kovanů z vrcholku jednoho cypřiše: „My nejsme lupiči, toužíci ukořistit váš majetek, naopak, právě té pohromy se chceme uchránit, čekající ji od vás! Nuže, teď již můžete v klidu a pokoji bezstarostně jítí dále.“

Tak promluvil a my jsme se jali pokračovat v cestě, ale jak zřízení! Jeden si odnášel rány od kamene, druhý od psích zubů, nikdo z nás nebyl bez úrazu.

Když jsme konečně urazili slušný kus cesty, došli jsme k jednomu půvabnému háji s vysokými štíhlými stromy a travnatou zelení. Tam se naši vůdcové rozhodli na chvíli uložit k odpočinku a ošetřit pečlivě těla všelijak pohmožděná.

Natáhli se tedy nejprve tu a tam na zem, aby okřáli ze své únavy, potom spěšně ošetřují rozmanitými prostředky své rány; ten si omýval krev ve vodě kolem tekoucí, onen se snažil stlačit naběhlé boule houbou namočenou v octě, jiný zase ovazoval zející rány obinadly.

Takovým způsobem každý pečoval o své tělesné blaho.

Zatím se na ně dívá z výšiny jednoho pahorku nějaký starý muž, kolem něhož se pásly kozy a hlásaly, že to je zajisté pasák. Jeden z našich lidí se ho zeptal, má-li na prodej mléko, ať dosud tekuté, nebo už sražené v čerstvý sýr.

On však dlouho potřásl hlavou a pak pravil: „Cožpak vy v tuhle chvíli pomýšlíte na pokrm nebo na pití a vůbec na nějaké osvěžení? Nevíte snad vůbec, na jakém místě jste se usadili?“

A po těch slovech sehnal své stádečko, odvrátil se a daleko odešel.

Ten jeho výrok i odchod nahnal našim pastýřům nemálo strachu. Zatím co se však snažili poděšení vypátrat něco o vlastnostech onoho místa, aniž tu byl někdo, kdo by je poučil, přiblíží se k nim po cestě starý muž, veliký, obtížený lety, skloněný všecek nad svou berlou, znaveným krokem se vlekoucí a ronící hojné slzy. Když nás spatřil, jal se objímat s velikým pláčem kolena jednotlivých mladých mužů a takto k nim lkal:

„Při štěstí a géních vašich, abyste se ve zdraví a síle dočkali tak dlouhého života jako já: přispějte starci nad hrobem stojícímu a vraťte mým šedinám mého mladičkého chlapce, hlubinami země urvaného! Můj vnouček, líbezný průvodce na mé cestě, snažil se chytit drozda zpívajícího v plotě, ale přitom upadl do nedaleké jámy, skrytě pod křovím zející, a je nyní už v největším nebezpečí života. Podle jeho pláče a hlasu, jímž stále volá svého dědečka, poznávám, že dosud žije, ale pro svou tělesnou slabost, jak vidíte, nemohu mu pomoci. Ale vám lze při vašem mládí a síle snadno přispět ubohému starci a zachránit toho chlapečka, poslední to ratolest mého rodu a jediného potomka!“

Co takto žadonil o pomoc a dráсал si své šediny, všichni s ním pocítili lítost. Jeden jinoch, vynikající nad ostatní jak statečností, tak mládím i silou tělesnou, jenž mimoto jediný ze všech vyvázl z přestálého boje bez úrazu, povstane čile a zeptá se, kdeže se to ten chlapec propadl, a jde rázně s oním starcem, jenž mu ukazoval prstem na nedaleká divoká křoviska.

A zatím co jsme se osvěženi, my pastvou, oni péčí o sebe, chystali vydat na cestu a každý se chopil svých zavazadel, křičeli nejprve na onoho jinocha, volajíce ho častokrát jeho jménem; když to však už trvalo dlouho, znepokojili se a vyslali jednoho muže ze svého středu, aby druha vyhledal, upozornil ho, že už je čas odejít, a přivedl nazpět.

Ale vyslaný muž se po malé chvilce vrátí, chvěje se a bledý jako stěna, a zvěstuje o svém kamarádu otrokovi prapodivné věci. Že prý tam spatřil obrovského draka, jak stojí nad převráceným druhem a požírá ho; většina jeho těla už byla strávena; a toho ubohého starce že není nikde vidět.

Když to uslyšeli a srovnali se slovy pastýře, jenž hrozivě naznačoval zajisté právě tohoto strašného obyvatele oněch míst a nikoho jiného, opustí ten kraj plný zkázy, co nejrychleji se dají na útěk a pohánějí nás častými ranami klacků.

Když jsme ve velikém kvapu vykonali dlouhou cestu, přijdeme konečně do jedné vsi a tam si po celou noc odpočíváme. Tam se udál zločin velmi paměťihodný a chci o něm vyprávět.

Jeden otrok, jemuž pán svěřil veškeren dozor nad domácností a jenž byl správcem onoho velikého statku, v němž jsme se ubytovali, ač měl z téže čeledi jednu spoluotrokyni za ženu, planul touhou po které si svobodné ženě, jež k domu nepatřila. Podnícena žárlivostí na tento poměr, založila jeho žena oheň a spálila všechny mužovy účty a vše, co bylo uschováno v skladišti. A nemajíc dosti na tom, že takovou pohromou pomstila pohanění svého lože, rozběsní se dokonce proti své vlastní krvi, uváže si na krk smýčku a synáčkovi, jehož zrodila již dávno předtím svému manželovi, uváže na krk také ten provaz a vrhne se do hluboké studně, vlekouc toho malého s sebou jako přívěsek.

Jejich pán těžce nesl tuto smrt. Dal zajmout otroka, jenž zavdal své ženě důvod k tak hroznému zločinu, a dal ho nahého a celého medem pomazaného pevně přivázat k fíkovníku, v jehož zetlelém pni přebývali mravenci: hnízdo se jimi jen hemžilo a pobíhali sem a tam v přeletných rojích. Jakmile pocítili sladkou medovou vůni jeho těla, zarývají se malými, ale nesčetnými a ustavičnými kousnutími hluboko do něho a po dlouhých mukách, když ohlodali jeho maso i vnitřnosti a strávili ho celého, tak obnažili jeho údy, že na neblahém stromě nakonec visely jen kosti masa zbavené a bělostně se skvějící.

Když jsme opustili i tuto hroznou zastávku, zanechávající vesničany v hlubokém žalu, spějeme opět dále. Po celý den jsme cestovali po venkovských cestách, až jsme dorazili již unaveni do jednoho lidnatého významného města. Tam se naši pastýři rozhodli trvale usadit, jednak proto, že se jim zdál ten úkryt nejbezpečnější před stíháním, jednak i proto, že je lákala požehnaná hojnost bohatého zásobování.

Tělům dobytčat byly popřány tři dny osvěžení, abychom se jevíli prodejnější, a pak jsme dovedeni na trh. Když vyvolavač hlasitě oznámil ceny jednotlivých kusů, byli koně a ostatní oslové vbrzku prodáni bohatým kupcům; ale já jediný jsem zbyl jako odpadek, většina kupců mě mýjela s ošklivostí. Konečně se mi zprotivilo ohmatávání těch, kteří podle mých zubů vypočítávali můj věk, i chňapl jsem po smradlavé ruce jednoho z nich, jenž mě svými páchnoucími prsty stále škrabal do dásní, a úplně jsem ji rozdrtil. To odstrašilo kolemstojící od mé koupě: takové zuřivé zvíře!

Tu se jal vyvolavač, jenž si už vykřičel hrdlo a pořádně chraptel, tropit výsměšné žerty z mého postavení: „Jak dlouho budeme nadarmo nabízet na prodej tuhle herku, starou a zesláblou, s ochozenými kopyty, bolestí zohavenou a při tupé lenosti ještě vztekla, jež se nehodí k ničemu jinému, leda svou koží na zpuchřelé síto? Darujme ho tedy třebaš někomu, ačli se kdo nerozpakuje zbůhdarma vyhazovat své seno!“

Takovým způsobem onen vyvolavač vzbuzoval salvy smíchu u kolemstojících.

Ale můj překrutný Osud, jemuž jsem již tolika krajinami unikal, a přece nemohl uniknout, a jehož jsem nemohl ani předchozími nehodami usmířit, opět na mne stočil své slepé oči a přivedl mi v cestu kupce, jenž se ku podivu znamenitě hodil k mým tvrdým zkouškám životním: cinaeda¹⁰¹, a to starého cinaeda, plešatého, ale s našedivělými, po stranách splývajícími kudrnami. Byl to jeden z té sprosté chátry, jež za zvuků puklic a chřestaček nosí syrskou bohyni Kybélou po ulicích a městech a nutí ji chodit po žebrotě.

101 Řecky kinaidos. Slovo označuje neřestníka oddávajícího se homosexualitě. Apuleius tu předvádí nemravné potulné kněze tzv. syrské bohyně; jmenuje ji Kybélou, ale byla to nejspíše Atargatis, orgiastická bohyně syrá. Měla hojně vyznavačů i mimo Sýrii, ale její nezřízené potulné kněží, živící se krvavými produkcemi, žebrotou, ba i krádeží, žili v opovržení. *Pozn. překl.*

S náramnou koupěchtivostí táže se vyvolavače, odkudže pocházím. Ten pak mu vykládá, že jsem z Kapadocie¹⁰² a že jsem hezky zdatný. Tu se opět vyptává, kolik je mi let. Vyvolávač mu však rozverně praví: „Hvězdopravec, jenž mu vyložil jeho horoskop, napočítal mu pět let; ale on sám to arci ví lépe podle svého úředního přiznání¹⁰³. Ačkoli se však vědomě vydám nebezpečenství, že se prohřeším proti zákonu Korneliovu, prodám-li římského občana jako nevolníka, jen si přece kup dobrého a řádného otroka, jenž ti může být prospěšný doma i mimo dům!“

Ale potom se ten protivný kupec vyptával neustále na to i ono, až se konečně jal také úzkostlivě zvídat, zda jsem pěkně krotký.

Na to pravil vyvolávač: „Učiněný skopec je to, a ne osel, co tu vidíš: je klidný při všech výkonech, nekouše, nekope, takže by člověk opravdu věřil, že se to v oslí kůži skrývá nejhodnější člověk. Není těžké to vyzkoumat: vstrčíš-li obličej mezi jeho stehna, snadno se přesvědčíš, jak velkého ti ukáže trpělivého ducha.“

Tak si vyvolávač dobíral kousavě toho chlípníka, ale ten dobře rozuměl jeho špičkování, a jako kdyby se hněval, zvolal: „Aby tě, ty zdechlino hluchá a němá, vyvolávači potrhlý, všemocná a všerodná bohyně syrská i svatý Sabadius a Bellona¹⁰⁴ i Matka Idská¹⁰⁵ a nebeská paní Venuše se svým Adónidem¹⁰⁶ učinili slepým za to, že na

102 Území v Malé Asii, kdysi plné orgiastických kultů. Kapadokové měli špatnou pověst. *Pozn. překl.*

103 Takové přiznání o narození a věku podávali římstí občané při různých příležitostech, např. po narození děcka, při censu. Svobodný občan nesměl být vědomě prodán do otroctví; ale žádný zákon Korneliův s oním ustanovením není znám – jde asi jen o vyvolávačův žert. *Pozn. překl.*

104 Bellona Kapadocká, bohyně s fanatickým kultem. *Pozn. překl.*

105 Sabadius (Sabazios) a Matka idská – Velká Matka, Kybélé, orgiastická frýžská božstva. *Pozn. překl.*

106 Jeden z Afroditiných miláčků, původem asijské božstvo, také orgiastické povahy. *Pozn. překl.*

mne už tak dlouho dorážíš svými šaškovskými vtipy! Copak si, ty hlupáku, myslíš, že mohu svou bohyni svěřit divokému dobytčeti, aby se náhle poplašilo a shodilo sochu boží, a já nešťastník byl nucen běhat s rozpuštěnými vlasy sem a tam a shánět pro svou bohyni, ležící na zemi, nějakého felčara?“

Když jsem tuto řeč uslyšel, zamýšlel jsem náhle vyskočit jako vzteklý, aby ustoupil od koupě, vida, jak jsem se divoce rozběsnil. Ale úzkostlivý kupec předešel můj záměr a vyplatil ihned kupní cenu (bylo to sedmnáct denárů). Můj pán ji ovšem s radostnou ochotou přijal, maje mne až po krk, a okamžitě mne uvázaného na pletené ohlávce odevzdal Filebovi: tak se totiž nazýval můj příští pán.

Ten se ujal svého nového služebného ducha a vlekl mě domů. A tam hned na prahu příbytku zvolá: „Holčičky, podívejte se, koupila a přivedla jsem vám hezoučkého sluhu!“

Ale ty „holčičky“, to byl houf chlípných cinaedů. Ihned se radostně rozjásali a spustili podškrčenými a chraplavými zženštilými hlasy neladný křik, neboť mysli patrně, že to je opravdu nějaký člověk, jenž se dal získat jako nevolník jim k službám. Jakmile však spatřili nikoli laň místo panny,¹⁰⁷ nýbrž osla místo člověka podhozeného, ohrnuli nosy a jali se všelijak špičkovat svého „velitele“: že to nepřivedl otroka, nýbrž manžela pro sebe. „A poslyš!“ praví. „Hleď, abys to hezoucké kuřátko nespotřeboval sám, nýbrž popřej z něho tu a tam něco i svým holubičkám.“

Za takového vzájemného tlachání přiváží mě hned nablízku k jeslím. Byl tam jeden mladík, hezky tělnatý, velmi dovedný pištec, jehož si koupili za sebrané peníze jako otroka. Když obcházeli venku s bohyní, provázal je, pískaje na píšťalu, doma měl úkol milce, o něhož se dělili a na jehož služby si vespolek činili nároky.

107 Naráží se na známé obětování Ifigenie. Když ji Agamemnon před odjezdem trojské výpravy v Aulidě obětoval Artemidě, bohyně místo ní podstrčila laň a dívku unesla do kraje Taurů (na Krym). *Pozn. překl.*

Jakmile mě spatřil doma, ochotně mi předhodil hojně žrádla a radostně mě oslovil: „Přišels konečně, můj milý zástupce v díle velmi trudném! Nechť jsi tedy dlouho živ, líbíš se pánům a prospíváš mým bedrům již vyčerpaným!“

Když jsem to slyšel, představoval jsem si už své nové budoucí trampoty.

Příštího dne se nemravní kněží obléknou do pestrých barevných přehozů a zpitvoří se ošklivě: všichni si natrou tvář nečistým barvivem, oči si malebně nalíčí, a tak se vyberou na cestu. Navlékli si mitry a šaty šafránové, jemné lněné i hedvábné, někteří byli oděni bílými tunikami s purpurovými pruhy v podobě oštěpů, jež se táhly na všech stranách dolů, a šerpou vysoko přepásanými, na nohou měli žluté střevíce. Bohyni, pokrytou průsvitným hedvábným pláštěm, naloží na mne, abych ji nesl, obnaží své paže až po ramena, a mávajíce do výše ohromnými meči a sekýrami, křepčí s výskotem, při čemž je zvuky píšťaly rozněcovaly k extatickému válečnému tanci.

Když tak obešli větší počet chýší, dorazí k jednomu dvoru bohatého statkáře. Ihned při svém vstupu do statku jmou se neladnými skřeky povykovat a poletovat; zběsile se spuštěnou hlavou dlouho kroutí kluzkými pohyby šíjí, do kruhu roztáčejí své splývající vlasy, chvílemi se zakusují do svých svalů a nakonec se jme každý rozboďovat své paže dvojsečnými zbraněmi, jež nesli.

Jeden z nich přitom třeští ještě nevázaněji: vydává opětovně z hloubi prsou supot, jako naplněn posvátným dechem božím, a předstírá, že jest přepaden zběsilostí; docela jako by se přítomností bohů lidé stávali nikoliv lepšími, než jsou, nýbrž slabými nebo chorými! Ale viz, jaké se mu dostalo z božské prozřetelnosti odměny!

Počne všeteckým způsobem křičet a licoměrně sám sebe napadávat a obviňovat, že prý něco spáchal proti příkázáním svatého náboženství, a dožaduje se k tomu sám z vlastních rukou spraved-

livé odplaty za svůj trestný čin. Konečně uchopí knutu, kterou oni nemravní zženštilci jako svůj odznak nosívají, z vlněných stužek upletenou, na konci bohatě roztřepenou a mnoha ovčími kůtkami opatřenou, a údery těch četných suků si stále a stále drásá tělo, jsa podivuhodně svou obrazotvorností otužen proti bolestem ran. Byl bys viděl, jak půda plave nečistou krví těch zženštilců od bodání meči a ran důtkami.

Když jsem viděl tu spoustu krve prolité z tolika ran, nahánělo mi to nemalou starost, aby snad náhodou žaludek cizozemské bohyně nedostal chuť na krev oslí, jako ji dostávají někteří lidé na oslí mléko.

Ale oni se konečně unavili, anebo se dojistá nabažili drásání svých těl a skončili to katovské dílo. Mnozí lidé jim o závod nabízeli měďáky, ba i stříbrňáky, a oni je sbírali do prostranného záňadří. Někteří jim dokonce darovali i džbán vína, mléko, kusy sýra, něco špaldy a pšenice, i ječmene pro nosiče bohyně. Oni vše lačně shrabují a cpou do pytlíků, úmyslně již připravených na tento výdělek, a nakupí to na má záda, takže jsem byl obtížen dvojím břemenem a vykračoval jsem si, jsa současně zásobárnou i chrámem.

Tak se potulovali sem a tam a plenili celý onen kraj.

Ale v jedné dědině si vystrojili z radosti nad hojným výdělkem bujarou hostinu. Vylhanou věštbou vymámí od jednoho sedláka tučného berana, aby prý nasýtil svou obětí lačnější syrskou bohyni. Když vše řádně připravili k hostině, jdou do lázní a pak si po koupeli jako společníka přivedou ke svému stolu jakéhosi zdatného venkovana, čilého v bedrech a znamenitého v slabinách.

Sotva okusili jen něco málo zeleniny jako předkrmu, rozvášní se ti pranečistí hanebníci ještě před vlastním jídlem mrzkým chtíčem po hnusných neřestech nezřízené rozkoše: shrnuli se o překot kolem mladíka, obnažili ho, zvrátili naznak a dráždili ho svými ohavnými ústy k nemravnostem.

Můj zrak nemohl dlouho snášet takové ničemnosti, i chtěl jsem zvolat: „Občané, pomoc!“ Ale k ostatním slabikám a hláskám jsem se nedostal, jenom „ó“ se mi vydralo z hrdla, a to arci hlasitě a mocně, jak jen osel dovede. Ale bylo to ve chvíli naprosto nevhodné.

Několik mladíků ze sousední vsi hledalo totiž osla, jenž jim byl v noci odehnán, a velmi horlivě prohlíželi všechny noclehárny. Jakmile zaslechli uvnitř domu mé hýkání, domnívali se, že je ukradené zvíře ukryto v domě v nějaké skrýši. I vniknou znenadání houfně dovnitř, aby se zmocnili svého majetku, a zastihnou přímo ty nemravy, jak provádějí své mrzké hanebnosti. Ihned zavolají odevšad sousedy a ukáží jim onu hnusnou podívanou, pronášejíce ještě s výsměchem pochvalné výroky o přecistě cudnosti kněží.

Zděšení touto ostudou, jež se hbitě roznesla mezi lid a po zásluze jim vynesla nenávist a opovržení všeho obyvatelstva, sebrali asi o půlnoci všechny své věci a vykradli se z dědiny.

Než vyšlo slunce, urazili slušný kus cesty, a když už byl bílý den, dostihli odlehlých samot. Dlouho spolu nejprve rozmlouvali, potom se však j mou konat přípravy k mé zkáze. Bohyni z mého hřbetu sej mou a položí na zem, zbaví mě všech pokrývek, přiváží k jednomu dubu a začnou mě bičovat oněmi důtkami, ovčími kůtkami opatřenými.

Zřídili mě tak, že jsem už měl takřka duši na jazyku. Jeden z nich mi dokonce vyhrožoval, že mi svou sekyrou podetne kolenní vazy, poněvadž jsem tak ohavně zdeptal tu jeho neposkvrněnou cudnost. Ale ostatní rozhodli, abych byl ponechán na živu; měli přitom arci na mysli nikoli snad mé blaho, nýbrž sochu bohyně, jež ležela na zemi.

Naloží tedy na mne opět svá zavazadla a ženou mě dále, hrozíce mi nahými meči. Tak dorazí do jakéhosi význačného města.

Jeden tamější vynikající člověk, muž vůbec nábožný, a zvláště syrskou bohyni v úctě mající, vyburcován třeskem puklic, hřmotem bubínků a mámivou melodií fryžského zpěvu, vyběhne nám

vstříc, a vítaje oddaně bohyni jako svého hosta, ubytuje nás všechny v prostorách svého skvělého domu a prokazováním největší úcty i nejučtějšími žertvami usiluje si získat přízeň božstva.

Tam jsem se, jak si vzpomínám, nad jiné ocitl v nebezpečství života. Jeden hospodář totiž poslal onomu muži, svému to pánovi, darem velmi tučnou kýtu ohromného jelena jako podíl z lovu. Ta byla nedbale zavěšena nepřiliš vysoko za dveřmi kuchyně, i zmocnil se jí nepozorovaně honicí pes, jenž také byl na lovu, a pln radosti nad svou kořistí, rychle s ní unikl střehoucím zrakům.

Jakmile kuchař ztrátu upozoroval, vyčítal si svou nedbalost, bědoval dlouho v slzách, jež mu nebyly nic platny, a poněvadž si pán jižjiž žádal oběda, kuchař, jsa sklíčen žalem a maje tak nebo onak velký strach, rozžehnal se se svým malým synáčkem, vzal provaz a chystal se závitem klíčky dojít smrti.

Ale jeho věrné ženě neuniklo zoufalé počínání manželovo. Násilím se zmocní oběma rukama neblahé smyčky a praví: „Cožpak jsi tou nehodou tak poděšen, žeš pozbyl vši rozvahy, a nevidíš tamhle tu pomoc v nouzi, kterou nám právě boží prozřetelnost poskytuje? Můžeš-li nyní v nejhorším víru Osudu ještě přijít k rozumu, prober se a poslyš mne: zaved' toho cizího osla někam stranou, zab ho, vyřízni z něho kýtu podobnou jako ta, co se ztratila, pečlivě ji uvař velmi chutně s rozmanitými přísadami a předlož ji pánovi za kýtu jelení.“

Tomu ničemnému darebákovi se zlíbilo zachránit svůj život mou smrtí, pochválil velice chytrost své družky a již si brousil nůž, aby mě podle tohoto rozhodnutí zapíchl.

Tak si ozbrojoval ten ničemný kat proti mně své hříšné ruce. Já jsem se však, poněvadž blízkost tak velkého nebezpečí urychlovala mé rozhodnutí, rozhodl nevyčkat delší úvahy a hrozící porážce ujít útekem. Rázem jsem přetrhl provaz, na němž jsem byl uvázán, a tryskem všemi čtyřmi vyrazím vpřed, šermuje přitom pro svou bezpečnost opětovně kopyty. Kvapně proběhnu nejbližším sloupovým ochozem a v mžiku bez váhání vrazím do jídelny, v níž si pán domu pochutnával s kněžími na obětních hodech bohyně. Při svém prudkém vpádu porozbívám a rozmetám velké množství příborů s jídly, ba i stolky slavnostně vystrojené.

Hospodář byl polekán tímto hrozným zpusťšením, odevzdal mě jakožto dotěrné, bujné zvíře jednomu ze svých sluhů s důtklivým příkazem zavřít mě v nějakém bezpečném místě, abych je snad ještě jednou tak rozpustile nevyrušil v pokojném stolování. Poněvadž jsem si tímto chytrým nápadem zjednal ochranu a byl jsem vyrván ze spárů řezníkových, mohl jsem se ze svého spásného uvěznění jen radovat.

Ale ovšem, nechce-li tomu Osud, nemůže se člověku nic šťastně vydařit; ani bystrým důmyslem nebo důvtipnou odpomocí nelze zvrátit ani přetvořit to, co božská prozřetelnost osudem určila. Mně právě ten nápad, v němž jsem, jak se mi zdálo, našel dočasnou záchranu, přivodil veliké nebezpečnosti, ba ohrozil mě znovu okamžitou záhubou.

Neboť – jak si mezi sebou čeled' šuškala – náhle vrazí do jídelny jeden sluha, poděšený s chvějícím se a rozčileným výrazem a oznamuje svému pánovi, že se před chvílí z nejbližší uličky vyřítíl zadními vrátky s neobyčejnou prudkostí vztekly pes, se zběsilostí přímo planoucí že napadl honící psy, potom vběhl do nejbližší stáje a tam

se prý se stejnou zuřivostí vrhl na mnohá dobytčata, nakonec pak že neušetřil ani lidí; mezkaře Myrtila, kuchaře Hephaestiona, komorníka Hypataeta, lékaře Apollonia, a nadto i mnohé jiné z čeledi, kteří se ho pokoušeli zahnat, všelijak pokousal a potrhal; některá dobytčata že se dojista nakazila jeho jedovatým kousnutím a že také začínají projevovat známky vztekliny.

Ta zpráva rázem všechny poděsila. Domnívali se, že jsem i já nakažen tou hroznou nemocí a že jsem vzteklý, i chopili se rozmanitých zbraní, povzbudili se mezi sebou, aby od sebe odrazili zkázu všem hrozící – ačkoli spíše sami trpěli vzteklinou – a ženou se za mnou.

Beze vší pochyby by mě byli rozsekali na kousky svými kopími, loveckými oštěpy, ba i dvojsečnými sekýrami, jimiž jim sluhové ochotně posloužili, kdybych já nebyl upozoroval bouři náhlého nebezpečství a nebyl se přímo vrátil do ložnice, v níž měli nocovat moji páni. Tu za mnou zavřeli dveře, uzamkli a to místo hlídali, až bych pošel, jsa zmožen a stráven houževnatým běsněním oné smrtelné nákazy, aniž se oni museli vydati nebezpečství utkat se se mnou. Když se tak stalo a já byl konečně volný a sám, využil jsem toho daru Štěstěny, natáhl jsem se na jedno ustlané lůžko a po dlouhém čase jsem si opět pospal tak, jako spávají lidé.

Byl už jasný den, měkké lůžko osvěžilo mou únavu; probudím se čile, vstanu a naslouchám hovoru těch, kteří bděli na stráži, hlídající mě. Vyměňovali si právě o mně své názory.

„Co myslíš,“ praví jeden z nich, „je ten ubohý osel stále ještě zmítán vzteklinou?“

„Ale kdež,“ odvětil jiný, „vzrůstající zuřivostí jed už jistě vzal docela zaslé.“

Mínění se různila; aby to skoncovali, rozhodnou se věc vyšetřit: podívají se jakousi skulinou na mne a vidí, že tam klidně stojím docela zdráv a rozvážně. Otevřeli tedy beze všeho dveře a zevrubněji zkoumají, zda jsem se již vskutku upokojil. Jeden pak z nich,

jehož mi jistě samo nebe seslalo jako zachránce, uvede ostatní na takovýto důkaz, jak vyzkoumat, zda jsem opravdu zdrav: podati mi totiž vědro naplněné čerstvou vodou, abych se napil. Budu-li mít chuť na vodu a budu-li pít beze všeho nepokoje a jako obyčejně, mohou prý být jisti, že jsem zdrav a vši nemoci prost; pakli se budu vyhýbat pohledu na vodu a jejímu doteku a budu jevit před ní strach, docela určitě prý ta nebezpečná vzteklna ustavičně trvá. To prý je zaznamenáno i v starých spisech a prý se to obvykle pozoruje.

Návrh byl přijat, i podají mi ihned, ač dosud nesměle, velikou nádobu čisté vody, načerpané z nedaleké studně. Já však jsem neváhal, vyšel jsem dokonce několik kroků vstříc, sehnul jsem se, vnořil do nádoby celou hlavu a neobyčejně žíznivě jsem lokal onu vodu, jež byla pro mne opravdu vodou života. Potom jsem také klidně trpěl, když mě poplácávali rukama, ohýbali mi uši a tahali za ohlávku, abych konečně jasně všem dokázal, že jsem hodný, proti jejich nsmyslné domněnce.

Tak jsem ušel dvojímu nebezpečenství. Příští den jsem byl opět obtížen boží výstrojí a za zvuků chřestaček a puklic vyveden na cestu za potulnou žebrotou. Obešli jsme větší počet chýší i dědin a pak jsme zavítali do jedné vsi, vystavěné v polorozvalených zříceninách města kdysi bohatého, jak vyprávěli tamější obyvatelé. Na nejbližší hospodě jsme byli pohostinsky přijati.

Tam se dozvíme pěknou historku, jak se jeden chudáš stal paroháčem. Rád bych, abyste ji také poznali.

Byl to nepatrný chudáš, jenž se dával zaměstnávat jako tesař a z oněch skrovných výdělků jakž takž živořil. Ale měl ženušku, ta byla sice sama také pořádně chudobná, přitom však pověstná nejhorší nevázaností.

Jednoho dne, když se muž časně zrána vydá za svou prací, ihned vklouzne tajně do jeho obydlí drzý záletník. Ale zatím co se oddávají bezstarostně milostnému zápolení, manžel, jenž o ničem neví a ani tenkrát nic takového netuší, vrátí se nenadále domů. A poněvadž už

byly dveře zavřeny na petlici, pochvaluje si ženu, jak je zdrženlivá, a buší na dveře, dává jí také pískáním najevo, že přichází.

Tu se ta chytrá žena, velmi prohnaná v takových ničemnostech, rychle vyvine z těsného objetí milencova a ukryje ho tajně do sudu, jenž tam stál v koutě, polozasypaný, ale jinak prázdný. Potom otevře muži dveře, a sotva vkročil, přivítá ho nepřívětivou řečí:

„Tak ty se mi budeš takhle netečně a líně se založenýma rukama procházet, místo abys šel za svou obvyklou prací, staral se o naše živobytí a získal něco k snědku? A já si nešťastná ve dne v noci mrzačím své šluchy předením vlny, aby v té naší dírcce aspoň lampa svítila! Oč šťastnější je nade mne sousedka Dafné! Ta se časně zrána zřídí čistým vínkem a snídání a válí se se svými záletníky!“

Manžel takto vypeskovaný praví: „Copak si to myslíš? Třebas nám náš zaměstnavatel, zaneprázdněný nějakou záležitostí na fóru, dal dnes prázdnou, přece jsem se pro dnešek o náš obídek postaral. Podívej se, ten sud, který je stále prázdný a jen tu nadarmo zabírá místo a opravdu tu není na nic, leda nám překáží ve volném pohybu, ten jsem já prodal jednomu člověku za pět denárů, a on tu hned bude, aby zaplatil a svůj majetek si odnesl. Podkasej si tedy oděv a trochu mi pomoz, abychom jej vyhrabali a ihned odevzdali kupci!“

V tom postavení se ta prohnaná žena drze rozesmála a praví: „To mám věru znamenitého muže a výborného obchodníka! Věc, kterou jsem já žena, a nadto upoutaná na svůj dům, před chvílí právě prodala za sedm denárů, on zašantročil tak lacino!“

Muž měl z té vyšší ceny radost a ptá se: „A kdopak jej tak draho koupil?“

Načež ona: „Před chvílí, ty hlupáku, vlezl do sudu, aby si pečlivě prohlédl, jak je pevný.“

Záletník nenechal ženu při té řeči také na holičkách, nýbrž čile se vzpřímil a pravil: „Chceš vědět pravdu, hospodyně? Ten tvůj sud je příliš starý a hodně porouchaný, má plno skulin!“

A obrátiv se na manžela, aniž co dal na sobě znát, praví: „Hej, človíčku, ať jsi, kdo jsi, rychle mi podej svítilnu, abych špínu uvnitř sudu pořádně vyškrabal a mohl se podívat, hodí-li se ještě k čemu – ač nemyslíš-li, že mi rostou peníze na stromě!“

Ale bystrý a výtečný ten manžel nic nemeškal a nic nevytušil, nýbrž rozsvítil ihned svítilnu a vece: „Pojď ven, milý brachu, a postůj si tu klidně, až já sud pěkně vyspravím, a tak ti jej odevzdám!“

A po těch slovech se svlékl, vlezl do sudu, světlo vzal s sebou a začal oškrabovat starou nečistotu vetchého sudu.

Zatím se však záletník, roztomilý to mládeneček, sehnul nad ženou tesařovou, jež se naklonila přes sud, a docela bezstarostně ji obráběl. A ona nachýlila hlavu do sudu a s prohnaností nevěstky si tropila výsměch ze svého muže: ukazuje mu prstem, že to zde, onde, tamhle a ještě zase tamhle třeba vyčistit. A když bylo oboje dílo skončeno, nebohý tesař dostal sedm denárů a byl nucen ještě ten sud donést na své šíji do domu záletníkova. –

Pobyvše na tom místě několik málo dní, vypaseni štědrostí celé obce a váčky majíce hezky nacpány mnoha odměnami za své věštění, připadnou ti přečistí kněží na nový způsob výdělků. Na větší počet dřevěných losů velmi chytře zaznamenali jediný věštný výrok, a když se jich lidé tázali na radu o rozmanitých věcech, téměř ze všech si tropili výsměch, a to takto. Ta věštba zněla:

*„Dva spřahlí býci proto rozrývají zem,
by setba do budoucna bujně vyklíčila.“*

Tázala-li se jich na radu dvojice, jež právě chtěla uzavřít sňatek, vykládali, že je to obsaženo v té věštbě: že se mají spojit k sňatku a k plození dětí. Ptal-li se jich člověk, který hodlal koupit pozemky: ano, věštba prý mu slibuje býky jařmo nosící a role obilím kvetoucí! Přál-li si někdo božské předpovědi, jsa v starostech o nastávající cestě: už prý jsou zapražena a přichystána nejkrotší ze všech dobyt-

čat a čeká prý ho zisk z klíčící hroudy! Vyptával-li se jich někdo, kdo měl jít do bitvy anebo pronásledovat rotu loupežníků, na to, zda kyne podniku zdar, či nikoli, tvrdili, že prý je mu tou mocnou věštbou přirčeno vítězství, neboť prý šíje nepřátel budou uvedeny pode jho a bude získána velmi hojná a výnosná kořist z lupu banditů.

Takovým způsobem nahrabali svou šalebnou prohnaností věšteckou nemálo peněz. Ale konečně byli znaveni ustavičnými dotazy a syti šalby, i vydají se opět na cestu. Ta byla daleko horší než celá cesta, kterou jsme vykonali v noci, opravdu! Byla plná děr od zářezů zalitých loužovicí, částečně zalita stojatou vodou, jinde zase kluzká pro bláto a bahno. Maje už nohy ochromeny častým klopýtáním a ustavičným sklouzáním, byl jsem jen stěží s to, abych se konečně dostal, jsa vyčerpán, na polní cesty.

A hle! Najednou za námi přikvačí tlupa jezdců ozbrojených oštěpy. Jen stěží zadrží zběsilý trysk koní, přepadnou divoce Fileba i jeho všechny průvodce, chopí je za hrdla, a spílající jim svatokrádců a nestoudníků, bijí do nich chvílemi pěstmi. Dokonce jim všem spoutají ruce řetízky a stále a stále na ně důtklivě naléhají, aby jen raději vydali ten zlatý pohár, aby vydali ten důkaz svého zločinu, jež tajně ukradli přímo z posvátné podušky Matky bohů, předstírajíce, že vykonávají ve skrytém místě obvyklé tajné obřady, a pro nějž ještě za ranního šera vyklouzli z města, jako kdyby opravdu mohli tichým odchodem uniknout trestu za takový zločin! A jeden z nich vložil ruku na můj hřbet a prohledav všechno, našel zlatý pohár v samém klíně syrské bohyně a vyňal jej před očima všech odtamtud.¹⁰⁸

108 Apuleius, jak ukazuje spisek Pseudolukianův, nesledoval řeckou předlohu dosti dbale, neboť zapomněl uvést, že kněží několik dní pobývali v domě chudých lidí, kde se právě mohl Lucius seznámit s onou historkou o záletníkovi, a svou bohyni že na noc uložili v místní svatyni, kde pak spáchali onu krádež a ještě v noci uprchli. *Pozn. překl.*

Ale ani zločinem tak bezbožným nedali se ti pranestoudní chlapi zkrušit nebo zastrašit, nýbrž jali se za vylhaného smíchu ještě žertovat: „Hle, jaká to nepěkná nehoda! Ale tak se ocitají nevinní lidé obyčejně v nebezpečnosti! Pro jediný pohárek, jež Matka bohů věnovala své sestře syrské bohyni jako hostinný dar, máme být my, arcikněží jejího náboženství, jako viníci ohrožováni na hrdle!“

Takto všelijak tlachali vytáčejíce se, ale nadarmo. Vesničané je odvedou nazpět, spoutají a ihned uvrhnou do vězení. Pohár a s ním i sochu bohyně, kterou jsem já nosíval, odvedli do chrámové obětnice a zasvětili je tam.

Mne druhého dne vyvedou na trh a dají mě vyvolavačem opět vyhlásit na prodej. Koupil si mě jeden pekař¹⁰⁹ z nedaleké dědiny, a to o sedm sesterciů draže, než zač mě předtím získal Filebus. Pekař mě ihned pořádně obtěžká obilím, jehož tam také nakoupil, a příkrou cestou, plnou nebezpečných ostrých kamenů a všelijakých kořenů, vede mě do mlýnice, jež náležela k jeho závodu.

Bylo tam mnoho dobytčat, jež ustavičně chodila různě velkou oklikou kolem dokola sem a tam, točíce mlýnky, a nejen ve dne, nýbrž i po celou noc bdíce zpracovávala mouku: stroje se neustále otáčely. Ale můj nový pán mi zatím štědře popřál volnosti a pochoštění, patrně proto, abych se nezalekl prvé zkoušky své otrocké služby. Dovolil, abych měl onoho prvého dne volnost, a jesle mi hojně naplnil žrádlem.

Ale dlouho ta má blažená prázdeň a krmení netrvalo. Hned příštího dne zrána byl jsem zapřažen do mlýnku, jenž se zdál největší, obličej mi byl zastřen, a už mě pobídli k oběhu v kruhovitém ochozu, abych se pohyboval na vytčené dráze, stále a stále svým krokem vyšlapáváje ohraničený kruh.

109 Pekař a současně mlynář. Ukázky mlýnků, zařízení na ruční pohon nebo užití tažných dobytčat, jak se o tom dále vypráví, se ze starého věku zachovaly. *Pozn. překl.*

Já jsem ovšem nezapomněl své chytrosti a důmyslu a neprojevil jsem mnoho chápavosti, když mě do toho umění zaučovali. Ačkoli jsem často, když jsem ještě žil mezi lidmi, vídal, jak se stroji takovým způsobem otáčí,¹¹⁰ stavěl jsem se přece nezkušeným, díla neznalým, předstíraje tupost, a tkvěl jsem na místě jako přibitý, poněvadž jsem doufal, že budu uznán za neschopného a nepotřebného pro takovou službu a že mě určí k nějaké jiné práci, zajisté lehčí, anebo že mě budou krmit, aniž co budu dělat.

Ale nadarmo jsem uplatňoval svůj důvtip: jen jsem si tím uškodil! Neboť ihned mě obstoupil hlouček lidí ozbrojených holemi a zčistajasna (jak jsem měl zakryty oči, cítil jsem se dosud stále bezpečným) na dané znamení spustí vespolek ohromný křik, zasypají mě ranami a tak mě svým povykem poplaší, že rázem odvrhnu všechny své zámysly, opřu se ze všech sil obratně do konopných postraňků a jmu se čile obíhat. Nenadálou změnou svého smýšlení jsem arcí vzbudil smích u celé společnosti.

Když už uběhl skoro celý den a já byl vysílen, sejmou mi chomout, vyprostí mě z konopného postroje mlýnku a přiváží k jeslím. Ačkoli však jsem byl neobyčejně zmořen a silně jsem potřeboval osvěžit své síly, ba hladem takřka zmíral, přece jsem byl tak přepaden a znepokojen svou vrozenou zvědavostí, že jsem nechal pokrmu, jehož tu bylo hojně, a prohlížel jsem si s jakýmsi požitkem zařízení závodu, jenž mi byl tak nevítaný.

Dobří bohové! Jaké to tam byly ubohé bytosti lidské! Jejich celá kůže byla zmalována sivými modřinami a pruhy, záda samá rána, rozedraný cár je spíše stínil, než zakrýval; někteří měli jen malým kusem hadru zakryto ohanbí, ale celkem byli všichni oděni tak, že bylo vidět cáry jejich nahotu. Na čelech měli vpálená znamení, hlavy napolo oholeny, nohy zatíženy okovy, žlutavá bledost hyzdila jejich tváře, víčka byla sežehnuta mračny dýmu a oblaky čoudu, takže ani dobře neviděli,

110 Ale už jako osel mlel, srov. výše. *Pozn. překl.*

a jako bývají pěštní zápasníci při zápolení potřásnjeni prachem, tak byli oni povlečeni nečistou bělostí moučného poprašku.¹¹¹

Ale co mám říci o svých kamarádech, tažných dobytčatech, jak je mám vylicít? Jací to mezci veteráni, jaké herky slabé! Stáli kolem jeslí s hlavami hluboko sehnutými, požírajíce hromady otrub; zvětšela jejich šíje byla naběhlá podebranými hnisavými ranami, ochablé nozdry od ustavičného odfrkování široce rozevřeny, hrudi neustálým třením provazu rozjitřeny, žebra věčným bitím až na kosti obnažena, kopyta od mnohonásobného obíhání rozchozena v nesmírné šlapadlo a celá kůže byla svažštělá starou špínou a prašivou hubeností.

Takový neblahý příklad čeledi i dobytka budil i ve mně strach. Rozpomínal jsem se, jak se mi kdysi vedlo jako Luciovi, a sražen až na nejnižší stupeň bytí, svěsil jsem hlavu v těžkém žalu.

A nebylo pro mne nikde útěchy v těch životních mukách, leč ta, že jsem se osvěžoval vrozenou zvědavostí. Nedělalit' si lidé z mé přítomnosti nic a jednali i mluvili přede mnou volně, jak chtěli. Věru právem onen božský původce dávného básnictví u Řeků,¹¹² chtěje ukázat muže nanejvýše zkušeného, zpíval o něm, že dosáhl vrcholu moudrosti tím, že prošel mnoha městy a poznal rozmanité národy. I já sám cítím se zavázán vděčností svému oslu za to, že mě skryl ve svém rouše, dal mi vytrpět rozmanité osudy a učinil mě tak třebaš nikoli moudrým, přece však mnoho znajícím.

Rozhodl jsem se tedy přinést před váš sluch historku nad jiné pěknou, rozmilou a líbeznou; uhladil jsem ji a hle, již začínám.

Pekař, jehož majetkem jsem se koupí stal, byl muž celkem dobrý a neobyčejně řádný, ale dostalo se mu prašpatné manželky, daleko

111 Práce v mlýnici byla velmi namáhavá; otroci tam byli často pány přesazování z trestu. *Pozn. překl.*

112 Homér. Mužem nanejvýš zkušeným je míněn Odysseus, hrdina Odysseje. *Pozn. překl.*

nejhorší ze všech žen. I trpěl s ní hrozně v manželském soužití i v domácnosti, takže jsem na mou věru i já ve svém nitru často za něho truchlil. Nebylo totiž jedné neřesti, které by ta ničemná ženská nebyla měla: všechny mrzkosti se slily do její duše jakoby do nějaké stoky plné kalu: byla vzteklá a zlá jako z pekla, po mužských třeštila, ráda se opila, neústupná, nepoddajná, v hanebném kořistění hrabivá, v mrzkém vyhazování hýřivá, protivnice poctivosti, nepřítelkyně počestnosti. Odvrhla tehdy a v prach pošlapala pravá božstva, vyznávajíc místo jistého náboženství boha, o němž měla lživou a svatokrádežnou domněnku, že je to jediný bůh¹¹³. Vymyšlenými nicotnými obřady klamajíc všechny lidi a nešťastného manžela podvádějíc, oddávala se od rána pitkám a ustavičnému smilnění.

Tato ženská mě pronásledovala nápadnou nenávistí. Před samým ranním rozbřeskem, válejíc se ještě na loži, křičela, aby byl zapřažen ke stroji ten nový osel; jakmile pak vyšla z ložnice, hned naléhavě nakazovala, abych byl před jejíma očima co nejdůkladněji zmlácen; a když byl čas krmení a všechněm ostatním dobytčatům byla dávána volnost, mne přikazovala připustit k jeslím daleko později. Tato její krutost ještě jen zvýšila mou vrozenou zvědavost a zájem o její chování.

Pozoroval jsem totiž, jak do její ložnice ustavičně a zjevně dochází nějaký mladík. Co nejvroucněji jsem si přál spatřit i jeho tvář, jen kdyby má rouška na hlavě byla kdy mým očím popřála volnosti. Neboť důvtipu, abych odhalil ať tak či onak hanebnosti té ničemně ženské, by se mi nebylo nedostávalo.

Den co den bývala však u ní nerozlučně jedna babizna, vyjednavatelka smilstev a prostřednice mezi ní a záletníky. Sotva se spolu navzájem změřily při snídani a poté při nesmíšeném víně, mlynářka s ní lstí a úskokem spřádala podvodné plány ke zkáze

113 Soudívá se, že tu Apuleius útočí na křesťanství; ale není to jisté. *Pozn. překl.*

ubohého manžela. A já, ačkoli jsem se zle horšil na omyl Fotidy, jež mě namísto v ptáka proměnila v osla, já jsem se kochal přece aspoň tou jedinou útěchou své trapné ohyzdnosti, že jsem svýma obrovským ušima mohl velmi snadno vše slyšet, třeba na značnou dálku.

A tak se jednoho dne donesla k mému sluchu tato slova té opatrné babizny: „S tím domácím přítelem, má paní, kterého sis bez porady se mnou sama vybrala, s tím chabým strašpytlem, jenž se bázlivě děší, jakmile tvůj protivný, nenáviděný manžel jen trochu svraští čelo, a proto netečností malátné lásky působí muka tvým chtivým objetím, s tím si porad' sama! Oč lepší je Filesitherus, mladík sličný, štedrý, podnikavý a vytrvalý přes všechnu ostrážitost manželů, jež jim není nic platna! Věru, on jediný si zaslouží požívat slastí všech paní, on jediný si zaslouží nosit na hlavě zlatý věnec, třebas už jen pro vynalézavost, kterou se vyznamenal tak mimořádně právě nedávno před jedním žárlivým manželem. Jenom poslyš a porovnej, jak rozdílná jest povaha milenců!

Znáš jakéhosi Barbara, radního naší obce, jemuž lid pro jeho ostrou povahu říká Štír. Ten svou manželku, urozenou a neobyčejně sličnou, uzavíral co nejbezpečněji doma a dával ji úžasně hlídat.“

Na ta slova vpadla jí ničemná mlynářka do řeči: „Jakpak ne? Znáš ji velmi dobře. Míníš zajisté Aretu, mou spolužačku.“

„Znáš tedy celou tu historku o Filesitherovi a o ní?“ tázala se stařena.

„Ani dost málo,“ odvětila mlynářka, „ale velmi ráda bych ji znala; prosím tě, milá matko, vyprávěj mi o tom vše po pořádku!“

Poté se jala ihned ta žvanivá bába takto vyprávět:

„Ten Barbarus se kdysi chystal na nutnou cestu a přál si co nejděleji ochránit cudnost své drahé choti. I dá potají pokyny svému otroku Myrmekovi, o jehož neobyčejné věrnosti byl přesvědčen, a svěří mu veškeren dozor nad velitelkou, pohroziv mu vězením, věčnými pouty, ba i násilnou hanebnou smrtí, jestliže se jí někdo

třebas jen mimochodem dotkne prstem, a stvrzuje to dokonce, zaklínaje se všemi nebeskými božstvy. Pak se tedy klidně vydá na cestu, zanechávaje doma Myrmeka, hrozně postrašeného, aby byl co nejprísnejším nohsledem jeho ženy.

Myrmex potom, jsa pln úzkosti a bázně, zatvrzele nedovoľoval své paní vůbec nikam vycházet, a když se doma věnovala předení vlny, sedal u ní jako nerozlučný společník. Jenom navečer směla jít do lázní, což bylo nutné, ale i tu se na ni věšel a lepil, drže ji rukou za okraj roucha, a tak s neobyčejnou slídivostí vykonával svědomitě úkol sobě svěřený.

Ale horoucí bdělosti Filesitherově nemohla ujít krása vzácné paní. A právě její pověstná počestnost a neobyčejně přísný dozor ho dráždil a rozplameňoval. Jsa odhodlán cokoli provést a cokoli vytrpět, chystá se všemi silami vyvrátit tuhou kázeň jejího domu.

Věděl dobře, jak křehké zboží je lidská poctivost a že lze penězi ztéci všechny překážky, zlatem vypáčit i ocelové dveře. Když se tedy ve vhodnou chvíli setkal s Myrmekem o samotě, zjeví mu svou lásku a prosí ho pokorně, aby ho vyléčil z toho trápení. Je prý pevně rozhodnut ihned zemřít, nebude-li jeho tužba vbrzku splněna. A že se Myrmex nemusí při takové maličkosti nic bát, poněvadž by se on mohl s večerem docela sám pod záštitou temnot úplně nepozorovaně vplížit do domu a za malý okamžik zase odejít.

Tak se ho snaží přemluvit a k tomu přikládal i mocný klín, který by mohl nepovolnost sluhovu, téměř skálopevnou, násilně rozštípnout: vztáhne totiž před něho svou ruku a ukáže mu hrst ryzích zlatáků, svůdně se blyštících úplnou novostí, z nichž prý dvacet určil pro mladou paní, deset pak prý ochotně nabízí Myrmekovi.

Myrmex se zděsil neslýchaného zločinu, zacpal si uši a utekl rovnou pryč. Ale ohnivý lesk zlata nechtěl zmizet z jeho zraků. Ačkoli se od něho daleko vzdálil a rychlým krokem dorazil domů, přece stále viděl ty půvabné záblesky mincí. V duchu byl už pánem té skvělé kořisti, jeho mysl byla úžasně pobouřena, náhledy se spolu svářily

a on se ubožák zmítal a potácel mezi myšlenkami zcela si odporujícími: na jedné straně věrnost, na druhé zisk, na jedné straně muka, na druhé požitek.

Posléze však zvítězilo zlato nad strachem před smrtí. Neboť ani vzdálenost nemírnila jeho touhu po půvabných penězích; zhoubná chamtivost pronikla i do jeho nočních starostí, takže ačkoli jej hrozby pánovy zadržovaly doma, zlato ho přece lákalo ven.

Tu potlačí svůj stud, dá výhost váhavosti, a tak přednese vzkaz své paní. A milá dáma se nezpronevěřila vrozené lehkovážnosti, nýbrž ihned zaprodala svou počestnost za prokletý kov.

A tak spěje rozjařený Myrmex o překot zdeptat v prach svou věrnost, dychtě nejen dostat ty peníze, jež na svou zkázu spatřil, nýbrž aspoň se jich dotknout. Oznámí radostně vzrušen Filesitherovi, že s velkou námahou dokázal, aby byla jeho touha splněna, a ihned žádá slíbenou odměnu. A již drží zlatáky ruka Myrmekova, jež dosud ani měďáků neznala!

Když pak již noc pokročila, dovede podnikavého milovníka samotného k domu a s hlavou pečlivě zahalenou ho uvede až do ložnice své paní.

Právě obětovali milenci objetími dosud neznámými své čerstvé vášni, právě po prvé bojovali – jako lehkoooděnci – na výpravě Lásky: a tu se náhle proti očekávání všech manžel, využivší příhodného času nočního, objeví před vraty svého domu. Již klepe, již volá, již tluče kamenem na dveře, a když otálejí, budí to v něm stále větší a větší podezření, a on hrozí Myrmekovi strašnými tresty. Ten však byl neočekávanou náhodou tak rozčilen, že si v žalostném zmatku vůbec nevěděl rady. Jediné, co dokázal, bylo naříkat si, že mu noční temnoty brání najít klíč, který pečlivě ukryl.

Zatím Filesitherus, zaslechnuv hluk, hodí na sebe chvatně tuniku a vyběhne z ložnice, ale v úplném zmatku s bosýma nohama. Tu konečně Myrmex odemkne, otevře dveře a vpustí pána, jenž stále ještě hromoval, zaklínaje se bohy. A zatím co on kvapně pádil do

ložnice, Filesitherus nepozorovaně přeběhne a Myrmex ho vypustí z domu. Jakmile se již milovník ocitl venku na svobodě, zavřel sluhu dům a uložil se opět k spánku, nemaje o sebe starostí.

Ale když ráno za svítání Barbarus vycházel z ložnice, vidí pod lůžkem neznámé střevíce, v nichž se tam Filesitherus vplížil. Ihned se z věci samé domyslí, co se stalo, ale ani své manželce, ani nikomu z čeledi neprozradil bolest svého srdce. Vzal je toliko, ukryl nepozorovaně pod své roucho, nařídil, aby byl Myrmex svými spoluotroky spoután a vlečen na soud; a chvílemi potají těžce pro sebe vzdychaje, míří kvapně na náměstí, jsa přesvědčen, že se bude moci podle těch usvědčujících střevíců snadno dopídit stopy záletníkovy.

Avšak hle! Zatím co Barbarus s napučenou tváří a vztaženými brvami hněvivě kráčí ulicí a za ním Myrmex obtížený okovy, jenž se – nebyv přistižen přímo při činu, ale jsa trápen zlým svědomím – snažil nadarmo proudem slz a hroznými nářky vzbudit soucit, setká se s nimi právě ve vhodnou chvíli Filesitherus. Měl sice právě něco docela jiného na práci, ale tím náhlým pohledem byl překvapen – zastrašen ovšem nikoli; rozpomněl se na svou chybu, které se ve spěchu dopustil, a ostatního se podle toho domyslí.

Ihned uplatní důvtipně svou vrozenou odhodlanost, rozrazí otrocky, s hlasitým křikem se vrhne na Myrmeka a políčkuje ho – ale jen mírně – volá: „Ha, ty chlape ničemný, ty křivopřísežníku, aby tě tuhle tvůj pán a všechna nebeská božstva, kterých ses při svých křivých přísahách opovážlivě dovolával, bídáka bídne zničila za to, žeš mi včera ukradl z lázní mé střevíce! Zasloužíš si, na mou věru, zasloužíš si toho, abys vlácel tyhle okovy a nadto ještě trpěl v temnotách žaláře!“

Barbarus byl tou případnou lstí smělého mladíka ošálen, ba unesen, a propadl lehkověrnosti. Ihned se navrátil domů, dal si zavolat Myrmeka, vydal mu ony střevíce, upřímně mu to prominul, ale dal mu radu, aby je vrátil pánovi, kterému je ukradl.“

Ještě co babizna tlachala, ujala se slova mlynářka: „Ta šťastná žena, jež se může těšit tak smělému a ráznému společníkovi! Ale já nešťastná jsem padla na domácího přítele, jenž se bojí i rachotu mlynku, ba i tváře tamhletoho prašivého osla!“

Na to dí stařena: „Nuže já ti onoho čilého milovníka řádně přemluvím, na duchu utvrdím a jako pod zárukou předvedu.“

A smluvivši ještě opětovnou schůzku na večer, opustí ložnici.

Ale ta počestná manželka ihned chystá skvělou hostinu, slévá drahocenná vína a připravuje čerstvé maso na ruládu. Když konečně stůl bohatě vystrojila, čeká na příchod záletníkův tak, jako kdyby měl přijít nějaký bůh. Její muž totiž také byl hostem v sousedství u jednoho valcháře, což jí bylo vhod.

Když se tedy den chýlil ke konci a já byl konečně vypřažen z chomoutu a v klidu jsem se mohl oddávat jídlu a odpočinku, netěšil jsem se na mou věru tolik z toho, že jsem prost té dřiny, jako z toho, že mi byly oči odkryty a já mohl nyní docela volně pozorovat všechny pletichy té zločinné ženy.

Slunce již skleslo do Okeánu a ozařovalo oblasti ležící pod zemí, a hle, tu přichází po boku praničemné babizny drzý záletník. Byl to ještě mládeneček, dosud se mu líce hladkostí blyštěly, dosud byl sám roztomilou pochoutkou pro chlípňíky.

Mlynářka ho přivítá přívalem polibků a vybídne ho, aby zasedl k přichystanému hodu. Ale sotva se jinoch mohl napít na uvítanou a ochutnat rty načatého předkrmu, nad očekávání rychleji přichází manžel, vracející se domů. Tu ta výtečná manželka svolává na jeho hlavu strašné kletby, přejíc mu, aby si byl hnáty zpřerážel, a milého záletníka, chvějícího se bledou hrůzou, ukryje pod dřevěné koryto náhodou nablízku ležící, v němž se čistívalo pomíchané obilí. A s vrozenou prohnaností utajivši takovou hanebnost, naladí tvář do klidného výrazu a vyptává se muže, pročže přichází tak brzy. Vždyť to přece jistě musel odejít od oběda nejmilejšího druha!

Ale muž, ustavičně vzdychaje, praví jí velmi rozhořčeně: „Nemohl jsem snést bohaprázdňé, hrozný jednání jeho ničemné ženy, a proto jsem od něho utekl. Oj, dobří bozi, taková paní, tak věrná a rozumná, a poskvrnila se tak ohavnou hanbou! Zde při svaté Cereře přísahám, ještě teď to nemohu svým vlastním očím věřit o takové ženě!“

Podnícena těmito slovy manželovými a dychtíc zvědět, co se stalo, naléhá ta drzá žena na něho, aby jí vyprávěl celou příhodu od samého začátku. A neustala, až se jí manžel podvolil a vypověděl, jaké neštěstí postihlo cizí rodinu – o svém vlastním nemaje tušení.

„Manželku mého kamaráda valcháře, ženu jinak, jak se aspoň zdálo, osvědčené mravnosti, jež požívala vždy chvalné pověsti a počestně spravovala mužovu domácnost, zachvátí tajná vášeň k jednomu záletníkovi. Ustavičně se s ním potají miliskovala, a právě v tu chvíli, kdy jsme my dva přicházeli po koupeli k jídlu, oddávala se opět onomu mladíkovi.

Naším náhlým příchodem byla tedy vyrušena, ale chtěla si nahonem poradit: ukryje toho člověka pod proutěnou klec, spletenou tuho z metel, vybíhající hladkými ohebnými pruty do výše ve špici a ověšenou suknem, pod níž byl rozdýmán bílý sirný kouř, aby sukno zbělelo. A když ho tam, jak se domnívala, co nejbezpečněji schovala, účastní se s námi klidně jídla.

Ale zatím byl mladík ostrým a obtížným zápachem síry tak proycen, že pozbyl vědomí a začal se dusit, a hořící onen nerost, jak už to nese jeho přirozenost, dráždil ho opětovně ke kýčání.

A když manžel po prvé zaslechl kýchnutí, jež se ozvalo ze strany ženiny za jejími zády, domníval se, že to učinila ona a obvyklými slovy jí přál zdraví. Ale kýchnutí se opakovalo a poté zas a mnohokrát za sebou: to bylo pro něho už přespříliš, i znepokojil se, a tu konečně začal tušit skutečný stav věci. Odstrčí rovnou stůl, odstraní klec a vytáhne na světlo boží člověka ztěžka a dýchavičně supějícího!

Rozpálen hněvem nad tou pohanou volal po meči a chtěl umírajícího záletníka zavraždit. Ale já jsem si uvědomil, že by to mělo nepříjemné následky i pro mne, a ač stěží, přece jsem ho zadržel v jeho zběsilém řádění, ujišťuje ho, že jeho sok zakrátko prudkým účinkem síry sám od sebe zahyne, aniž se my nějak proviníme. Ale nikoli mé přemlouvání, nýbrž nezměnitelná skutečnost sama ho uklidnila, neboť vzal záletníka, jenž byl již napolo mrtev, a dopravil ho do sousední uličky.

Tu jsem potají přemlouval jeho manželku a také jsem ji konečně přemluvil, aby se na nějaký čas vzdálila a ukryla se mimo dům s dílnou u nějaké své známé, až by se prudký hněv manželův časem utišil. Jak byl rozpálen a rozvztekl, nebylo pochyby, že zamýšlí provést něco neblahého jak sobě, tak i své ženě.

Takový oběd u mého kamaráda se mi ovšem znechutil: utekl jsem od něho a vrátil jsem se domů.“

Už za vyprávění pekařova drzá a opovážlivá jeho žena klnoucími slovy zatracovala valchářovu ženu: že je to nevěrnice, že je to nestoudnice, ba obrovská hanba celého pohlaví, jež nedbala své počestnosti, pošlapala svazek manželský, poskvrnila domov svého muže hanbou nevěstince, a ztrativši docela důstojnost vdané ženy, získala si název prostitutka. A dodávala, že by takové ženy měly být za živa upáleny.

Přece však, připomínajíc si vlastní skrytou ránu i své nečisté svědomí, stále naléhala na svého manžela, aby se odebral hezky brzy na lůžko, chtějíc co nejdříve svého cizoložníka osvobodit od muk úkrytu. Ale muž, jenž odešel od přerušené hostiny, byl úplně hladový a žádal ji vlídně, aby mu spíše dala něco k snědku. Žena mu tedy spěšně předkládala jídlo, ač nerada, poněvadž přece bylo určeno pro jiného.

Ale já jsem se trdil ve svém srdci, když jsem tak přemýšlel o dřívějším zločinném chování a o nynější opovážlivosti té praničemné ženy. Uvažoval jsem v nitru usilovně o tom, zda bych snad nemohl

nějak odkrýt a odhalit ten podvod, přispět na pomoc svému pánovi a odhozením krytu všem veřejně ukázat toho človíčka, jenž tu ležel pod korytem podoben želvě.

Konečně shlédla na mne, potupou pánovou ztrápeného, sama božská prozřetelnost. Kulhavý stařec, jemuž bylo uloženo pečovat o nás, hnal nás všechna tažná dobytčata, jak toho již hodina žádala, hromadně k blízké vodní nádrži, abychom se napojili. To mi poskytlo vytouženou příležitost k pomstě. Jak jsem totiž šel kolem, zpozoroval jsem konečky prstů záletníkových, vyčuhujících pro těsnost koryta ven. Zamířím svým kopytem prudce na stranu, stisknu je a drtím na kaši tak dlouho, až spustil přinucen jsa nesnesitelnou bolestí, plačtivý křik, zvrátil a odhodil koryto a vystaven opět zrakům nezasvěcených, odhalil tu nestoudnou komediantku.

Pekař však nebyl nijak silně dotčen mravní úhonou své ženy. Jasným čelem a laskavým výrazem obličeje chláchole mládenečka, jenž se chvěl bledým děsem, praví k němu: „Neboj se ode mne ničeho zlého synáčku! Nejsem barbar ani špinavý, neotesaný sedlák, nezavraždím tě smrtelným sirným dýmem jako ten hrubý valchář, nepoženu s přísností práva podle zákona o cizoložství na hrdelní soud tak půvabného a tak hezounkého chlapečka, nýbrž rozdělím se o tebe přesně se svou chotí. A to nikoli podle zásady o rozdělení dědictví, nýbrž podle zásady o užívání společného majetku rovným dílem chci se domáhat toho, abychom se beze všech hádek a nesvářů my tři porovnali na jednom lůžku. Já sám jsem přece žil vždy se svou chotí v tak srdečné shodě, že se nám – docela ve smyslu zásad některých mudrců – oběma líbí totéž. Ale ani sama spravedlnost nepřipouští, aby měla žena přednostní právo před mužem.“

Tak si mládenečka úlisně dobíral a vedl ho k posteli. Jemu se sice nechtělo, ale přece mlynáře následoval. Svou velepočestnou manželku mlynář vyhostil na druhou stranu a sám leže s chlapcem kochal se velmi sladkou pomstou za porušení manželské věrnosti.

Jakmile však světelný vůz sluneční zrodil den, zavolal dva nejsilnější chlapíky ze své čeledi, dal chlapce hodně vysoko vyzvednout a metlou mrskaje zadek jeho volá: „Cože, ty takové útlé mládě, takový chlapeček, tys okradl milovníky o květ své mladosti a honíš se za ženami, a to za ženami svobodného rodu, rušíš manželské svazky zákonem zpečetěné a tak brzo si osobuješ název záletníka?!“

Když ho takto a ještě výmluvněji vyplísnil a nadto i sdostatek potrestal bitím, vyhodí ho ze dveří. A ten největší hrdina ze všech záletníků uháněl pryč pln žalu: vyvázl sice proti všemu očekávání životem, ale ta jeho bělostná zadnice byla v noci a ve dne pořádně roztrhána.

Ale své manželce dal mlynář rozvodový list a vyhnal ji ihned ze svého domu.

Ona však, jsouc beztak už povahou ničemná, byla tou potupou, byť zaslouženou, hluboce pobouřena a rozzuřena, i uteče se zase ke svým starým pletichám a vášnivě se chápe úskoků u žen obvyklých. S velkým úsilím vypátrá jednu prohnanou ženu, o níž se věřilo, že může zaklínáním a čarováním všechno dokázat, a tu výmluvnými prosbami uprošuje, hojnými dary zahrnuje, žádajíc ji o jednu z těchto dvou věcí: buď aby usmířila jejího muže a opět jí ho získala, anebo, nedokáže-li to, aby alespoň naň seslala strašidlo nebo nějakého zlého ducha a násilně mu zlomila život.

Tu se jme ta kouzelnice a paní nadpozemské moci nejprve útočit jen lehkými zbraněmi svého zločinného umění a snaží se obměkčit srdce manželovo mocně rozhořčené, a pohnout je k lásce. Ale když se jí to nedařilo tak jak očekávala, rozhněvavši se na své duchy a – nehledě na slíbenou odměnu, již měla vyzískat – jsouc podrážděna i tím, že jí bylo zhrdnuto, začne již ohrožovat přímo život nešťastného manžela a štvátí naň k jeho zkáze Stín jedné ženy, jež zhynula násilnou smrtí.

Ale snad budeš, skrupulózní čtenáři, hanět mé vyprávění a dovozovat takto: „Jakpak jsi mohl ty, zchytraloučký osle, vědět, co ty ženy úplně tajně, jak sám tvrdíš, vykonaly, když jsi musel stále pobývat jen v mezích mlýna?“

Poslyš tedy, jakým způsobem jsem se já, zvědavý člověk v podobě tažného dobytčete, dozvěděl všechno, co bylo podniknuto na záhubu mého pekaře.

Asi o poledni se náhle objevila v mlýnici jakási ženština neúhledného zevnějšku a neobyčejně zkormoucená: byla jen napolo oděna pláštěm budícím útrpnost, nohy měla nahé a bosé, smrtelná bledost a vyhublost ji hyzdily, rozervané prošedivělé vlasy, potřísněné špínou popela, vlály jí kupředu a zakrývaly většinu jejího obličeje.

Taková tedy žena ujala pekaře vlídně za ruku, a jako kdyby s ním chtěla o něčem promluvit mezi čtyřma očima, vede ho do jeho ložnice, zavře dveře a velmi dlouho tam s ním mešká.

Když však již bylo odbaveno všechno obilí, jež vzali dělníci do rukou k zpracování, a bylo nutno vyžádat si jiné, přistoupili sluhové k pánovu pokoji a volali ho, žádajíce o nové zásoby k dílu. Ale ačkoli naň kolikrát hlasitě křičeli, pán se jim vůbec neozval. I jali se mocně bušit na dveře, a poněvadž byly velmi pevně uzavřeny a oni počínali tušit, že se tu stalo něco zlého a hrozného, mocným nápirem vyvrátí či vylomí dveře, a tak se konečně dostanou do pokoje. Ale tu ženu nikde nenalezli, zato však vidí svého pána viset na jednom tramě oběšeného a již bezduchého. Vyprostí mu šíji z kličky, sejmou tělo a za hlasitého pláče a za hlasitých nářků je ošetří poslední koupelí; vykonavše pak pohřební obřady, uloží jej za průvodu mnohohlavého zástupu do hrobu.

Následujícího dne příběhla jeho dcera z blízkého městečka, do něhož se před delším časem byla provdala, truchlíc, rvouc si rozpuštěné vlasy a pěstmi se opětovně tepouc do svých ňader. Ta se dozvěděla o všem, co se stalo, nikoli však že by jí byl kdo oznámil neštěstí její rodiny, nýbrž ve snu se jí zjevila žalostná podoba jejího otce, s šíjí dosud v kličce zadrhnutou, a odhalila jí celé zločinné jednání její macechy; cizoložství, kouzla, i jak odešel do podsvětí, byv očarován zlým duchem.

Dlouhým hořekováním trýznila se dcera pekařova, konečně však jí v tom zabránili její přátelé, kteří se tu sešli, a ona ukončila své truchlení. Devátého dne pak, když vykonala řádně obvyklé oběti u otcova hrobu, uspořádá dražbu celého dědictví: otrocké čeledi, náradí i všech dobytčat. Co až dosud tvořilo jediný dům, to rozptýlila tehdy do rukou různých lidí rozmarná náhoda nejistého prodeje.

Mne si tenkrát koupil jeden chudičký zahradník za padesát sesterciů, prý draho, jak tvrdil, ale chtěl si společnou práci se mnou vydělávat na živobytí.

Věc sama, jak se mi zdá, vyžaduje, abych vyložil také o této své službě, čím jsem se zaměstnával.

Můj pán na mne zrána obyčejně naložil kupu zeleniny a vedl mě do blízkého města; když tam zboží odevzdal prodávacům, vsedal na můj hřbet a vracel se do své zahrady. Zatím co kopal, zaléval a jinak se plahočil, sehnut nad svou prací, já jsem si jenom hověl a osvěžoval jsem se klidným odpočinkem. Ale bohužel, jakmile se rok, probíhající v určitém počtu dní a měsíců po pořádku souhvězdími, stočil po slastech podzimku moštěm bohatého k znamení Kozoroha, provázenému mrazivým jíním, byl jsem pro ustavičné deště a noční rosu, pobýváje pod širým nebem a jsa uzavřen v nekryté stáji, stále sužován chladem. Můj pán totiž nemohl pro nesmírnou chudobu zaopatřit ani pro sebe – natož pro mne! – nějakou slámu na střechu, nebo aspoň jakýs takýs kryt, nýbrž musil se spokojit tím, že žil v chatrči pokryté větvemi a listím na způsob loubí.

Nadto jsem byl k smrti trápen, když jsem časně zrána holýma nohama kráčel velmi studeným bahnem nebo po ostrých kouscích ledu, a svůj břich jsem nemohl naplnit ani obvyklou potravou. Neboť jak já, tak i sám pán měli jsme stravu jednu a touž, ale velmi hubenou: přezrálé nechutné lociky, jež se pěstují pro semeno, a jsou tedy velmi staré, houževnaté jako koště a zašlé, majíce trpkou příchut' zahnívající bahnitě vody.

Jedné noci se uchýlil do naší zahrádky jeden hospodář ze sousední vesnice. Temnoty bezměsíčné noci ho zadržely, velký liják promočil až na kůži, a proto byl nucen zanechat přímé cesty; kůň jeho byl docela vyčerpán. Byl vlídně přijat a poskytnuto mu útočiště k odpočinku, sice nikterak nádherné, ale podle okolností vyhovující. Chtěje se laskavému hostiteli odvděčit, slíbí mu, že mu dá ze svých statků něco obilí a olivového oleje a k tomu dva soudky vína.

Můj pán dlouho nečekal, vzal s sebou pytel a prázdné měchy, posadí se na můj holý hřbet a vydá se na cestu; bylo to šedesát stadií¹¹⁴ daleko.

Urazivše ten kus cesty, dorazíme k usedlosti onoho hospodáře. Vlídny hostitel tam pozve mého pána ihned na bohatou přesnídávku. Ale zatím co již oni střídavě spolu popíjeli, udá se pojednou úkaz docela nadpřirozený.

Jedna slepice ze vši drůbeže pobíhala středem dvora a hlasitě kdákala, jako kdyby chtěla snést vejce. Pán statku, dívaje se na ni, pravil: „Ty dobrá děvečko a nosnice plodná, jež jsi nás již po dlouhý čas krmila každý den svými vejci! Také nyní zamýšlíš, jak vidím, přichystat nám malý zákusek! – Poslyš, chlapče,“ zvolal na jednoho sluhu, „postav tam jako obyčejně do rohu kukaň, do níž slepice snášívají vejce!“

Sluha vykonal rozkaz, ale slepice nechala obvyklé hnízdo nepovšimnuto a snesla svůj plod přímo před nohama pánovým, plod předčasný, jenž se však měl stát příčinou velikých obav. Sneslat' nikoli obyčejné vejce, jak je známe, nýbrž hotové kuře s křidélky, drápky, očima i pípotem, jež se hned jalo pobíhat za svou matkou.

Nadto však se udál úkaz ještě daleko významnější, jenž docela právem všechny poděsil. Přímo pod stolem, na němž ležely zbytky po přesnídávce, země se rozevřela a z hlubin vytryskl bohatý pra-

114 Stadion je dráha, kterou chodec ujde asi za dvě minuty; 60 st. je tedy asi dvě hodiny cesty. *Pozn. překl.*

men krve; hojné kapky, odstříkující z něho nazpět, potřísnilí krví stůl.

A v tíž okamžik, kdy se diváci, úžasem strnulí, divili ustrašeně těmto božím znamením, přiběhl kdosi z vinného sklepa se zprávou, že všechno víno, jež bylo nedávno nalito do sudů, klokotá ve všech sudech varem, docela jako kdyby byl pod nimi rozdělán silný oheň.

Mezitím byla také spatřena lasička, vlekoucí za sebou ven mrtvého hada, do něhož se zahryzla; a z tlamy ovčáckého psa vyskočila zelená rosnička, a beran se vrhl dokonce na psa, jenž stál nablízku, a jediným kousnutím ho zadávil.

Tolik zvláštních příhod poděsilo pána i celou jeho čeled' tak mocně, že sklesli v úplnou duševní strnulost: co počítí dříve a co později, co je závažnější pro uchlácholení hrozivého hněvu božských bytostí a co méně, kolik žertev a jaké třeba obětovat?

Ale zatím co byli ještě zdřevěnělí očekáváním nějaké příšerné hrůzy, přiběhne jeden otrok, přinášející onomu statkáři zprávy o velké, strašné pohromě, která ho stihla.

Statkář měl totiž tři syny, již dospělé, vynikající vzděláním i mravným chováním, jimiž se mohl pyšnit. Ti mladíci byli odedávna důvěrně spřáteleni s chudým majitelem jednoho skrovného domku. Ale velké, bohaté lány, sousedící s tím domkem, byly majetkem souseda, mocného a bohatého mladého muže, jenž však zneužíval slávy svých starobylých předků, mnoho zmohl s pomocí straníků a v městě si dělal snadno vše, co chtěl.

A ten člověk jako nepřítel napadal chudý majetek svého skromného souseda, zabíjeje mu brav, odháněje skot a polní plodiny, ještě než dozrály, zašlapáváje. Konečně pak, když ho oloupil o všechnu úrodu, dychtil ho vyhnat i z jeho políček; zahájil proti němu bezpodstatnou při o mezníky a činil si nároky na všecku jeho půdu.

Tu milý zeman, takto velmi skromný, ačkoli byl hrabivostí boháčovou už obrán, chtěje udržet otcovskou půdu alespoň pro svůj

hrob, požádal v neobyčejné tísní četné přátele, aby byli svědky při stanovení mezníků. Mezi jinými se dostavili také oni tři bratři, aby svému příteli v neštěstí přispěli, třebaš jen maličko, svou pomocí.

Ale onen zběsilý šlechtic se nedal přítomností mnohých občanů ani dost málo zastrašit nebo zmást, přece však, třebaš se nechtěl mírnit ve svém lupičství, chtěl se mírnit ve svých slovech. Ale když mu oni zdvořile vytýkali jeho provinění a lichotnou řečí se snažili chlácholit jeho vznětlivou povahu, začal náhle přísahat co nejsvětěji při životě svém i svých drahých a tvrdit, že pramálo dá na přítomnost tolika prostředníků, že dá zkrátka souseda svými otroky ze statečku za uši vynést a okamžitě a co nejdále vyhnat.

Těmito slovy byli všichni posluchači neobyčejně pohněvani. A tu mu jeden z těch tří bratrů bez rozpaků a poněkud otevřeněji odpověděl, že se nadarmo spoléhá na své bohatství a vyhrožuje tyranskou zpupností, poněvadž přece docházívájí chudí zastání před zvůli bohatých ještě velkomyslnou ochranou zákonů.

Čím je olej plameni, čím síra ohni, čím důtky Fúrii, tím byla i tahle řeč divokosti toho člověka: jen ji rozdmýchala. Rozběsnil se k největší vzteklosti, volaje, aby šli všichni na kříž se svými zákony, dal odvázat ovčácké a hlídací psy, divoké a urputné, kteří pojídávali zdechliny pohozené po polích a mimoto byli vychováni k tomu, aby pokousávali bez výběru kolemjdoucí pocestné; ty tedy kázal na jejich zkázu poštvat a na ně vypustit.

Jakmile byli rozohněni a rozníceni obvyklým znamením pastýřů, v návalu zuřivého vzteku, budíce hrůzu i neladným štěkotem, řítí se na lidi, napadají je, všelijak poraňují, roztrhávají a rozsápávají, nešetříce ani prchajících, nýbrž tím podrážděněji je stíhajíce.

A tu v stísněném davu poděšeného množství o překot padajícího klopýtne nejmladší ze tří bratrů o kámen, rozbije si prsty a skácí se k zemi. Tím připraví oněm hrozným divokým psům příšerné hody: ihned se vrhnou na ležící kořist a jmou se nešťastného jinocha trhat na kusy.

Jakmile ostatní bratři zaslechli smrtelný nářek jeho, přiběhnou plni žalu na pomoc, ovinou si levice šatem a snaží se opětovným házením kamenů obhájit svého bratra a psy zahnat. Ale jejich divokost nemohli zastrašit ani zlomit: nebohý mladík zvolal posledním hlasem, aby se pomstili na mrzkém boháči za smrt nejmladšího bratra, a ihned poté zemřel, byv psy rozsápán.

A tu zbylí bratři – opravdu, nikoliv ze zoufalství, nýbrž spíše dobrovolně, nedbajíce o svůj život – začnou dotírat na boháče a s planoucí odvahou a zběsilou prudkostí ho napadají stále kameny. Ale ten krvavý vrah, vyškolený již dříve v mnohých podobných hanebnostech, mrštil svým oštěpem a proklál jím prsa jednomu z obou bratří. Onen mladík však neklesl k zemi, ačkoli byl zabit a úplně života pozbaven. Neboť oštěp, jenž jím pronikl, vyklouzl skoro celý za zády ven, uvízl prudkostí vrhu v zemi a udržel tělo zpříma v strnulé rovnováze.

Ale také jeden z otroků, vysoký a mocný chlap, přispěl na pomoc onomu úkladnému vrahovi: rozmáchal kámen a dalekým vrhem snažil se zasáhnout pravou paží třetího mladíka. Ale kámen, pozbyvší prudkosti, proběhl špičkami jeho prstů a proti všeobecnému očekávání padl neškodně na zem.

Tato šťastná náhoda poskytla však vynalézavému mladíkovi nemalou naději na pomstu. Předstírá totiž, že má pravici ochromenu, a takto se oboří na krutého mladého muže: „Jen se kochej zánikem celé naší rodiny, napas svou nenasytnou ukrutnost krví tří bratří, triumfuj honosivě nad zavražděním svých spoluobčanů! Ale to věz: třebaš, až okradeš chudého člověka o jeho majetek, pošineš své mezníky až bůhvíkam, přece budeš mít vždycky nějakého souseda! Má pravice, bohužel, jež by byla jistě utála tvou hlavu, jest nespravedlivostí osudu rozbita a ochromena.“

Touto řečí byv ještě více rozvztekl, chopil se zběsilý bandita meče a žene se lačně na nebohého mladíka, aby ho vlastní rukou zahubil. Ale přišla kosa na kámen! Z ničeho nic, docela proti jeho

očekávání se mu mladík postavil na odpor, uchopil mocným sevřením jeho pravici, velkým trhnutím zamával jeho mečem a mnoha opakovanými ranami vyrazil z těla boháčova nečistou jeho duši. A aby se zachránil i před jeho přáteli, kteří k nim běželi, protal si ihned naveskrz hrdlo ostřím meče, dosud zbroceného krví protivníkovou.

To tedy věštila ta neobyčejná znamení, to bylo zvěstováno nešťastnému otci! A starý muž, sklíčený tolika pohromami, nebyl s to vydati ze sebe ani slovo, ba ani tichý pláč, nýbrž uchopil nůž, jímž byl právě rozděloval sýr a jiné pokrmy při přesnídávce mezi své hosty, a jako učinil jeho nebohý syn, probodá si mnoha ranami hrdlo, až se zhroutil kupředu na stůl, smýváje potokem nové krve skvrny po oné krvi, příšerným zázrakem vytrysklé.

Můj zahradník, zaplakav nad osudem domu, jenž se takto v kratičkém okamžiku rozpadl vniveč, vzdychal trpce nad svými vlastními nezdary. Slzami zaplativ za přesnídávku a spráskávaje přes tu chvíli ruce, jež byly prázdné, nasedl ihned na mne a dal se na zpáteční cestu.

Ale ani návrat se mu nevydařil bez pohromy. Na cestě nás totiž potkal nějaký vysoký člověk, voják z římské legie, jak prozrazoval jeho šat a vzhled. Zpupnými a drzími slovy se ho vyptává, kam žene toho prázdného osla?

Ale můj pán, dosud žalem celý popletený a ostatně neznalý jazyka latinského, neřekl na to nic a chtěl jeti kolem něho dále. Ale voják nemohl udržet na uzdě svou obvyklou zpupnost: dopálil se jeho mlčením, jako kdyby to byla nadávka, a začne zahradníka holí, kterou měl u sebe, bít a shánět z mého hřbetu.

Tu odpověděl zahradník pokorně, že pro neznalost jazyka nemůže vědět, co on praví.

Voják tedy dí na to řecky: „Kam ženeš toho osla?“

Zahradník odvětil, že jede do nejbližšího města.

„Ale já,“ praví voják, „toho osla potřebuji. Musí nám s ostatními dobytčaty přivést z nedaleké obce zavazadla našeho vrchního velitele.“

A ihned na mne vloží ruku, chytí mě za ohlávku, za kterou jsem býval voděn, a jme se mě vléci.

Ale zahradník, stíraje si z hlavy krev, vytryskší po jedné z předchozích ran, žadoní opět, aby s ním kamarád jednal slušněji a lidštěji, a prosil ho o to, zaklínaje se jeho zdarem a štěstím: „Vždyť tenhle osel,“ pravil, „líný, a přesto divoký a následkem ohavné nemoci podléhající padoucnici, sotva ještě dokáže donést z nedaleké zahrady několik hrstí zeleniny a hned se vyčerpá a chabě supí; natož aby se zdál schopným nosičem pro těžší břemena!“

Ale když zpozoroval, že se voják nedává obměkčit žádnými prosbami a že se ještě více rozvztekluje, aby ho zahubil, ba že již obrátil svou hůl a chystá se mu rozbít lebku jejím největším sukem, uteče se ke krajnímu prostředku v nouzi: předstíraje, že chce obejmout jeho kolena, aby v něm vzbudil milosrdenství, spustí a sehne se až k zemi, uchopí však obě jeho nohy, vyzdvihne vojáka do výše a mrštiv jím prudce na zem, jme se mu ihned pěstmi, lokty, zuby, ba i kamenem z cesty sebraným zpracovávat jeho celý obličej, ruce a žebra.

A milý voják ležel naznak na zemi, nemohl mu odporovat ani se vůbec nijak bránit; jen stále hlasitěji vyhrožoval, až vstane, že ho svým mečíkem rozseká na kousky. Zahradník si vzal jeho slova k srdci, vytrhl mu meč, co nejdále jej odhodil a opět se do něho pustil ještě zuřivěji.

Jsa povalen a ranami udolán, nevěděl voják, jak vyváznout životem; i nezbyvalo mu nic jiného než stavět se mrtvým. Tu si sebere zahradník onen palaš, nasedne na mne a cvałem ujíždí přímo do města. Ani ho nenapadlo podívat se na svou zahrádku, nýbrž uchýlil se k jednomu svému příteli, tomu vypoví celou příhodu a prosí ho snažně, aby mu v nebezpečnosti přispěl a ukryl ho i s oslem na

krátký čas u sebe, aby zůstal dva tři dny nezvěstným, a ušel tak hrdelnímu procesu. Jeho známý mu nezapomněl starého přátelství a ochotně ho přijme. Mně svázali nohy a vyvlekli mě po schodech do podkrovní světničky, zahradník pak si zalezl dole v domě do jakési bedny, dal se přikrýt víkem a tak se skrýval.

Ale ten voják, jak jsem se později dověděl, konečně přece, jako kdyby se probral z těžké opilosti, kolísavým krokem, jsa zmožen bolestí z tolika ran a stěží se udržuje holí na nohou, došel do města. Poněvadž se však hanbil říci něco někomu z obyvatelů o své zpupnosti a zbabělosti, spolkne a mlčky snáší své pohanění, až se setkal s kamarády vojáky, a jen těm pověděl o své pohromě. Usnesli se na tom, aby se on sám aspoň nějaký čas skrýval ve společném příbytku – neboť nehledě na pohanu, jíž utrpěl, obával se také, že bude stíhán pro porušení vojenské přísahy, neboť ztratil svůj meč –, oni pak aby se všemožně vynasnažili podle udaných znamení nás vystopovat a potrestat.

A vyskytl se jeden zrádný soused, jenž hned udal, že se na tom místě skrýváme. Tu kamarádi vojákovi povolají městské úředníky a nalžou jim, že ztratili na cestě drahocennou stříbrnou nádobu svého velitele, jeden zahradník že ji našel a nechce ji vrátit, nýbrž skrývá se u jednoho svého známého.

Sotva úředníci uslyšeli jméno velitelovo a o jeho ztrátě, přijdou ke dveřím našeho obydlí a hlasitě nařizují našemu hostiteli, aby nás, které u sebe, jak naprosto bezpečně zjištěno, skrývá, raději vydal, nechce-li sám svůj vlastní krk dávat v sázku.

Ale on se ani dost málo nepolekal a ve snaze zachránit toho, jehož přijal pod svou ochranu, zapírá vše o nás a tvrdí, že už po kolik dní onoho zahradníka vůbec ani nespatriil. Vojáci naproti tomu tvrdili, že se ten člověk skrývá jen zde a nikde jinde, a zaklínali se na to géníem císařovým. Když to však přítel zatvrzele popíral, úředníci se konečně rozhodli odhalit jej domovní prohlídkou. Pošlou tedy do domu liktory a jiné obecní sluhy a poroučí jim prohledat pečlivě

celý dům, každý kout. Ale po vykonané prohlídce jest oznámeno, že se v domě neukázal ani smrtelník, natož teprve osel.

Tu se stává hádka z obou stran ještě prudší: vojáci ujišťují, že jsme docela určitě tam, a dovolávají se stále ochrany císařovy; naproti tomu přítel to popírá a za svědky ustavičně volá velebné bohy.

Když jsem tuto hádku a hlučný povyk zaslechl, já osel beztak všetečný a plný nepokojné dotěrnosti, vystrčím šourem svou šíji jakýmsi světlíkem, jsa žádostiv podívat se, co ten povyk znamená. A nešťastnou náhodou jeden z vojákových soudruhů obrátil právě oči na můj stín a hned všechny veřejně volá za svědky. Hned arcí povstal veliký křik, několik lidí okamžitě vyběhne po schodech nahoru, zmocní se mne a odvléknou jako zajatce dolů.

Tím byl všem pochybám konec: lidé se jali každou jednotlivost co nejpečlivěji prohlížet, až konečně také odkryli onu bednu, najdou v ní ubohého zahradníka, vytáhnou ho a vydají úředníkům. Ti ho odvedou do městského vězení, aby to ovšem odpykal svou hlavou.

Všichni pak se neustávají hlučně smát mému vykouknutí a tropit si z toho úsměšky. Odtud také vzniklo ono časté přísloví o oslově vykouknutí a oslím stínu.¹¹⁵

115 Smysl: Malá příčina, velké následky. *Pozn. překl.*

Nevím, co se následujícího dne dalo se zahradníkem, mým pánem; ale mne ten voják, jenž dostal pro svou neobyčejnou zpupnost takový výprask, vyvede ze stáje, aniž mu v tom kdo odporoval, a odvede si mě. Ze svého vojenského obydlí, jak se mi zdálo, naložil na mne svá vlastní zavazadla, vystrojí a vyzbrojí mě docela po vojensku a vydá se se mnou na cestu. Nesl jsem přilbici jasně se blyštící, štít do dálky zářící, ba i oštěp, nápadný svým velmi dlouhým násadcem: tyto věci uložil voják úmyslně, jako by se blížilo vojsko, na samém vrchu zavazadel, nikoli ovšem proto, že by toho byly tenkrát vojenské předpisy vyžadovaly, nýbrž proto, aby tím děsil ubohé pocestné.

Když jsme ušli kus cesty rovinou, nikterak namáhavé, dorazili jsme k jednomu městečku. Tam jsme se neuchýlili do zájezdního hostince, nýbrž do domu jednoho dekuriona¹¹⁶. Voják mě svěří nějakému sluhovi a sám se ihned s úzkostlivou svědomitostí odebere k svému představenému, veliteli praporu.

Pamatuji se, že se tam po několika dnech udál ohavný a bezbožný zločin; vylíčím jej zde v knize, abyste si i vy o něm přečtli.

Jeden domácí pán měl mladého syna, řádně vzdělaného, a proto také vynikajícího bezúhonným a skromným chováním: přál by sis jistě, aby se takový nebo jemu podobný vydařil i tobě! Jeho matka už dávno zesnula a otec se znovu oženil. Z druhé choti pak zplodil druhého syna, jenž byl již také stár přes dvanáct roků.

Ale macecha, jež měla v domě manželově rozhodující slovo spíše pro svou krásu než pro své způsoby, buď že byla již povahou nestoudná, buď že byla osudem dohnána k nejhorší hanebnosti, zadívala se do svého pastorka. Nuže, milý čtenáři, věz, že čteš tra-

116 Velitel deseti vojáků, nižší poddůstojník. *Pozn. překl.*

gédii, nikoli rozmarný příběh, a že s nízkého sokku vystupuješ na vysoký kothurn!¹¹⁷

Z počátku, dokud byla její vášeň ještě slabá a teprve se hlásila k životu, snadno ta žena vzdorovala jejím silám, dosud chabým, potlačujíc mlčky klíčící hanebnou náklonnost. Jakmile však se jí celé nitro naplnilo šíleným ohněm a nespoutaná, blouznivá vášeň v ní počala hárat, podlehla konečně běsnícímu bohu Lásky. I tváří se churavou a ránu srdce ukrývá pod vylhanou nevolností tělesnou. Ostatně se, jak každý dobře ví, poruchy tělesného stavu i vzezření projevují u chorých i u milujících naprosto stejně: nepěknou bleďostí, zvadlýma očima, ochablostí v kolenou, neklidným spánkem a povzdechy průtahem trýzně stále mocnějšími. Člověk by byl myslil, že se i ona zmítá pouze návaly horečky; jenže ona také plakala!

Oh, vy mozky lékařů, jež nevíte, co znamená ten nepokojný tepot žil, co ta měnící se barva obličeje, co ten znavený sípavý dech a neustálé zmítání těla z jedné strany na druhou! Dobří bozi, jak snadno může kterýkoli zkušený člověk, byť nebyl odborným lékařem, pochopit vášeň lásky, když je vidět někoho, jak všecek plane, aniž má tělesnou horkost!

Když tedy byla ve svém nitru příliš hluboko zmítána chtíčem, který nemohla ovládnout, poruší své dlouhé mlčení a dá k sobě zavolat staršího syna – jak ráda by zahladila toto jeho jméno, kdyby jí to bylo možno, aby jí nepřipomínalo červeň studu! Mladík okamžitě poslechne vzkazu churavé matky a s čelem zbrázděným stařeckou vážností vstoupí do její ložnice, vyhovuje tak, jak byl povinen, choti svého otce a matce svého bratra.

Než ona, zkrušená za tak dlouhou dobu mučivým mlčením, jako kdyby tkvěla v jakýchsi vlnách rozpaků: každé slovo, jež pokládala

117 Sokkus – nízký, lehký střevíc, jakého užívali herci v komedii; kothurn – střevíc s vysokým vázáním a tlustými podešvemi, za římské doby hodně vysokými, náležel k ústroji herců v tragédii. Odtud označovala ta jména komedii a tragédii. *Pozn. překl.*

za nejvhodnější pro tuto rozmluvu, v duchu opět zamítá, přičemž se v ní smysl pro počestnost stále ještě nerozhodně kolísá, i je na vahách, jak by měla nejlépe začít.

Ale jinoch, který dosud netušil nic zlého, táže se jí se sklopeným zrakem sám, co je příčinou její nynější churavosti. Tu ona, naštědší konečně zhoubnou příležitost, kdy byli spolu sami, nabude odvahy: roníc hojné slzy a tvář si zakrývající rouchem, chvějícím se hlasem takto ho stručně osloví:

„Jedinou příčinou i zdrojem nynější mé bolesti, a také lékem a spásou jedinou jsi mi ty sám! Tyhle tvé oči pronikly mými zraky hluboko do mého srdce a nítí v mém nitru nejdravější požár. Smiluj se tedy nad ženou, jež hyne kvůli tobě! A nedávej se nikterak zastrašit povinnou úctou k svému otci, jemuž dokonce zachrániš umírající choť! Vždyť tě miluji jenom proto, že poznávám jeho obraz v tvé tváři, a miluji tě tedy právem! Zde máš samotu, na kterou se můžeš plně spolehnout, zde máš volnou příležitost, vhodnou pro nezbytný čin! O čem nikdo neví, jako kdyby se ani nebylo stalo!“

Jinoch byl ohromen touto nečekanou hanebností. Ačkoli by však byl takový čin s hrůzou přímo zavrhl, přece pokládal za vhodné nikoli nevčasným příkrým odmítnutím zlo zhoršovat, nýbrž zmírnit je obezřetným slibem na pozdější dobu. Přislíbí jí tedy ochotně, ale důtklivě radí, aby byla dobré mysli a pečovala opět o své zotavení a o své tělesné blaho, až by otec někam odcestoval a poskytl jim volného času k rozkoši.

Poté ihned zmizí z nebezpečného dohledu své macechy. A jsa přesvědčen, že v tak hrozném domácím neštěstí je se třeba co nejvydatněji poradit, zpraví o tom hned jednoho starého muže osvědčené vážnosti, svého vychovatele. Po dlouhém rozvažování nezdálo se jim nic tak prospěšné, jako uniknout rychlým odchodem bouři hrozivého osudu.

Ale žena, jež nemohla snést ani nepatrného odkladu, vymyslí si ihned nějakou záminku a s neobyčejnou lstivostí přemluví svého

chotě, aby rychle odcestoval na statky velmi daleko ležící. Jakmile se tak stalo, naléhá s překotnou šíleností, vzbuzenou uspišením naděje, na jinocha, aby jí poskytl splnění příslibené rozkoše.

Jinoch si však bere brzy to, brzy ono za záminku a vyhýbá se její zatratitelné blízkosti, až macecha z rozmanitých jeho vzkazů jasně prohlédla, že jí odepřel slib splnit, a jako na obrátku proměnila svou hříšnou lásku v nenávist ještě daleko horší.

Přibere si hned za důvěrníka jednoho sluhu, jehož dostala s věnem, člověka ničemného, zaprodaného vší hanebnosti, a svěří mu své věrolomné záměry. Nic se jim nezdá lepší než zbavit ubohého jinocha života.

Ten šibeničník byl tedy ihned poslán obstarat jed okamžitě účinkující; rozpustí jej pečlivě ve víně a přichystá na záhubu nevinného pastorka.

Zatím však co ti záškodníci spolu uvažovali, jak mu otrávený nápoj vhodně podat, navrací se náhodou domů po dopolední školní námaze onen mladší hoch, vlastní syn ničemné ženy. Když již požil přesnídávky a měl žízeň, naleznuv pohár vína, v němž se tajil skrytý jed, vyprázdnil jej naráz, netuše nic o tajném úkladu. A jakmile vypil smrtelný nápoj, připravený pro jeho bratra, skácí se bezduch k zemi.

Jeho vychovatel, zděšený nenadálou smrtí hochovou, spustí ihned žalostný pokřik, přivolá jím matku i celou čeleď. Brzy bylo seznáno, že neštěstí zavinil otrávený nápoj, a každý z přítomných vyslovoval rozličná podezření o tom, kdo byl původcem hrozného zločinu. Ale ta strašná žena, ten pravzor maceší zloby, nebyla dojata ani krutou smrtí synovou, ani vědomím úkladné vraždy, ani rodinným neštěstím, ani žalem choťovým, aniž strastmi pohřbu, nýbrž využila té rodinné pohromy k tomu, aby kratší cestou došla pomsty.

Ihned poslala běžce, aby oznámil choťovi na cestě zprávu o tom, jak těžce byl dům postižen. A když se otec navrátil rychle z cesty,

obrněla se neuvěřitelnou opovážlivostí a vysloví křivé obvinění, že byl její syn zahuben jedem jejího nevlastního syna. A to vskutku nebylo tak dalece nepravda, poněvadž její hoch jen předešel pastorka, vypiv jed, jenž už byl uchystán pro jinocha. Ale ona předstírala, že byl mladší bratr zločinem pastorkovým zahuben proto, že se nechtěla poddati jeho mrzkému chtíči, jímž se ji pokusil zneuctít. A nemajíc dosti na tak hrozné lži, dodávala, že pastorek také jí vyhrožuje mečem, jestliže jeho hanebnost vyjeví.

Tu se nešťastný otec zmítá hroznými bouřemi útrap, jsa zdrcen smrtí dvou synů. Neboť mladšího viděl na vlastní oči ukládat v hrob, o druhém pak určitě věděl, že bude pro krvesmilství a bratrovraždu odsouzen k smrti. Mimoto ho předstírané bědování manželky, kterou nadmíru miloval, šťvalo do nejhorší nenávisti k vlastnímu potomkovi.

Sotva byl pohřební průvod ukončen a syn pochován, nešťastný starý muž, maje tváře vlhké slzami ještě čerstvými a drásaje si šediny potřísněné popelem, odebere se rychle přímo od synovy hranice na fórum. A tam, nemaje ani tušení o úkladech ničemné ženy, rozplývá se hned v pláči, hned zase v prosbách, i kolena radních pánů objímaje, usiloval se vši vášnivostí o smrt svého zbývajícího syna: že on poskvřnil krvesmilstvím lože vlastního otce, že je vrah, jenž zahubil bratra, a zákeřník, jenž vyhrožoval nevlastní matce smrtí.

Nakonec roznítil svým žalem nejen městskou radu, nýbrž i lid k takovému soucitu a k takovému rozhořčení, že všichni volali, aby se upustilo od protivného soudního řízení, od zřejmých důkazů žaloby i od nastudovaných vytáček obhajoby, a ten veřejný škůdce aby byl veřejně potrestán smrtí ukamenováním.

Ale úředníci se strachovali o své vlastní hrdlo, aby snad toto rozhořčení, ve svých zárodcích bezvýznamné, nevzrostlo ve vzbouření, jež by bylo na zkázu veřejné kázni i obci. Proto jednak prosili radní pány, jednak krotili občany, aby se soud vykonal řádně po zvyku

předků, aby byla přesně prozkoumána tvrzení obou stran a pak teprve, jak se na občany sluší, vyneseno rozsudek, nikoli aby byl, jak to činí divocí barbaři a zpupní tyrani, někdo odsouzen, aniž byl vyslechnut, a tak aby za pokojného míru byl dán světu takový strašný příklad. Tento rozumný návrh došel souhlasu a hlasatel ihned na daný rozkaz oznamuje, aby se starší sešli do radnice.

Jakmile se rozsadili podle důstojnosti na svá obvyklá místa, na opětnou výzvu hlasatelovu vystoupil první žalobce. Pak teprve je předvolán a uveden i obžalovaný, a po příkladě athénských soudních zásad, obvyklých na Areopagu¹¹⁸, hlasatel oznámí obhájcům, aby mluvili bez dlouhých úvodů a nesnažili se vzbuzovati soucit.

Že se to takto dalo, dověděl jsem se od četných lidí, kteří si o tom vyprávěli. Jakými slovy žalobce obvinění zdůrazňoval, jak obviněný vyvracel žalobu, jaké tam byly proneseny řeči pro i contra, to vše já sám nemohu vědět, poněvadž jsem nebyl tam na soudě, nýbrž u svého žlabu, a proto vám také nemohu prozradit to, co neznám; ale co jsem se zaručeně dověděl, to zde vypíši.

Jakmile byly slovní půtky skončeny, bylo usneseno, aby byla pravdivost a spolehlivost obvinění podepřena bezpečnými důkazy; dohad takového dosahu že se nesmí spoléhat na pouhá podezření; proto že musí být buď jak buď předveden především onen sluha, jenž prý jediný ví, že se to tak sběhlo.

A ten šibeničník se ani dost málo nezalekl ani tak povážlivého výsledku tak závažného procesu, ani pohledu na přeplněnou radnici, ba ani svého zlého svědomí, nýbrž začne vykládat to, co si sám vybájl, vydáváje to za pravdu, a tvrdil: Jinoch, rozhořčený macešíným odmítnutím, zavolał prý ho k sobě; aby se jí pomstil za odmrštění, uložil prý mu zavraždit jejího syna; za mlčení prý mu slíbil velikou odměnu; když se proti tomu vzpíral, pohrozil prý mu smrtí, odevzdal prý mu jed vlastnoručně namíchaný, aby jej

118 Rada na Areově pahorku; athénský hrdelní soud. *Pozn. překl.*

dal bratrovi, nakonec však prý pojal podezření, že sluha svůj úkol neprovedl a zadržel nápoj, aby jím dokázal jeho zločin, a proto prý podal chlapci jed sám vlastní rukou.

Když ničemník takto s velkou, ba téměř naprostou pravděpodobností vypovídal, předstíraje přitom zděšení, bylo soudní řízení prohlášeno za skončené. Nikdo z radních pánů nezůstal jinochovi tak nakloněn, aby ho neprohlásil za usvědčena ze žalované viny a neodsoudil k zašití do pytle a utopení.

Již měly být hlasovací tabulky, znějící stejně, neboť hlasy všech se do písmene shodovaly, podle stálého zvyku vhozeny do kovového osudí: jakmile tam byly hlasy vloženy, bylo již rozhodnuto o osudu obžalovaného a nic pak už nemohlo být měněno, nýbrž moc nad jeho životem přecházela do rukou katových. Ale tu jeden starší muž z rady, člověk dokázaně nad jiné poctivý a lékař vynikajícího věhlasu, zakryl rukou otvor osudí, aby do něho nikdo nerozvážně nehodil svého lístku, a takto k radě promluvil:

„Jak jsem stár, žil jsem stále tak, že jste byli se mnou spokojeni: těší mě to. Ale právě proto nestrpím, aby byla spáchána zřejmá vražda na obžalovaném, jenž byl křivě obviněn, aniž abyste se vy, kteří soudíte pod přísahou, dopustili křivopřísežnictví, svedení lživými řečmi pouhého otroka. Já sám nejsem s to, abych pošlapal bázeň boží, oklamal své svědomí a vypovídal křivě. Nuže slyšte mne, abyste poznali, jak tomu ve skutečnosti jest!

Tenhle lotr sluha mě nedávno navštívil, pln starosti, aby si opatřil jed okamžitě působící, a nabízel mi za to odměnou sto ryzích zlatáků; říkal, že je ho třeba jednomu nemocnému člověku, jenž je silně zachvácen nevléčitelným zastaralým neduhem a chce se jím zbavit muk života. Ale já jsem prohlédl, že tento zlý padouch jenom tlachá a nemotorně se vytáčí, a byl jsem přesvědčen, že osnuje nějaký zločin. Dal jsem mu tedy nápoj, ano, dal, ale abych si byl jist před vyšetřováním, jež by snad bylo zavedeno, nepřijal jsem ihned nabízenou odměnu, nýbrž pravím: „Aby se snad některý

z těch zlatáků, jež mi podáváš, neukázal bezcenným nebo falešným, vlož je, prosím, do tohoto váčku a zapečeť je svým prstenem, dokud nebudou zítra v přítomnosti nějakého směnárníka uznány za pravé.' On se tím dal polapit a zapečetil peníze. Jakmile byl tento jinoch postaven před soud, ihned jsem kázal jednomu ze svých lidí, aby co nejspěšněji z domu ty peníze vzal a sem donesl. Hle, přinesl mi je, a já je zde předkládám veřejnosti. Nechť se podívá a řekne, zda je to jeho pečeť! Jakpak tedy může být bratr osočován pro ten jed, který přece zaopatřil tenhle chlap?"

Darebný sluha se nato počal silně třást, místo přirozené lidské barvy nastoupila smrtelná bledost a po všech údech mu stékal studený pot. Přitom nejistě přešlapoval nohama, škrábal se na hlavě brzy tu, brzy zas tam a pootevřenými ústy nesrozumitelně blábolil jakési vytáčky, takže právem nebylo člověka, jenž by se domníval, že je nevinný.

Ale jeho prohnalost se opět vzpružila, a on začne urputně zapírat, neustáváje lékaře obviňovat ze lži. Když ten viděl, že je kromě úcty k soudu i jeho poctivost tak veřejně drásána, zmnohonásobí své úsilí a snaží se darebáka usvědčit, až konečně na rozkaz úředníků obecní sluhové ohledají ruce ničemného sluhy, najdou železný prsten a porovnají jej s pečetí na váčku. Toto srovnání potvrdilo dosavadní podezření. A již tu stálo kolo a skřípec, přichystány, aby byl podle řeckého zvyku mučen. Ale on byl ve své neobyčejné zatvřelosti neoblomný a žádné rány, ba ani oheň ho nemohly zkrušit.

Tu praví lékař: „Nepřipustím, přísámbůh, toho nepřipustím, abyste proti právu a spravedlnosti smrti potrestali tohoto nevinného jinocha, nebo aby si tento člověk ztropil výsměch z našeho soudu a ušel trestu za svůj zločin! Podám totiž jasný důkaz o skutečném stavu této věci. Když tenhle ničema chtěl ode mne získat zhoubný jed, domníval jsem se, že se nesluší pro mé povolání způsobovat někomu smrt, a také jsem se učil, že lékařství bylo vynalezeno nikoli ke zkáze, nýbrž k blahu lidstva. Ale obával jsem se, abych

snad, kdybych mu jed dáti odepřel, svým nevčasným odmítnutím ještě nepřispěl k vykonání zločinu, aby si nekoupil tento člověk od někoho jiného záhubný nápoj, anebo nakonec mečem nebo nějakou jinou zbraní započatý zločin nedokonal. Dal jsem mu tedy nápoj, nikoli však smrtící, nýbrž uspávací, totiž mandragoru, pověstnou jako osvědčené narkotikum a způsobující spánek docela podobný smrti. Není divu, že tenhle zoufalý lotr, jsa si jist nejhorším trestem, jenž mu podle zvyku předků přísluší, tohle mučení lehce trpí jakožto snesitelnější než smrt. Ale jestliže ten hoch opravdu požil nápoje připraveného mýma rukama, žije, spí a sní, a jakmile se tvrdý spánek rozprchne, ihned se zase vrátí na jasné denní světlo. Pakli ovšem opravdu zahynul, pakli ho stihla předčasná smrt, hledejte, prosím, pro jeho smrt jiné příčiny.“

Tato starcova řeč byla přijata se souhlasem a ihned se co nejspěšněji jde k onomu náhrobku, v němž spočívalo uložené tělo hochovo. I nebylo nikoho z rady, nikoho z urozených lidí, ba nikoho z prostého občanstva, kdo by se tam nebyl proudem zvědavě sběhl.

Hle, otec sám vlastníma rukama oddělá víko rakve a zastihne syna právě v té chvíli, kdy se rozprchl spánek smrti podobný a on se znovu vracel ze smrti k životu. I objal ho co nejúže, a nejsa schopen vyjádřit slovy svou nynější radost, předvede ho lidu. A tak jak byl dosud v rubáši zavínut a zahalen, je hoch dopraven na soud.

Zločiny ničemného otroka a ještě ničemnější ženy byly již jasně odhaleny a nahá pravda vyjde jasně najevo. Macecha byla odsouzena k trvalému vyhnanství, otrok vbit na kříž a výtečnému lékaři se všeobecným souhlasem ponechány ony zlatáky, odměna to za včasné usnutí. A tak se skončila způsobem důstojným boží prozřetelnosti ta pověstná a skoro báječná příhoda onoho starého muže, jenž se v krátké době, ba v nepatrném okamžiku, přestáv nebezpečností, že osiří, náhle zase stal otcem dvou mladých synů.

Co se mne týče, zmítal jsem se toho času v takovýchto vlnách osudu: Onen voják, který mě získal, aniž mě kdo prodával, a za pět

prstů si mě přivlastnil, měl z povinné poslušnosti k rozkazu svého tribuna donést dopis adresovaný mocnému císaři do Říma, i prodal mě do sousedství dvěma sluhům za jedenáct denárů.

Byli to bratři a měli velmi bohatého pána. Jeden z nich byl cukrářem, jenž připravoval chléb a všelijaké sladkosti a pochoutky, druhý kuchařem, jenž vařil rozmanité masité pokrmy kořeněné velmi chutnými šťávami. Žili a hospodařili spolu v jedné světnici, a mne si koupili proto, abych jim nosil četné nádoby, jichž nutně potřebovali k rozmanitým účelům svého pána, jenž cestoval po rozličných krajinách.

Dostanu se tedy k těm dvěma bratrům jako třetí spolubydlitel a nikdy jsem nezakusil tak příjemného údělu. Večer po bohatých hodech, vystrojených neobyčejně skvěle, přinášivali moji pánové do svého příbytku hojně jídla: jeden bohaté zbytky prasátek, kuřátek, ryb a všelijakých jiných masitých pokrmů, druhý chléb, cukroví, rozmanité druhy pečiva a četné sladké lahůdky. Když se odebrali do lázní, aby se osvěžili, zavřeli vždy příbytek, a tu jsem si já do sytosti pochutnával na těch hodech, božím řízením poskytovaných. Nebylť jsem tak hloupý a tak dalece doopravdy oslem, abych nechal s pokojem ty přelahodné pokrmy a žvýkal k večeři tvrdé seno.

Mému dovednému zlodějství se dlouho dařilo velmi krásně, poněvadž jsem dosud kradl nesměle a dosti skromně vždy jen něco málo z tak hojných zásob a oni nemohli mít ani tušení, že by je osel tak podváděl. Ale jakmile jsem nabyl bezpečnější důvěry, že nejsem pozorován, pojídal jsem právě nejkrásnější kousky a vyběračně jsem si pochutnával na nejlepších sladkostech. To vzbudilo v bratrích nemalé podezření, a ačkoli jim sice dosud nic takového o mně ani na mysl nepřišlo, přece jen se bedlivě pídili po pachateli těch každodenních ztrát.

Posléze se začali dokonce sami navzájem obviňovat z hanebného lupičství a poté již opatrněji a bedlivěji hlídali a odpočítávali jednotlivé části. Nakonec však jeden z nich odloží všechen ostych a takto se oboří na druhého:

„Ale to už není ani slušné, ba ani lidské, že každý den kradeš pro sebe vybranější kusy, rozprodáváš je a tajně tak rozmnožuješ své úspory, z ostatního si pak ještě děláš nároky na rovnou polovici! Jestliže se ti konečně naše společné hospodaření nelíbí, můžeme ve všem ostatním zůstat bratry, ale tohle společenství zanechat. Neboť vidím, že stížnosti na poškozování, do nekonečna vzrůstající, živí mezi námi veliký nesvár.“

Nato se ozval druhý: „Na mou duši, to se mi od tebe líbí, taková drzost! Nakradeš si každodenně potají několik porcí, a k tomu si ještě prvý začneš stěžovat, zatím co já svou stížnost už tak dlouho potlačuji a mlčky nad tím vzdychám, aby se nezdálo, že svého bratra obviňuji ze špinavé krádeže! Ale dobře, že jsme o tom jednou promluvili a snažíme se oboustranně té škodě odpomoci, aby nesvár v tichosti vzrůstající, nevzbudil mezi námi takové boje, jako byly mezi Eteoklem a Polyneikem!¹¹⁹“

Tak se spolu všelijak hašteří a zaklínají se oba, že vůbec nijak nepodváděli, natož aby byli kradli. Že je naprosto třeba všemi prostředky pátrat po zloději, který jim společně působí škodu. Osel, jenž jest jediný přítomen, přece prý se nemůže takovými jídly krmit, a přesto denně mizejí vybrané kousky! A tak ohromné mouchy že nevlétnou do jejich komůrky, jako byly kdysi Harpyje¹²⁰, jež rozchvacovaly jídlo Fineovi!

Zatím jsem já, vypasen těmi královskými hody a vykrmen do vůle pokrmami lidskými, nabyl plného tučného těla, má kůže šťavnatým tukem změkla, bujná srst se mi nádherně leskla. Ale tenhle tělesný půvab způsobil velkou úhonu mé bezúhonnosti.

119 Komická nadsázka. Byli to synové Oidipovi, kteří se znesvářili o vládu v Thébách a nakonec oba v souboji padli – látka četných antických tragédií. *Pozn. překl.*

120 Původně bohyně dravých větrů, později zlé okřídlené bytosti. Podle jedné báje rozchvacovaly a znečišťovaly pokrm slepému thráckému králi Fineovi; Argonauté ho jich zbavili. *Pozn. překl.*

Moji páni byli totiž uvedeni v podiv neobyčejnou rozložitostí mého hřbetu a vidouce, že seno zůstává každý den docela nedotčeno, obrátí již plně svou pozornost na mne. V obvyklou hodinu zavřou podle zvyku dveře, jako kdyby se chtěli odebrat do lázní, a špehující mě malou skulinkou, spatří, jak se napořád zakusují do vystavených pokrmů. Hned zapomněli na svou škodu a celí užaslí nad nepřírozeným požitkářstvím oslovým se div nepopukají smíchy. Zavolají dva tři ze spolumloučících a pak i více jich a ukazují jim neuvěřitelnou mlsnost tupého dobytčete.

Posléze se všichni rozchechtali tak hlasitě a tak nevázaně, že to zaslechl i jejich pán, jenž šel okolo. Zeptal se, co tu má čeled' tak hezkého, že se smějí, a když uslyšel, co to jest, sám se také podívá dírkou a má z toho znamenité vyražení. Potom se i on bouřlivě rozesmál, že ho z toho až rozbolely vnitřnosti, a tu již otevře světnici a pozoruje mě přímo, postaviv se u mne. Neboť já, zpozorovav, že se konečně přece aspoň poněkud tvář štěstěny na mne měkčeji usmívá, přičemž mi radost přítomných vnukala důvěru, nedal jsem se ani trochu vyrušit a klidně jsem jedl dále, až pán domu, rozveselený neobyčejnou podívanou, poručil, aby mě odvedli k němu do domu, ba sám vlastníma rukama mě dovedl do jídelny, dal mi přichystat stůl a předložit nejrozmanitější úplná jídla a pokrmy nikým dosud nenačaté.

Já jsem se sice již docela mile nacpal, ale chtěje se mu zavděčit a ještě více zalíbit, přece jsem se lačně pouštěl do předkládaných jídel. Oni si totiž nadto ještě pečlivě vymýšleli, co by se mohlo oslovi co nejvíce protivit, a to nabízeli, aby vyzkoušeli, jak jsem civilizován: maso kořeněné lasarem¹²¹, drůbež silně napepřenou, ryby s exotickou omáčkou. Jídla přitom hlaholila bouřlivým smíchem.

Konečně zvolal jeden přítomný taškář: „Dejte tomu kamarádovi trochu vína!“

121 Čertovo lejno (*Asa foetida*), jehož se na Východě užívalo jako voňavky a koření. *Pozn. překl.*

Pán, přistupuje na jeho nápad, pravil: „To nebyl tak hloupý vtip, ty šibeničníku! Neboť je docela dobře možné, že by si náš druh také rád vypil pohár medoviny. – Hej, hochu!“ zvolal na jednoho sluhu. „Podívej se, tamtu zlatou číši pěkně vymyj, naměs do ní medoviny a podej ji mému stolovníkovi! Zároveň ho upozorni, že jsem mu tím připil!“

Hostů se poté zmocnilo napjaté očekávání. Já jsem se však nijak neznepokojil: klidně a hezky rozjařeně jsem zkroutil okraje svých rtů na způsob lidského jazyka a jediným douškem jsem tu ohromnou číši vyprázdnil. Tu se dají všichni do křiku a jako jedněmi ústy k tomu volají: „Na zdraví!“

Posléze pán, radostí unesený, zavolal své otroky, mé to kupce, a dá jim vyplatit za mne čtyřikrát tolik, co jsem stál. Potom mě svěřil jednomu svému oblíbenému a dosti zámožnému propuštěnci, klada mu na srdce, aby o mne pečoval.

Ten mě pěstil hodně blahovonně a hodně vlídně, a aby se ještě více zalíbil svému bývalému pánovi, učil mě velmi usilovně všelijakým kouskům pro jeho kratochvíli. Především mě naučil lehat s podepřeným loktem u stolu, potom křížkovat a také tančit vzpřímeně na zadních nohách a – což mělo obzvláště budit podiv – kývat hlavou na rozmanitá slova tak, abych nadhozením naznačil, co bych nechtěl,¹²² a přikývnutím, co bych chtěl, a měl-li bych žízeň, abych se ohlédl po číšníkovi, střídavě zamhouřil víčka, a tak žádal o pití.

Ve všech těchto věcech jsem mu velmi lehce mohl vyhovovat, poněvadž bych to dělal i beze všeho návodu. Ale obával jsem se, kdybych to snad konal po lidsku bez učitele, aby většinu toho nepokládali za zlověstný nadpřirozený úkaz a nezabili mě jako zruďného netvora a nevyhodili jako tučné sousto supům.

Brzy se pověst o mně všeobecně rozšířila, a tak jsem způsobil, že můj pán všude budil pozornost a mnoho se o něm hovořilo pro

122 Řekové podnes mají ve zvyku naznačovat odmítání pohozením hlavy vzhůru. *Pozn. překl.*

mé podivuhodné kousky: To je ten člověk, co má za druha a stolovníka osla, jenž dovede tančit, osla, jenž rozumí lidské řeči a pokyny projevuje své myšlenky!

Ale především vám musím – což jsem měl učinit hned z počátku – aspoň nyní říci, kdo a odkud byl můj pán: Thiasus – tak se totiž jmenoval – pocházel z Korintu, což je hlavní město celé achajské provincie¹²³. Jak toho jeho rod a důstojnost vyžadovala, prošel postupně všemi úřady, až byl určen pro hodnost kvinkvenála¹²⁴. Aby učinil zadost lesku úřadu, který nastupoval, slíbil vystrojit třídní hry, gladiátorské zápasy, a uplatňoval svou štedrost ve velkém rozsahu. Z touhy po slávě u celé veřejnosti vydal se tehdy dokonce i do Thesálie, aby odtamtud zaopatřil výtečná divoká zvířata i proslulé gladiátory.

Všechno již bylo zařízeno a skoupeno podle jeho přání a chystal se opět na cestu domů. Pohrdl svými skvělými vozidly, bez povšimnutí nechal své krásné kočáry, kryté i nekryté, jež jely naprázdno na konci jeho průvodu, ba i koně thesalské a galské tahouny, jimž ušlechtilé potomstvo dodává znamenité ceny: mne si dal vyzdobit zlatými puklemi, barevnou čabakou, purpurovou pokrývkou, stříbrným udidlem, vyšívaným pásem, zvuknými rolničkami, a sedě na mém hřbetě oslovoval mě chvílemi laskavě a ujišťoval, že má ze mne mimo mnohá jiná zejména to zvláštní potěšení, že jsem současně jeho stolovníkem i nosičem.

Jakmile jsme se však dílem po souši, dílem po moři dostali do Korintu, sbíhaly se k nám veliké zástupy občanstva, ne tak proto, aby vzdaly čest Thiasovi, jak se mi zdálo, jako spíše v touze spatřiti

123 Tak se nazývalo Řecko od dob císaře Augusta jako součást římského impéria. Korint byl r. 146 př. n. l. Římany jakožto bohaté obchodní město z konkurenční zášti zbořen, ale o sto let později za Caesara znovu založen, arcí jako římská kolonie, a dosti dlouho ještě obchodně vzkvětal. Athény a jiná významná řecká města svou bohatostí dávno zastínil. *Pozn. překl.*

124 *Quinquennales* n. *duoviri* sluli dva nejvyšší úředníci v koloniích, kteří měli podobné funkce jako kdysi konzulové v Římě. *Pozn. překl.*

mne. Neboť i sem pronikla již o mně tak slavná pověst, že jsem onomu svému dozorci byl pramenem nemalého výdělků. Když totiž viděl, že mnoho lidí s neobyčejnou účastí dychtí po tom, aby se podívali na mé kratochvilné kousky, uzavřel mě pod zámek, připouštěl ke mně odděleně vždy jen jednotlivce a bera od nich vstupné, zvykl si shrabovat každodenně nemalé sumičky.

Mezi oněmi lidmi, kteří se ke mně hrnuli, byla také jedna paní, mocná a bohatá. Vykoupila si jako ostatní podívanou na mne a mé rozmanité žerty ji tak bavily, že se mi nemohla vynadivit, a z toho ponenáhlu upadla do podivuhodné vášně k mé osobě. A nemohouc nijak vyléčit svou šílenou lásku, horoucně toužila – jako Pasifaé¹²⁵, ale milující osla – po mých objetích.

Konečně si vyjednala s mým živitelem, nabídnuvši mu velikou odměnu, že smí se mnou strávit jednu noc. A on, nelámaje si nijak hlavu nad tím, jaký lze požitek ze mne mít, svolil, jsa jen spokojen svým ziskem.

Když bylo jídlo skončeno a my jsme se vzdálili z pánovy jídelny, zastihli jsme tu paní již čekající před mým pokojem. Dobří bohové, jaké to skvělé přípravy byly vykonány! Čtyři eunuchové nám ihned uchystají na zem lůžko, vystlané množstvím podušek, vzdušně se dmoucích jemným peřím, na to pak rozestrou na pokrývku přehoz zlatem tkaný a tyrským nache zbarvený a docela navrch nakupí mnoho jiných podušek malých, ale četných a silně navoněných, jakými si rozmařilé ženy podpírají tváře a šíje. A nezdrževše dlouhou přítomností radovánky své paní, uzavřou dveře pokoje a odejdou. Uvnitř pokoje pak zářily jasným světlem voskovice a činily nám noční temnoty bílým dnem.

A tu se paní zbavila úplně všeho, co ji halilo, i stuhy, jíž měla spoutána svá svůdná ňadra, stoupla si k světlu, navoněla se z cínové

125 Podle báje manželka krétského krále Minoa. Zatoužila prý v lásce po býku a měla prý s ním netvorného Minotaura. *Pozn. překl.*

nádobky hojně balzamickým olejem a také mne jím velmi štědře stále natírá, mnohem nákladněji a pečlivěji však jím polévá mé nozdry. Poté se mě jala vroucně líbat, nikoli takovými polibky, jaké nakvap vtiskují ve vykřičených domech buď nevěstky, které za ně žádají peníze, anebo návštěvníci, kteří za ně skrbí peníze, nýbrž čistými a opravdovými polibky mě zahrne, šeptajíc mi přitom velmi úlisná slova: „Mám tě ráda, toužím po tobě, tebe jediného miluji, bez tebe nemohu žít,“ a jiná a jiná, jimiž svádějí ženy muže a dokládají své vlastní city. A chopivši mě za ohlávku, způsobem, jak jsem se tomu naučil, mě přiměje, abych ulehl na záda. Bylo to snadné, poněvadž jsem tím neměl, jak se mi zdálo, činit nic nového a nic těžkého, zvláště když jsem se měl opět po době tak dlouhé dávat objímat ženou tak sličnou a roztouženou. Neboť jsem se před tím hojně zavlažil znamenitým vínem a libovonnou masťou jsem podráždil chuť smyslné náruživosti.

Ale byl jsem velmi sužován nemalým strachem, když jsem si uvědomoval, jakým způsobem bych mohl s tak velkými a mocnými nohama na té jemné paní provést skok, tak bělostné a tak něžné údy, z mléka a medu stvořené, svými tvrdými kopyty objímat a drobné její rtíky, zardívající se nachem a ambrózií zrosené, tak velkou a nehoráznou tlamou, zohyžděnou zuby jako z kamene, líbat a posléze: jakým způsobem by mohla žena, byť byla celá až do konečků prstů prolnuta vilností, pojmout do sebe můj ohromný pohlavní úd. Běda mi, kdybych tu urozenou paní roztrhal a byl předhozen šelmám, abych tak přispěl k představení chystanému mým pánem!

Ona však chvílemi opětovala něžná slůvka i ustavičné polibky a sladké žvatlání, přimhuřujíc přitom své oči, až posléze zvolala: „Mám tě, mám, můj holoubku, můj zpěváčku!“ A při těch slovech dokázala, že byly plané mé úvahy a strach nezaplný. Neboť mě co nejúže objala a zcela, pravím, načisto zcela mě do sebe pojala! A kdykoli jsem, šetře jí, odtahoval svůj zadek, ona pokaždé dravým pohybem se přibližujíc a má záda zachycujíc, vinula se ke mně ještě

úže, takže jsem, přísámbůh, myslil, že se mi dokonce ještě něčeho nedostává k tomu, abych její vášeň plně ukojil, a uvažoval jsem, že se Pasifaé, matka Minotaura, nikoli bez důvodu kochala s milovníkem bučícím.

Když tak strávila celou noc, usilovně se zaměstnávajíc a ani oka nezamhouřivši, odešla ta žena vyhýbajíc se zrádnému svitu dennímu. Ale dříve si ještě vyjednala za stejnou odměnu noc následující.

Můj dozorce jí ochotně popřával oněch rozkoší podle její libosti, dílem proto, že za to dostával bohatě zapláceno, dílem proto, že chystal pro svého pána novou podívanou. A skutečně se nic nerozpakoval a zjevil mu celou hru naší prostopášnosti.

Pán svého propuštěnce velkolepě obdaruje a usmyslí si předvést mě s tím veřejně v divadle. Poněvadž se arci ani ona má znamenitá choť pro svou důstojnost stavovskou, aniž která jiná žena nedala k tomu třebas za velikou odměnu získat, byla vyhlédnuta jedna žena, jejíž život neměl ceny, neboť ji místodržitel odsoudí k tomu, aby byla předhozena šelmám: ta tedy měla se mnou veřejně před celým národem vystoupit.

O tom, proč byla tak potrestána, dozvěděl jsem se tuto historii.

Měla manžela, jehož otec, cestuje na venkov, uložil své choti, matce to onoho mladého muže – zanecháváje ji doma s útěškem – aby, zrodí-li děcko ženského pohlaví, ihned dala svůj plod usmrtit. Ale ona, když se jí za nepřítomnosti mužovy opravdu narodila dceruška, z vrozené mateřské lásky nedala k tomu dojít, neuposlechla manžela a svěřila ji sousedům na vychování. Když se pak choť navrátil, oznámila mu, že zrodila dceru a že ji dala utratit.

Jakmile však dívka rozkvetla v pannu dychtivou sňatku, matka, nemohouc bez vědomí mužova dceru vybavit tak, jak se podle jejího původu slušelo, učinila, co jediné mohla: svěřila se synovi se svým skrytým tajemstvím. Obávalať se také velice toho, aby snad

v návalu mladistvého žáru nepobloudil a v nevědomosti přitom nepřipadl na nevědomou sestru.

Ale mladý muž, vzor lásky synovské, svědomitě dbalý jak poslušnosti k matce, tak povinností k sestře, svatým mlčením ostříhal rodinného tajemství. Předstírá na oko milosrdenství s chudinou a jme se provádět nezbytný úkol své krve tak, že dívku od sousedů, opuštěnou a zbavenou ochrany rodičů, přijme v opatrování do svého domu, aby ji potom velkomyslně vdal za svého nejdůvěrnějšího druha, jehož velice miloval, a poskytl jí z vlastního majetku bohaté věno.

Ale tyto výtečné záměry, prováděné naprosto bezúhonně, nemohly ujít záhubné moci Osudu: na jeho pobídnutí zamířila ihned do domu mladého muže divoká Žárlivost. Jeho manželka, táž žena, jež byla nyní právě proto určena za kořist šelmám, ihned počala dívku jakožto domnělou sokyni v lásce a souložnici nejprve podezřívat, pak proklínat a později nejhroznějšími osidly smrti úkladně ohrožovat.

Posléze si vymyslíla tento zločin.

Uzme tajně manželovi prsten, odebere se na venkov a pošle jednoho otroka, sobě sice oddaného, ale o věrnost a poctivost prabídně zasloužilého, aby dívce oznámil, že ji k sobě volá mladý pán, jenž odešel na venkovský statek, a měl dodat, aby tam co nejspěšněji přišla, ale sama, beze všeho doprovodu. A aby se snad nerozpakovala přijít, svěří mu prsten, odňatý potají manželovi; ten měl ukázat a tak svá slova ověřit.

Dívka, poslušna jsouc vzkazu bratrova – neboť jenom ona věděla, že je to její bratr – a dbajíc i jeho pečeti, jež jí byla předkládána, vydá se čile, jak bylo přikázáno, na spěšnou cestu beze všeho doprovodu.

Jakmile se však ocitla, jsou svedena léčkou hrozná šalby, v osidlech nástrah, ta znamenitá manželka, rozlícená ostny vzteklé smyslné žárlivosti, sestru mužovu nejprve nahou téměř k smrti zbičuje,

když křičela, co bylo pravda, a že paní bezdůvodně kypí hněvem pro domnělou manželskou nevěru, a když stále a stále opakovala, že je to její bratr, jako kdyby to byla lež a všechno jen přetvářka, vrazila jí rozžhavený úhel mezi stehna a tak ji preukrutně zabila.

Vyděšení zprávami o její hrozné smrti přiběhnou bratr a ženich k ní, s nářkem a bědováním oplácí nešťastnou dívku a uloží ji do hrobu.

Ale bratr nemohl s klidným srdcem snášet smrt své sestry, tak bídnu a takového druhu, jaké si ona nejméně zasloužila. Zkrušen bolestí ve svém nitru a zachvácen prudkým a zhoubným vzrůstáním žluči, byl poté šířán tak planoucími horečkami, že jak již sám nahlížel, nutně potřeboval nějakého spásného léku.

Než manželka, jež již dávno se ctí pozbyla jména manželka, navštívila jednoho lékaře, známého svou nepoctivostí, jenž se osvědčil už častokrát jako vítěz v boji s životem a mohl se pyšnit oběťmi své pravice, a slíbí mu padesát tisíc sesterciů, aby on jí prodal jed okamžitě působící, ona pak aby si koupila smrt pro svého manžela. Když to bylo vykonáno, předstírají, že je třeba ulevit útrobám nemocného a ubrat žluči, a proto že mu má být podán onen proslulý nápoj, jež odborníci nazývají posvátným nápojem života; ale místo toho jest mu uchystán jiný: nápoj všehojivé smrti.

A již lékař u přítomnosti celé čeledi a několika přátel a příbuzných podával churavému vlastní rukou řádně namíšený nápoj. Ale ta smělá žena, chtějíc současně odstranit i svědka svého zločinu a vyzískat peníze, jež mu slíbila, zadržela číši a přede všemi pravila: „Nikoliv, výtečný lékaři, nikoli, dříve nepodáš mému nejdražšímu manželovi tenhle nápoj, dokud se z něho sám pořádně nenapiješ! Neboť jakpak mohu vědět, zda v něm není skryt nějaký záhubný jed? Ty jsi přece muž tak moudrý a tak učený, že tě to jistě neurazí, jestliže jako oddaná choť, úzkostlivá o život manželův, projevuji nezbytnou svědomitost.“

Lékař byl touto neobyčejnou zoufalou opovážlivostí strašné ženy znenadání tak pomaten, že pozbyl vší rozvahy. Ale byl v úzkých,

nemaje dosti času na uvažování, a proto, dříve než by nějakým zmatkem, nebo dokonce váháním vzbudil podezření, že má zlé svědomí, okusil rychle značnou část onoho nápoje. Mladý muž se dal svěst tímto ubezpečením, přijal podávanou číši a vyprázdnil ji.

Když tedy byla tato úloha takto provedena, chtěl se lékař co nejrychleji vrátit domů, spěchaje nějakým spásným nápojem zmařit zhoubný účinek vypitého jedu. Ale strašná ta žena, setrvávajíc zavržele v tom, co tak bohaprázdňě započala, nedovolila mu vzdálit se od ní ani na krok; říkala: „Až bude nápoj stráven a projeví se blahodárný účinek léku!“ Ale když na ni usilovně naléhal, prose ji a zapřísahaje, konečně, ač nerada, mu dovolila odejít. Zatím však již tajná zkáza, řádící v celých útrobách, zachvátila nejvnitřnější části jeho těla. Ve velkých bolestech a pohroužen již v těžký smrtelný polospánek dovlekl se konečně s největšími obtížemi domů. Stěží ještě vypověděl vše své manželce, uložil jí, aby se aspoň dožadovala slíbené odměny za dvojí smrt, a pak, byv takto násilně pozbaven života, vypustil ten výtečný lékař ducha.

Ani onen mladý muž neudržel se dlouho na živu, nýbrž za lícených nářků a vylhaných slz své manželky sešel stejnou smrtí. A když uplynulo od jeho pohřbu několik dní, o kterých se vykonávají posmrtné smuteční obřady za zesnulé, přišla žena lékařova a žádala odměnu za dvojí smrt. Vdova, zůstávajíc stále a vždy věrna své povaze, tvářila se zdánlivě co nejpoctivěji, lichotivě jí odpověděla, vše štědře a vrchovatě slibuje a ujišťuje, že bez meškání vyplatí určenou odměnu, jen kdyby jí laskavě přenechala ještě něco málo onoho nápoje, aby mohla započatou věc přivést k cíli. K čemu mnoho slov? Žena lékařova, svedena léčkou ničemné šalby, ochotně přisvědčila, a aby se zámožné paní ještě více zavděčila, vzala doma honem celou krabičku s jodem a odevzdala ji vdově. A ta, nabyvši tak ohromného prostředku k zločinům, jala se své krvavé ruce roztahovat v šíř i dál.

Měla maličkou dcerku od manžela, jehož nedávno utratila. Velmi těžce nesla, že tomu děcku zákony přiznávaly právo dědit po otci,

a dychtíc lačně po celém dědictví dceřině, ukládala jí také o život. Jsouc si tedy jista, že matky zesnulých dětí přejímají zločinem jejich dědictví, osvědčila se takovou matkou, jakou se ukázala manželkou: napadlo ji vystrojit přesnídávku, k čemuž byla právě vhodná chvíle, a týmž jedem se pokusí zavraždit současně ženu lékařovu i svou dceru.

Slabou životní sílu a jemné něžné útroby malého děcka lýtý jed ihned zdolal, ale žena lékařova, cítíc, jak jí zkáza přivoděná prokletým nápojem probíhá zhoubně sem a tam plícemi, nejprve jen pojala podezření o tom, co se skutečně stalo, potom však, když ji začal dech soužit, majíc naprostou jistotu, běží přímo k domu místodržitelovu. S velkým křikem se dovolává jeho ochrany, způsobí hotové pozdvižení v lidu, a poněvadž měla odhalit tak hrozné zločiny, dosáhne toho, že je ihned vpuštěna do domu a vyslechnuta místodržitelem. A když mu od samého počátku vyličila podrobně všechny ohavnosti té ukrutné ženy, byla náhle zachváčena mráкотnou závratí, stiskla pevně rty dosud napolo otevřené, a trouc zuby o sebe, vydávala dlouho trvající skřípot, až se zhroutila bezduchá přímo před nohama místodržitelovými.

A on, muž beztak zkušený, nestrpěl, aby takové množství rozmanitých zločinů té travičky, lstivé jako had, zdlouhavým průtahem pozbylo živé působnosti: ihned dal přivléci důvěrné služebníky té ženy, na mučidlech vyzvěděl pravdu a ji odsoudil, aby byla předhozena divokým šelmám. Bylo to méně, než si zasluhovala, ale jiná muka pro ni přiměřená nebylo možno si vymyslet.

S takovou ženou měl jsem se tedy veřejně spojit sňatkem. I očekával jsem s nesmírnou úzkostí a se značným neklidem den představení v divadle. Častokrát jsem si chtěl sám způsobit smrt, než bych se poskrvrnil stykem se zločinnou ženštinou anebo se prohřešil proti studu, vystavuje se tak hanebným způsobem celé veřejnosti; ale nemaje lidských rukou, nemaje prstů, nemohl jsem kulatým a zkomoleným kopytem vytáhnout meč. Jen docela slabou nadějí

jsem se utěšoval v těch hrozných strastech, že se již počínalo jaro, které už vše zdobilo květnými pupenci a odívalo nivy nachovým trpytem, a že právě prorazivše v trní svůj obal, rašily růže, vydechující skořicovou vůni, jež mě měly opět učinit starým Luciem.

Hle, přiblížil se den určený k slavnostnímu představení a já jsem byl v průvodu obyvatelstva za hromadných projevů přízně doveden k ohradě divadla. A zatím co bylo představení zahajováno hravými tanci divadelních umělců, stál jsem já ještě před branou a zálibně jsem se popásal na utěšené trávě, jež rašila přímo u vchodu, osvěžuje chvílemi svůj zvědavý zrak příjemným pohledem otevřenou branou na tu podívanou.

Hoši a dívky v rozkvětu svěžího mládí, význačné sličnosti, ve skvělých oděvech a s krokem plným živých pohybů, chystali se tančiti řecký pyrrhichický tanec¹²⁶. Rozestavivše se do řad, pohybovali se sem a tam v půvabných zátočích: brzy se točili do kruhu jako kolo, brzy se spojovali v šikmé řady, brzy se sklínili v čtverhran s volným středem a zase se rozdělovali a členili ve dvě. Když však opět a opět provedli mnoho kliček, obrátů a pohybů, zazněl zvuk polnice na znamení konce, hlavní opona byla vytažena, kulisní byly svinuty a upravuje se jeviště.¹²⁷

Byla na něm hora ze dřeva, představující proslulou horu Idu, o níž pěl Homér. Byla postavena s nevšední uměleckou dovedností, posázena křovím a živým stromovím a z největšího vrcholku vypouštěla potok jasné vody, vyvěrající z pramene uměle zřízeného. Několik koziček škusalo travičku a mladík krásně oděný, v cizokrajném rouše z ramenou splývajícím, jako frýžský pastýř Paris, hlavu máje pokrytu zlatou tiárou, představoval dozorce dobytky.

126 Tanec se zbraněmi; zdali tu však autor míní skutečnou řeckou pyrrhichu, je pochybné. To byl původně tanec válečný. *Pozn. překl.*

127 Antické divadlo mělo za římské doby oponu (aulaeum), ale ta se na začátku hry spouštěla dolů a po skončení vytahovala vzhůru. Kulisní opona (siparium) byla menší opona za hlavní oponou; užívalo se jí v meziaktích. *Pozn. překl.*

Vystoupí skvělý mladíček, celý nahý, jen levou plec mu pokrýval efébský pláštík¹²⁸; plavé kadeře ho kolem dokola zdobily, a mezi jeho vlasy vyčnívala dvě zlatá křidélka spojená zlatou obroučkou. Hlasatelská berla a kouzelný prut prozrazovaly, že je to Mercurius. Tanečním krokem běží kupředu, nesa v pravé ruce jablko¹²⁹ zlatou slupkou obalené, a podává je tomu, který představoval Parida, naznačuje mu posunky Jovův vzkaz¹³⁰. Ihned se pak vkusným krokem navrací a zmizí zrakům.¹³¹

Poté se zjeví dívka vznešené tváře, podobná zjevem bohyni Junoně: ovíjet' jí hlavu bělostný diadém a v ruce nesla žezlo. Za ní vběhla jiná, v níž bys jistě byl tušil Minervu: hlavu pokrývala blýsknavá přílba a přílbu samu kryl olivový vínek, zdvíhala štít a mávala oštěpem, zcela podobně jako ona bohyně, když se účastní boje.

A za nimi vystoupila třetí, vynikající nad ně krásným zjevem, půvabem ambrózického nádechu pleti prozrazující Venuši, ale tu Venuši, jaká byla, když byla pannou: nahé, ničím nezahalené tělo hlásalo dokonalou spanilost, jen tenoučký hedvábný závoj stínil její klín přesto viditelný. Tuto roušku větrík poněkud všetečný velmi láskyplně brzy rozpustile odvíval, takže se odsouval, a květ svěžího mládí se volně zjevoval, brzy ji zase bujně přivíval, takže lnula těsně k tělu, a malebně nechával prosvítat slastnou rozkoš lůna. Barvy pak bylo vidět na bohyni dvojí: tělo bělostné, neboť z nebe sestupuje, a oblek modravý, neboť z moře vystupuje.

Dále měly všechny tyto dívky, představující bohyně, svůj zvláštní průvod.

128 Efēbos je název jinocha v 18–20 letech. *Pozn. překl.*

129 Pověstné jablko Eridino (Eris, bohyně sváru). *Pozn. překl.*

130 Aby totiž jablko přiřkl té z bohyň, kterou uzná za nejkrásnější. *Pozn. překl.*

131 Pantomimický tanec tuto líčený předváděl tak zvaný Paridův soud. *Pozn. překl.*

Junonu doprovázel Kastor a Pollux,¹³² jejichž hlavy pokrývaly oválné přílby, ozdobně vybíhající v kužele z hvězd. Oba také představovali dva mladičtí herci. Tato dívka kráčí za rozmanitých melodií iónské píšťaly¹³³ vpřed, klidně a neafektovaně se pohybujíc, a důstojnými posunky slibuje pastýři, že mu dá vládu nad celou Asií, jestliže přirčí cenu krásy jí.

Druhou, jíž ozdoba zbraní dodala vzhledu Minervy, chránili dva mladíckové, zbrojnoši a průvodci bojovné sokyně: Děs a Strach, tančice s obnaženými meči. Za ní hrál píštěl dórskou válečnou melodii, a míse do hlubokých, temných tónů vysoké, pronikavé zvuky, jako by polnicí rozněcoval ohnivost čilých rytmických pohybů. Ona pak s hlavou neklidnou, s očima výhružnými, prudce a kroutivě pohybujíc tělem, živě naznačovala Paridovi, že se stane jejím přispěním udatným a proslulým trofejemi válečnými, jestliže vítězství spanilosti přizná jí.

A hle, Venuše, provázená hlasitou pochvalou hlediště, obklopená zástupem veselých děcek, stanula půvabně přímo uprostřed jeviště, sladce se pousmívajíc. Řekl bys, že ti jemní, něžní hošici jsou opravdu Amórkové, kteří sem právě přilétli z nebe nebo z moře, neboť se křídélky, šipkami a ostatním svým vzhledem skvěle hodili k té úloze, a jako kdyby se ubírala jejich velitelka na svatební hodokvas, kmitavými pochodněmi jí svítily na cestu. A proudem se dovnitř valí půvabný dorost neprovdaných dívek, na jedné straně přelíbezné

132 Řecky Polydeukés; dva pověstní „blíženci“ (i na hvězdném nebi), bratři spartské Heleny. *Pozn. překl.*

133 Dále se mluví o „dórské válečné melodii“ píšťaly a o píšťalách s „lýdskými melodiemi“. Různé druhy řeckých píšťal (aulos – to není naše flétna, nýbrž spíše klarinet, a zvukem se aulos podobal spíše hoboji) měly různá ladění podle tónin. A Řekové připisovali různým tóninám různé účinky na lidskou duši. Tónina iónská (u nás špatně zvaná „jonická“) měla pro ně ráz chabý, dórská („dorická“) vznešený a pádný, lýdská (podle národa Lýdů v M. Asii – u nás „lydická“) zženštilý a naříkavý. *Pozn. překl.*

Grácie, na druhé překrásné Hóry, jež pohazovaly květiny i věnce k počtě své bohyně a vystrojily umělý rej, jarní okrasou lichotíce paní rozkoší.

Již zaznívají sladce mnohohzvuké píšťaly lýdskými melodiemi. Zatím co líbezně okouzlovaly srdce diváků, daleko líbeznější Venuše počala se jemně pohybovat: vláčným, váhavým krokem si vykračovala, při čemž se páteř mírně vlnila a hlava jedva znatelně skláněla, měkkému zvuku píšťal odpovídala rozkošnými pohyby, rozehrávala touhou své zorničky, brzy se jemně přimhuřující, brzy zas bystře a hrozivě pohlízející, ba chvílemi tančila jen očima.

Jakmile se ocitla před zraky rozhodčího, bylo vidět, jak slibuje rozmachem paží Paridovi, že mu poskytne choť vynikající spanilosti a sobě podobnou, dá-li jí přednost před oběma ostatními bohyněmi. A frýžský jinoch ihned ochotně podal té dívce zlaté jablko, jež držel v ruce, na znamení, že rozhodl o vítězství.

Co se tedy dívíte, vy bezcenné hlavy, či spíše soudní skopci, ba supové v tógách, jestliže dnes všichni soudcové prodávají své hlasy za peníze, když přece už na počátku světa soud projednáváný mezi bohy a lidmi porušila stranickost a když první rozsudek na světě soudce, vybraný z rozhodnutí mocného Jova, prostý to venkovský pastýř, zaprodal za zisk rozkoše, a to dokonce na zkázu celého svého rodu?! Tak je zajisté proslulý i jiný soud z doby následující mezi slavnými vůdci achajskými: jak byl odsouzen pro zradu křivě obviněný Palamédés¹³⁴, vynikající vzděláním a vědomostmi, a jak byla před Aiantem, zdatným statečností v boji, dána přednost Ulixovi, člověku jen prostřednímu! A jakýpak byl i ten známý soud

134 Jeden z řeckých (= achajských) hrdinů z výpravy podniknuté k Tróji, moudrý rádce řeckých vůdců; byly mu přičítány různé vynálezy, mj. i písma. Když Odysseus, nechtěje se účastnit výpravy k Tróji, předstíral šílenství, usvědčil prý ho Palamédés z klamu a přinutil ho k účasti ve výpravě. Za to prý se mu Odysseus před Trójou pomstil, nařknuv ho křivě ze zrady; vojsko mu uvěřilo a Palaméda usmrtilo. *Pozn. překl.*

u Athénanů, u těch zákonodárců, lidí bystrých a učitelů vší vědy? Zdaž nebyl onen stařec božsky rozumný,¹³⁵ jehož delfský bůh¹³⁶ prohlásil za nejmoudřejšího ze všech smrtelníků, zaskočen šalbou a nepřízní ničemné bandy a jako svůdce mládeže, již se snažil držet na uzdě, zhoubnou šťávou jedovaté rostliny¹³⁷ sprovozen ze světa, zanechávaje občanstvu skvrnu věčné hanby, když přece ještě i dnes vynikající filozofové dávají přednost jeho učení plnému mravní síly a v neobyčejné touze po blaženosti na jeho jméno přísahají!?

Ale aby snad nikdo nekáral můj záchvat rozhořčení a nemudroval ve svém nitru: „Ejhle, teď si ještě máme dát líbit, aby nám osel přednášel filozofii!“ – vrátím se opět k svému příběhu, od něhož jsem se uchýlil.

Jakmile byl ukončen onen Paridův soud, Juno a Minerva, obě zamračené a jakoby pohněvané, odejdou z jeviště, projevující posunky nevoli nad odmrštěním, ale Venuše, radostně se veselící, projevila své potěšení tím, že tančila s celým sborem.

Tu pojednou vyrazil na vrcholu hory z ukryté roury do výše šafrán rozpuštěný ve víně a padaje v kapkách dolů, skropil libovonným deštěm kozičky kolem se popásající tak, že zkrásněly mezi těmi skvrnami a jejich bělošedá barva se proměnila v šafránovou žlut. A když již celé divadlo líbezně vonělo, rozevřela se náhle země a onu dřevěnou horu pohltila.

A hle, jeden voják běží středem ulice, aby přivedl – ježto si toho už lid žádal – z městského vězení onu ženu, která měla být, jak jsem řekl, pro své rozmanité zločiny za trest předhozena šelmám a která byla určena k přeslavnému sňatku se mnou. A již se pečlivě chystalo

135 Míní se Sokrates, odsouzený athénskou obnovenou demokracií r. 399 pro domnělé kažení mládeže a zavádění nových bohů k smrti. *Pozn. překl.*

136 Apollo. *Pozn. překl.*

137 Bolehlavu. – Celý tento prudký výpad proti soudcům u příležitosti zaujatého výroku Paridova je asi ozvěnou Apuleiových zkušeností, získaných při praxi na soudech. *Pozn. překl.*

lůžko, jež mělo být naším ložem svatebním: svítilo indickou želvinou, dmulo se hromadou prachových podušek, skvělo se pestrým hedvábným přehozem.

Ale já, nehledíc na to, že jsem se styděl veřejně souložit, a nehledíc na styk s ženou zločinnou a poskvrněnou, já jsem byl trýzněn velkým strachem před smrtí. Uvažoval jsem v nitru takto: Až budeme spolu ležet v milostném objetí, necht' bude vypuštěna kterákoli šelma, aby tu ženu usmrtila, nebude zajisté ani tak chytře rozumná, ani tak dovedně vycvičená, ani tak pěkně zdrženlivá, aby rozsápala ženu ležící po mém boku, ale mne ušetřila jakožto neodsouzeného a nevinného. I byl jsem znepokojen nikoli již stran ostudy, nýbrž přímo o svůj život.

Zatím co se tedy můj dozorce napjatě obíral tím, že řádně upravoval lůžko, a všechno služebnictvo bylo jednak zaměstnáno přípravnými pracemi na štvanci, jednak ještě téměř omámeno smyslnou podívanou, bylo mi přáno volně uvážit své myšlenky, a rozhodnout se, aniž kdo pomýšlel na to, že by bylo třeba tak ochočeného osla nějak zvlášť hlídat. I počal jsem se pokradnými kroky vzdalovat,¹³⁸ a jakmile jsem dosáhl brány, jež byla velmi blízko, vyřítím se ihned co nejrychlejším během ven.

Uraziv pak čilým tempem plných šest mil, doběhl jsem do Kenchrejí¹³⁹, kteréžto město slyne jako jedna z nejvýznamnějších osad korintských a jest omýváno mořem Egejským a Saronským. Tam

138 Tu se začíná Apuleiův román dějově uchylovat od spisku Pseudolukianova. Podle něho požil osel na jevišti růží a proměnil se v člověka. Ujal se ho náčelník kraje, přítomný v divadle, Luciův známý. Lucius pobyl u něho; zatím přišel Luciův bratr, vyhlédli si loď a chtěli odplout domů. Ale Lucius se chtěl ještě představit dámě, která ho milovala v oslí podobě; doufal, že se jí jako člověk bude ještě více líbit. Ale paní ho dala nahého vyhodit ze svého domu, poněvadž neměl oné oslí známky. Lucius došel k bratrově na loď a zasmáli se té příhodě. Pak se s ním vrátil domů a obětoval bohům za své zachránění. *Pozn. překl.*

139 Korint, důležitá stanice pro obchod z Východu na Západ, měla dva přístavy: Lechaion při Korintském zálivu a Kenchreai při zálivu Saronském. *Pozn. překl.*

je také přístav, velmi bezpečné útočiště lodí, jenž je čteně navštěvován.

I vyhnu se lidským davům, vyhlédnu si odlehlé pobřeží a tam, přímo u pěního se mořského příboje, rozložím své znavené tělo v měkoučký klín písku, abych se osvěžil. Neboť sluneční vůz se již sklonil k poslednímu cíli dennímu, a mne, když jsem se oddal večernímu odpočinku, přemohl sladký spánek.

Asi o prvé noční hlídce¹⁴⁰ byl jsem probuzen náhlým leknutím a vidím plný kotouč třpytící se Luny, zalitý nesmírným jasem, an se právě vynořuje z mořských vln.

Ocitnuv se v mlčelivé samotě stinné noci a jsa také přesvědčen, že má ona svrchovaná bohyně¹⁴¹ ve své neobyčejné vznešenosti velikou moc, že jsou všechny věci lidské řízeny její prozřetelností, že nejen domácí a divoké tvorstvo, ale i věci neživé existují nadpřirozeným působením jejího světla¹⁴² a moci, ba že i všech těles na zemi, na nebi i v moři brzy přibývá spolu s ní, brzy ubývá shodně s ní: rozhodl jsem se – poněvadž mi osud, sytý snad již tolika a tak velikých mých útrap, podával naději na spásu, byť tak pozdě – vznešený zjev milostivě přítomné bohyně vzývat modlitbou o pomoc. Ihned střesu ze sebe malátný klid, čile vyskočím, oddám se mořské

140 Římané dělili noc podle vojenských zvyklostí na čtyři hlídky od západu do východu slunce. *Pozn. překl.*

141 Jde vlastně o bohyni měsíce. Tou byla u Řeků Seléné, u Římanů Luna. Ale také jiné bohyně byly spojovány s božstvím měsíce; tak u Řeků Artemis a bohyně čarů Hekaté, u Římanů Diana. Ale s helénistickou dobou, kdy stále více pronikala do řeckého světa božstva orientální, projevuje se snaha jednak slučovat tato božstva s božstvy řeckými (nebo římskými), jednak spojit rozmanitá božstva stejné anebo podobné působnosti v jediné božstvo mnohojmenné, přičemž jedno jméno bývalo zpravidla hlavní. Současně tu jde o tendenci univerzalistickou: vytvořit takové božstvo mužské nebo ženské, které by v sobě slučovalo funkce všech ostatních bohů a bohyň. Ostatní bozi a bohyně se pak jeví jen hypostázemi oněch božstev základních. Tak se tu objevuje v pojetí Apuleiově egyptská bohyně Isis (Eset) jako bohyně slučující v sobě představy všech individuálních bohyň řeckých, římských i východních, ba i bohů. Protějškem k ní je její manžel Osiris (Usirev); ale u něho se univerzalizmus nijak výrazně neprojevuje. *Pozn. překl.*

142 Prastará představa o zvláštní působnosti měsíčního světla na celou přírodu. *Pozn. překl.*

koupeli ve snaze, abych se očistil, a když jsem sedmkrát ponořil svou hlavu do vln – to číslo je totiž, jak učil božský Pythagoras, nadevše nejprůhodnější pro náboženské úkony –, takto jsem s usazenou tváří prosil o pomoc bohyni všemocnou:

„Královno nebes – ať jsi ty živná Ceres, prarodička polních plodin, jež jsi v radosti nad nalezenou dcerou¹⁴³ odvedla člověka od zvířecí potravy, pradávného žaludu, ukázala mu lahodný pokrm¹⁴⁴ a nyní přebýváš na nivách eleusinských; ať jsi ty nebeská Venuše, jež jsi na prvopočátku světa sloučila rozdílná pohlaví svým synem Amorem, prodloužila trvání pokolení lidského věčným potomstvem a nyní jsi na Pafu uctívána ve svatyni mořem oblévané; ať jsi ty Diana, Fébova¹⁴⁵ sestra, jež jsi konejšivými léky poskytla osvěžení rodičkám při porodu, vychovala tak velké národy a nyní jsi vzývána v nádherném chrámě efeském¹⁴⁶; ať jsi ty Proserpina, jež za nocí vytím hrůzu budíš, trojitou tvář¹⁴⁷ útočící duchy krotíš, brány tohoto světa uzavíráš a těkajíc po rozličných posvátných hájích, rozmanitými obřady jsi usmiřována – ty, jež svitem svým žensky jemným osvětluješ všechna města, vlhkými svými paprsky živiš žírná semena a podle oběhu slunečního spřádáš své proměnlivé světlo; nechť jakýmkoli jménem, jakýmkoli obřadem, v jakékoli podobě je dovoleno tebe vzývati: ty mi nyní již přispěj ve svrchovaných strastech mých, ty podepři zhroucené štěstí mé, ty mi poskytni po krutých vytrpěných osudech oddechu a poko-

143 Ceres (řec. Demeter), bohyně polních plodin; nalezená dcera, Persefone (lat. Proserpina), uloupená podsvětním bohem. *Pozn. překl.*

144 Obilí. Přechod od kočovnictví k usedlému životu rolnickému je základ lidské civilizace a kultury. *Pozn. překl.*

145 Řecky Foibos = Apollo. Diana je tu vzývána jako bohyně rodiček, lat. Lucina; tak byla označována i Juno. *Pozn. překl.*

146 V Efesu byla uctívána asijská bohyně Ma, ztotožněná pak s řeckou Artemidou, římskou Dianou. *Pozn. překl.*

147 Proserpina se tu objevuje v podobě tajemné trojtěle bohyně křižovatek a kouzel Hekaty (viz výše). *Pozn. překl.*

je! Necht' již je dosti utrpení, necht' již je dosti nebezpečí! Zbav mě té strašné podoby zvířecí, dopřej mi, abych byl opět Luciem! A jestliže mě nějaké božstvo, jež jsem snad urazil, stíhá krutostí neúprosnou, nechat' smím aspoň zemřít, jestli už nesmím žít!“

Když jsem takto vylil své prosby a doprovodil je žalostným bědováním, obestřel mi na témž lůžku spánek opět mou malátnou mysl a přemohl ji. Ale sotva jsem plně zamhouřil oči, hle! Uprostřed moře se vynořuje božský zjev, vztyčující obličej hodný úcty i u samých nebešťanů. A potom jsem viděl ve snách, jak ponenáhu zářivá vidina celým tělem vystoupila z moře a stanula přede mnou.

Podivuhodný její vzhled pokusím se vylíčit i vám, ačli mi chudá mluva lidská poskytne s dostatek slov, anebo samo ono božstvo dodá hojnou zásobu výmluvné výřečnosti.

Především tedy: bohaté, hojné vlasy, lehounce zkadeřené, byly rozhozeny sem a tam a splývaly hebcce po božské šíji. Pestrý věnec z rozmanitých květín pevně opoutával vrchol temene. Uprostřed něho nad čelem třeptil se bělostným svitem plochý kruh, cosi jako zrcadlo, nebo spíše zobrazení měsíce, zasazené napravo a nalevo v zákruty vzpřimujících se hadů; shora přečnívaly široce obilní klasy.

Tělo bohyně halilo mnohobarevné roucho, utkané z jemného byssu¹⁴⁸, hned skvělé jako úběl, hned žluté jako šafránový květ, hned zase ohnivě rudé jako růže, a plášť, jenž docela oslňoval můj zrak: byl neobyčejně černý, skvěl se tmavým leskem, vinul se kolem dokola, běže zpod pravé paže zpět na levé rámě jako puklina, kdežto část látky byla spuštěna, splývajíc v mnoha náběrech dolů, a dole na lemu se půvabně vlnily kličkovité třásně. Jak na obrubě, tak na plášti samém třeptily se roztroušené hvězdy a v jejich středu měsíční úplněk vydechoval své ohnivé paprsky. Ale po celém vlnícím se obvodu onoho skvělého pláště byl pevně vetkán věnec, sestavený ze všech květín a ze všech plodů.

148 Druh jemného lnu. Pozn. překl.

Dále nesla věci velmi odlišné. V pravici totiž kovovou chřestačku¹⁴⁹, jejímž úzkým plíškem, zahnutým jako pás, bylo středem protaženo několik tyčinek a ty vydávaly jasný zvuk, kdykoli bohyně třikrát potřásla paží. Na levé pak ruce jí visel zlatý pohár člunkovitého tvaru a nad jeho uchem, pokud je bylo viděti, tyčila se zmije, zdvíhající do výše hlavu na šíji široce se dmoucí. Její ambrózické nohy halily střevíce, spletené z listů vítězné palmy.

Takto krásná a tak velebná, dýchající libými vůněmi Blažené Arábie¹⁵⁰, uznala mě za hodna svého božského hlasu.

„Hle,“ pravila, „zde jsem, Lucie, dojata tvými prosbami, já, pramáti celé přírody, vládkyně všech živlů, prvorozený plod věků, nejvyšší z bytostí božských, královna Stínů, prvá z nebešťanů, já, jež slučuji ve své podobě představy všech bohů a bohyň, jež jasné výšiny nebes, léčivé vánky mořské i zamlklou říši oplakaných Stínů svými pokyny spřádává: jejíž jedinečnou boží moc v mnohotvárné podobě, rozmanitými obřady a pod nesčetnými jmény uctívá celý svět! Frýgové, praobyvatelé země, nazývají mě pessinuntskou Matkou bohů¹⁵¹, domácí obyvatelstvo atické kekropskou¹⁵² Minervou¹⁵³, Kypřané mořem oblévaní pafijskou Venuší¹⁵⁴, Krétané lukostřelní Dianou Diktynnou¹⁵⁵, trojjazyční Sicilané¹⁵⁶ styžskou Proserpinou,

149 Seistron. *Pozn. překl.*

150 Arabia Eudaimom, Felix, nejúrodnější část Arábie proti Núbii (Saudská, Jemen), proslulá hlavně dodávkami kadidla, myrhy a jiných vonných látek a koření. *Pozn. překl.*

151 Kybélé. *Pozn. překl.*

152 Athénský (podle mytického krále Kekropa). *Pozn. překl.*

153 Pallas Athéna. *Pozn. překl.*

154 Pafos, město na Kypru. Na Kypru splývala Afrodité (Venuše) s foinickou Astartou. *Pozn. překl.*

155 Krétská bohyně, jinak zvaná Britomartis, ztotožněná s Artemidou (Dianou). *Pozn. překl.*

156 Podle toho, že se tam mluvívало jazykem praobyvatelů (Sikulů, Sikanů),

Eleusiňané prabohyní Cererou, jiní Junonou, jiní Bellonou¹⁵⁷, jedni Hekatou, druzí rhamnuntskou Nemesí¹⁵⁸ a ti, kdo jsou ozařováni prvními paprsky rodícího se boha Slunce, obojí Aethiopové a Ariové¹⁵⁹ i Egyptané, slynoucí pradávnou vzdělaností, svými vlastními obřady mě uctívající, nazývají mě pravým jménem, Královnou Isidou. Zde tedy jsem, slitovavši se nad tvými osudy, zde jsem, plná milosti a lásky. Zanech již pláče a bědování, zapud' žal: z mé prozřetelnosti již ti svítá den spásy! Upni tedy pozornost své rozrušené duše na tyto mé rozkazy!

Den, jenž se z této noci zrodí, ten den mi je podle pradávného náboženského zvyku zasvěcen.¹⁶⁰ Když se utiší zimní bouře, burácející vlny mořské se uklidní a hladina jest již splavná, zasvěcuj mi onoho dne moji kněží novou loď a obětuj mi prvotiny dopravy.

Tuto slavnost očekávej s myslí nikoli vzrušenou, ale ani světsky všední. Neboť na mou výzvu ponese kněz při samé výstroji k průvodu v pravé ruce růžový věnec spolu se seistrem. Nerozpakuj se tedy nijak, protlač se zástupy lidí a čile jdi stále průvodem kupředu, spoléhaje se na mou přízeň, a až budeš blízko, dělej, jako bys chtěl knězi políbit ruku, utrhni si jemně několik růží a svlékni ze sebe ihned kůži tohoto ohavného a mně již dávno hnusného zvířete!¹⁶¹

A nestrachuj se ničeho z toho, co ti ukládám, jako věci těžké. Neboť v témž okamžiku, kdy se zde zjevují tobě, jsem současně

řecky a punsky. *Pozn. překl.*

157 Bohyně války, kappadocká bohyně s fanatickým kultem. *Pozn. překl.*

158 Podle atického dému zvaného Rhamnus, kde byla tato bohyně odplaty a sudby zvláště uctívána. *Pozn. překl.*

159 Obyvatelé íránské plošné vysočiny. *Pozn. překl.*

160 Isis tu vystupuje ve funkci mořské bohyně, zcela tak jako Afrodité Pelagia (Mořská), uctívána na Kypru i jinde. *Pozn. překl.*

161 Na oslu podle egyptské báje jezdil Osiridův nepřítel a vrah Tyfon (Seth), bůh spalujícího žáru a zla. *Pozn. překl.*

přítomna i onde a ve spánku poučuji svého kněze, co se stane a co třeba činit. Na můj rozkaz ti obyvatelstvo, v těsných davech sledující průvod, učiní místo, nikdo se nebude za veselých obřadů a slavnostní podívané hrozit tvého ošklivého zjevu, kterým se vyznačuješ, aniž kdo bude křivě obviňovat náhlou proměnu tvé podoby, ve zlé ji vykládaje.

Jen ať nezapomeneš a stále chováš v mysli své hluboko ukryto, že ses zbývajícím během svého života až do svého posledního dechu zavázal mně! Není to nespravedlivé, abys byl tomu, jehož dobrodiním se navrátíš mezi lidi, povinován celým svým životem. Život pak budeš mít blažený, život budeš mít v mé ochraně slavný, a až urazíš dráhu svého souzeného věku a přijdeš do podsvětí, i tam v onom podzemském klenutí budeš stále, obýváje nivy elysijské¹⁶², modlitbami vzývat mne, kterou zde vidíš, která svítím do temnot acherontských¹⁶³, vládnu v příbytku styžském a tobě jsem nakloněna svou milostí. A jestliže si pečlivým poslušenstvím, svědomitou bohoslužbou a přísnou čistotou získáš mou milost, zvíš, že jen mně je možno prodloužit i život tvůj přes dobu, jež ti byla osudem stanovena.“

Skončivši tento velebný proslov všesteký, nepřemožitelné božstvo se rozplynulo samo v sebe. A netrvalo dlouho, spánek mě ihned opustil. Vzrušen jsa hrůzou i radostí a polit hojným potem, vstanu a ve svrchovaném úžasu nad tak zřejmým zjevením mocné bohyně pokropil jsem se vláhou mořskou, upjal jsem mysl na její mocné příkazy a uvažoval jsem pořadem o jejím celém napomenutí.

Za krátký čas poté, když zahnavši mračna temné noci, zlaté slunce vstalo, ejhle! Davy lidstva slavnostním a téměř triumfálním shonem začnou plnit všechny cesty. A nehledíc na to, že jsem sám cítil zvláštní radost, zdálo se mi, že všechno projevuje takovou veselost,

162 Sídla blaženců v podsvětí. *Pozn. překl.*

163 Acheron, řeka v podsvětí jako Styx. *Pozn. překl.*

že jsem měl dojem, jako kdyby se i zvířata všelikého druhu i všechny domy, ba i sám den s jasnou tváří radovaly. Po jíní minulé noci totiž také nastoupil náhle slunečný, lahodný den, takže i zpěvní ptáci, vylákání jarním teplem, hlaholili sladkými souzpěvy, obveselující lichotivou písni matku hvězd, rodičku časů a vládkyni celého světa. A což stromy, jak dorostem ovocným požehnané, tak i neplodné a jen stín poskytující: jižními vánky vybaveny z pout, skvějíce se puky lístků, jemným pohybem svých paží lahodně šuměly. Ztišil se silný hukot vichřic, uklidnilo se bouřlivé dmutí vln a moře klidně omývalo břehy. Nebe pak, očištěné od mraků a mlh, třpytilo se čistým, nezkaleným leskem svého vlastního světla.

Hle, vpředu kráčí zvolna veselý předvoj velkého slavnostního průvodu. Každý jeho účastník je velmi pěkně vystrojen podle svého přání a sklonů. Jeden byl opásán závěsníkem na meč a představoval vojáka; druhý měl podkasáný plášť a botky z hrubé kůže a lovecká kopí z něho učinila lovce; jiný byl obut pozlacenými střevíčky, a hedvábným oděvem, drahocennými ozdobami, vlasy kolem hlavy opletenými a plavným krokem napodobil ženu. Jiný se zase vyznačoval plechovicemi, štítem, přilbou a mečem, takže bys byl myslil, že se ubírá z gladiátorské školy. Byl tam také kdosi, jenž svazky prutů a purpurem parodoval úřední osobu; jiný, který pláštěm, holí, pantofli a kozí bradkou zobrazoval filozofa; jiní dva s rozličnými pruty předváděli jeden čihaře – ten měl věječku –, druhý rybáře – ten měl udici. Viděl jsem tam i krotkou medvědici v ústroji vznešené paní, jež se vezla v nosítkách; opici s tkanou čepicí a v šafránovém rouše frýžském, jako pastýř Ganymédes nesoucí zlatou číši; osla, jenž kráčet vedle slabého starce, maje přilepené peruti, takže bys byl řekl, že člověk je Bellerofon, čtvernožec pak Pegasus – ale smát by se byl musil oběma.

Za těchto žertovných výjevů, jež bavily všechen lid a míjely kolem beze všeho pořádku, pohyboval se již zvolna kupředu vlastní slavnostní průvod bohyně Spasitelky. Ženy skvějící se bělostným

oděním, všelijak utěšeně vystrojené, ozdobené vínky z jarních květin, sypaly ze svého klína na zem kvítka po cestě, jíž se ubíral průvod. Jiné zářícími zrcadly dozadu obrácenými ukazovaly přicházející bohyni ochotnou úslužnost. Jiné nesly hřebeny ze slonoviny a posuňky paží i pohyby prstů znázorňovaly, jako by krášlily a česaly její královské vlasy. Jiné zase skrápěly cesty slavnostním balzámem i jinými voňavkami, po kapkách je vylévajíce. Mimoto veliké množství osob obého pohlaví neslo svítilny, louče, voskovice a jiné druhy umělého světla, uctívajíce tak rozenku nebeských hvězd.

Dále tu bylo plno lahodné hudby, šalmaje a píšťaly zaznívaly přesladkými melodiemi. Za nimi následoval půvabný sbor vybrané mládeže, skvějící se sněhobílými státními rouchy, a zpíval opětovně líbeznou píseň, kterou přízní Múz složil nadaný básník; ta skladba byla zatím jen předzpěvem k větším písním obřadným. Kráčeli tu i pištcí zasvěcení velkému Sarapidovi¹⁶⁴, kteří hráli stále na šikmou píšťalu, směřující k pravému uchu, melodii důvěrně známou chrámu i bohovi; dále pak i četní hlasatelé žádající o volnou cestu pro svatý průvod.

Tu sem začnou proudit zástupy lidí zasvěcených do posvátných obřadů, mužové i ženy každého stavu a každého věku. Čistým úbělem lněného šatu všichni jen svítili; ženy měly namaštěné vlasy otočeny jasnou rouškou, muži měli hlavy oholené, že se jim temena blyštěla. Tyto pozemské hvězdy vznešeného náboženství vyluzovaly pospolu jasné, pronikavé zvuky z měděných a stříbrných, ba i zlatých seister. Vrchní pak kněží, hlavy to posvátných úkonů, byli oděni v bělostné lněné roucho, od záhybu na prsou až po paty těsně k tělu přiléhající, a nesli význačné symboly nejmocnějších bohů. První z nich držel v natažené ruce svítilnu zářící jasným světlem, nikterak podobnou našim svítilnám, jimiž si svítíme večer na hostinách,

164 Bůh původu asi babylonského, v Egyptě za helénistické doby jako Osiris-Apis sdružený s Isidou. *Pozn. překl.*

nýbrž zlatý člunek, v jehož otvoru uprostřed plápolal dosti mocný plamének. Druhý byl oblečen jako první, ale nesl v rukou oltář, tak zvaný „pomocný“, kteréžto zvláštní jméno měl proto, že u něho prozřetelnost nejvyšší bohyně pomáhala nejúčinněji. Třetí kráčel nesa do výše palmovou ratolest, jejíž listí bylo jemně vypracováno ze zlata, a Mercuriovu hlasatelskou berlu. Čtvrtý ukazoval znamení spravedlnosti: levou ruku s dlaní rozevřenou a nataženými prsty; neboť ta, poněvadž je od přírody pomalá a prosta vší dovednosti, vší obratnosti, zdála se pro spravedlnost vhodnější než pravice. Týž kněz také nesl stříbrnou nádobku zakulacenou v podobě prsu, z níž uléval mléka. Pátý třímal zlatou věječku, sestavenou z vavřínových ratolestí, šestý posléze velký džbán.

Ihned potom se zjevují sami bozi, jimž se uráčilo kráčet po nohách lidských. Především strašlivý posel bohů nebeských i podsvětních Anubis¹⁶⁵, jevící obličej hned černý, hned zlatý, svou psí šíjí držel ve výši, v levici nesl hlasatelskou berlu, v pravici potřásal zelenou palmovou ratolestí. Přímo v jeho stopách se ubírala kráva¹⁶⁶ ve vzpřímené poloze, kráva, požehnaný to symbol všerodné bohyně, jež nesl na svých plecích jeden ze služebnictva, jdoucí blaženým krokem za různých gest. Jiný nesl skříňku s tajemným obsahem, chovající ve svém nitru skrytá tajemství vznešeného náboženství. Jiný držel ve svém šťastném náručí velebný obraz nejvyššího božstva; neměl podobu ani dobytčete, ani ptáka, ani nějakého zvířete, ba ani lidskou, ale zasloužil si jako důmyslný vynález již pro svou zvláštnost úcty, buď jak buď nevyslovitelně svatý symbol vyšší bohoslužby, kterou třeba halit hlubokým mlčením. Vytvořen byl cele z blysknavého zlata takto: byla to nádobka velmi dovedně vyhloubená s kulatým dnem, zvenčí ozdobená podivnými obrazy

165 Egyptský bůh se šakalí hlavou (Řekové a Římané v ní omylem viděli hlavu psi); byl ztotožňován s Hermem (Mercuriem). *Pozn. překl.*

166 V té podobě si představovali Egyptané bohyni lásky Hathor. *Pozn. překl.*

bohů egyptských. Její ústí na krčku nepříliš vysokém vybíhalo vpředu v korytko s dlouhou trubkou, na druhé straně pak se na krček připojovalo dosti široké ucho nazad hodně vybočující, na němž stočena seděla zmije, tyčící do výše šupinatou, zbrázděnou, dmoucí se šíji.

A hle, tu se již přibližuje ona dobrodějná osudná chvíle, již mi slíbilo nejmilostivější božstvo: přichází kněz, nesoucí v rukou mou spásu! Podle předpisu v božím slibu obsaženého nese v pravici pro bohyni zdobné seistron a pro mne věnec – věru, opravdový věnec vítězný, poněvadž jsem měl po tolika hrozných přetrpěných útrapách, po tolika přestálých nebezpečnostvích prozřetelností přemocné bohyně býti vítězem nad osudem, jenž na mne velmi ukrutně dorážel!

Ale ačkoli jsem byl náhlou radostí rozčilen, přece jsem se nevyřítíl bezohledným během vpřed, v obavě, abych snad jakožto zvíře nenadálým vpádem neporušil klidný a spořádaný průběh pobožnosti, nýbrž schýlil jsem své tělo stranou a pokojným, zcela lidským krokem – při čemž obecenstvo z vnuknutí božího přede mnou ustupovalo – váhavě a pozvolna vniknu do zástupů.

Ale kněz – jak jsem opravdu mohl vypožorovat – rozpomenul se na noční věštbu a užasnul, jak se skutečnost shoduje s dílem, jež mu bylo uloženo, ihned se zastaví, vztáhne sám pravici a přidrží mi věnec přímo před ústa.

A tu jsem já, všecek se chvěje, zachytil lačnými ústy zářný věnec upletený z půvabných růží, přičemž mi srdce stále mocně bušilo, a pln dychtivosti, aby se slib vyplnil, jsem věnec pozřel.

A nebeský slib mě vskutku nezklamal: okamžitě ze mne sklouzne ohyzdná zvířecí podoba. Nejprve sejde špinavá srst, potom se ztenčuje tlustá pokožka, vypasené břicho se vtahuje, chodidla nohou vyrážejí z kopýtek v prsty, ruce už nejsou nohami, nýbrž vztahují se k úkonům bytosti vzpřímené, protáhlá šíje se zkracuje, ústa a hlava zakulacuje, obrovské uši nabývají bývalých rozměrů, zuby tvrdé

jako kameny stávají se lidsky způsobnými, a toho, co mě předtím nejvíc trýznilo – dlouhého ocasu nikde!

Lidé žasnou, zbožně velebí moc nejvyššího božstva, tak jasně se projevující, i velkolepost a snadnost proměny, podobnou viděním ve snách, a vztahující ruce k nebi, hlasitě jako jedněmi ústy vydávají svědectví o tak zřejmé milosti bohyně.

Ale mé srdce nebylo s to pojmouti do sebe tak náhlou a tak velikou radost: byl jsem úžasem strnulý a němě jsem tu stál v rozpacích, co bych měl prvního promluvit, jak bych měl po prvé zkusit svého nového hlasu, jakou řečí učinit šťastný počátek, když jsem nyní opět nabyl daru jazyka, jakými významnými slovy vyslovit dík tak mocné bohyni.

Ale kněz, ať jakkoli božským vnuknutím poučený o všech mých osudech od samého počátku, ačkoli také byl vzrušen tak neobyčejným zázrakem, dal pokyn, aby mi byl nejdříve dán lněný šat na zakrytí; neboť jakmile jsem byl zbaven neblahé oslí kůže, stiskl jsem pevně stehna, složil jsem nad nimi pečlivě obě ruce a tak jsem se, pokud to nahému je možno, přirozeným způsobem slušně zakryl. Tu jeden z průvodu zasvěcenců čile svlékl své vrchní roucho a rychle mě jím přikryl.

Když se tak stalo, kněz s tváří slavnostně rozzářenou, ba přísámbůh téměř nadlidskou, jsa u vytržení nad mým zjevem, takto promluvil:

„Mnoho rozmanitých strastí vytrpěv a štván byv velikými bouřemi a převelikými vichřicemi Osudu, do přístavu Klidu a k oltáři Milosrdenství jsi konečně, Lucie, přišel. Neprospěl ti tvůj urozený původ ani důstojnost, ba ani tvá učenost, kterou slyneš, nýbrž sklesl jsi na kluzké dráze nezralého mládí až k milkování se služkou a za nevhodnou zvědavost zlé se ti dostalo odplaty. Nechat' však byl Osud jakkoli slepý, muče tebe nejhoršími zkouškami, jeho zloba tě nevědomky přivedla k této bohabojné blaženosti. Nechat' si nyní jde a zuří nejlítějším vztekem a hledá si jinde látku pro svou

ukrutnost! Neboť proti těm, jejichž životy vznešená bohyně naše určila ke své službě, nemá vlivu nepřátelský Osud. Co prospěli loupežníci, co šelmy, co otročení, co bloudění po drsných cestách sem tam vedoucích, co prospěl nespravedlivému Osudu každodenní strach před smrtí? Nyní jsi již přijat v ochranu Osudu, ale vidoucího, jenž září svého světla i ostatní bohy osvětluje! Již tedy vezmi na sebe veselejší výraz, jenž by se shodoval s tímto tvým bělostným šatem, zúčastni se průvodu bohyně Spasitelky krokem jásavým! Nechat' to vidí bezbožní, nechat' to vidí a poznají svůj blud: hle, zde je Lucius, zbavený prozřetelností veliké Isidy svých bývalých trudů, radostně triumfující nad svým osudem! Ale abys byl jistější a bezpečnější, přihlas se k tomuto svatému vojsku, jemuž se zavázat jsi byl také před nedávnem vyzýván, oddej se již nyní poslušnému plnění našeho náboženství, vezmi na sebe dobrovolně jeho služby! Neboť začneš-li být otrokem bohyně, tím větší budeš cítit požitek ze své svobody!“

Když byl tento výtečný kněz takto nadšeně promluvil, zhluboka a unaveně dýchaje, umkl. Já jsem se pak vmísil do zástupu věřících a kráčeje dále provázel jsem svatý symbol, jsa nyní znám a nápadný všemu občanstvu; ukazovali si na mne prsty a posunky, všechen lid si o mně vyprávěl: „To je ten, jehož dnes vznešená vůle všemohoucí bohyně proměnila opět v člověka! Šťasten a věru třikrát blažen je ten člověk, neboť si zajisté bezúhonností a čestností minulého života zasloužil tak vynikající ochrany z nebe, že když byl jaksi znovu zrozen, ihned se zaslibuje poslušností svatému náboženství!“

Zatím jsme již za těchto řečí a hluku slavnostních modliteb zvolna postoupili dále; blížíme se již k mořskému břehu a dorazíme právě k onomu místu, kde jsem den předtím odpočíval jako osel. Tam byly obrazy bohů obřadně rozestaveny, nejvyšší kněz pronesl čistými ústy nejslavnostnější modlitbu, a vyčistiv co nejlépe planoucí pochodní, vejcem a sírou lodici, velmi dovedně zhotovenou a pestře ozdobenou kolem dokola podivuhodnými kresbami egyptskými,

slavnostně ji odevzdal a zasvětil bohyni. Na běloskvoucí plachtě tohoto blaženého korábu byly zlatem vetkány značky: ta písmena obnovovala prosbu o šťastnou plavbu za nového dopravního období. Do výše se již zdvíhal stožár, oblá to pinie, hladce se lesknoucí, vysoko nahoře ozdobená krásným stožárním košem. Zád' vybíhala v zahnutý husí krk s hlavou, třpytně pozlacený, a celé tělo lodní se skvělo jasně hlazeného citrového dřeva.

Potom se jali všichni lidé, jak zasvěcenci, tak i nezasvěcenci, o závod snášeti sem věječky s voňavkami a jinými takovými dary obětními a ulévat nad vlnami kvásku mlékem zadělávaného. Když pak byla loď naplněna hojnými dary a zaslíbenými oběťmi za zdar a štěstí, byla uvolněna kotevní lana a s váním zvláštního radostného větru je odevzdána moři. Jakmile uběhla značný kus po vlnách a stala se našim zrakům nezřetelnou, ti, kteří nesli posvátné symboly, chopí se opět toho, co kdo donesl, a dají se čile na zpáteční cestu do svatyně v témž ladmém seskupení, v jakém procesí přišlo.

Když jsme již dorazili k chrámu, nejvyšší velekněz a ti, kteří nesli svaté obrazy, i ti, kteří byli již dávno zasvěceni do velebných tajů svatostánku, jsou vpuštěni do příbytku bohyně a uloží tam obřadně obrazy, dýšící životem.

Jeden z nich, jehož všichni nazývali kancléřem, vyšel potom přede dveře, svolal shromážděné pastofory – tak se totiž nazývá ten ctihodný sbor kněžský – jakoby k rokování a z vyvýšeného výstupku pronesl podle textu ze Svaté knihy přání zduro mocnému císaři, senátu, jezdecku i celému národu římskému a plavcům i plavidlům, a všemu, co podléhá svrchovanosti naší říše, a podle řeckého zvyku řeckým jazykem ohlásí, že se plavba začíná. Pokřik lidu, jenž následoval, vyjádřil, že ta slova slibují všem štěstí a zdar. Potom překypující radostí účastníci, nesouce rozličné ratolesti, snítky i vínky, zlíbali nohy bohyně, jejíž stříbrná socha stála u schodů do svatyně, a rozejdou se do svých domovů.

Ale mně mé srdce nedovolovalo vzdálit se odtud ani na píd': upřeně jsem pozoroval obraz bohyně a vzpomínal jsem svých bývalých osudů.

Mezitím však okřídlená Pověst nedala netečně zahálet svým perutím a neomeškala se, nýbrž hned rozhlásila po mé vlasti široko daleko zbožňováníhodné dobrodiní prozřetelné bohyně a mé vlastní pamětihodné osudy. Moji přátelé i domácí služebníci a všichni nejbližší pokrevní příbuzní odloží tedy ihned smutek, jež si uložili po falešné zvěsti o mé smrti, a potěšeni nečekanou radostí spěchají s všelikými dary rychle ke mně, aby mě spatřili navraceného z temnot podsvětních na světlo života. Poněvadž jsem sám již nikdy nedoufal uzřít jejich tvář, okřál jsem tím a jejich nabízené čestné dary jsem s díky přijal, poněvadž mi přátelé se vši předvídavostí dali dovézt hojnost všech věcí potřebných na odění i na výživu.

Pohovořiv tedy s každým z nich tak, jak se slušelo, a vyličiv jim jak své bývalé trudy, tak i nynější radost, vrátím se opět k obrazu bohyně, na nějž hledět mi bylo nejmilejší. Najal jsem si dům v posvátném okrsku u chrámu a dočasně se tam usadím, jsa přikázán k službě bohyni, dosud ovšem jako obyčejný smrtelník, nerozlučně se stýkaje s kněžími a ustavičně uctívaje mocné božstvo. A nebylo jediné noci a jediného spánku, aby se mi nebyla ukázala podoba bohyně a nenapomínala mne, nýbrž opětovně mi nařizovala a radila, abych se aspoň nyní dal zasvětit v její obřady, jsa již dávno k tomu určen.

Já však, ačkoli má vůle vroucně po tom toužila, přece jsem byl zdržován náboženskou bázní, neboť jsem pozorně vyzkoumal, že sloužit poslušně této víře je nesnadné, že je zdrženlivost záležitíci v odříkání smyslným požitkům velmi pracná a že je třeba život, jenž podléhá tolikerým náhodám, obrnit obezřetnou opatrností. Tak jsem stále a stále u sebe uvažoval a ani nevím jak, stále jsem to přes všechnu chvatnou dychtivost oddaloval.

Ale jedné noci se mi zdálo, že mi nejvyšší velekněz nabízí svůj klín čímisi naplněný, a když jsem se tázal, co to je, odpověděl, že mi ty díly hostiny byly poslány z Thesálie a že mimoto také odtamtud přišel můj sluha jménem Bílý. Probudiv se uvažoval jsem dlouho a dlouho ve svých myšlenkách o tom zjevení, cože to znamená, zvláště proto, že jsem si byl jist, že jsem nikdy neměl sluhy toho jména. Ale ať se věštný smysl snu podával jakkoli, tolik jsem byl přesvědčen, že mi tak či onak věští jistý zisk tím, že mi je dáván nějaký podíl. Pln neklidu a napjatě očekáváje nějakou šťastnou událost, čekal jsem, až se zrána otevře chrám.

Když byly konečně běloskvoucí závěsy rozhrnuty, modlili jsme se před velebným obrazem bohyně; kněz obcházel všechny oltáře kolem postavené, vykonáváje slavnostně bohoslužby a ulévaje z obětní nádoby vodu, načerpanou z nitra svatostánku. A když už bylo podle předpisu skončeno pozdravení nově začínajícího dne, vyznavači hlučnými hlasy zvěstují první jeho hodinu.

A tu hle! Najednou přicházejí z Hypat moji sluhové, jež jsem tam zanechal, když mě Fotis zapletla ohlávku do zlých dobrodružství. Dozvěděli se ovšem o mých příhodách, a přiváděli mi dokonce i mého koně, jehož, ačkoli prošel mnohýma rukama, opět získali nazpět, poznavše ho podle značky na hřbetě. I podívoval jsem se tehdy nesmírně vtipnému smyslu mého snu: nejen se vyplnil slib v něm obsažený, že dojdou zisku, nýbrž vrátil se mi i můj bílý kůň, jehož sen označoval jako sluhu Bílého.

Po této příhodě jsem se tím svědomitěji věnoval pilné účasti na službách božích, maje dosavadními dobrodiními bohyně zaručenu naději do budoucna. A také má touha přijmout svěcení hárala den ze dne stále více a více, a já jsem velmi často s vroucími prosbami přicházel na vrchního kněze, žádaje, aby mě konečně zasvětil v tajemství posvátné noci. Ale tento muž, takto důstojný a proslulý tím, že velmi přesně zachovával náboženské předpisy, laskavým a vlídným způsobem, jako rodiče krotivají předčasné touhy svých

dětí, odkazoval mou nedočkavost na dobu pozdější a konejšil mé vzrušené nitro útěchou naděje ještě krásnější: bohyně prý vždycky vnuknutím označuje den, kdy kdo má býti zasvěcen, a její prozřetelnost vybírá i kněze, který by měl provádět posvátný úkon, a z jejího příkazu je také ustanovován náklad potřebný na slavnostní obřad. Radil, abychom toho všeho i my trpělivě dbali a neprotivili se tomu; mámt' prý se co nejvíce vystříhat nedočkavé touhy i svéhlavého vzdoru, vyhýbat se oběma těmito proviněním, zavolán nemeškat, ale bez rozkazu nespěchat. Však že také není mezi kněžími člověk tak šílený, ba k smrti slepý, jenž by se odvážil, aniž to i jemu zvláště bohyně prikazovala, vykonat opovážlivý a svatokrádežný ten úkon a smrtelnou vinu na sebe uvalit. Neboť i klíče k podsvětí i jistota života je v rukou bohyně. Sama výuka je prý slavnostně prováděna zcela jako dobrovolná smrt a milostí získaný život. Vybíráť si prý velebná bohyně často ty, kteří již prošli čas svého života a stojí u samého konceku cíle svých dnů a kterým jest možno bezpečně svěřit veliká tajemství víry; její všemohoucí prozřetelností že jsou ti lidé jakoby znovu zrozeni a navracejí se opět k běhu nového života. Musím se prý tedy i já podrobit onomu příkazu z nebes, třebaš jsem jasnou a zřejmou přízní mocné bohyně již dávno slavnostně určen k té blažené službě. A abych se již nyní právě tak jako ostatní ctitelé bohyně zdržoval pokrmů nečistých a hříšných, abych tím příměji dospěl k nejskrytějším tajemstvím přečisté víry.

Tak promluvil vrchní kněz. A od té chvíle jsem svou poslušnou oddanost nerušil netrpělivostí, nýbrž v pokojném klidu a chvalitebné mlčelivosti jsem se každodenně horlivě věnoval bohoslužebným obřadům.

A blahodárná dobrotivost mocné bohyně mne nezklamala a netrýznila mě příliš dlouhým odkladem. Za temnot nočních rozkazem nikoli temným mi jasně zvěstovala, že přišel den, po němž jsem stále toužil, kdy chce splnit mé vroucí přání; a rozhodla také, s jakým nákladem mám obstarat bohoslužebné oběti, a určila právě

onoho velekněze Mithru, jenž, jak pravila, byl se mnou spřízněn jakousi nadpřirozenou shodou ve hvězdách, za vykonavatele mého zasvěcení.

Posílněn na duchu těmito i ostatními dobrotivými příkazy svrchované bohyně, zaplašil jsem spánek, ještě než se zcela rozednilo, a ihned spěchám k obydlí veleknězovu. Setkám se s ním, an vycházel právě ze své světnice. I pozdravím ho, a byl jsem rozhodnut důrazněji než kdy jindy se dožadovat svého přijetí do svatých služeb, jako kdyby to již byla povinnost.

Ale on, jakmile mě spatřil, předešel mě: „Ó Lucie,“ zvolal, „ty šťastný, ty blažený, jehož vznešené božstvo uznalo tak velice za hodna své milosti a přízně! Co tu ještě nyní nečinně stojíš a sebe sama zdržuješ? Přišel den vytoužený ustavičnými modlitbami, kdy budeš z božských příkazů mnohojmenné bohyně těmato rukama uveden v přesvatá tajemství jejích svatých obřadů!“

Přitom na mne stařec vloží velmi laskavě svou pravici a vede mě přímo ke dveřím rozsáhlé svatyně. Když pak slavnostně a obřadně otevřel a vykonal ranní oběť, vynese ze zavřeného svatostánku jakési knihy, sepsané nesrozumitelným písmem: jednak obsahovaly zkratky slov jakéhosi textu z obrazů všelikých zvířat, jednak bylo čtení chráněno před zvědavostí lidí nezasvěcených uzlovitými tahy, stočenými v kolečka a hustě se proplétajícími jako nejdrobnější úponky révy. Z těch mi oznamuje, co je nutno připravit k potřebě zasvěcencově.

Ty věci jsem hned horlivě a o hodně nákladněji jednak sám nakoupil, jednak dal skoupit svými druhy. Když pak již toho, jak velekněz říkal, čas vyžadoval, odvede mě hustě obklopeného zástupem zbožných vyznavačů do nejbližších lázní. Nejdříve mě nechá vykoupat se jako obvykle, potom mne, pomodliv se k bohům o milost, skrápí ze všech stran svěcenou vodou a svědomitě očistí. Pak mě zase dovede nazpět do chrámu.

Už minuly dvě třetiny denní doby. I postavil mě přímo před nohy bohyně, a uloživ mi tajně cosi, co nesmí být vyslovením znesvěceno, nařizuje mi veřejně přede všemi svědky, abych po celých deset dní za sebou krotil choutky svého žaludku, nejedl masa a nepožíval vína.

Když jsem tyto předpisy s uctivým sebeovládáním správně zachoval, byl tu již den, určený mi božstvem. Slunce se již nachýlilo a přivádělo večer. A hle, tu sem proudí ze všech stran zástupy lidí, z nichž mě každý podle starodávného posvátného zvyku poctíval rozličnými dary. Potom se musili vzdálit všichni nezasvěcenci, já jsem byl oděn hrubým lněným šatem, velekněz mě uchopí za ruku a vede do nejvnitřnější části svatyně.

Snad se tážeš hodně napjatě, horlivý čtenáři, co potom bylo mluveno, co konáno. Řekl bych ti to, kdyby to bylo dovoleno říci, zvěděl bys to, kdyby to bylo dovoleno slyšet. Ale takový sluch i jazyk by stihl stejný trest za opovážlivou všetečnost.

Přece však tě nebudu dlouho soužit a trýznit, je-li snad tvé napjaté očekávání vzbuzeo zbožnou touhou. Poslyš tedy a věř, že je to pravda.

Přiblížil jsem se až k rozhraní života a smrti, vstoupil jsem na práh Proserpinin, projel všemi živly a vrátil se nazpět. O půlnoci jsem viděl slunce zářící běloskvoucím svitem. K bohům podsvětním i k bohům nebeským jsem přistoupil tváří v tvář a kořil jsem se jim z největší blízkosti.

Hle, tolik jsem ti pověděl, abys to sice slyšel, ale nutně tomu nerozuměl. Vylíčím ti tedy jediné to, co může býti bez hříchu prozrazeno vědomosti nezasvěcenců.

Nastalo ráno, slavnostní obřady byly skončeny. Vyšel jsem ze svatyně, změniv při zasvěcování dvanáctkrát vrchní roucho, v oděvu sice ještě dosti posvátném, ale žádné pouto mi nebrání o něm hovořit, poněvadž jej tehdy vidělo velmi mnoho přítomných lidí.

Vystoupil jsem totiž, jak mi bylo poručeno, na dřevěný výstupek, postavený přímo uprostřed chrámu před sochou bohyně. Ozdoben

jsem byl šatem byssovým, ale květnatě protkaným, a z ramen mi splýval po zádech až ke kotníkům drahocenný plášť. Ale nechť by ses byl na mne díval z té, či z oné strany, byl jsem vyzdoben kolem dokola obrazy zvířat v rozličných barvách: tu byli indiští draci, onde hyperborejští¹⁶⁷ nohové, jež v podobě okřídlených opeřenců rodí druhý svět. Zasněžení tento šat nazývají stolou Osiridovou. V pravé ruce jsem držel pochodeň v plném plameni a hlavu mi zdobně ovíjel třpytný vínek palmový, z něhož listy paprskovitě vyčnívaly. Když jsem byl takto ozdoben jako Slunce a postaven jako socha, rozhrnuly se náhle závěsy, a lid se na mne díval chodě sem a tam. Potom jsem oslavil radostné své narozeniny jako zasněženec: jedlo se mile a znamenitě stolovalo. Ještě třetí den byl oslaven podle náboženských zvyklostí, byla obřadná přesnídávka a zasněžení podle předpisů dovršeno.

Pobyl jsem tam potom ještě několik dní a kochal se nevýslovnou rozkoší z pohledu na sochu bohyně; vždyť jsem jí byl zavázán dobrodiním, jež nebylo nijak možno splatit. Konečně však podle pokynu bohyně, splativ v pokoře své díky – sice nikoli plnou měrou, ale přece alespoň podle své skrovné míry –, chystám se na cestu domů, dosti pozdě, neboť jsem jen stěží mohl přetít pouta vášnivé lásky k mocné bohyni.

Posléze padnu na zem před tváří bohyně, dlouho otírám svými lícemi její nohy a v slzách, stálým štkáním přerušuje svou řeč a slova pohlcuje, volám:

„Bohyně svatá, věčná ochránkyně pokolení lidského, vždy štědrě přející smrtelníkům, ty prokazuješ sladkou něhu mateřskou ubohým v jejich nehodách. Ani jediný den, ani noční klid, ba ani kratičký okamžik neuplyne bez účinného působení tvých dobrodiní, abys ty na moři i na zemi nechránila lidi, nezaháněla bouře životní a nepodávala jim své spásné pravice, kterou rozplétáš nitě sudby,

167 Bájný severní národ. Pozn. překl.

byť byly i nerozuzlitelně zmotány, tišíš přívaly Osudu a škodlivý běh hvězd zadržuješ. Tebe ctí nebešťané, tebe si váží podsvětní bozi, ty otáčíš světem, dáváš svit slunci, řídíš vesmír, šlapeš nohama po Tartaru. Tobě odpovídají hvězdy, k tobě se navracejí doby roční, z tebe se radují božstva, tobě slouží živly. Na tvůj pokyn vanou větry a živí mračna, pučí semena, vzrůstají puky. Tvého majestátu se děsí ptáci pod nebem létající, zvířata v horách se potulující, plazi v půdě se skrývající i tvorstvo v moři plovoucí. Ale já jsem duchem sláb, abych ti vzdal patřičnou chválu, a majetkem chud, abych ti přinesl důstojné oběti. Nemám sdostatek slov, abych vyslovil, co o tvé velebnosti cítím, nemám tisíce úst ani tisíce jazyků aniž schopnost věčně nepřetržitě bez únavy hovořiti. Učiním tedy to, co jediné může učiniti člověk nábožný, ale jinak chudobný: obraz božských tváří tvých a přesvaté velebnosti tvé ukryji do nejtajnějších hlubin svého srdce a tam ho budu věčně ostříhati a před svým zrakem chovati!“

Takto jsem se pomodlil k nejvyšší bytosti, objal jsem velekněze Mithru, nadále již svého otce, a v polibcích vise na jeho šíji prosil jsem ho, aby mi prominul, že se mu nemohu odvděčit tak, jak by si toho za svá velká dobrodiní zasloužil. Dlouho jsem mu tak vroucně a výmluvně děkoval, konečně však se s ním rozloučím a spěchám, abych opět po tak dlouhé době spatřil svůj rodný krb.

Ale po několika dnech z popudu mocné bohyně pojednou seberu chvatně svá zavazadla, vstoupím na loď a zamířím do Říma. Pod ochranou příznivých větrů, jež nás unášely, dopluji velmi brzy do přístavu Augustova¹⁶⁸; odtud jsem pak uháněl lehkým povozem a na večer dvanáctého prosince dorazím do toho posvátného města.

A neměl jsem pak nic tak význačného na srdci jako modlit se každodenně ke vznešené nejvyšší Královně Isidě, jež je tam s největší vážností uctívána jako Isis na Martově poli, přijavši jméno podle po-

168 Dříve zvaný Ostia, u ústí Tiberu. *Pozn. překl.*

lohy svého chrámu. Stal jsem se tedy jejím nejhorlivějším ctitelem, jsa sice cizincem v chrámě, ale tuzemcem v jejím náboženství.

A hle! Když veliké Slunce proběhlo kruhem zvířetníkovým a dovršilo rok, bdělá péče dobrotivého božstva se opět ke mně ve spánku dostaví a opět mi připomíná zasvěcení, opět posvátné obřady. Divil jsem se, k čemu mě to nabádá, co to věští do budoucna. Vždyť jsem se přece domníval, že už jsem dávno plně zasvěcen.

Ale když jsem o tom svědomitě a zbožně uvažoval ve svém nitru a zkoušel také rady kněží, zvím novinu zcela neobyčejnou: že jsem zasvěcen jen v mystéria bohyně Isidy, nejsem však dosud osvěcen mystériemi mocného boha, nejvyššího Otce bohů, nepřemožitelného Osirida! Neboť ačkoli spolu obě božstva i jejich náboženství souvisí, ba tvoří nerozlučnou jednotu, přece prý je značný rozdíl v zasvěcení. Proto prý tomu mám rozumět tak, že jsem vyhlédnut i pro službu onomu velikému bohu.

A pochybnosti o tom nepotrvaly dlouho. Neboť příští noci jsem uviděl ve snách jednoho ze zasvěcenců oděného lněným rouchem, jenž nesl thyrsos¹⁶⁹, ratolesti břečťanové a ještě některé věci, o nichž musím pomlčet, složil vše přímo před mé domácí bohy, usadil se na mém křesle a nařídil mi uspořádat skvělou obřadní hostinu. A aby mi patrně usnadnil, jak ho podle bezpečného znamení poznat, kráčel mírně kulhaje, neboť měl kotník na levé noze poněkud zkřivený.

Tak tedy bozi projevíli zřejmě svou vůli a mlha pochyb byla nadobro rozptýlena. Já pak jsem ihned po vykonání jitřního pozdravu bohyni velmi bedlivě pozoroval všechny kněze, zda má některý z nich takovou nohu jako vidění ve snu. A sen se skutečně potvrdil. Spatřil jsem jednoho z pastoforů, jenž se – nehledíc ani na známku na noze – na první pohled i jinak postavou a vzhledem

169 Hůl ovínutá révovým nebo břečťanovým listím, na konci ozdobená piniovou šiškou; nosili ji účastníci Dionýsových (Bakchových) slavností. *Pozn. překl.*

přesně shodoval s nočním viděním. Jak jsem se později dověděl, nazýval se Asinius¹⁷⁰ Marcellus, jménem to, jež mělo jistý vztah k mé proměně.

Bez meškání jsem přistoupil přímo k němu, on však již věděl, o čem s ním budu mluvit, neboť byl podobným vnuknutím vyzván, aby provedl mé zasvěcení. Minulé noci se mu totiž zdálo, že zatím co zdobil velkého boha věncem, uslyšel z jeho úst, jimiž určuje osudy jednotlivých lidí, toto: že jest k němu poslán jeden Madauraň¹⁷¹, člověk značně chudý, jehož má ihned zasvětit do jeho mystérií; neboť jeho božskou prozřetelností se onomu dostane slávy ve vědách, jemu pak samému velikého zisku.

Takto jsem byl určen k zasvěcení, ale byl jsem proti svému přání zdržován svými nepatrnými prostředky k nákladu na ně. Mé nevelké dědičné jmění ztenčily náklady na cestování, a vydání potřebná v Římě přesahovala velice vydání v provincii. Začal jsem tedy pociťovat tvrdost chudoby a trápil jsem se, jako kdybych, jak praví staré přísloví, cítil nůž na hrdle, neboť přes to přese všechno na mne božstvo stále doléhalo.

Když jsem byl již několikrát vybídnut, nikoli bez značného zděšení, a posléze přímo velitelsky vyzván, prodal jsem nakonec své šatstvo, jakkoli toho bylo málo, a tak jsem sehnal dostatečnou částku peněžitou. A ta věc sama mi byla zvlášť přikázána; vidění pravilo: „Kdyby ti šlo o to, vystrojit si nějaké potěšení, dozajista bys svého oděvu pranic nešetřil: a nyní, když máš vykonat takový vzácný obřad, váháš se vydat chudobě, které přece nemusíš litovat?“

Zaopatřil jsem tedy dostatek všeho, čeho bylo třeba, opět jsem se spokojil po deset dní bezmasými jídly, mimoto jsem si dal oholit hlavu a byl jsem osvěcen za nočních obřadů hlavního boha. Poté

170 Odvozeno od slova asinus = osel. *Pozn. překl.*

171 Autor nedbá původu Luciova, udaného na začátku románu, a uvádí tu zřejmě sebe, ačli je čtení rukopisů správné. *Pozn. překl.*

jsem se již v plné důvěře často účastnil oddané bohoslužby sbratřeného kultu. Ta věc mi přinášela za mého pobytu v cizině převelikou útěchu, ale také mi poskytovala bohatějšího živobytí, neboť bůh Zdaru mi byl nakloněn a dopřál mi výdělků na soudech obhajobami, jež jsem konal jazykem latinským.

A hle! Za kratičký čas jsem opět vyrušován netušenými a naveškrz neobyčejnými rozkazy bohů a ponoukán, abych se dal ještě po třetí zasvětit. Způsobilo mi to nikoli nepatrnou starost; ocitl jsem se ve velikých rozpacích a uvažoval jsem znepokojeně ve svých myšlenkách, kam směřuje tento nový a neslýchaný záměr bohů, cože ještě mohlo zbýt nevykonaného při mém zasvěcení, ačkoli jsem je již opakoval. „Patrně se mi od obou kněží dostalo poučení falešného anebo neúplného,“ říkal jsem si, a opravdu, již jsem začal dokonce mít v podezření i jejich poctivost.

Ale zatím co jsem se zmítal v tomto příboji myšlenek a byl rozrušen až k nepřítčetnosti, poučilo mě v noci laskavé zjevení touto věšteckou řečí:

„Nic se neboj,“ pravilo, „přílišného počtu obřadů, jako by něco bylo dříve opominuto. Naopak, buď vesel a raduj se nad tím, že tě takto bozi ustavičně uznávají za hodna své přízně, jásej raději, že budeš třikrát tím, čeho se jinému dostane stěží třebas jen jedinkrát, a z toho čísla oprávněně usuzuj, že budeš vždycky šťasten! Ostatně je ti tohoto příštího zasvěcení nutně třeba. Jen nyní uvaž, že šat bohyně, který jsi na sebe vzal v řecké provincii, zůstává stále tam uložen v jejím chrámě a že nemůžeš v Římě o obvyklých slavnostech ani se modlit aniž se ukázat v onom blaženém oděvu, kdykoli to bude nařízeno. Pročež – nechať je ti to k štěstí, zdaru a blahu! – dej se na podnět mocných bohů s radostnou myslí opět zasvětit v mystéria!“

Potud mi zvěštovalo božské vidění s přesvědčivou velebností ve snách, čeho je třeba. A já jsem té věci nezanedbal, neodložil jsem ji na pozdější dobu, nýbrž oznámím toto vidění ihned svému známé-

mu knězi, vezmu na sebe jeho půstu, a zmnohonásobiv dobrovolnou zdrženlivost oněch deseti dní, stanovených neporušitelným předpisem, opatřil jsem v hojnosti vše, čeho bylo potřebí k zasvěcení; ale nakoupil jsem to spíše z horlivé zbožnosti než podle míry svého majetku. A věru, nikdy jsem nijak nelitoval onoho strádání a výdajů, a jaký div, když jsem byl velkomyslnou prozřetelností bohů již pěkně zaopatřen svými výdělky na soudech. Po několika dnech se mi posléze ve snu zdálo, že mě přijímá bůh větší všech velikých bohů, z vyšších nejvyšší, z nejvyšších nejmocnější a nejmocnějších vladař, Osiris, nikoli v nějaké cizí podobě, nýbrž sám ve své vlastní osobě mě uznáv za hodna svého vznešeného oslovení. Právil mi, abych se teď již opět bez rozpaků věnoval slavné činnosti obhájce na soudech a nebál se roztrušování pomluv ze strany zlovolníků, jež mi tam plodila má učenost, získaná neúpornou pílí. A nechtěje, abych mu svatou službu vykonával jako jeden z ostatního zástupu, přibral mě do sboru svých pastofořů, ba přímo mezi jejich pětileté představené.

Dal jsem si tedy opět oholit hlavu, a aniž jsem si nějak zastíral nebo zakrýval svou lysinu, naopak, na všechny strany ji vystavuje na odiv, vykonával jsem radostně své povinnosti v onom starodáv-
ném kněžském sboru, jenž byl založen již za časů Sullových¹⁷².

172 Teprve tehdy, v první pol. 1. stol. př. n. l., se ujal v Římě kult Isidy a sdružených božstev. Časem nabyl v Římě velkého množství vyznavačů. *Pozn. překl.*

Doslov překladatelův

Apuleiův dobrodružný román „Proměny“ (Metamorfózy) – smíme-li nazývat románem toto vyprávění o příhodách člověka v oslí podobě – je jediný výtvar svého druhu, jenž se nám z římské literatury zachoval celý. Máme sice dosti obsáhlé zlomky ze skvělého realistického románu „Satiry“ od Petronia, jež prozrazují umělce mnohem většího, než byl Apuleius, a budí v nás přání, aby nám byla náhoda zachovala raději toto dílo v úplné podobě. Ale bohužel, zlomky „Satir“ Petroniových jsou roztržštěny a vztahují se jen na malý výsek z románu; o jeho motivu, celkové kompozici a o skladatelově závislosti na vzorech řeckých máme představy jen mlhavé. Musíme tedy být vděčni náhodě, že zcela ušetřila aspoň druhý podobný výtvar, tím spíše, že jde o výtvar jednoho z nejvýznamnějších představitelů poloklasické literatury římské.

„Proměny“ vznikly v 2. stol. n. l., někdy za vlády císaře Marka Aurelia (161–180). Byla to doba rozkvětu římského impéria, kdy trval uvnitř říše hluboký mír a blahobyt; ale silně se v ní již uplatňovala dekadentní myšlenková krize, a pro národní římské krásné písemnictví to bylo období neplodné. Produktivní činnost básníků byla nevalná a nevalně cenná, krásná literatura, zejména řečnictví, tyla z bezduchého napodobování archaických vzorů, Itálie nadobro ztratila prvenství v literatuře a nová literární střediska začala vznikat v provinciích. Především v Africe. Udavatelem literárního vkusu tu byl kapriciózní archaista rétor Fronto. Apuleius byl také rétor afrického původu i ražení, ale duchem se nad Frontona povznesl.

Byl to „učenec a básník, blouznivec a posměvač“. Rodištěm jeho byla africká osada Madaura (dnes Mdauruš v Alžíru), kdysi významné kulturní středisko; v něm asi o půl třetího století později započal svá studia slavný Apuleiův krajan Aurelius Augustinus. Pocházel

z rodiny vznešené a zámožné. Jako Augustinus nabyl i Apuleius vyššího vzdělání na univerzitě v Kartágu, měl však touhu prohloubit je cestami a studiem v cizině.

V Athénách se naučil dokonale jazyku řeckému a pěstoval rozmanité obory vědní i umělecké – čili jak se vyjadřuje obrazně, „pil z jejich měsidel, džbánů“ –, ale především studoval filozofii. „Prvý džbán, učitele elementárního, zbavuje neznalosti,“ praví kdesi, „druhý, gramatikův, poskytuje vzdělání, třetí, rétorův, vyzbrojuje výmluvností. Až potud pije většina lidí. Ale já jsem vyprázdnil v Athénách i jiné džbány; bájivý básnictví, jasný matematiky, sladký hudby, přísný logiky, a konečně džbán veškeré filozofie, nevyčerpatelný a plný nektaru.“

Byl dítětem své doby. Již dávno před naší érou nestačilo antickému člověku oficiální náboženství božstev olympských. Bylo chladné, neodpovídalo uspokojivě na věčně palčivé otázky po smyslu života a smrti, nepodávalo průměrnému smrtelníkovi sladké naděje na život posmrtný, na věčnou odplatu. Ukojení svých duchovních potřeb hledalo tedy lidstvo v kultech orgiastických, v mystice, v teozofii, okultismu a v nejrozmanitějších pověrách. Byl to hlavně Orient, jenž zaplavil celý tehdejší svět svými kulty. Neodolala jim ani střízlivá mysl římská: již koncem 3. stol. před n. l. byl státem uznán orgiastický kult pessinuntské bohyně Kybély, a pak se již přes zákazy vydávané proti tajným kultům nahrnula do Říma všechna vyznání celého světa. Neubránila se těm vlivům ani řecká filozofie: původní učení Pythagorovo a Platonovo přetvořovalo se v duchu doby, zabarvovalo se nábožensky a bylo tak prolnuto mystikou, že se tzv. novopythagorismus a novoplatonismus stal nakonec spíše náboženstvím, a v tomto významu také s křesťanstvím soupeřil. Víra v zázraky, věštby a kouzla byla všeobecná, jistě ku prospěchu mnohých šarlatánů, kteří z náboženského zanícení dovedli těžit. Nechybělo arci také lidí osvěcených, kteří nejsouce ukojeni zbožností příliš naivní, hledali jiné cesty k bohu, odvraceli se od svět-

ského shonu k odříkání, pohrdali kouzly a praktikami okultními, ba znechuceni tou různotvárnou změtí náboženských představ a kultů utíkali se k nevěře a povýšenému posměchu.

Tak zvaná druhá řecká sofistika, hnutí to v podstatě literární, hlásající návrat ke klasickým vzorům atickým, rozšířila neobyčejně typ rétora, jenž dovede s umělou výmluvností řečnit pohotově o všemožných tématech. Bylo k tomu ovšem třeba všeobecného vzdělání vedle výcviku řečnického; odtud snaha ovládnout pokud možno nejvíce oborů lidského vědění, odtud polyhistorismus lektérských spisovatelů. Nelze se arci divit, že u duchů prostředních odborné poznatky zřídka pronikaly do hloubky, že mnohým šlo jen a jen o efekt, jímž působili na posluchačstvo. Putovali po význačných městech, jsouce světoobčany, blýskali se svou výmluvností i učeností a sklízeli přemrštěné pocty.

Ačkoli Apuleius přijímal za své i jiné zásady filozofické, hlásil se k filozofii platonské a se zálibou přidával ke svému jménu název Platonikus. Ale nevyznával čisté učení Platonovo, nýbrž právě onu mysticko-náboženskou nauku, jež vyvrcholila ve 3.–4. stol. n. l. jako novoplatonismus. Dokladem toho jsou dva zachované jeho spisy „O Platonovi a jeho učení“ a „O bohu Sokratově“. Nebyl filozof, byl jen člověk žízňící po poznání, zvláště po tzv. poznání vyšším, a tišící svou žízeň, jak jen bylo lze. Snad naň působila i módní horečka, v níž se tenkrát i mnoho lidí vzdělaných oddávalo mystice, snad to byla i opravdová touha náboženská. Apuleius na svých cestách po Řecku, ostrovech i Malé Asii, jež podnikl po ukončení studií v Athénách, vyhledával každou příležitost, aby poznal tajemné obřady náboženské, a dával se do nich zasvěcovat, nešetře nákladu. Smíme-li pokládat za jisté, že se na konci „Proměn“ ztotožnil s hrdinou svého románu, líčí tu obšírně sám, jak byl třikrát zasvěcen do mystérií Isidiných a Osiridových a přijat do jednoho vyššího kněžského sboru. Nevyhýbal se ani magii a astrologii. Tak byla jeho osoba obklopena tajemným nimbem, jenž nemálo přispíval k jeho proslulosti.

A ta byla ještě zvyšována činností řečnickou a spisovatelskou. Na svých cestách přišel také do Itálie a pobyl nějaký čas v Římě. Nákladným životem se vyčerpalo jeho jmění, takže byl nucen hledat výdělek jako soudní obhájce. Vbrzku dosáhl jako řečník úspěchů, získal vlivné přátele a nabyt opět slušného jmění. Když se pak navrátil do svého rodiště, jsa stár asi 30 let, byl slavným mužem. Tehdy již snad měl za sebou své „Proměny“, jež složil a vydal patrně za pobytu v Římě; ale jak se zdá, vydal je anonymně. Ze svého rodiště podnikal zájezdy a konal parádní přednášky (ukázky z nich se nám zachovaly ve výtahu ve sbírce zvané „Květobraní“); ty mu zjednaly světové jméno a mnohou skvělou poctu. Přitom usilovně pracoval literárně i vědecky. Mezi jeho nezachovanými spisy se uvádějí milostné básně, hymny, epos, román „Hermagoras“, římské dějiny, větší počet řečí, dále pojednání o rybách, o stromech, o rolnictví, o lékařství, o hvězdářství, o aritmetice, o hudbě – nehledíc na drobnosti a rozmanité překlady. Apuleius sám se rád chlubil svou všestranností, dodávaje, že spisuje nejen jazykem latinským, nýbrž i řeckým. Nám se z toho ze všeho mimo uvedená díla zachoval ještě jen spisek „O světě“, volný to překlad řeckého originálu přiřítaného neprávem Aristotelovi, a soudní řeč zvaná „O magii“ nebo „Obrana“.

Tato soudní řeč, jediná, jež se nám zachovala z císařské doby, týká se význačné události z jeho života. Když kdysi cestoval do egyptské Alexandrie, onemocněl v městě Oii (snad dnešní Tripolis) a pobyl tam delší čas. Přihlásil se tu k němu Sicinius Pontianus, jenž s ním studoval v Athénách. Jeho matka Aemilia Pudentilla byla již třináct roků vdovou a podle pověsti byla velmi bohatá. Pontianus choval však obavu, aby se neprovdala za člověka, jenž by jeho a mladšího bratra Sicinia Pudenta připravil o velkou část matčina jmění. Připadl tedy na myšlenku provdat svou matku za Apuleia, o jehož nezištnosti a velkodušnosti nepochyboval. Apuleius nebyl tím návrhem příliš nadšen. Při svém mládí a skvělé kariéře nechtěl se zavazovat

sňatkem s ženou, jež byla nadto ještě značně starší než on. Ale byl zlákan milými vlastnostmi Pudentillinými, nadšením občanů, kteří ho po veřejné přednášce prosili, aby se v Oii trvale usadil, i přátelstvím k Pontianovi, a nabídku přijal. Zjistností nebyl přitom veden, mělť sám majetku dost, nabízely se mu výhodnější sňatky, a ostatně se ukázalo, že věno Pudentillino nebylo příliš veliké; většina jejího jmění byla určena synům, a Apuleius je ani v nejmenším nezkrátil. Ale tchán Pontianův poštval z prospěchářských důvodů syna proti nevlastnímu otci, a došlo k roztržce. Pontianus sice brzy nahlédl, že Apuleiovi křivdil, a smířil se s ním i s matkou, zanedlouho však zemřel. Příbuzenstvo tehdy rozšířilo o Apuleiovi pověst, že svého nevlastního syna sprovodil ze světa. Získalo pak na svou stranu mladšího nezkušeného syna Sicinia Pudenta, a ten se dal nakonec přemluvit k tomu, aby zažaloval Apulcia, že pro bohatství kouzly očaroval Pudentillu, ženu nepoměrně starší, jež byla tak dlouho vdovou, na sňatek vůbec nepomýšlejíc, a přiměl ji k sňatku. Jakkoli to byla žaloba nebezpečná, neboť odsouzenému hrozil trest smrti, byla založena na obviněních a tvrzeních tak nicotných, že ji mohl Apuleius snadno vyvrátit. Není tedy divu, že pře skončila jeho vítězstvím. Obhajovací řeč, kterou Apuleius promluvil, přepracoval pak a vydal; je to význačná ukázka parádní výřečnosti i advokátské obratnosti. Nápadné ovšem je, že obvinění z magie až příliš bagatelizuje a všelijak od něho odvádí pozornost. Ačkoli byl osvobozen a vydal svou obranu i knižně, podezření, že je čarodějníkem, na něm lpět zůstalo.

Již předtím Apuleius často přednášel v Kartágu; po svém procesu se tam i s chotí přestěhoval, a jak se zdá, zůstal tam až do své smrti, jsa zahrnován poctami a slávou. Tam také patrně vznikla většina jeho literárních výtvorů. Významného postavení dosáhl tím, že byl zvolen za vrchního kněze v provincii Africe, čímž se stal zároveň předsedou provinciálního sněmu. Jinak není o něm až do jeho smrti celkem nic známo.

Román „Proměny“ není dílo docela původní. Pod jménem řeckého satirika Lukiana, současníka Apuleiova, dochovalo se stručné vyprávění téhož příběhu, jež se v hlavních bodech shoduje s dějem románu Apuleiova. Zdá se, že oba dva výtvoři, latinský Apuleiův a řecký Pseudolukianův, jsou zpracovány podle téže starší předlohy řecké, nám nezachované. Ale zpracování Apuleiovo je naprosto odlišné od spisku Pseudolukianova. Kdežto v tomto běží jen o stručné vyličení příhod hrdiny románu Lukia, Apuleius rozplétá osnovu do značně širší a vkládá do ní množství větších i drobnějších příběhů, novel a novelet; mají většinou úkol pouhých vložek a spád děje značně retardují. Ale musíme být za ně Apuleiovi vděční, neboť tak zachoval mnoho ukázek antické drobné prózy výpravné, původu dojista vesměs řeckého; leckteré z nich už nepochybně našel ve společné řecké předloze své a Pseudolukianově. Jsou to všelijaké historky o strašidlech, o loupežnících, milostné příběhy, v nichž převládá intrika a nezřídka silně proniká smyslnost, a příběhy kriminalistické.

Mezi nimi je i světoznámá báje o *Amorovi a Psýše*. Byla to snad původně řecká pohádka o princezně, jež se provdala za prince, ve dne zakletého v draka, v noci pak v lidské podobě se stýkajícího se svou chotí. Nebude-li princezna zvědava na podobu manželovu, má být vysvobozen; ale ona slibu nedostojí. To způsobí jejich rozloučení a teprve po krutých zkouškách může opět spočinout v náručí svého chotě. Pohádkové rysy ještě jasně vynikají v podání Apuleiově, ačkoli je značně znešvaril způsobem svého vyprávění, v němž se i tu projevuje sklon ke komičnosti, a slohovými zvláštnostmi.

Vlastní jména jsou v románě Apuleiově téměř všechna jiná než u Pseudolukiana, jiné jsou i scenérie a leckde vyprávění zabarveno koloritem čistě římským. Počínal si tedy Apuleius při zpracování řecké předlohy velmi samostatně. Nejsamostatnější je konec díla. Pseudolukianos zakončuje vysvobozením osla a malou šprýmovnou dohrou, kdežto líčení Apuleiovo přechází pojednou neorganicky po

všech bizarních příbězích člověka zakletého v osla do velebných apostrof a modliteb, extatického vizionářství a mysticismu, a končí oslavou kultu Isidina, přičemž se autor zjevně demaskuje jako hrdina románu. Osudy člověka v oslí podobě jeví se tak životními zkouškami, které nakonec vedou k spočinutí v bohu a k vytoužené blaženosti.

Tento fantastický ráz románu, jenž začíná vyprávěním o čarodějnicích a kouzelnou proměnou člověka v osla a končí trojnásobným mystickým zasvěcením, projevuje se ještě na mnohých místech, způsobem nezřídka až komickým. Podivně s tím kontrastuje ostatní výplň románu, jež je v jádře realistická. Apuleius kreslí nejrozmanitější příslušníky současné společnosti v plné životnosti: skrblík Milon, služka Fotis, výrostek poháněč, nemravní kněží Kybélini, zubožení otroci pracující v mlýnici, chudý zahradník, zpupný římský legionář – abychom uvedli jen několik příkladů –, to jsou postavy dobře postřehnuté a dobře zachycené. Stejně je tomu i s vylíčením scénérií, lidských citů i činů, zejména vášní a zločinů. V tom právě záleží velká cena Apuleiových „Proměn“: jsou obrazem žijící společnosti, jako Petroniovy „Satiry“, Cervantesův „Don Quijote“, Grimmelshausenův „Simplicissimus“, Le Sageův „Gil Blas“; líčí ji pravdivě se všemi slabostmi i nemravny, a již svým realismem samoděk nabývá jeho dílo satirického zabarvení, jež autor leckde zdůraznil mocnějším nánosem barev.

Po stránce umělecké má Apuleiovo dílo mnoho nedostatků. Je to vlastně dobrodružný román, v němž se k sobě prostě řadí příběhy hrdinovy v lidské a hlavně v oslí podobě. Toto vyprávění, skloubené hodně primitivně bez vnitřní spojitosti, obsahující mnohou pravděnepodobnost a ne jeden obsahový rozpor a v závěru vlastně odvrhující původního hrdinu, jak se představil na začátku románu, je rámcem nějakých dvaceti příběhů vedlejších, nemajících s osudy hrdinovými začasť nic společného. Autor sám leckdy dost ironicky naznačuje, že se to i ono do situace a do úst oslových vlastně nehodí.

Neumělecké je také neúměrné, druhdy komicky působící uplatňování římských odborných představ a nanášení řecké mytologie na události a věci malicherné. Jaký je rozdíl mezi realismem božích postav uváděných v báji o Amorovi a jejich vznešeným majestátem v závěru díla! A hybnou silou příběhů je skoro vesměs nešťastná náhoda nebo osud. Při čtení některých erotických scén „Zlatého osla“ postrádáme určitý ostych, zdrženlivost, na jakou jsme zvyklí ze soudobé i starší klasické literatury. Nutno si uvědomit, že pojetí mravnosti v antické literatuře vyplývalo z celého životního způsobu tehdejší společnosti a bylo značně méně vázáno zvyklostmi a cítěním, které jsou nám běžné dnes.

A přitom jsou „Proměny“ psány zvláštním stylem, jenž je podstatným znakem díla. Autor sám jej přirovnává k umění krasojedce, jenž přeskakuje z koně na koně. „V stylu Apuleiově stýkají se nejostřejší protivy: k slovům a obratům archaickým, dávno již z oběhu vyšlým, druží se odvážné novotvary, vedle výrazů básnických se vynořují vulgarismy, afektovaná prostota mluvy se střídá s krajním patosem a ozdobností, kdy spisovatel přímo hýří tropy a figurami všeho druhu. Tento barokně orgiastický styl, odlesk neklidné a chorobné doby i fantastické a rozporů plné osobnosti svého původce, jest nejbujněji rozvit v Metamorfózách... Nutno uznati, že se dobře hodí k dobrodružnému a divuplnému obsahu románu.“ (Jiráni)

Podivuhodného osudu se dostalo Apuleiovi po smrti. Jeho mysticko-náboženská filozofie, v níž uznával démony jako prostředníky mezi bohy a lidmi, jeho obeznanost v tajemných obřadech, sklon k okultismu a k magii, obžaloba vznesená proti němu pro čarodějnictví a konečně i jeho divuplné „Proměny“, z nichž si čtenář nutně odnáší dojem, jako by autor líčil své vlastní příhody, to vše způsobilo, že se vytvořila o Apuleiovi legenda, jež ho líčila jako mocného kouzelníka a divotvorce, stavěla ho vedle Apollonia z Tyany a šířením pověstí o jejich divotvorných skutcích snažila se zmenšovat význam působení Kristova. Její ohlas nacházíme i u církevních Otců.

Apuleiovy „Proměny“ byly kniha velmi oblíbená. Již v starém věku se jim dostalo názvu „Zlatý osel“. Mocným vlivem působily na moderní evropské literatury i umění výtvarné. Boccaccio, Morlini i jiní spisovatelé novověcí přejímali motivy z jejich vložek, celé dílo bylo nesčetněkrát překládáno, zvláště v století 16., do hlavních evropských jazyků, proslulá pak epizoda „Amor a Psýché“ nechybí v překladě jistě v žádné význačnější literatuře. Vedle toho podnítila tato báje mnohé novověké básníky k napodobení nebo k samostatným zpracováním onoho motivu, přičemž ovšem byl obsah báje – jak už se také dalo v starém věku – nezřídka pojímán alegoricky. Stačí připomenout ze světových literatur La Fontaina, Molièra, Corneille, Hamerlinga, Tennysona, H. G. Meyera, Vrchlického. Mohutný byl vliv báje i na novověké výtvarníky. Již ve starověku byla láska Amora a Psýchy oblíbeným motivem, zejména pro sochařství; tato obliba se stupňovala zvláště v umění renesančním a dodnes je onen motiv výtvarníky vděčně přijímán. Jména Raffael, Canova a Thorwaldsen mluví za mnohé. Z českých moderních umělců vytvořil cyklus litografií k Apuleiovu textu H. Boettinger.

* * *

Do češtiny byla překládána jen vložka „Amor a Psýché“, a to Vondráčkem, Mackem a Jiránim; Vondráček mimoto přeložil i několik jiných epizod. Tento můj překlad obsahuje po prvé celé „Metamorfózy“. Všem uvedeným překladům je zavázán za mnohý dobrý podnět.

V prvním vydání vyšel tento překlad s ilustracemi C. Boudy r. 1928; měl četné nedostatky. Pro druhé, neilustrované vydání, jež vyšlo 1948, byl důkladně přepracován a byl obohacen o vysvětlivky. Toto vydání, nyní už třetí, vychází opět po dvou desetiletích. Za tu dobu se značně ustálil latinský text Apuleiova díla, znešvařovaný dříve četnými „opravami“, doplňky a dohady, a hlavně byla filologickým bádáním znamenitě osvětlena Apuleiova dikce a jeho styl

tak, že na přechytných místech odpadly důvody dříve uváděné pro
měnění textu. Není tedy divu, že si toto vydání opět vyžadovalo
důkladného přepracování. Vodítkem mi tu většinou bylo Helmovo
vydání (s překladem, 2. vyd., Berlín, 1956), jež prozatím uzavírá
kritickou práci o Apuleiových „Proměnách“. Přepracovány jsou
i vysvětlivky a i někdejší předmluva, nyní doslov.

Ferdinand Stiebitz

Lucius Apuleius

Zlatý osel čili Proměny

Překlad, doslov a vysvětlivky Ferdinand Stiebitz
Na obálce fragment byzantské mozaiky, asi 5. stol. n. l.
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 10. 3. 2023

ISBN 978-80-274-3110-6 (epub)
ISBN 978-80-274-3111-3 (pdf)
ISBN 978-80-274-3112-0 (prc)